

Холістичне детективне агентство Дірка Джентлі

Дуглас Адамс

Дуглас Адамс

ХОЛІСТИЧНЕ ДЕТЕКТИВНЕ АГЕНТСТВО ДІРКА ДЖЕНТЛІ

Присвячується моїй матусі,
якій сподобалося про коня.

ПРИМІТКИ АВТОРА

У цій книзі фізичний опис Коледжу святого Цедда частково заснований на моїх спогадах про Коледж святого Іоанна в Кембриджі, хоча також я безладно позичав дещо в інших коледжів. Сер Ісаак Ньютон у реальному житті був у Коледжі Трійці, а Семюел Тейлор Колрідж – у Коледжі Ісуса. Іншими словами, Коледж святого Цедда – вигадана мішанина. Заклади та персонажі цієї книги не мають жодного навмисного зв'язку зі справжніми закладами та людьми – живими, мертвими, або ж із тими, що бродять по ночах у примарних муках.

Цю книгу було набрано на комп'ютері Apple Macintosh Plus і надруковано на принтері LaserWriter Plus за допомогою програмного забезпечення MacAuthor.

Для отримання кінцевого високоякісного тексту завершений документ було надруковано за допомогою Linotron 100 на The Graphics Factory, London SW3. Мої подяки Майкові Главеру з Icon Technology за допомогу під час цього процесу.

Нарешті, моя особлива подяка С'ю Фрістоун за її допомогу в народженні цієї книги.

Дуглас Адамс

Лондон, 1987 р.

РОЗДІЛ 1

Цього разу не буде свідків.

Цього разу були лише мертва земля, гуркіт грому та початок тієї нескінченної мряки з північного сходу, що мала звичку супроводжувати так багато визначних подій цього світу.

Грози попереднього дня та дня, що передував попередньому, а також повені попереднього тижня – всі вщухли. Небеса досі були набряклі дощем, але те, що реально крапало в мороці цього вечора, було лише прикрою досадою.

По присмерковій долині хлюстала вітер; натикаючись на низькі пагорби, він мчав неглибокою долиною до схожої на башту споруди, що похилилася, самотня серед кошмарного мулу.

Це був почорнілий залишок башти. Він стояв як екструзія магми з якоїсь огидної пекельної безодні, похилившись під дивним кутом, неначе на нього давило щось значно жахливіше, ніж власна чимала вага. Він здавався чимось мертвим, дуже давно мертвим.

Рухалася там лише ріка мулу, що мляво протікала дном долини повз башту. Приблизно через милю ріка втікала в ущелину й зникала під землею.

Але в міру того, як смеркалося, ставало зрозуміло, що башта була не зовсім позбавлена життя. Глибоко всередині неї мерехтів єдиний тьмянний червоний вогник. Світло було ледь видне – хоча, звісно, бачити його було нікому, бо свідків не було, але тим не менш це було світло. Раз на кілька хвилин воно ставало яскравішим, а потім повільно згасало майже повністю. Водночас із цим вітер розносив низький пронизливий звук, який досягав тужливого піку, а потім теж підступно стихав.

Час спливав, і згодом з'явилося ще одне світло – менше, рухоме світло. Воно виникло на рівні землі та рухалося, гойдаючись, навколо башти, подекуди зупиняючись. Потім новий вогник та ледь помітна темна фігура, що його несла, зникли всередині.

Минула година, і темрява стала суцільною. Світ здавався мертвим, ніч – непроглядною.

А потім біля верхівки башти знову виникло світіння; цього разу його яскравість зростала більш цілеспрямовано. Вона швидко досягла піку, якого досягала попереднього разу, але на цьому не зупинилася, а продовжувала зростати. Пронизливий звук, що супроводжував світіння, ставав вищим і крикливішим, зрештою перетворившись на тужливий крик. Крик кричав і кричав, доки не перетворився на сліпучий шум, а світло не стало оглушливою червоністю.

А потім все різко припинилося.

Була одна мілісекунда мовчазної темряви.

Нове дивовижне бліде світло здійнялося з глибин мулу під баштою. Небеса стиснулися, гора мулу здригнулася, земля та небо заревли один на одного, з'явилася страшенна рожевість, раптова зеленість хмари вкрила плямами тривала оранжевість, а потім світло згасло, і ніч стала жахливо темною. Більше не було жодного звуку, окрім тихого дзюрчання води.

А вранці зійшло незвично яскраве сонце й настав день, який був або ж здавався – принаймні, здався би, якби там був хто-небудь, кому він міг здатися хоча б якимось – теплішим, яснішим і яскравішим; загалом, живішим, ніж будь-який день до того. По розколотих залишках долини потекла чиста ріка.

І час почав спливати всерйоз.

РОЗДІЛ 2

Високо на скелястому виступі, верхи на коні, який нудьгував, сидів Електричний Монах. З-під свого каптура з грубої тканини Монах не кліпаючи вдивлявся в сусідню долину, що була для нього проблемою.

День був спекотний. У пустому, затягнутому серпанком небі висіло сонце, яке променіло на сіре каміння й суху низькорослу травицю. Ніщо не рухалося, навіть Монах. Хвіст коня ледь рухався, гойдався злегка у спробі зрушити повітря – оце й увесь рух. А більше не рухалося нічого.

Електричний Монах був пристроєм для полегшення виконання рутинних справ, як-

то посудомийка або відеомагнітофон. Посудомийки замість вас займаються нудним миттям посуду, таким чином позбавляючи вас клопоту робити це власноруч, відеомагнітофони дивляться замість вас нудне телебачення, таким чином позбавляючи вас потреби дивитися його власними очима, а Електричні Монахи вірять замість вас у різні речі, і таким чином позбавляють вас необхідності вірити у все те, в що вимагає вас вірити навколишній світ, бо це стає дедалі обтяжливішим.

На жаль, цей конкретний Електричний Монах поламався й почав вірити в будь-які речі, більш-менш непередбачувані. Він починав вірити в таке, в що не змогли б повірити навіть у Солт-Лейк Сіті. Про Солт-Лейк Сіті він, звісно, ніколи не чув. Також ніколи він не чув і про квінг'ігільйон – приблизно таким було число миль між Солт Лейк Сіті та цією долиною.

А проблема з цією долиною була така. Наразі цей Монах вірив, що вся ця долина разом з усім, що було в ній і навколо неї, включаючи самого Монаха та його коня, було однорідного блідо-рожевого кольору.

Це надто ускладнювало розрізнення одного предмета від іншого, і таким чином щось робити або кудись рухатися стало неможливо; принаймні, важко та небезпечно. Це й було причиною нерухомості Монаха та нудьги коня, якому за його життя доводилося терпіти безліч усіляких дурниць, але цю він потайки вважав найдурнішою.

Як довго Монах вірив у такі речі?

З точки зору самого Монаха – вічно. Віра, що може зрушити гори, або ж, принаймні, вірить попри всі наявні докази в те, що вони рожеві, була твердою й непохитною великою скелею, яка навіть не затремтить, хоч чим по ній кидай. На практиці ж, як було відомо коневі, це зазвичай тривало близько доби.

То що ж це був за кінь, що мав власну думку та ставився до багатьох речей скептично? Незвична поведінка, як для коня, не знаходите? Може, це незвичайний кінь?

Ні. Хоча він, безумовно, був гарним і добре складеним екземпляром свого виду, проте він був досить звичайним конем, таким самим, яких конвергентна еволюція створила в багатьох місцях, де можна знайти життя. Коні завжди розуміли набагато більше, аніж показували. Коли на тобі щодня весь день сидить якась інша істота, дуже важко не скласти про неї думку.

А з іншого боку, цілком можливо щодня весь день сидіти верхи на іншій істоті й узагалі не мати щодо неї жодної думки.

Коли виготовляли перші моделі Монахів, вважалося важливим зробити так, щоб їх миттєво впізнавали як штучні об'єкти. Небезпека сплутати їх зі справжніми людьми була неприпустимою. Бо ви ж, приміром, не хочете, щоб ваш відеомагнітофон дивився телевизор, лежачи весь день на канапі. Не хочете, щоб він при цьому колупався в носі, пив пиво й посилав вас за піцею.

Тому Монахів проектували маючи за мету оригінальний дизайн і вміння їздити верхи. Це було важливо. Люди, ба навіть речі, верхи на коні виглядають щирішими. Тому йому залишили лише дві ноги, бо це було зручніше й дешевше, ніж звичайні

сімнадцять, дев'ятнадцять або двадцять три; шкіру Монахам зробили рожеву замість пурпурової, м'яку та гладеньку замість вкритої дірками. Також їх обмежили лише одним ротом і одним носом, натомість давши додаткове око, тож загалом очей було два.

От така чудернацька істота вийшла. Зате вона вміла віртуозно вірити в найбезглуздіші речі.

Цей Монах почав ламатися, коли йому просто доручили повірити в надто багато речей за раз. Його помилково підключили до відеомагнітофона, який одночасно дивився одинадцять телевізійних каналів, і через це в Монаха згорів набір мікросхем нелогіки. Бо відеомагнітофон, звісно, мав лише дивитися ті передачі. Йому не треба було ще й вірити в них. Ось чому так важливо читати інструкції для користувача.

Тож після тижня віри в те, що війна – це мир, добро – це зло, що місяць складається з синього сиру, а Богові потрібно, щоб на певний рахунок надсилали багато грошей, Монах почав вірити в те, що тридцять п'ять відсотків столів – гермафродити і зламався остаточно. Чоловік у магазині Монахів сказав, що потрібна нова материнська плата, але потім зауважив, що нова, покращена модель Монах-Плюс удвічі потужніша, має нову багатозадачну фічу "негативної продуктивності", що дозволяє тримати в пам'яті водночас до шістнадцяти різних суперечливих ідей, не призводячи до системних помилок, що так дратують користувачів; удвічі швидша та щонайменше втричі красномовніша, і її можна було придбати за менші гроші, ніж коштувала заміна материнської плати старої моделі.

От і все. Вирішено.

Зіпсованого Монаха послали в пустелю, де він міг вірити у що йому заманеться, в тому числі й у те, що його цим скривдили. Йому дозволили залишити собі коня, бо виробництво коней було дешевим.

Впродовж якоїсь кількості днів і ночей (в різні моменти він вірив, що їх було три, сорок три, п'ятсот дев'яносто вісім тисяч сімсот три) він вештався по пустелі, всією своєю електричною душею вірячи в каміння, в птахів, у хмари, в різновид неіснуючого елефантоспарагуса, аж доки зрештою не опинився тут, на цій скелі з видом на долину, яка попри пристрасну Монахову віру не була рожевою. Анітрішечки.

Час спливав.

РОЗДІЛ 3

Час спливав.

С'юзан чекала.

Чим сильніше С'юзан чекала, тим сильніше не дзвонив дверний дзвінок. І телефон.

С'юзан подивилася на годинник. Вона подумала, що зараз уже приблизно той час, коли вона має повне право сердитися. Вона, звісно, вже й так сердилася, але то було, так би мовити, за її внутрішнім годинником. А тепер уже час було сердитися навіть за його годинником, бо навіть зважаючи на дорожні затори, нещасні випадки та на його неувважність і схильність до тяганини минуло вже півгодини з найпізнішого (за його словами) часу його появи, до якого їй треба було зібратися.

Вона спробувала похвилюватися через те, що з ним могло трапитися щось жахливе, але не змогла в це повірити. З ним ніколи не траплялося нічого жахливого, хоча в неї й почали з'являтися думки, що було б непогано, якщо б трапилося. Якщо незабаром з ним не трапиться нічого жахливого, вона це сама влаштує. Це була приємна думка.

С'юзан незадоволено сіла в крісло та подивилася телевізійні новини. Новини змушували її сердитися. Вона схопила пульт дистанційного управління й подивилася трохи щось на іншому каналі. Вона не знала, що то було, але та програма змушувала її сердитися. Може, їй зателефонувати? Нехай її холера візьме, якщо вона збирається телефонувати! А що як у той самий момент, коли вона телефонуватиме, він зателефонує їй і не додзвониться?

Вона відмовлялася вірити в те, що навіть подумала про таке.

Де ж він, в дідька, подівся? Кого взагалі цікавить де він? Не її – це точно. Тричі поспіль він це зробив. Тричі поспіль – достатньо.

Вона ще раз сердито переключила канал. Там була програма про комп'ютери та нові розробки в галузі того, що можна робити з комп'ютерами та музикою.

Досить уже цього. Справді досить. Вона розуміла, що лише кілька секунд тому вже казала, що вже досить, але тепер уже було по-справжньому й остаточно досить.

Вона скочила на ноги, підійшла до телефону й сердито схопила щоденник. Швидко погортавши його, вона набрала номер.

– Алло, Майкле? Так, це С'юзан. С'юзан Вей. Ти казав, щоб я зателефонувала тобі сьогодні, якщо буду вільна, а я сказала, що радше лежатиму в канаві мертва, пам'ятаєш? Я несподівано виявила, що я вільна; абсолютно, повністю й остаточно вільна, а пристойної канави поблизу немає. Моя тобі порада – роби свій хід, поки маєш шанс. За півгодини я буду в клубі "Танджир".

Вона взяла туфлі, наділа пальто, потім затрималася, бо згадала, що сьогодні четвер і треба вставити в автовідповідач нову касету. Через дві хвилини вона вже виходила з дому.

Коли телефон зрештою задзвонив, автовідповідач мило повідомив, що С'юзан Вей наразі не може підійти до телефону, але якщо той, хто дзвонить, залишить їй повідомлення, і вона перетелефонує якнайшвидше. Можливо.

РОЗДІЛ 4

Це був один із традиційно холодних листопадових вечорів.

Місяць видавався блідим і виснаженим, неначе цієї ночі він волів би радше поспати. Він неохоче зійшов і висів у небі, схожий на хворого привида.

Силуетами на його тлі, неясні та розпливчасті через вологу, що підіймалася він нездорових боліт, стояли башти та башточки Коледжу святого Цедда в Кембриджі, примарна колекція споруджених упродовж століть будівель: середньовічні біля вікторіанських, "Одеон" біля "Тюдора". Лише завдяки туману, що оточував їх, вони здавалися хоч якось пов'язаними одне з одним.

Поміж ними сновигали силуети, що поспішали від одного острівця тьмяного світла до іншого, тремтячи та залишаючи позаду примари свого дихання, що долучалися поза

їхніми спинами до холодної ночі.

Була сьома година. Багато силуетів прямували до їдальні Коледжу, яка відділяла Перший Двір від Другого, і з якої неохоче сяяло тепле світло. Двоє з цих силуетів здавалися особливо несумісними. Один з них – молодий чоловік – був високий, худий і незграбний; навіть загорнутий у цупке пальто він своєю ходою трохи нагадував ображену чаплю.

Другий був нижчий, кругліший, він рухався нескладно та невгамовно, неначе кілька старих білок намагалися втекти з мішка. Його вік був на іншому боці абсолютно невизначеного. Якщо ви загадаєте якесь число, то він, напевно, був дещо старший за нього, але... в цьому не можна бути до кінця певним. Його обличчя безумовно мало глибокі зморшки, а волосся, кілька пасом якого стирчали з-під його червоної вовняної лижної шапки, було тонке, біле та мало власну думку щодо того, в яку зачіску йому слід складатися. Він теж був одягнутий у цупке пальто, але поверх пальта майоріла мантия з вицвілою пурпуровою облямівкою – ознака його унікальної, особливої академічної посади.

Коли вони йшли, розмовляв переважно старший. Ідучи, він указував на усілякі цікаві речі, що були біля їхнього маршруту, анітрохи не зважаючи на те, що темрява не дозволяла побачити їх. Молодший чоловік казав "Так" або "Справді? Як цікаво..." або ж "Це ж треба" чи "Отакої". Його голова серйозно кивала.

Вони зайшли не в головний вхід, а в маленькі двері на східному боці двору, що вели до вітальні та вкритого темними панелями передпокою, в якому члени Коледжу збиралися, щоб потерти долонями одна об одну, сказати "бр-р-р-р", а тоді вже заходити до Головної Їдальні.

Вони спізнювалися, тому пальта знімали квапливо. Старшому чоловікові це було важче, бо спочатку треба було зняти професорську мантию, а знявши пальто знову надіти її, потім запхати шапку в кишеню пальта, потім запитати себе, куди він дів свій шарф, потім збагнути, що він його не взяв, потім понишпорити в кишені пальта, шукаючи хусточку, потім занурити руку в іншу кишеню, щоб знайти окуляри, знайти їх несподівано загорнутими в шарф, який він, виявляється, все-таки взяв, але не надів, попри сирий холодний вітер, що дмухав з трясовин наче подих відьми.

Він заштовхав молодого чоловіка поперед себе в залу й вони зайняли останні два вільні місця за Високим Столом, здійнявши цим цілий шквал нахмурених лобів і вигнутих брів, обурених перериванням молитви.

Цього вечора зала була повна. У холодні місяці вона завжди ставала популярнішою серед студентів. Більш незвичним було те, що залу було освітлено свічками – тепер таке траплялося лише з особливих нагод. Два довгі, переповнені людом столи простягалися в ледь освітлену темряву. При свічковому освітленні обличчя людей здавалися живішими, їхні приглушені голоси та дзенькіт келихів і столових приборів здавалися більш захопливими, а в темних нішах великої зали, здавалося, були присутні всі століття її існування. Високий Стіл був поперечиною на кінці цих двох столів і був піднятий над ними майже на півметра. Оскільки це був вечір прийому гостей, стіл було

накрито з обох боків, щоб умістити якомога більше людей, тому багато хто сидів спиною до решти зали.

- Що ж, Мак-Даффе, - сказав професор, коли вже всівся та розгорнув серветку, - дуже радий вас знову бачити, друже мій. Радий, що ви змогли приїхати. Гадки не маю, до чого це все, - додав він, перелякано дивлячись навколо себе. - Усі ці свічки та срібло... Зазвичай це означає особливу вечерю на честь когось або чогось, про що ніхто нічого не пам'ятає окрім того, що це означає кращу їжу перед сном.

Він замовчав, на мить замислившись, а потім сказав:

- Вам не здається дивним, що якість їжі обернено пропорційна яскравості освітлення? Це змушує задуматися, яких кулінарних висот зможуть досягти наші кухарі, якщо зачинити їх у повній темряві? Думаю, це варто спробувати. У Коледжі є непогані підземелля, якими для цього можна скористатися. Здається, я вам їх колись показував, гм? Там чудова цегляна кладка.

Для гостя все це було певним полегшенням, бо було першою ознакою того, що той, до кого він приїхав, не має жодної гадки, хто він такий. Професор Урбан Хронотіс, "реджіус професор хронології", або ж просто "Редж", як він просив себе звати, мав пам'ять, яку він сам колись порівняв з метеликом "Птахокрилка Королеви Олександри", бо той яскравий, гарно пурхає туди-сюди та наразі вже майже вимер.

Коли він кілька днів тому зателефонував Річардові, запрошуючи його сюди, здавалося, що він сильно прагнув побачити свого колишнього студента, але коли Річард прибув цього вечора - дещо запізно, якщо відверто - професор відчинив двері начебто гнівно. Побачивши Річарда, він здригнувся від подиву та забажав знати, чи не має в того якихось проблем, дуже дратівливо зреагував на нагадування про те, що вже десять років минуло з того часу, як Річард був студентом, а зрештою таки погодився, що Річарда запрошено на вечерю, після чого він, професор, почав швидко говорити про історію коледжської архітектури, що було надійною ознакою того, що подумки він деінде.

Насправді "Редж" ніколи нічого не викладав Річардові, він був лише його тьютором, що означало відповідальність за добробут, нагадування про наближення екзаменів, поради не вживати наркотики, тощо. Взагалі-то було не зовсім зрозуміло, чи викладав Редж взагалі колись що-небудь і чого він міг навчити. Його посада була, м'яко кажучи, дуже незрозуміла, а після того, як він здихався обов'язків викладати завдяки простому та перевіреному часом методу - надаючи всім потенційним студентам великий список книг, які вже тридцять років не друкувалися, а потім влаштовуючи істерику через те, що вони не змогли їх знайти - нікому так і не вдалося виявити природу його наукової дисципліни. Він, звісно, колись давно дав собі клопіт вилучити з університетської та коледжської бібліотек останні примірники книг зі свого списку, таким чином отримавши багато часу на те, щоб займатися своїми справами.

Оскільки Річардові вдавалося відносно непогано спілкуватися з цим дідуганом, одного дня він набрався сміливості спитати його, що таке "реджіус професор хронології". То було одного з тих приємних літніх днів, коли здається, що весь світ

готовий вибухнути від задоволення буття собою, а Редж мав нетипово відвертий настрій. Вони тоді йшли мостом через річку Кем, що поєднував старіші часини Коледжу з новішими.

- Синекура, мій любий друже, відверта синекура, - посміхаючись, казав професор. - Маленька кількість грошей за дуже малу або навіть відсутню роботу. Навіки позбавляє мене конкуренції, надаючи зручне, хоча й дещо скромне житло. Дуже рекомендую.

Він нахилився через поруччя моста та вказав на одну з цеглин, яку вважав цікавою.

- Але якого роду дослідження це мають бути? - наполягав Річард. - Це історія? Фізика? Філософія? Що саме?

- Ну, - повільно сказав Редж, - якщо вам так цікаво, цю посаду заснував король Георг III, який, як ви знаєте, подекуди тішився досить кумедними ідеями; приміром, він вважав, що одне з дерев у Віндзорському Парку насправді було Фредеріком Великим. Оскільки посада заснована ним, до неї додається "реджіус". Ідея теж належала особисто йому, а це вже було дещо незвичним.

Сонце виблискувало на річці Кем. Люди в човниках радісно волали один до одного забиратися з дороги. Худі природознавці, які кілька місяців просиділи в своїх кімнатах, ставши білими та схожими на риб, виходили, кліпаючи очима, на денне світло. Парочки, що прогулювалися вздовж берега, час від часу настільки захоплювалися навколишньою чудовістю, що відчували нагальну потребу сховатися десь на годину в кімнаті.

- Цей бідолаха, - продовжував Редж, - тобто, Георг III, як вам відомо, був одержимий часом. Увесь палац обставив годинниками. Постійно заводив їх. Іноді вставляв посеред ночі й швендяв по всьому палацеві в одній нічній сорочці - заводив годинники.

- Розумієте, його дуже тривожило те, що час може перестати йти вперед. Протягом його життя відбулося стільки жахливих речей, що він боявся, що якась із них може повторитися, якщо час зможе повернутися хоч на трохи. Це дуже зрозумілий страх, особливо для геть божевільного, а той бідолаха, при всій моїй повазі до нього, безсумнівно з катушок з'їхав. Він призначив мене, або ж, правильніше, мою посаду - це професорство, розумієте, яке я наразі обіймаю... Про що я казав? О, так. Він започаткував цю посаду професора хронології з метою виявити, чи є якісь причини того, чому одна річ трапляється після іншої, та чи був спосіб запобігти цьому. Оскільки я від початку знав, що відповіді на ці питання були "так", "ні" та "можливо", я збагнув, що решту своєї кар'єри можу відпочивати.

- А ваші попередники?

- Емм... Дотримувалися такої ж думки.

- Але хто вони були?

- Хто вони були? Ну, чудові люди, звісно, усі до одного. Нагадайте мені коли-небудь розповісти про них. Бачите ту цеглину? Колись на неї вирвало Вордсворта[1]. Велика була людина.

Усе це було приблизно десять років тому.

Річард оглянув велику залу навколо себе, щоб побачити, що змінилося з тих часів, і виявив, звісно, що нічого. У темних висотах висіли ледь освітлені мерехтінням свічок примарні портрети прем'єр-міністрів, архієпископів, політичних реформаторів і поетів; будь-кого з них свого часу могло вирвати на ту саму цеглину.

- Що ж, - сказав Редж гучним змовницьким шепотом, ніби розповідав у жіночому монастирі про пірсінг сосків, - я чув, що ваші справи йдуть несподівано добре, це правда?

- Ну, взагалі-то, так, - сказав Річард, для якого це було такою самою несподіванкою, як і для інших, - так, непогано.

Кілька з тих, хто сидів за столом, подивилися на нього.

- Комп'ютери, - почув він, як хтось зневажливо прошепотів своєму сусідові. Жорсткі погляди знову розслабилися й відвернулися.

- Чудово, - сказав Редж. - Я дуже радий за вас.

- Скажіть-но, - продовжував він, і Річард не відразу збагнув, що професор звертався вже не до нього, а повернувся до свого сусіда справа, - а до чого все це? - він невизначено змахнув рукою, вказуючи на свічки та срібний посуд.

Його сусід, літній зморшкуватий чоловік, дуже повільно повернувся та подивився на нього так, ніби був дуже незадоволений, що його повернули до життя.

- Колрідж[2], - сказав він скрипучим голосом, - це Вечеря Колріджа, старий дурню.

Він дуже повільно знову повернувся обличчям уперед. Його звали Колі, він був професором археології та антропології, і поза очі про нього часто казали, що він вважав їх не стільки науковими дисциплінами, скільки можливістю повернутися в своє дитинство.

- А, справді? - пробурмотів Редж. - От воно що, - він знову повернувся до Річарда.

- Це Вечеря Колріджа, - сказав він з виглядом знавця. - Колрідж був членом цього коледжу, ви знали? - додав він через секунду. - Колрідж. Семюел Тейлор. Поет. Ви, напевно, чули про нього. Це його Вечеря. Ну, не буквально, звісно. Бо тоді б вона вже охолола.

Мовчання.

- Ось, візьміть солі.

- Емм... дякую, поки що не треба, - здивовано сказав Річард, бо їжі на столі ще не було.

- Ну ж бо, візьміть, - наполягав професор, даючи йому важку срібну сільницю.

Річард від подиву кліпнув очима, але, знизавши подумки плечима, простягнув руку. Але тієї самої миті, коли він кліпнув, сільниця раптом зникла.

Він здивовано подивився на професора.

- Добре, га? - сказав Редж, виймаючи зниклий предмет з-за вуха свого схожого на смерть сусіда справа, викликавши цим вибух напрочуд дівочого сміху. Редж хитро посміхнувся: - Дуже погана звичка, я знаю. У списку того, що я хочу кинути, вона відразу після куріння та п'явок.

Що ж, це була ще одна з речей, які не змінилися. Деякі люди колупаються в носі,

інші мають звичку бити старих пані на вулиці. А гріх Реджа був нешкідливий та незвичайний – він мав пристрасть до дитячих фокусів зі зникненням предметів. Річард згадав, як він колись уперше звернувся до Реджа з проблемою – то був лише звичайний страх, який охоплює студентів час від часу, а надто тоді, коли їм треба написати курсову, але на той час це здавалося темним і страшним тягарем. Редж тоді сів, зосереджено нахмурившись вислухав усе, що Річард мав сказати, а коли той закінчив, серйозно замислився, почухав підборіддя та зрештою нахилився вперед і подивився йому в очі.

– Я маю підозру, що ваша проблема, – сказав він, – полягає в тому, що у вас забагато канцелярських скріпок у носі.

Річард вирячив очі.

– Дозвольте вам показати, – сказав Редж, нахилився через стіл і витягнув з Річардового носа ланцюжок з одинадцяти канцелярських скріпок і маленького гумового лебедя.

– А, ось справжня проблема, – сказав він, демонструючи лебедя. – Знаєте, їх кладуть у пакети з крупою, і проблемам від них нема числа. Що ж, я радий, що ми з вами поговорили, мій любий друже. Якщо знову матимете такі проблеми, звертайтеся до мене, не вагайтеся.

Річард, звісно, ніколи більше не звертався.

Річард подивився навколо, щоб перевірити, чи не було тут ще когось, кого він пам'ятав з часів свого навчання.

Через два місця ліворуч сидів професор, який був деканом факультету англійської мови, і який не виявив жодної ознаки впізнання колишнього студента. Це було зовсім не дивно, бо Річард старанно уникав його впродовж тих трьох років, що вчився тут, іноді навіть відрощуючи бороду та вдаючи себе кимось іншим.

Поруч із ним був чоловік, ім'я якого Річард не знав.

Взагалі-то, його не знав ніхто. Він був худий, схожий на мишу та мав дивовижний довгий кістлявий ніс – реально довгий і кістлявий. Взагалі-то, ніс був схожий на той кінь, за допомогою якого австралійці в 1983 році виграли американську регату, і про цю схожість того року багато говорили, хоча й, звісно, поза очі. Просто в очі йому ніхто ніколи нічого не казав.

Ніхто.

Ніколи.

Зустрівши його вперше, всі були настільки вражені та збентежені його носом, що не могли й слова сказати, а другий раз був ще гірший через спогади про перший, і так далі. Минали роки, загалом сімнадцять. Увесь цей час він був наче в коконі суцільного мовчання. У залі серед слуг уже давно стало звичкою ставити обабіч від нього додаткові сіль, перець і гірчицю, бо ніхто не міг попросити їх у нього, а попросити їх у того, хто сидів за ним, було не тільки неввічливо, але й неможливо, бо ніс заважав.

Ще однією його рисою була дивна послідовність жестів, які він робив і регулярно повторював упродовж вечері. А саме, він постукував по порядку по пальцях лівої руки,

а потім по одному з пальців правої. Час від часу він постукував по іншій частині свого тіла – по суглобу на пальці, по ліктю або по коліну. Коли він був змушений припинити це (наприклад, коли він їв) він починав натомість кліпати очима та час від часу кивати головою. Ніхто, звісно, ніколи не наважувався спитати його, навіщо він це робить, хоча всіх розбирала цікавість.

Хто сидів за ним, Річардові не було видно.

В іншому напрямку відразу за смертним ворогом Реджа сидів Воткін, професор античної культури, людина надзвичайно суха та дивакувата. Його важкі окуляри були схожі на два великі скляні куби, всередині яких жили, наче золоті рибки, очі. Ніс у нього був досить прямий і звичайний, але нижче нього була така сама борода, як у Клінта Іствуда. Його погляд кружляв навколо столу: він вибирав, з ким сьогодні розмовлятиме. Він думав був, що його здобиччу стане один з гостей, недавно призначений голова Радіо BBC-3, який сидів навпроти, але на жаль, того вже вполювали музичний керівник коледжу та професор філософії. Ці двоє пояснювали знесиленому чоловікові, що фраза "забагато Моцарта" була, якщо зважити на всі можливі значення цих слів, виразом, що заперечував сам собі, і таким чином будь-яке речення, що містить таку фразу, є безглуздом і, як наслідок, не може бути висунуте як аргумент при обговоренні програми радіомовлення. Бідолаха вже починав стискати свої столові прибори занадто сильно. Його погляд відчайдушно шукав допомоги та припустився помилки, перетнувшись з поглядом Воткіна.

– Добрий вечір, – чарівно посміхнувся Воткін, дуже дружньо кивнувши, а потім втупивши свій погляд у тарілку з супом, яку йому щойно принесли й від якої він нізащо не дозволить собі відволіктися. Поки що. Нехай той чоловік ще трохи постраждає. Він хотів, щоб порятунок був вартий хоча б кількох виступів на радіо.

За Воткіним Річард раптово виявив джерело тихого дівачачого хихотіння, що пролунало у відповідь на фокус Реджа. Дивовижно, але це була маленька дівчинка. Їй було приблизно вісім років, у неї було біляве волосся й похмурий вигляд. Вона сиділа й час від часу роздратовано копала ногою по ніжці стола.

– Хто це? – здивовано спитав Річард Реджа.

– Де хто? – здивовано запитав Редж Річарда.

Річард обережно нахилив палець у напрямку дівчинки.

– Дівчинка, – прошепотів він, – дуже маленька дівчинка. Це що, нова професорка математики?

Редж подивився на неї.

– Ви знаєте, – вражено сказав він, – я не маю жодної гадки. Ніколи нічого такого не бачив. Яка чудасія.

Цієї миті задачу розв'язав чоловік з радіо, який раптово звільнився з подвійної хватки двох своїх сусідів і сказав дівчинці припинити бити по столу.

Вона припинила копати ніжку й почала натомість із подвоєною силою копати повітря. Коли він сказав їй спробувати отримувати задоволення, вона копнула його. Це привнесло в її сумний вечір проблиск радості, який, втім, тривав недовго. Її батько

коротко поділився з присутніми за столом своїми почуттями до няньок, які підводять людей, але ніхто з присутніх розмову на цю тему підтримати не міг.

- Велика серія програм, присвячених Букстегуде[3], - завершував свою промову музичний керівник, - звісно, мала вийти вже дуже давно. Я певний, що ви за першої ж нагоди спробуєте виправити цю помилку.

- О, гм, так, - відповів батько дівчинки, проливши суп, - гм... тобто... це ж не той самий, що Глюк?

Дівчинка знову копнула ногою ніжку стола. Коли її батько суворо глянув на неї, вона нахилила голову й самими губами спитала його.

- Не зараз, - наполегливим тоном, якомога тихіше відповів він їй.

- А коли?

- Пізніше. Можливо. Пізніше побачимо.

Вона похмуро горбилася на своєму стільці.

- Ти завжди кажеш "пізніше", - промовила губами вона.

- Бідолашна дитина, - пробурмотів Редж. - За цим столом немає жодного професора, який би в глибині душі не почувався так само. О, дякую, - принесли суп, відволікши його та Річардову увагу.

- То розкажіть-но мені, - сказав Редж після того, як вони обоє покуштували по дві ложки супу та незалежно один від одного прийшли до висновку, що фурор цей смак не зробить, - чим ви займалися, друже? Чимось пов'язаним з комп'ютерами, як я розумію, та ще й з музикою? Здається, тут ви вивчали англійську; втім, наскільки я розумію, лише коли знаходили на це час, - він багатозначно подивився на Річарда поверх ложки з супом. - Зачекайте-но, - перебив він навіть ще до того, як Річард почав говорити, - якщо я не помиляюсь, у вас, коли ви тут навчалися, був якийсь комп'ютер? Коли ж це було? У 1977-ому?

- Ну, те, що ми називали комп'ютером у 1977-ому, насправді було лише чимось на кшталт електронної рахівниці, але...

- О, не треба недооцінювати рахівницю, - сказав Редж. - У досвідчених руках це дуже потужний засіб рахування. До того ж, вона не потребує живлення, її можна зробити з тих матеріалів, які ви маєте під рукою, і ніколи не ламається під час важливої роботи.

- Тож електрична рахівниця не мала би сенсу, - сказав Річард.

- Ваша слушність, - погодився Редж.

- Насправді та машина мало що вміла такого, чого не можна було зробити самому за менший час і з меншим клопотом, - сказав Річард, - але з іншого боку їй добре вдавалося бути дурним учнем.

Редж подивився на нього, не розуміючи.

- А я й не знав, що вони в дефіциті, - сказав він. - Я прямо з цього місця можу до десятка таких крихтою хліба докинути.

- Не сумніваюсь. Але подивіться на це інакше. Який насправді сенс намагатися навчити когось чомусь?

Це питання призвело до схвального бурмотіння за столом.

Річард продовжував:

- Я маю на увазі, якщо дійсно хочеш щось зрозуміти, то краще за все спробувати пояснити це комусь іншому. Це змушує впорядкувати думки у власному розумі. І чим тупіший і повільніший твій учень, тим сильніше доводиться розкласти складну ідею на простіші. І саме в цьому є суть програмування. На той час, коли ти розклав складну ідею на такі маленькі кроки, з якими навіть дурна машина може впоратися, ти обов'язково й сам чомусь навчишся. Учитель зазвичай вчиться більшому, ніж учень. Хіба це не правда?

- Навчитися меншому, ніж мої учні, було б дуже важко, - незадоволено буркнув хтось, - хіба що вдатися до пре-фронтальної лоботомії.

- От я і витрачав цілі дні, намагаючись писати на цій машині курсові, які можна було за дві години завершити на друкарській машинці, але мене зачаровував процес спроби пояснити машині, чого саме я від неї хочу. Я по суті написав на Бейсику власний текстовий редактор. Проста процедура пошуку та заміни тривала в ньому близько трьох годин.

- Я вже забув, чи написали ви взагалі хоч одну курсову?

- Ну, начебто ні. Реальних курсових не було, але причини цього були просто дивовижні. Приміром, я відкрив, що...

Він замовкнув, сміючись подумки.

- Я, звісно, у той час грав на клавішних у рок-гурті, - додав він. - Це не дуже сприяло навчанню.

- А про це я не знав, - сказав Редж. - Ваше минуле не таке прозоре, яким я його вважав. Цим воно, мушу додати, схоже на цей суп, - він дуже обережно витер серветкою рот. - Одного дня треба піти та поговорити з кухарями. Я хочу переконати їх залишати в їжі потрібні частини, а викидати непотрібні. Отже. Рок-гурт, кажете? Отакої. Це ж треба.

- Так, - сказав Річард. - Ми мали назву "Досить непоганий гурт", але це була неправда. Ми мали намір стати "Бітлз" ранніх вісімдесятих, але порівняно зі справжніми "Бітлз" ми мали значно кращих фінансових і юридичних радників, які сказали "Не марнуйте час", і ми їх послушалися. Закінчивши навчання в Кембриджі, я три роки голодував.

- Але хіба ж я не наткнувся на вас у той період, - сказав Редж, - і ви мені сказали, що ваші справи добрі?

- Як для двірника. На дорогах тоді була жахлива кількість сміття. Мені здавалося, що його вистачить на цілу кар'єру. Втім, мене тоді звільнили за те, що я змітав сміття на ділянки інших двірників.

Редж похитав головою:

- Я певний, що то була кар'єра не для вас. Є безліч посад, на яких така поведінка призвела би до скорого підвищення.

- Я спробував кілька професій, але жодна з них не була кращою. І я на жодній з них

довго не затримувався, бо завжди був надто втомлений, щоб працювати як слід. Мене знаходили сплячим у курниках та на шафах у архівах – залежно від того, ким я тоді працював. Бо всі ночі тоді я не спав, а вчив комп'ютер виконувати "Три сліпі миші". Для мене це була важлива мета.

– Не маю сумніву, – погодився Редж. – Дякую! – сказав він слугі, який прибрав його тарілку з недоїденим супом. – Дуже вам вдячний. "Три сліпі миші", кажете? Добре. Добре. Напевно, вам це зрештою вдалося, і саме завдяки цьому ваші справи зараз такі добрі. Так?

– Ну, насправді все було дещо складніше.

– Саме цього я й боявся. Шкода, що ви не принесли ту програму з собою. Вона змогла б розважити бідолашну панночку, яка зараз змушена терпіти нашу нудну й сварливу компанію. Швидке виконання "Трьох сліпих мишей" значно підбадьорило б її.

Він нахилився вперед, щоб подивитися повз двох своїх сусідів справа на дівчинку, яка досі сиділа на своєму стільці, понуривши голову.

– Привіт! – сказав він.

Вона здивовано підвела очі й відразу соромливо опустила їх, знову почавши гойдати ногами.

– Як на вашу думку, що тут гірше, – запитав Редж, – суп чи компанія?

Вона тихо та нерішуче засміялася, не підводячи очі.

– Думаю, з вашого боку дуже розумно не квапитися з висновками, – продовжував Редж. – Особисто я, перш ніж щось сказати, зачекаю на моркву. Вони її тушкують ще з вихідних, а я боюсь, що цього недостатньо. Єдине, що може бути гіршим за моркву – Воткін. Це той чоловік у дурних окулярах, що сидить поміж нами. Мене, до речі, звати Редж. Приходьте копнути мене, якщо матимете час.

Дівчинка хихикнула й глянула на Воткіна, який сильно напружився й зробив разюче невдалу спробу зобразити добру усмішку.

– Що ж, дівчинко, – ніяково сказав він, а вона, побачивши його окуляри, зробила відчайдушну спробу не розреготатися.

Таким чином, розмова не розпочалася, але дівчинка отримала союзника й почувалася тепер трохи краще. Її батько полегшено посміхнувся.

Редж знову повернувся до Річарда, а той раптом спитав:

– А у вас є сім'я?

– Гм... ні, – тихо сказав Редж. – Але продовжуйте. Що було далі, після "Трьох сліпих мишей"?

– Ну, якщо коротко, Редже, то я зрештою потрапив до компанії WayForward Technologies...

– А, так. Знаменитий пан Вей. Скажіть, який він?

Річарда завжди трохи дратувало це питання, бо ставили його йому дуже часто.

– Водночас кращий і гірший, ніж про нього кажуть у ЗМІ. Мені він, взагалі-то, дуже подобається. Як будь-який ентузіаст, він іноді буває нестерпний, але я знаю його ще відтоді, коли і він, і я були ніким. Він нормальний. Просто не слід давати йому свій

телефонний номер, якщо не маєш автовідповідач, що розрахований на безупинну роботу.

- Що? Чому це?

- Ну, він один з тих людей, хто може думати лише коли розмовляє. Коли йому спадають ідеї, він має розповісти про них будь-кому, хто вислухає. Або ж, якщо самі люди слухавку не беруть (а таке буває дедалі частіше) його цілком задовольняють їхні автовідповідачі. Він просто телефонує їм і розмовляє з ними. У нього є одна секретарка, єдиним обов'язком якої є збирати касети в людей, яким він телефонував, стенографувати їх, сортувати, а наступного дня давати йому редагований текст у блакитній папці.

- У блакитній?

- Не знаю, чому він просто не скористується диктофоном, - знизавши плечима, сказав Річард.

Редж замислився.

- Думаю, він не користується диктофоном тому, що не любить розмовляти з самим собою, - сказав він. - У цьому є певна логіка. Своєрідна.

Він поклав у рот шматок свинячого біфштекса, який щойно принесли, замислено пожував його, а потім акуратно відклав ніж і виделку.

- То яка, - зрештою сказав він, - в усьому цьому роль юного Мак-Даффа?

- Ну, Гордон призначив мене писати велику програму для Apple Macintosh. Фінансові таблиці, бухгалтерських облік, тощо; потужну, легку для використання, з графікою. Я спитав його, що саме він хоче в ній мати, а він просто сказав "Усе. Я хочу мати для тієї машини першокласне програмне забезпечення для бізнесу, яке і співає, і танцює". А оскільки настрій у мене був тоді дещо примхливий, я сприйняв ці його слова буквально.

- Розумієте, послідовність чисел може репрезентувати що завгодно: форму будь-якої поверхні, динаміку якого-небудь процесу, тощо. А бухгалтерський облік будь-якої компанії, зрештою, є просто послідовністю чисел. То я й написав програму, яка бере ці числа та робить із ними те, що ви накажете. Якщо вам потрібна діаграма зі стовпчиками - намалює діаграму зі стовпчиками, хочете кругову діаграму або графік - вона намалює їх. Якщо ви хочете, щоб із кругової діаграми вистрибнула танцюристка та відволікла від чисел, які на цій діаграмі зображені - програма і це вміє. Або ж ви можете перетворити свої числа, скажімо, на зграю чайок, і те, як вони вишикувалися та як машуть крилами, буде залежати від показників роботи різних відділів вашої компанії. Це чудово для створення корпоративних логотипів, які дійсно щось символізують.

- Але найдурнішим з усього, що ви могли побажати, було перетворення ваших бухгалтерських звітів на музику. Ну, тобто, це я вважав це дурницею. А корпоративний світ зшаленів від цього.

Редж уважно дивився на нього поверх шматочка моркви, акуратно наштрикнутого на кінець виделки, але не перебивав.

- Розумієте, будь-який аспект музики можна виразити послідовністю чисел, - завзято розповідав Річард. - Числа можуть означати висоту нот, тривалість нот, акорди, тощо.

- Ви маєте на увазі мелодію, - сказав Редж. Морква досі залишалася на місці.

Річард широко посміхнувся.

- "Мелодія" - досить непогане слово для цього. Треба його запам'ятати.

- Воно допоможе вам легше пояснювати щось іншим, - Редж поклав моркву на тарілку, не скуштувавши. - То на цю програму чекав успіх? - спитав він.

- У нашій країні успіх був не дуже великий. Річні звіти більшості британських компаній звучали як похоронний марш з "Саула", але в Японії всі злетілися на програму, як мухи на мед. Вона створила для багатьох компаній гімни, які починалися добре, але якщо ви маєте схильність до критики, то могли б сказати, що наприкінці вони ставали надто гучні та верескливі. Дуже гарні продажі були у Штатах, що з комерційної точки зору було найголовнішим. Хоча наразі мені найцікавіше, що станеться, якщо прибрати звідти бухгалтерію. Перетворити тріпотіння крил ластівки безпосередньо в музику. Що тоді почуєш? За словами Гордона, на звук касових апаратів у такому випадку не слід розраховувати.

- Дивовижно, просто дивовижно, - сказав Редж і поклав, нарешті, шматочок моркви в рот. Він розвернувся й нахилився вперед, щоб звернутися до своєї нової подружки.

- Воткін програв, - оголосив він. - Морква побила всі рекорди. Вибачте, Воткіне, але яким би ви не були бридким, боюсь, морква вас випередила.

Дівчинка засміялася вже не так напружено, як раніше, й усміхнулася йому.

Воткін намагався сприймати це по-доброму, але коли його очі натрапляли на Реджа, було зрозуміло, що він був більше звиклий бентежити інших, аніж потрапляти в незручне становище самому.

- Татку, будь ласка, тепер можна? - ставши трохи впевненішою, дівчинка змогла заговорити.

- Пізніше, - наполягав батько.

- Пізніше вже настало. Я стежила за часом.

- Ну... - завагавшись, він програв.

- Ми були в Греції, - тихо, але захоплено оголосила дівчинка.

- О, в Греції? - сказав, кивнувши, Воткін. - Це ж треба. У Греції взагалі, чи в якомусь конкретному місці?

- На Патмосі, - впевнено сказала вона. - Там було красиво. Я думаю, що Патмос - найкрасивіше місце в усьому світі. От тільки порому не було тоді, коли він мав бути. Не було. Я стежила за часом. Ми спізнилися на літак, але я не засмутилася.

- А, Патмос, зрозуміло, - сказав Воткін, помітно пожвавівши від цієї новини. - Що ж, вам треба зрозуміти, юна пані, що греки, не задовольняючись тим, що їм належить найвидатніша культура античності, також стали авторами найкращого, а дехто каже, що навіть єдиного в своєму роді витвору творчої вигадки цього століття. Я звісно, маю на увазі розклад руху грецьких поромів. Грандіозний політ фантазії. З цим погодиться

будь-хто, хто подорожував Егейським морем. Напевно.

Дівчинка нахмурилася.

- Я знайшла горщик, - сказала вона.

- Напевно, нічого особливого, - перебив її батько. - Ви ж розумієте, як воно. Кожний, хто вперше їде до Греції, вважає, що знайшов щось важливе, так? Ха-ха.

Усі за столом кивали. Це була правда. Неприємна, але правда.

- Я знайшла його в гавані, - сказала дівчинка, - у воді. Коли ми чекали на клятий паром.

- Саро! Я ж казав тобі...

- Але ж ти називав його саме так. І навіть гірше. Ти називав його такими словами, що я навіть не здогадувалася, що ти такі знаєш. Отже, я подумала, що якщо тут мають зібратися дуже розумні люди, то хтось з них зможе сказати мені, давньогрецький це горщик чи ні. Мені здається, що він дуже старий. Тату, будь ласка, даси їм на нього подивитися?

Її батько безпомічно знизав плечима та почав нишпорити під своїм стільцем.

- А ви знаєте, юна пані, - сказав їй Воткін, - що Книгу Апокаліпсис було написано саме на Патмосі? Саме там. Її, як ви знаєте, написав святий Іоанн Богослов. Як на мене, в ній є дуже чіткі ознаки того, що її було написано під час очікування на пором. Починається вона, як ви пам'ятаєте, з такої мрійливості, яка буває, коли вам треба згаяти час, коли вам нудно й ви щось вигадуете, а потім вона поступово досягає кульмінації галюцинаційного відчаю. Як на мене, це все пояснює. Можливо, вам слід написати про це статтю, - додав він, кивнувши дівчинці.

Вона подивилася на нього як на божевільного.

- А ось і він, - сказав її батько, кладучи предмет на стіл. - Як бачите, це просто горщик. Їй лише шість років, - додав він з похмурою посмішкою, - так, любя?

- Сім, - сказала Сара.

Горщик був досить маленький, близько дванадцяти сантиметрів заввишки та десяти завширшки. Він був майже круглий, з вузькою шийкою, що стирчала над ним на два сантиметри. Шийка та близько половини поверхні горщика були вкриті затверділим ґрунтом, а ті частини, які було видно, мали грубу червонувату поверхню.

Сара взяла його та дала в руки професорові, що сидів праворуч від неї.

- Ви маєте розумний вигляд, - сказала вона. - Скажіть-но, що ви про нього думаєте?

Професор взяв горщик у руки з дещо зарозумілим виглядом.

- Я певний, що якщо зішкребти з дна землю, - дотепно сказав він, - там буде надпис "Зроблено в Бірмінгемі".

- Настільки старий? - удавано засміявся батько Сари. - Там уже давно нічого не виробляється.

- Хоч би там як, - сказав професор, - це не моя галузь, я молекулярний біолог. Ще хто-небудь хоче глянути?

Ця пропозиція не була зустрита радісними криками, але тим не менш горщик пішов з рук у руки навколо дальнього кінця столу. На нього витріщалися крізь товсті лінзи,

вдивлялися крізь рогові оправы, озирали поверх лінз-півмісяців і мружили очі ті, хто залишив свої окуляри в кишені іншого костюму, який, на їхню думку, вже був у хімчистці. Ніхто, схоже, не знав, скільки йому років, і не дуже цим переймався. Обличчя дівчинки знову ставало засмученим.

- Прокислий набрід, - сказав Редж Річардові.

Він знову взяв срібну сільничку та підняв її.

- Юна пані, - сказав він, нахилившись уперед, щоб звернутися до неї.

- О ні, тільки не це, старий дурню, - пробурмотів старий археолог Колі, відкинувшись на спинку стільця та затуливши вуха.

- Юна пані, - повторив Редж, - подивіться на цю просту сільничку. Подивіться на цю просту шапку.

- У вас немає шапки, - надувши губи, сказала дівчинка.

- Отакої, - сказав Редж, - зачекайте хвилиночку, - він вийшов і повернувся зі своєю червоною вовняною лижною шапкою.

- Подивіться, - знову сказав він, - на цю просту сільничку. Подивіться на цю просту вовняну шапку. Я кладу сільничку в шапку, ось так, і передаю шапку вам. Наступну частину цього фокусу, пані... зробите ви.

Він вручив їй капелюх повз двох людей, що сиділи між ними, Колі та Воткіна. Вона взяла його та зазирнула всередину.

- Куди вона поділася? - запитала вона.

- Туди, куди ви її помістили, - сказав Редж.

- О, - сказала Сара, - зрозуміло. Це... це було не дуже цікаво.

Редж знизав плечима.

- Простий фокус, але мені було приємно, - сказав він і повернувся до Річарда. - На чому ми зупинилися?

Річард подивився на нього з легким шоком. Він знав, що професор завжди мав схильність до раптових і непередбачуваних змін настрою, але зараз було таке враження, ніби його миттєво залишила теплота. Тепер у нього був такий самий розсіяний вигляд, який він мав коли Річард прийшов до нього цього вечора, ніби абсолютно несподівано. Редж, напевно, відчув збентеження Річарда та швидко усміхнувся.

- Мій любий друже! - сказав він. - Мій любий друже! Мій любий, любий друже! Про що я казав?

- Емм... ви казали "Мій любий друже".

- Так, але я відчуваю певність, що це була лише прелюдія до чогось. Щось на кшталт короткої токати на тему того, яка ви чудова людина, перш ніж звернутися до основної теми, природу якої я наразі забув. У вас немає припущень щодо того, про що я хотів вам сказати?

- Ні.

- О. Що ж, напевно, це має мені лестити. Якщо б усі знали, про що я маю сказати, то який був би тоді сенс мені це казати? А як там справи з горщиком нашої юної гості?

А горщик уже дійшов до Воткіна, який заявив, що він експерт не з посуду, який виробляли древні, щоб було з чого пити, а лише з того, про що вони писали. Він сказав, що це Колі має знання та досвід, яким усі вони мають вклонитися, і спробував віддати горщик йому.

- Я сказав, - повторив він, - що це вашим знанням і досвіду ми маємо вклонитися. Ради бога, приберіть руки від вух і подивіться вже на цю штуку!

Лагідно, але рішуче він відтягнув руки Колі від вух, знову пояснив йому ситуацію та вручив йому горщик.

Колі швидко, але професійно оглянув посудину.

- Так, - сказав він, - приблизно двісті років, як на мене. Дуже груба робота. Дуже грубий зразок свого виду. Абсолютно не має цінності, звісно.

Безапеляційно відклавши його, він подивився на стару галерею для музикантів так, ніби вона його чимось розсердила.

На Сару це вплинуло миттєво. Уже й без того засмучена, тепер вона остаточно занепала духом. Вона прикусила губу та відхилилася на спинку стільця, знову почувавши себе дитиною, якій тут не місце. Її батько суворо подивився на неї, щоб вона поводитися як слід, а потім знову попросив вибачити його за неї.

- Щодо Букстегуде, - квапливо продовжив він. - Так, старий добрий Букстегуде. Подивимось, що можна зробити. Скажіть-но мені...

- Юна пані, - перебив хрипкий від подиву голос, - ви чарівниця та чаклунка дивовижної сили!

Усі подивилися на Реджа, старого хвалька. Він тримав у руках горщик і дивився на нього з шаленим захватом. Він повільно перевів погляд на дівчинку, ніби вперше оцінивши силу страшного ворога.

- Я вклоняюся вам, - прошепотів він. - Хоч я й не гідний розмовляти в присутності такої володарки, як ви, я прошу дозволу привітати вас з одним з найкращих проявів магії, яким я мав честь бути свідком!

Сара дивилася на нього широко розкритими очима.

- Ви дозволите показати цим людям, що ви зробили? - запитав він.

Вона ледь помітно кивнула, а він різко стукнув об стіл її колись дорогоцінним, але тепер уже повністю дискредитованим горщиком. Той розбився на дві нерівні частини; засохла глина, якою він був обліплений, розсипалася черепками по столу. Одна зі сторін горщика відвалилася, а решта залишилася стояти.

Сара витріщила очі на вкриту плямами та окисом, але досі пізнавану срібну коледжську сільничку, що стояла затиснута всередині залишків горщика.

- Старий дурень, - пробурмотів Колі.

Після того, як вщухли всі прояви зневаги та осуду цього дешевого фокуса (жоден з них не затьмарив благоговіння в очах Сари), Редж повернувся до Річарда та запитав:

- А як щодо вашого друга, що вчився з вами, ви його коли-небудь бачите? Хлопець із дивним східно-європейським ім'ям. Свлад чи якось. Свлад Челлі. Ви його пам'ятаєте?

Річард не відразу зрозумів його.

– Свлад? – спитав він. – О, ви маєте на увазі Дірка. Дірк Челлі. Ні. Я не підтримував з ним контакт. Я стикався з ним кілька разів на вулиці, ото й усе. Думаю, він час від часу змінює своє ім'я. А чому ви питаєте?

РОЗДІЛ 5

Високо на скелястому виступі Електричний Монах досі сидів на коні, який тихо, без жодної скарги занепадав духом. З-під свого каптура з грубої тканини Монах не кліпаючи вдивлявся в долину, щодо якої він мав проблему, але ця проблема була для Монаха новою й огидною, бо цією проблемою був Сумнів.

Він ніколи не страждав від сумнівів довго, але коли це траплялося, це терзало саму суть його буття.

День був спекотний. Сонце висіло в пустому, затягнутому серпанком небі та палило сіре каміння та жмутки сухої трави. Ніщо не рухалося, навіть Монах. Але дивні речі починали бурлити в його мозку, як це бувало кожного разу, коли один з пакетів даних, проходячи крізь буфер, потрапляв не за тією адресою.

Але потім Монах почав вірити. Спочатку уривчасто та нервово, а потім зі сліпучим білим полум'ям такої віри, що спопелила всі його попередні вірування, в тому числі й цю дурню про рожевість долини; тепер він вірив у те, що внизу, в долині, приблизно за милю від того місця, де був він, незабаром відчиняться загадкові двері до дивного та далекого світу. Двері, крізь які він зможе пройти. Вражаюча ідея!

Втім, найвражаючим у ній було те, що цього разу він не помилявся.

Кінь відчув, що щось відбувається. Він нашорошив вуха та злегка трухнув головою. Дивлячись так довго на одне й те саме каміння, він впав у подобу трансу та був уже на межі того, щоб і самому повірити, що це каміння рожеве. Він трухнув головою трохи сильніше.

Монах легко смикнув за віжки, вдарив п'ятами, і вони вирушили, обережно обираючи дорогу кам'янистим схилом.

Шлях був складний. Здебільшого схил був укритий сланцем, на якому подекуди чіплялися за своє непевне існування коричнево-зелені рослини. Монах дивився на них без жодної тіні сорому. Тепер він був старшим і розумнішим Монахом, усі дитячі вигадки залишилися позаду. Рожеві долини, столи-гермафродіти – всі вони були природними стадіями, які мав пройти кожний, хто обрав шлях до істинної просвіти.

Сонце сильно пекло їх. Монах витер з обличчя пил з потом і зупинився, нахилившись уперед, на шию коня. Крізь мерехтіння розпеченого повітря він подивився на велику кам'яну брилу, що стояла на дні долини. Монах вважав, а точніше пристрасно вірив усім своїм еством, що саме там, за цією брилою, мають виникнути двері. Він спробував сфокусуватися краще, але дрібні деталі розпливалися в потоках гарячого повітря.

Відкинувшись знову назад, він хотів був штовхнути свого коня, щоб той ішов далі, але раптом помітив дещо досить дивне.

На плоскій скелі поблизу (взагалі-то, вона була так близько, що Монах здивувався, що не помічав її раніше) був великий малюнок. Зображення було грубе, хоча й не

позбавлене певної елегантності ліній. Воно здавалося дуже старим; можливо, навіть дуже-дуже старим. Фарба вицвіла, подекуди облупилася, і було важко зрозуміти, чим саме було це зображення. Монах наблизився до картини. Схоже, це була примітивна сцена полювання.

Кілька пурпурових істот з багатьма кінцівками безсумнівно були первинними мисливцями. Вони мали грубі списи й переслідували велику істоту з рогами й панциром, яка, схоже, вже була поранена. Барви були такі вицвілі, ніби їх взагалі не було. Взагалі-то, чітко було видно лише фарбу зубів мисливців, вони сяяли білістю, блиск якої не потьмянів упродовж тисячоліть.

Навіть зуби самого Монаха не були такі білі, хоча він почистив їх цього ранку.

Раніше Монах уже бачив такі малюнки, але тільки на телевізійних зображеннях, а в реальному житті – ніколи. Їх зазвичай знаходили в печерах, де був захист від погоди, бо інакше вони не могли зберегтися.

Монах оглянув уважніше безпосереднє оточення кам'яної стіни та побачив, що хоча це була не печера, малюнки були захищені від дощів і вітру великою брилою, що висіла над ними. Втім, дивно, що малюнки досі цілі. А ще дивнішим було те, що їх досі ніхто не знаходив. Усі такі печерні малюнки були знаменитими, відомими зображеннями, але цей він ніколи не бачив.

Можливо, він зробив драматичне та історичне відкриття. Можливо, якщо він повернеться до міста та повідомить про це відкриття, то його запросять повернутися, дадуть-таки нову материнську плату та дозволять вірити... вірити... у що вірити? Він завмер, кліпнув очима та похитав головою, щоб позбавитися тимчасової системної помилки.

Він опанував себе.

Він вірив у двері. Він мусить знайти ці двері. Ці двері були шляхом до... до...

Ці Двері були Шляхом.

Добре.

Великі літери завжди були найкращим способом дати раду незрозумілим речам.

Він різко розвернув голову коня та погнав його вниз. За кілька хвилин складних маневрів вони досягли дна долини, і він на мить збентежився, виявивши, що тонкий верхній шар ґрунту на коричневій землі дійсно мав блідий рожево-бежевий відтінок, особливо на берегах повільного поточку мулу (це все, що залишалося в сезон спеки від ріки, яка текла долиною, коли наставали дощі). Він спішився та нахилився, взяв жменю рожевого ґрунту та дозволив йому висипатися поміж пальцями. Піл був дуже тонкий, м'який і приємний на дотик. Він був такого самого кольору, як його шкіра, можливо трохи блідіший.

Кінь дивився на нього. Монах збагнув – можливо, дещо запізно – що кінь, напевно, потерпає від спраги. Він і сам потерпав від спраги, але намагався не думати про це. Він відстебнув флягу з водою від сідла. Та була жалюгідно легкою. Відкрутивши кришку, він зробив один великий ковток. Потім налив трохи води собі в жменю та запропонував коневі, який випив її жадно та швидко.

Кінь знову подивився на нього.

Монах сумно похитав головою, закрив флягу та сховав її.

Тією маленькою часткою свого розуму, де він зберігав факти та логіку, він розумів, що води надовго не вистачить, а без неї довго не житимуть і вони. Єдиним, завдяки чому він досі міг рухатися далі, була його Віра, яка наразі була Вірою в Двері.

Він обтрусив зі свого старого одягу рожевий пил, а потім випростався та подивився на кам'яну брилу, до якої залишалися лише кілька сотень метрів. Дивлячись на неї, він відчував легку, зовсім крихітну тривогу. Хоча найбільша частина його розуму твердо наполягала на своїй вічній і непохитній Вірі в то, що за скелею будуть Двері, і ці Двері будуть Шляхом, крихітна частка його мозку – та сама, яка розуміла про флягу з водою – не могла не згадати минулі розчарування й видавала дуже слабе але дуже наполегливе попередження.

Якщо він вирішить не йти і не дивитися на Двері власними очима, він зможе вірити в них вічно. Це стане сенсом усього його життя (якого вже небагато залишилося, – сказала та крихітна частина його мозку, що розуміла про флягу).

А з іншого боку, якщо він піде виказати свою повагу Дверям, а їх там не буде... Що тоді?

Кінь нетерпляче заіржав.

Відповідь, звісно, була дуже проста. Він мав цілу плату з мікросхемами для вирішення саме цієї задачі; взагалі-то, це була основа його функціонування. Він продовжуватиме вірити, попри всі наявні факти, бо в чому, як не в цьому, полягає сенс Віри?

Там усе одно будуть Двері, навіть якщо не буде дверей.

Він опанував себе. Там у будь-якому випадку будуть Двері, і він мусить іти до них, бо Двері – це Шлях.

Він не став сідати верхи, а повів коня за собою. Дорога до Шляху не довга, і він має з'явитися перед Дверима смиренним.

Він ішов, мужньо розвівши плечі, з урочистою повільністю. Він наблизився до скелі. Він дійшов до неї. Він повернув за неї. Він подивився.

Там були Двері.

Треба зауважити, що коня це неабияк здивувало.

Монах упав на коліна, відчуваючи благоговіння та збентеження. Він так добре морально приготувався до розчарування, яке було його звичною долею (хоча він сам ніколи б цього не визнав), що був абсолютно неготовий до цього. Він дивився на Двері зі щирою системною помилкою.

Це були такі двері, яких він досі ніколи не бачив. Усі відомі йому двері були великими, посиленими сталлю, щоб оберігати всі ті відеомагнітофони та посудомийки, що були за ними, а ще й Електричних Монахів, що були потрібні, щоб вірити в усе те.

А ці двері були прості, дерев'яні та маленькі, розміром приблизно як він. Двері розміром з Монаха, пофарбовані в біле, з єдиною, трохи ушкодженою латунною ручкою, що була на одному з країв. Вони були прямо в скелі, без жодного пояснення

свого походження та призначення.

Не розуміючи, звідки в нього така зухвалість, бідолашний переляканий Монах підвівся на тремтячі ноги та нервово пішов до дверей, ведучи за собою коня. Він підійшов до них і доторкнувся. Те, що при цьому не спрацювала жодна сигналізація, налякало його так сильно, що він аж відстрибнув. Він ще раз доторкнувся до них, цього разу рішучіше.

Він дозволив руці повільно спуститися до ручки... Знову жодного сигналу тривоги. Він зачекав, щоб переконатися, а потім дуже обережно повернув ручку. Він відчув, як спрацював механізм. Він затамував подих... Нічого. Він потягнув двері до себе, і вони легко відчинилися. Він зазирнув усередину, але після пустельного сонця там було так темно, що він не зміг нічого побачити. Зрештою, мало не помираючи від подиву, він зайшов, тягнучи за собою й коня.

Кілька хвилин по тому чоловік, що сидів, прихований сусідньою скелею, припинив втирати пил у своє обличчя, підвівся, розім'яв руки та ноги й пішов назад до дверей, обтрушуючи на ходу свій одяг.

РОЗДІЛ 6

В оазі Ксанаду зеленій

Палац поставив Кубла Хан.[4]

Читець, вочевидь, належав до тих людей, що вважали, ніби серйозність і величність поеми найкраще передаються, якщо виголошувати її дурним голосом. Він ширяв і кидався на слова зверху, доки не здавалося, що вони ховаються або тікають від нього.

Там води Альф струмить священні

Через печери нескінченні

В підземний океан.

Річард розслабився, відкинувшись на спинку стільця. Ці слова були йому дуже добре знайомі, бо їх не міг не знати жоден випускник Коледжу святого Цедда.

До зв'язку Колріджа з Коледжем тут ставилися дуже серйозно, навіть попри добре відому схильність цього митця до певних фармацевтичних препаратів, саме під впливом яких цей його найкращий твір і був складений уві сні.

Повний рукопис зберігався в сховищі коледжської бібліотеки, і саме з нього читали цю поему з регулярної нагоди Вечері Колріджа.

Оперезали мури, вежі й шпилі

Землі чотири на чотири милі.

Там від буяння пишного садів

Лилися всюди аромати ніжні,

Між ясно-смагадкових берегів

В'юнилися поточки свіжі.

Були ліси одвічні, наче гори,

І сонячні галявини прозорі.

Річарду стало цікаво, чи довго це триватиме. Він глянув убік, на свого колишнього декана, стурбований непохитною цілеспрямованістю його пози. Спочатку монотонний

голос дратував його, але трохи згодом почав натомість заколисувати, і Річард дивився на те, як струмінь воску стікає з краю свічки, яка вже ледь горіла, відкидаючи мерехтливе світло на недоїдки вечері.

Та зелень пагорба розрізала щілина –

Кедрова тінь безодню там хова!

Свята, чарівна й дика це містина

І жінка, як прийде нічна година,

Тут за коханцем-демоном рида!

Невелика кількість червоного вина, яку він собі дозволив під час вечері, розтікалася теплом по його венах, і незабаром його власні думки почали блукати, а спровоковані попереднім питанням Реджа вони звернулися до того, що трапилося з його колишнім... чи доречне в цьому випадку слово "друг"? Той був радше схожий на послідовність екстраординарних подій, аніж на людину. Сама ідея наявності в нього друзів здавалася не те щоб малоймовірною, а радше чимось несумісним, як ідея про те, що Суецька Криза вийде до булочної.

Свлад Челлі. Загально відомий як Дірк, хоча "загально" – слово, знов-таки, не дуже доречне. Про нього знали, звісно; з ним намагалися зустрітися, про нього було багато розмов, все це правда. Але "загально відомий"? Хіба що в такому самому сенсі, в якому може бути відомий нещасний випадок на автобані – усі сповільнюються, щоб краще роздивитися, але надто близько до полум'я ніхто не наближається.

Радше "сумно відомий". Свлад Челлі, сумно відомий як Дірк.

У порівнянні з пересічним студентом він був огрядніший і більше носив капелюхи. Тобто, капелюх, який він зазвичай носив, був лише один, але носив він його з пристрасстю, яку рідко зустрінеш у таких молодих людях. Капелюх був темно-червоний і круглий, з дуже плоскими крисами, і здавалося, що він рухався на шарнірах, які постійно забезпечували йому горизонтальну орієнтацію, хоч як би не рухався власник. Цей капелюх був радше дивовижним, аніж вдалим предметом вбрання. Він міг би бути елегантним, стильним, приємної форми, чарівною прикрасою, але виключно за умови, якщо його надіти на торшер.

Людей вабило до Свлда, їх притягали історії про нього, які він заперечував; але звідки могли з'явитися всі ці історії, якщо не з його власних заперечень, було незрозуміло.

Зазвичай це були оповіді про його екстрасенсорні здібності, які він начебто успадкував за материнською гілкою родини, яка, за його словами, жила в кращій частині Трансильванії. Тобто, насправді він жодного разу нічого такого не стверджував, а навіть казав, що це виняткова маячня.

Він наполегливо заперечував те, що в його родині були які-небудь кажани, і погрожував подати в суд на будь-кого, хто висуватиме подібні образливі вигадки, а тим часом носив великий шкіряний плащ, що майорів за його спиною, а у своїй кімнаті мав один з тих апаратів, що начебто лікують спину, якщо висиш на них догори дригом. Він дозволяв людям побачити, як він висить на цьому апараті о найрізноманітнішій годині,

а надто вночі, спеціально для того, щоб мати можливість енергійно заперечувати, що це щось означає.

Коштом винахідливої низки стратегічно вжитих заперечень захопливих і екзотичних речей він створив міф про те, що він екстрасенс, містик, телепат, ясновидець і психосасичний кажан-вампір.

Що означає "психосасичний"? Це було його власне слово, і він рішуче наполягав на тому, що воно не має ніякого сенсу.

Кипить провалля грізне і глухе,

Мов дихання прискорене й важке Землі.

Аж ось, фонтаном вибухає.

Уламки скель в усі боки жбурляє...

А ще Дірк ніколи не мав грошей. Це мало змінитися.

Усе почалося з його сусіда по кімнаті, довірливого хлопця на ім'я Мендер, якого, якщо казати правду, Дірк либонь вибрав саме через довірливість.

Стів Мендер помітив: якщо Дірк лягає спати п'яний, він розмовляє уві сні. Більш того, уві сні він зазвичай каже речі на кшталт "Відкриття торгових шляхів для бу-бу-бу бу-бу-бу бу-бу-бу стало поворотним пунктом росту Імперії в хр-р-р-р... бу-бу-бу. Навести приклади".

Вони, мов град, стрибають безустанно,

Чи, як полова, з-під ціпа титана...

Коли це трапилося вперше, Стів Мендер аж підскочив у ліжку. Це було незадовго до екзаменів другого навчального року і те, що сказав (або ж розважливо пробурмотів) Дірк, було напрочуд схожим на питання з екзаменаційного білету з економічної історії.

Мендер тихо встав, підійшов до Діркового ліжка та напружено прислухався, але не дізнався нічого нового окрім абсолютно розрізнених бурмотань про Шлезвіг-Гольштейна та Франко-Пруську війну, при чому останнє Дірк бурмотав у подушку.

Але новина про це поширилася – тихо, по секрету, як лісова пожежа.

Танцюють і спадають навіки

В священні води тихої ріки.

Протягом наступного місяця Дірка регулярно пригощали вечерею та вином з надією на те, що цього вечора він міцно засне та проговорить ще кілька екзаменаційних білетів. Дивовижно, але було таке враження, що чим краще його годували та чим дорожчим вином пригощали, тим меншу частину ночі він лежав обличчям у подушку.

От таким чином він користався здібностями, які він буцімто мав, і про які жодного разу не сказав, що він їх має. Взагалі-то він реагував на балачки про його вміння з відвертою недовірою або навіть з ворожістю.

П'ять миль свята ріка примхливо в'ється

Крізь темний ліс, долину й лан

І падає в печер густий туман,

Вливаючись у мертвий океан.

В її далекім шумі Кубла чує

Пророцтво предків, що війну віщує!

А ще Дірк заперечував можливість чути те, чого ще не було. Іноді він мугикав уві сні мелодії, які два тижні по тому ставали хітами якихось виконавців. Насправді це було не дуже важко влаштувати.

Взагалі-то, щоб підтримувати всі ці міфи, він завжди вдавався до мінімального дослідження. Він був лінивий і по суті просто дозволяв ентузіазму довірливих людей робити всю роботу за нього. Ця лінь була важлива: якби його удавані напади паранормального були детальними та точними, у людей могли би виникнути підозри, вони почали б шукати інші пояснення. Натомість, чим невизначенішими та неяснішими були його "пророчення", тим краще чиясь уява вигадувала відсутні деталі.

Дірк ніколи не заробляв на цьому багато; принаймні, цього не було помітно. Втім, для студента сама лише вигода від того, що ти постійно їси та п'єш за чужий рахунок, є значно більшою, ніж може очікувати той, хто не пробував це обрахувати.

І, звісно, він ніколи не стверджував (взагалі-то, навіть заперечував) що щось з його пророкувань мало хоч трохи правди.

Таким чином він мав усе потрібне для того, щоб перед випускними екзаменами повернути непогану аферу.

Тінь від чертогу насолоди

Повільно коливали хвилі;

Фонтанів шум і лункість льоду

Чарівну музику творили.

Капризний план з 'єднав в химеру

Дім на осонні й льодову печеру!

- Ох, лишенько! - Редж раптом прокинувся від легкої дрімоти, в яку занурився під впливом вина та декламування. Він подивився навколо себе з великим подивом, але нічого не змінилося. Слова Колріджа лунали посеред теплої та задоволеної тиші, що опанувала великою залю. Ще раз нахмурившись, Редж знову задрімав, але цього разу не так глибоко.

Із цимбалами дівча

Я колись у сні уздрів.

Абіссінка молода

Під цимбали вела спів

Про гору Монт Абору.

Дірк дозволив умовити себе зробити під гіпнозом пророцтво щодо того, які будуть питання в екзаменаційних білетах влітку.

Спочатку він сам поширив цю ідею, детально пояснюючи, чому ніколи, за жодних обставин він не став би цього робити, хоча в певному сенсі хотів би, просто для того, щоб отримати можливість спростувати наявність здібностей, що йому приписують.

І саме на цьому, заздалегідь підготовленому підґрунті, він зрештою погодився, лише тому, що це раз і назавжди знищить цю надзвичайно дурну та нудну вигадку. Він мав зробити своє пророцтво під гіпнозом, автоматично пишучи під належним

наглядом, після чого воно мало бути запечатане в конверті та покладене в банк до завершення екзаменів. Лише після екзаменів конверт буде розкрито, щоб подивитися, наскільки прогноз був точний.

Не дивно, що багато хто пропонував йому великі хабарі за те, щоб побачити написане ним пророцтво, але такі пропозиції надзвичайно шокували його. Це, за його словами, було б нечесно.

Коли б спромігся відновити
Я ту симфонію і спів,
У захваті я б став творити
Й будівлю у повітрі звів.
В мелодії повільний такт
Із льоду й променів гарячих.

Трохи згодом Дірка зустрічали в місті з дещо незадоволеним і серйозним виразом обличчя. Спочатку він відмахувався від питань про те, що його тривожить, але зрештою проговорився, що на його мати чекає якась надзвичайно дорога операція в дантиста, яку з якихось причин, про які він відмовлявся казати, треба було робити в приватній клініці, але на це не було грошей.

Відтоді шлях униз, до прийняття пожертв начебто на медичні витрати його матері взамін на швидкий перегляд написаних ним питань екзаменаційних білетів, виявився досить коротким та добре змашеним, тож Дірк прослизнув ним майже непомітно.

А потім він повідомив, що єдиним дантистом, що був здатний виконати цю таємничу операцію, був східноєвропейський лікар, який наразі жив у Малібу, а тому обсяг пожертв треба суттєво збільшити.

Він, зрозуміло, досі заперечував, що його здібності такі добрі, як про них казали, він навіть заперечував, що вони взагалі існують, і наполягав на тому, що він ніколи не став би це робити, якби не потреба спростувати це все; а також, оскільки інші люди на свій страх і ризик вірять у його здібності, яких він взагалі-то не має, він залюбки підіграє їм, дозволяючи сплатити за операцію його матері.

За таких обставин усе мало скінчитися для нього добре.

Принаймні, він так вважав.

І хто се чув, її б побачив

І крикнув: Бережись, юначе!

В його лиці священний жах,

Стирчить волосся, шал в очах!

Ті екзаменаційні білети, що Дірк написав під гіпнозом, він насправді створив, збираючи до купи результати такого самого дослідження, яке робив будь-який студент, аналізуючи білети минулих років, намагаючись побачити в них якісь закономірності та роблячи припущення щодо того, що буде включено цього року. Він був досить певний (а хто б на його місці не був?) що кількість правильних припущень буде достатньо високою, щоб задовольнити довірливих, і достатньо низькою, щоб усе це виглядало цілком невинним.

Бо саме таким воно й було.

Але ось що повністю вибило землю з-під його ніг і призвело до фурору, через який він залишив Кембридж на задньому сидінні поліцейського автомобіля: усі екзаменаційні білети, які він продав, були такі самі, як ті, що насправді були на екзамені.

Точнісінько. До останнього слова. До останньої коми.

Провести тричі треба коло

Такої постаті довкола,

Бо він у райських кушах був,

Там мед росяний їв,

На райських луках молоко небесне пив...

І на цьому (якщо не вважати на потік сенсаційних газетних статей, що викривали його як шахрая, а потім прославляли його як справжнього екстрасенса для того, щоб мати можливість ще раз викрити його як шахрая, а потім знову прославляти як справжнього екстрасенса, аж доки їм це не набридло й вони натомість дали перцю одному більярдистові) все скінчилося.

Впродовж років, що минули з того часу, Річард час від часу стикався з Дірком, і той зазвичай вітав його спочатку обережною усмішкою людини, яка хоче знати, чи не вважаєте ви, що вона вам винна гроші, а потім розцвітав усмішкою того, хто сподівається, що ви йому позичите. Судячи з того, що ім'я Дірка зазнавало регулярних змін, Річард не був єдиним, хто стикався з таким ставленням.

Він відчув напад суму від думки про те, що той, хто здавався таким блискуче жвавим у обмежених колах університетської спільноти, так сильно потьмянів у світлі буденного життя. А ще він дивувався, що Редж поцікавився ним ось так, не сіло не впало, з байдужістю та легковажністю, що здавалися перебільшеними.

Він знову подивився на нього, на свого сусіда Реджа, який тихо хропів; на маленьку Сару, яка тихо та уважно зосередилася; на портрети старих прем'єр-міністрів і поетів, що висіли високо в темряві, де лише їхні зуби подекуди відбивали світло свічок; на декана факультету англійської мови, що стояв і декламував підкреслено поетичним голосом; на примірник "Кубла Хана", що декан факультету англійської мови тримав у руці; і зрештою, нишком, на свій годинник. Він знову відкинувся спиною на стілець.

Голос продовжував читати другу, значно дивнішу частину поеми...

РОЗДІЛ 7

Це був вечір останнього дня життя Гордона Вея, і Гордон думав про те, чи не обійдуться ці вихідні без дощу. Якщо вірити прогнозу, погода буде мінливою: ця ніч мала бути туманною, а за нею мали бути ясні, але холодні дні в п'ятницю та суботу та, можливо, кілька окремих дощів наприкінці неділі, коли всі повертатимуться додому.

Тобто, повертатимуться всі, крім Гордона Вея.

Про це в прогнозі, звісно, не сказали, але ж це була справа не метеорологів. Інша річ гороскоп – він ввів Гордона в оману. Там ішлося про незвичну планетарну активність у його знаку Зодіаку та радилося розрізнити між тим, що, на його думку, він

хоче, та тим, що йому насправді потрібно, а також пропонувалося рішуче та з повною відвертістю дати ради емоційним і робочим проблемам, але нез'ясовним чином жодного разу не згадувалося про те, що він загине ще до того, як цей день скінчиться.

Він звернув з автостради недалеко від Кембриджу, зупинився біля маленької автозаправки, щоб поповнити запаси бензину, та затримався там, завершуючи розмову по автомобільному телефону.

- Гаразд, я перетелефоную завтра, - сказав він, - а може навіть ще сьогодні. Або ж ти зателефонуй мені. За півгодини я маю бути в котеджі. Так, я знаю, наскільки важливий для тебе цей проект. Гаразд, я знаю, наскільки він важливий, крапка. Ти цього хочеш і я цього хочу. Авжеж, хочу. І я не кажу, що ми припинимо свою підтримку. Я просто кажу, що він дорогий, і ми мусимо дивитися на все рішуче та з повною відвертістю. Слухай, чому б тобі не приїхати до мене в котедж, і тоді ми все обговоримо? Добре, так, так, я знаю. Я розумію. Що ж, подумай про це, Кейт. Поговоримо пізніше. Бувай.

Він поклав слухавку та якийсь час продовжував сидіти в машині.

Це була велика машина. Великий сріблясто-сірий "Мерседес", один з тих, які знімають в рекламі, при чому в рекламі не тільки "Мерседесів". Гордон Вей, брат С'юзан Вей і роботодавець Річарда Мак-Даффа, був багатим чоловіком, засновником і власником WayForward Technologies II. А початкова WayForward Technologies, звісно, збанкрутувала зі звичайних причин і забрала з собою весь його початковий капітал. На щастя, він зміг заробити ще один. "Звичайні причини" полягали в тому, що він пробував утритися в ринок апаратного забезпечення комп'ютерів саме тоді, коли кожній дванадцятирічній дитині країни раптом набридли ці ящики з електронікою. Свій другий статок він заробив на програмному забезпеченні. У результаті випуску двох великих пакетів програм (одним з них був "Гімн", а другий, більш прибутковий, ніколи не продавався) WFT-II стала єдиним британським виробником програмного забезпечення, який могли згадати в одному реченні з такими американськими гігантами як Microsoft або Lotus. Це речення, напевно, було б чимось на кшталт "WayForward Technologies, на відміну від таких великих компаній, як Microsoft і Lotus...", але це був уже початок. WayForward існувала. І належала йому.

Він устроїв касету в щілину магнітоли. Апаратура прийняла її з м'яким ввічливим клацанням, і через секунду або дві з восьми ідеально збалансованих гучномовців, прикритих матовими чорними решітками, почулося "Болеро" Равеля. Стереоефект був такий приємний та просторий, що можна було відчувати себе на ковзанці[5]. Він злегка постукував пальцями по пом'якшеному ободі керма. Подивився на приладову панель. Звідти на нього подивилися зі смаком освічені цифри та крихітні бездоганні вогники. Якийсь час по тому він раптом збагнув, що це була автозаправка з самообслуговуванням, і вийшов наповняти бак.

Це тривало хвилину або дві. Він постояв, тримаючи заправний пістолет і тупцюючи ногами, щоб зігрітися, потім підійшов до маленької брудної каси, сплатив за бензин, згадав, що треба купити кілька місцевих карт, а потім кілька хвилин жваво теревенів з

касиром про напрямки, якими, вірогідно, розвиватиметься наступного року комп'ютерна промисловість, припустив, що паралельні обчислення стануть наріжним каменем створення справді інтуїтивного програмного забезпечення, але також висловив сильний сумнів у тому, що розробка штучного інтелекту, а зокрема, розробки на мові ProLog, дійсно призведуть до створення в найближчому майбутньому серйозних рентабельних продуктів, принаймні серед офісного програмного забезпечення. І касирові ця тема була зовсім не цікавою.

"Цей чоловік обожнював говорити, – скаже він пізніше поліції. – Боже, якби я вийшов на десять хвилин до туалету, він би продовжував розповідати касовому апарату. А якби я затримався хвилин на п'ятнадцять, то касовий апарат теж пішов би звідси. Так, я певний, що це він, – додасть він, коли йому покажуть фото Гордона Вея. – Спочатку я вагався, бо на світліні в нього рот закритий".

"І ви абсолютно певні, що не бачили нічого підозрілого? – запитає полісмен. – Вам нічого не здалося дивним абощо?"

"Ні, я ж кажу, це був звичайний клієнт, звичайна ніч, така сама як завжди".

Полісмен уважно подивиться на нього. "Просто заради того, щоб переконатися, що я вас розумію правильно, – скаже він, – якщо я раптом зроблю ось так... – він перекосить очі, висуне язик і почне танцювати, крутячи пальцями у вухах, – це на вашу думку дивно?"

"Ну, та-ак, – скаже касир, нервово задкуючи. – Я б сказав, що ви геть збожеволіли".

"Добре, – скаже полісмен, ховаючи записник. – Просто різні люди іноді мають різні уявлення щодо значення слова "дивне", пане. Якщо минула ніч була така сама звичайна, як будь-яка інша, то я – прищ на сидниці тітки маркіза Квінзбері. Пізніше нам буде потрібна ваша офіційна заява, пане. Дякую, що приділили мені час".

Усе це ще мало статися.

А поки що Гордон засунув мапи в кишеню та побрів назад до своєї машини. Стоячи під ліхтарями в тумані, його авто вкрилося дрібними намистинами крапельок вологи й було схоже на... ну, схожим воно було на дуже дорогий "Mercedes-Benz". Гордон спіймав себе на тому, що впродовж якоїсь мілісекунди він бажав володіти такою машиною, але тепер він умів уже досить вправно відганяти такі думки, які лише водили його колами та залишали по собі депресію та спантеличеність.

Він поплескав її, а потім, обходячи навколо, помітив, що багажник не повністю закритий, тож натиснув на нього. Той замкнувся, чітко та надійно клацнувши. Що ж, саме це й робить її такою дорогою, так? Саме таке чітке на надійне клацання. Старомодні цінності якості та майстерності. Він подумав про десяток речей, про які хотів поговорити зі С'юзан, знову сів у машину, виїхав на дорогу та почав набирати її номер.

"...тож якщо хочете, залиште мені повідомлення, і я зателефоную вам якнайшвидше. Можливо". Пі-іп.

– О, С'юзан, привіт, це Гордон, – сказав він, незручно затиснувши слухавку між плечем і вухом. – Я зараз уже їду до котеджу. Це вечір четверга й зараз... 8:47. На

дорозі погана видимість. Слухай, до мене на ці вихідні приїжджають люди зі Штатів, щоб обговорити дистрибуцію "Гімн 2.00", аспекти реклами, тощо, і ти ж знаєш, я не люблю просити тебе про таке, але сама знаєш, кожного разу я це роблю, і сьогодні теж.

- Я просто хочу бути певним, що Річард працює. Я маю на увазі справді працює. Коли я його питаю, він каже "О, звісно, все гаразд, але дуже часто..." Дідько! Які ж яскраві фари у цієї вантажівки, ці виродки-водії ніколи їх не опускають як слід, просто диво, що я не лежу зараз мертвий у канаві, оце була б пригода, залишити свої останні слова на чиємусь автовідповідачі; чому цим вантажівкам не ставлять систему автоматичного опускання фар, коли назустріч хтось їде? Слухай, занотуй, щоб я не забув сказати С'юзан - не тобі, звісно, а моїй секретарці - сказати їй, щоб вона відправила від мене листа тому чуваку в департаменті екології, що ми забезпечимо технологію, якщо він забезпечить юридичну підтримку. Це на благо суспільства, та й взагалі він винен мені послугу, до того ж який сенс мати Орден Британської Імперії, якщо не можеш надерти чийось дупу? Як чуєш, я весь цей тиждень розмовляв з американцями.

- До речі, боженько, сподіваюсь, що я не забув покласти в багажник дробовики. Що з цими американцями, що вони завжди, як навіжені, стріляють моїх кролях? Я купив їм кілька мап, сподіваючись умовити їх піти в довгу оздоровчу прогулянку та відвернути їхні думки від стрільби по кроликах. Мені шкода тих тваринок. Думаю, коли приїжджають американці, мені слід ставити на газонах оті знаки, знаєш, як у Беверлі Хіллз, з надписом "Озброєне реагування".

- Передай, будь ласка, щоб С'юзан замовила знак "Озброєне реагування" з загостреним кінцем знизу та такої висоти, щоб кролі бачили. Я, звісно, маю на увазі секретарку С'юзан з офісу, а не тебе.

- Про що я казав? О, так. Річард і "Гімн 2.00". С'юзан, воно за два тижні має вже бути на бета-тестуванні. Він каже мені, що все гаразд. Але кожного разу, коли я його бачу, у нього на моніторі зображення канапи вертиться. Він каже, що то важлива концепція, але я бачу в цьому лише меблі. Люди, які хочуть, щоб їм співали звіти їхніх кампаній, не захочуть купувати канапу, що обертається. І перетворювати візерунки ерозії в Гімалаях на флейтовий квінтет, на мою думку, йому зараз теж не слід.

- Стосовно того, чим займається Кейт... Знаєш, С'юзан, я не можу приховати свою стурбованість витратами на зарплатню та комп'ютерний час, що забирає цей проект. Хоч якими важливими не були б ці дослідження в довгостроковій перспективі, існує також можливість - це лише можливість, але цю можливість, на мою думку, нам слід ретельно розглянути - що це фуфло. Дивно, чомусь торохтить багажник, я ж начебто замкнув його як слід.

- У будь-якому разі найголовніше - це Річард. І суть у тому, що є лише одна людина, яка має можливість дізнатися, чи виконує він важливу роботу, або ж просто мріє, і ця єдина людина, боюсь, С'юзан.

- Я, звісно, маю на увазі тебе, а не секретарку С'юзан з офісу.

- То ж не могла б ти - мені дуже неприємно просити тебе про це, справді

неприємно – не могла б ти зайнятися ним? Дати йому зрозуміти, як це важливо? Просто переконатися, що він розуміє, що WayForward Technologies – це успішний прибутковий бізнес, а не ігровий майданчик для розумників. Така вже проблема з цими розумниками: вигадують одну чудову річ, що дійсно працює, а тоді очікують, що ти їх роками фінансуватимеш, поки вони розважаються розрахунком тривимірних карт своїх пупків. Вибач, мені доведеться зупинитися та зачинити як слід багажник. Я швидко.

Він поклав слухавку на сидіння біля себе, зупинився на зарослому травною узбіччі та вийшов. Коли він підійшов до багажника, той відкрився, і з нього вигулькнула фігура, яка вистрелила з обох стволів дробовика Гордонові в груди, а потім пішла у своїх справах.

Подив Гордона Вея тому, що його раптово застрелили на смерть, був нічим порівняно з його подивом тому, що було далі.

РОЗДІЛ 8

– Заходьте, любий друже, заходьте.

Двері до кімнат Реджа в Коледжі були нагорі спіральних сходів у куту Другого Двору, і вони були погано освітлені, точніше, вони були чудово освітлені, але лише за умови, що освітлення працювало, але наразі освітлення не працювало, тож двері були погано освітлені, а до того ж ще й заперті. Редж мав труднощі з пошуком потрібного ключа у наборі, що був схожий на предмет, яким вправний воїн-ніндзя міг би жбурнути так, що той встромиться в дерево.

У старих частинах Коледжу двері зазвичай подвійні, схожі на герметичні шлюзи, і відчиняти їх так само клопітно, як і шлюзи. Зовнішні двері були дубовою плитою, покритою сірою фарбою, на якій не було нічого, крім дуже вузької щілини для листів і замка, до якого Редж нарешті знайшов ключ.

Він відімкнув і відчинив двері. За ними були звичайні білі двері зі звичайною латунною ручкою.

– Заходьте, заходьте, – повторював Редж, відчинивши їх і шукаючи вимикач світла.

Впродовж секунди лише червоні жаринки в каміні відкидали на стіни примарні рухливі тіні, а потім, вбивши цю магію, квартиру затопило електричне сяйво. Редж на мить завагався на порозі, напружений, неначе хотів у чомусь переконатися, перш ніж зайти, а потім швидко пішов усередину, вдаючи веселість.

Це була велика кімната з дерев'яними панелями на стінах та з колекцією трохи обшарпаних меблів. Впритул до стіни стояв великий старий стіл з червоного дерева та з товстими некрасивими ніжками. На столі були книги, папки та хиткі стоси паперів.

На подив Річарда, окреме місце на столі займала стара рахівниця.

Поблизу стояв маленький письмовий стіл епохи Регентства, що міг би бути досить цінним, якби не був такий обшарпаний, а ще пара елегантних стільців часів Короля Георга, пишні вікторіанські книжкові полиці, тощо. Коротко кажучи, це була кімната старого професора. У ній були типові для професорських кімнат мапи в рамках на стінах, типові вицвілі килими на підлозі, і було таке враження, що кілька десятиліть тут майже нічого не змінювалося, і це, напевно, була правда, бо тут жив старий професор.

На протилежній стіні було двоє дверей, і з попереднього візиту Річард знав, що одні з них вели до кабінету, що був схожий маленьку версію цієї кімнати, але з більшою кількістю книг, вищими стосами паперів, що загрожували неминучим падінням, та з меблями, які попри свою антикварну цінність були вкриті міріадами кілець від чашок з гарячим чаєм або кавою, і на багатьох з цих кілець чашки, напевно, стоять навіть зараз.

Другі двері вели до маленької простої кухні та до спіральних внутрішніх сходів, що вели до спальні та ванної кімнати професора.

- Спробуйте влаштуватися зручно на канапі, - гостинно запросив Редж. - Не знаю, чи вдасться це вам. Мені завжди здається, що вона набита капустаним листям і столовими приборами.

Він пильно подивився на Річарда.

- А у вас є канапа? - запитав він.

- Ну, так, - Річард засміявся. Його розвеселила дурість питання.

- О, - серйозно сказав Редж. - Може, скажете мені, де ви її взяли? У мене з ними нескінченні проблеми, просто нескінченні. За все своє життя не знайшов жодної зручної. Як ви їх знаходите?

З легким подивом він знайшов срібну тацю, на якій стояли графин з портвейном і три келихи.

- Ну, досить дивно, що ви про це питаєте, - сказав Річард. - Я на своїй ще жодного разу не сидів.

- Це дуже мудро, - завзято погодився Редж. - Дуже, дуже мудро, - наразі він виконував таку саму процедуру зі зніманням капелюха та пальта, як перед входом до їдальні.

- Річ не в тому, що мені не хочеться, - сказав Річард. - Просто вона застрягла посеред сходів, що ведуть до моєї квартири. Наскільки я зміг зрозуміти, служба доставки піднімала її сходами, там канапа застрягла, вони вертіли її на всі боки, але далі проштовхнути так і не змогли, а потім виявили, що спустити її назад теж не можуть. Хоча це має бути неможливо.

- Дивно, - погодився Редж. - Я ще ніколи не стикався з незворотною математикою стосовно канап. Можливо, це нова галузь. Ви не зверталися до спеціалістів з просторової геометрії?

- Я зробив навіть краще. Я покликав сусідського хлопчика, який колись умів збирати кубик Рубіка за сімнадцять секунд. Він сів на сходинку, дивився на канапу протягом години, а потім оголосив, що вона безповоротно застрягла. Можливо, далось визнаки, що зараз він уже на кілька років старший і дізнався про дівчат, але мене це все одно спантеличило.

- Продовжуйте розповідати, любий друже, мені дуже цікаво, але скажіть, чим мені вас пригостити? Може портвейном? Або бренді? Гадаю, що портвейн буде кращим вибором, він придбаний коледжем у 1934 році, це один з найкращих років, які можна знайти, до того ж, бренді в мене немає. А може кави? Або ще трохи вина? Є чудове "Марго", я ніяк не знайду привід його відкрити; втім, йому треба дати постояти

відкритим годину або дві, хоча я, звісно, міг би... ні, – квапливо сказав він, – "Марго" сьогодні, напевно, краще не пити.

– Насправді я би не відмовився від чаю, – сказав Річард, – якщо він у вас є.

У Реджа поповзли вгору брови:

– Ви певні?

– Мені ще машину додому вести.

– Авжеж. Тоді я швиденько схожу на кухню. Продовжуйте, будь ласка, я вас чутиму. Розповідайте мені про свою канапу та не соромтеся тим часом сидіти на моїй. І давно вона у вас застрягла?

– Приблизно три тижні тому, – сказав Річард, сідаючи. – Я міг би вже розпилити її та викинути, але не можу повірити, що немає логічного рішення. А ще вона стала для мене приводом подумати, що перш ніж купувати якісь меблі, слід подумати, чи можна буде з ними розвернутися на сходах. Тож я змодельював тривимірну задачу на своєму комп'ютері... і поки що не отримав задовільної відповіді.

– А що він каже? – Редж перекрикував шум води, що набиралася в чайник.

– Що це неможливо. Я наказав йому розрахувати рухи, необхідні для того, щоб витягти канапу, але він каже, що таких немає. Я сказав "Що?", а він каже "Немає". Тоді я сказав йому – і це найзагадковіше – розрахувати рухи, потрібні для того, щоб пересунути канапу в поточний стан, а він каже, що вона не могла туди потрапити. Принаймні, без перебудови стіни. Отже, або щось не так з моєю стіною, або... – він зітхнув, – щось не так з моєю програмою. Що ви на це скажете?

– А ви одружені? – запитав Редж.

– Що? О, я зрозумів. Канапа цілий місяць стирчить на сходах. Ні, я неодружений, але так, існує цілком конкретна дівчина, з якою я не одружений.

– І яка вона? Чим займається?

– Вона професійна віолончелістка. Я змушений визнати, що ця канапа стала темою наших суперечок. Взагалі-то, вона навіть переїхала назад до своєї квартири, доки я все не владнаю. Вона, ну...

Раптом він зажурився, встав і почав розсіяно ходити по кімнаті, поки не зупинився проти майже згаслого каміна. Він поколупав жарини коцюбою та кинув на них нові колоди, щоб у кімнаті стало тепліше.

– До речі, вона сестра Ґордона, – сказав він зрештою. – Але вони дуже різні. Не думаю, що їй дуже подобаються комп'ютери. І його ставлення до грошей вона теж не поділяє. Не можу сказати, що я її за це виню, хоча вона й половини не знає.

– Якої половини вона не знає?

Річард зітхнув.

– Ну, – сказав він, – я маю на увазі проект, завдяки якому наша компанія, що виробляє програмне забезпечення, вперше стала прибутковою. Він називався "Аргумент", і в певному сенсі був сенсаційний.

– І що це було?

– Ну, це була програма, що працювала, так би мовити, навпаки. Навіть дивно, як

багато з найкращих вигадів є насправді ідеями зробити щось навпаки. Розумієте, на той час уже було кілька програм, метою яких було допомагати користувачеві приймати рішення, правильно упорядковуючи та аналізуючи всі важливі факти, щоб зрештою користувач природним способом приходив до правильного висновку. Недоліком цих програм було те, що рішення, до якого приводили правильно впорядковані та проаналізовані факти, не обов'язково було тим, якого хотів користувач.

- Та-ак, - почувся з кухні голос Реджа.

- Тож великою ідеєю Ґордона було розробити програму, що дозволяє від самого початку вводити те рішення, яке ви хочете прийняти, і лише після цього давати їй факти. Метою програми, якої вона досягала досить легко, було просто сконструювати правдоподібну послідовність начебто логічних кроків, що поєднували факти з висновком.

- І мушу сказати, що працювало це чудово. Ґордон майже відразу зміг купити собі "Порше", попри те, що майже не мав грошей і був поганим водієм. Навіть представник його банку не зміг причепитися до його аргументації. Навіть після того, як Ґордон розбив її через три місяці.

- Боже мій. І ця програма добре продавалася?

- Ми не продали жодної копії.

- Ви мене вражаєте. Це звучить як справжній успіх.

- Це дійсно був успіх, - нерішуче сказав Річард. - Весь проект був повністю куплений Пентагоном. Ця купівля забезпечила нашій компанії дуже добрий фінансовий фундамент. Але моральним підставам я не став би сильно довіряти. Я нещодавно аналізував багато аргументів, що наводилися на підтримку проекту "Зоряних воєн", і якщо знати, що шукати, то слід наших алгоритмів досить очевидний. Настільки очевидний, що дослідивши, чим займався Пентагон останні два роки, я можу досить певно стверджувати, що військовий флот Сполучених Штатів користується версією 2.0, у той час як повітряні сили мають лише бета-версію 1.5. Дивно це.

- У вас є її копія?

- Авжеж, ні, - сказав Річард, - не хочу я мати з нею нічого спільного. До того ж, коли Пентагон купив усе, вони купили все. До останньої підпрограми, до останньої дискети, до останнього записника. Я радів, що ми здихалися цього. Якщо ми дійсно здихалися. Наразі я займаюся власними проектами.

Він знову поколупав у каміні коцюбою, питаючи себе про те, що він тут робить, коли в нього стільки роботи. Ґордон постійно підганяв його щодо випуску нової суперверсії "Гімну", що використовувала б переваги Макінтоша II, а він сильно затримувався з цим. А щодо пропозиції зробити модуль, який в реальному часі конвертує індекси Доу-Джонса в MIDI-файли, то про це він просто пожартував, але Ґордон, звісно, вчепився в цю ідею й наполягав на її реалізації. Вона теж мала бути вже готова, але ще не була. Він раптом збагнув, чому він був тут.

Що ж, це був приємний вечір, навіть попри те, що він не розумів, чому Реджеві так кортіло побачитися з ним. Він узяв зі столу дві книги. Цей стіл, вочевидь, слугував

також і обіднім, бо хоча стоси й справляли враження, що були тут уже кілька тижнів, відсутність пилу навколо них казала про те, що недавно їх зсовували.

Можливо, – подумав він, – коли живеш у такій замкненій спільноті, як Кембриджський Коледж, то навіть у наші часи потреба в дружній бесіді з кимось іншим може стати дуже сильною. Професор був хорошою людиною, але під час вечері було очевидно, що багато з його колег дотримувалися думки, що його ексцентричні звички були занадто ексцентричними, особливо зважаючи на те, що колеги й самі були диваками. Його не залишали думки про С'юзан, але до цього він звик.

Він погортав сторінки двох книг, які тримав у руках. Одна з них, старіша, була описом випадків у Борлі Ректорі – найзнаменитішому в Англії будинку з привидами. Корінець обтріпався, а фотографії були такі сірі та нечіткі, що на них ледве вдавалося щось розгледіти. Ілюстрація, про яку він подумав, що це дуже вдала (або підробна) світлина якогось примарного видіння, коли він прочитав підпис, виявилися портретом автора.

Друга книга була новішою, і за дивним збігом була путівником по островах Греції. Коли він ліниво гортав її сторінки, звідти випав папірець.

– Вам "Ерл Грей" чи "Лапсанг Сучонг"? – обізвався Редж. – Або "Дарджілінг"? – А може "П. Дж. Тіпс"? У мене, боюсь, лише в пакетиках. І всі вони не дуже свіжі.

– Дарджілінг, будь ласка, – відповів Річард, нагнувшись, щоб підняти папірець.

– З молоком? – спитав Редж.

– Так, будь ласка.

– Подвійну кількість чи звичайну?

– Звичайну, будь ласка.

Річард поклав папірець назад у книгу, побачивши при цьому, що на ньому були квапливо нашкрябані слова. Слова, на диво, були такі: "Подивіться на цю просту сільничку. Подивіться на цю просту шапку".

– Цукру?

– Гм, що? – сіпнувся Річард. Він швидко поклав книгу на стос.

– Це в мене жарт такий, – весело сказав Редж, – щоб перевірити, чи мене слухають.

Радісно посміхаючись, він вийшов з кухні, несучи маленьку тацю з двома чашками, яку він раптом кинув на підлогу. Чай розлився по килиму. Одна з чашок розбилася, інша закотилася під стіл. Редж обперся на одвірок, збліднувши та витріщивши очі.

Якийсь час усе відбувалося дуже повільно: Річард від подиву не знав, що йому робити, а потім незграбно стрибнув на допомогу. Але старий уже просив вибачити його та пропонував заварити іншу чашку чаю.

Річард підвів його до канапи.

– Як ви почуваетесь? – безпомічно запитав Річард. – Мені викликати лікаря?

Редж відмахнувся.

– Усе гаразд, – наполягав він, – я добре почуваюся. Мені здалося, що я почув... мене налякав звук. Але то мені примарилося. Напевно, пари з чаю нанюхався. Мені просто треба перевести подих. Думаю, що трошечки портвейну миттєво оживить мене. Прошу

мене вибачити, я не хотів так налякати вас.

Він махнув рукою в напрямку графіна з портвейном. Річард швиденько налив келишок і подав його професорові.

- А що за звук? - запитав він, не розуміючи, що в біса може так налякати.

Цієї миті на верхньому поверсі почувся якийсь рух і дивовижне важке дихання.

- Саме цей... - прошепотів Редж. Келих з портвейном лежав біля його ніг розбитий. Здавалося, що поверхом вище хтось тупотить. - Ви чули це?

- Ну, так.

Це, схоже, підбадьорило старого.

Річард стривожено подивився на стелю.

- Там нагорі хтось є? - запитав він, відчуваючи, що спитати про це нечемно, але необхідно.

- Ні, - сказав Редж тихим голосом, який вразив Річарда страхом, - нікого. Нікого там не має бути.

- Тоді...

Редж, хитаючись, намагався підвестися, на його обличчі раптом з'явилася сувора рішучість.

- Я мушу піднятися туди, - тихо сказав він. - Мушу. Будь ласка, зачекайте на мене тут.

- Послухайте, що це таке? - вимагав Річард, ставши між Реджем і дверима. - Це що, зламник? Буде краще, якщо туди піду я. Я певний, що там нікого, просто вітер або що.

Річард не знав, чому він так сказав. Було очевидно, що це не вітер і взагалі ніщо схоже на вітер, бо хоча вітер і може робити звуки, що схожі на дихання, він навряд чи може так тупотіти.

- Ні, - сказав старий, чемно але жорстко відштовхуючи його з дороги, - це маю зробити я.

Річард безпомічно пройшов за ним у двері до маленького коридору, за яким була крихітна кухня. Звідти вгору йшли темні дерев'яні сходи; сходинки здавалися ушкодженими, подряпанними.

Редж клацнув вимикачем. Нагорі сходів спалахнула слабка лампочка без абажура. З похмурою уважністю професор подивився вверх.

- Зачекайте тут, - сказав він і піднявся на дві сходинки.

Потім він розвернувся та надзвичайно серйозно подивився на Річарда.

- Мені дуже шкода, - сказав він, - що я вас уплутав у... складнішу частину мого життя. Але тепер ви вплуталися, хоч як би прикро це не було, і я мушу вас попросити про дещо. Я не знаю, що на мене там чекає, не знаю напевне. Я не знаю, чи це щось таке, що я сам з дурості накликав на себе своїми... своїми хобі, або ж це щось інше, а я просто невинна жертва. У першому випадку мені нема кого винити, бо я схожий на доктора, який не може кинути палити, або навіть гірше - на еколога, який не може відмовитися від персонального авто... У другому ж випадку я сподіваюсь, що з вами цього не станеться.

- Я мушу вас попросити про дещо. Коли я повернуся цими сходами - це за умови, якщо я взагалі повернусь - то якщо моя поведінка видасться вам дивною, або ж я не буду схожий на себе, вам слід накинутися на мене на притиснути мене до землі. Вам зрозуміло? Ви мусите не дати мені зробити те, що я спробую зробити.

- Але як мені зрозуміти? - запитав ошелешений Річард. - Вибачте, але зрозумійте мене правильно, я не знаю, що...

- Ви зрозумієте, - сказав Редж. - А тепер, будь ласка, зачекайте на мене в головній кімнаті. І зачиніть двері.

Спантеличено хитаючи головою, Річард відступив і зробив так, як його попросили. Зсередини великої неприбраної кімнати він прислухався, як професор одна за одною долав сходинки. Він крокував з важкою рішучістю, це було схоже на цокання великого повільного годинника. Річард чув, як той дійшов до вершини сходів. Там він зупинився, стало тихо.

Минали секунди - п'ять або десять, а може й двадцять. А потім знову почувся важкий рух і дихання, яке так налякало професора.

Річард швидко підійшов до дверей, але не відчинив їх. Холод цієї кімнати пригнічував і турбував його. Він трухнув головою, щоб прогнати це відчуття, а потім затамував подих, коли кроки почали перетинати два метри сходового майданчика, а потім знову зупинилися.

Лише кілька секунд по тому Річард почув, як заскрипіли двері, які відчинялися повільно, сантиметр за сантиметром, аж доки, напевно, не були розчинені навстіж.

Потім упродовж довгого, дуже довгого часу здавалося, що нічого не відбувається.

Потім, нарешті, двері повільно зачинилися.

Кроки пройшли по сходовому майданчику та знову зупинилися. Не зводячи очей з дверей, Річард зробив кілька маленьких кроків назад. Кроки почали спускатися сходами: повільно, зважено та тихо, доки не дійшли до самого низу. Кілька секунд по тому ручка дверей почала обертатися. Двері відчинилися, і в них спокійно зайшов Редж.

- Усе гаразд, це просто кінь у ванній кімнаті, - тихо сказав він.

Річард кинувся на нього й притиснув його до підлоги.

- Ні! - ахнув Редж, - ні, злізьте з мене, відпустіть мене, зі мною все в дідька гаразд. Це просто кінь, цілком звичайний кінь!

Трохи напружившись, він скинув з себе Річарда та сів, важко дихаючи, пихкаючи та проводячи руками по своєму рідкому волоссю. Річард боязко стояв над ним, відчуваючи дедалі більше збентеження. Він позадкував, дозволивши Реджеві встати та сісти в крісло.

- Просто кінь, - сказав Редж, - втім, дякую, що сприйняли мене серйозно, - він обтрушував свій одяг.

- Кінь, - повторив Річард.

- Так, - сказав Редж.

Річард вийшов за двері, подивився вгору, на сходи, потім повернувся.

- Кінь? - знову сказав він.

- Саме так, - сказав професор. - Заждіть! - крикнув він Річардові, який був пішов подивитися, - нехай буде. Це не надовго.

Річард вирячився на нього, не вірячи своїм очам.

- Ви кажете, що у вашій ванній кімнаті кінь, і все, що ви робите - стоїте тут і називаєте пісні "Бітлз"?[6]

Професор дивився на нього, не розуміючи.

- Послухайте, - сказав він, - вибачте, якщо я вас переполошив, це був просто невеличкий напад. Таке трапляється, друже мій, не треба так перейматися. Лишенько, я за своє життя бачив значно дивніші речі. Багацько. Набагато дивніших. Це ж усього лише коняка, ради бога. Я її згодом виведу. Будь ласка, не турбуйтеся. Нумо вип'ємо трохи портвейну.

- Але... як вона туди потрапила?

- Ну, вікно у ванній кімнаті відчинене. Напевно, вона в нього пролізла.

Річард подивився на нього, вже не вперше та вочевидь не востаннє підозріло примруживши повіки.

- Ви це навмисне робите? - спитав він.[7]

- Що саме, друже мій?

- Я не вірю, що у вашій ванній кімнаті є кінь, - несподівано сказав Річард. - Я не знаю, що там, я не знаю, що ви робите, я не розумію, що сьогодні весь вечір відбувається, але я не вірю, що у вашій ванній кімнаті є кінь.

Відмахнувшись від подальших протестів Реджа, він пішов угору дивитися.

Ванна кімната була невеличка. Стіни були покриті різьбленими дубовими панелями, які цілком могли би бути безцінними, зважаючи на походження будівлі, але в інших відношеннях облаштування було мінімалістичне та бюджетне.

На підлозі був старий, зачовганий лінолеум у чорно-білу клітинку; маленька звичайна ванна була добре вичищена, але з дуже старими плямами та щербинами на емалі, а ще там була маленька раковина з зубними щіткою та пастою, що стояли в пластиковому стаканчику біля кранів. До можливо безцінних панелей над раковиною була пригвинчена бляшана шафа з дзеркальним передом. Схоже, її фарбували багато разів; дзеркало вздовж країв вкрилося росою.

У туалеті був старовинний залізний литий бачок з ланцюжком. У кутку стояла стара дерев'яна шафа, пофарбована в кремовий колір, а біля неї старий коричневий стілець, на якому лежали акуратно складені рушники. А ще в цьому приміщенні стояв великий кінь, він займав його майже повністю.

І Річард на нього, і він на Річарда дивилися оцінююче. Річард злегка хитався. Кінь стояв досить твердо. Якийсь час по тому кінь перевів погляд на шафу. Було схоже, що навіть якщо йому тут не подобалося, він принаймні був рішуче налаштований залишатися тут, доки його не відведуть до іншого місця. А ще здавалося... що це було?

Він був огорнутий сяйвом місячного світла, що струмилося у вікно. Вікно було відкрите, але маленьке, не кажучи вже про те, що це був третій поверх, тож ідея про

вхід коня крізь нього здавалася повною маячною.

Було в цьому коневі щось дивне, але Річард не міг збагнути, що саме. Ну, тобто, одна дуже дивна річ в ньому була цілком очевидна: він стояв посеред ванної кімнати. Можливо, це й усе.

Річард нерішуче простягнув руку, щоб поплескати тварину по шиї. На дотик та була нормальна – пружна, блискуча, кінь був у добрій формі. Місячне світло справляло дещо дивний ефект на його хутро, але ж у місячному світлі все виглядає дивно. Кінь від дотику трухнув гривою, але, начебто, сильно не заперечував.

Після вдалої спроби поплескати Річард кілька разів погладив коня та легенько почухав його. Потім помітив, що в кімнаті були ще одні двері, в дальньому кутку. Він обережно обійшов коня та наблизився до тих дверей. Натиснувши плечем, він обережно штовхнув, щоб прочинити їх.

За ними була професорова спальня – маленька кімната, в якій було багато книг, туфель і маленьке ліжко. У спальні теж були другі двері, що вели на сходи.

Річард помітив на підлозі сходового майданчика такі самі подряпини, які бачив на сходах, і ці подряпини добре узгоджувалися з думкою, що коня якимось чином заштовхали сходами нагору. Йому б не сподобалося штовхати так коня нагору, а бути конем, якого так штовхають, сподобалося б ще менше, але це здавалося можливим.

Але навіщо? Він востаннє подивився на коня, той востаннє подивився на нього, і тоді Річард повернувся вниз.

– Ви мене переконали, – сказав він. – У вашій ванній кімнаті є кінь, а я все-таки вип'ю трохи портвейну.

Він налив собі сам, а потім налив Реджеві, який тихо та задумливо дивився на вогонь у каміні.

– Добре, що я заздалегідь приготував три келиха, – сказав Редж. – Я не пам'ятав, навіщо, але тепер згадав. Ви питали мене, чи можна приїхати з подругою, але приїхали сам. Напевно, через канапу. Нічого страшного, таке трапляється. Овва, обережніше, бо розіллете!

Усі пов'язані з конем думки різко залишили розум Річарда.

– Я питав? – сказав він.

– Так. Я щойно згадав. Здається, ви телефонували мені, щоб запитати, чи я не проти. Я сказав, що мені буде приємно, і це була правда. Я б ту штуку на вашому місці розпилив. Не можна жертвувати щастям заради канапи. А може ваша дівчина просто вирішила, що вечір з вашим старим викладачем буде невимовно нудним, і обрала щось цікавіше, наприклад, вимити голову? Лишенько, я б на її місці саме так і зробив. Лише відсутність волосся змушує мене відвідувати такі заходи.

Настала черга Річарда збліднути та вирячити очі.

Так, він припускав, що С'юзан не захоче їхати.

Так, він сказав їй, що це буде жахливо нудно. Але вона наполягла, що хоче поїхати, бо це її єдина можливість побачити його обличчя, коли воно не освітлене екраном комп'ютера, тож він погодився, і вони домовилися, що він візьме її з собою.

Але потім він забув про це. Він не заїхав за нею.

Він сказав:

- Будь ласка, можна від вас зателефонувати?

РОЗДІЛ 9

Гордон Вей лежав на землі, не певний, що йому тепер робити.

Він був мертвий. Щодо цього сумніву не було. У його грудях була жахлива діра, а кров, що витікала з неї, була вже слабкою цівкою. Окрім цього не було жодного руху ні в його грудях, ні в інших частинах його тіла.

Він подивився вгору, подивився навкруги, і стало зрозуміло, що якою б частиною себе він для цього не поворушив, вона не була частиною його тіла.

Над ним повільно, нічого не пояснюючи пропливав туман. Недалеко від нього на траві тихо лежав його дробовик, від якого підіймався дим.

Він продовжував лежати, як лежить той, хто прокинувся о четвертій ранку та не може ані заспокоїти свій розум, щоб заснути, ані знайти, чим його зайняти. Він збагнув, що щойно пережив щось на кшталт шоку, що могло пояснити його нездатність думати чітко, але ніяк не пояснювало те, що він взагалі міг думати.

У великій суперечці про те, що відбувається після смерті (якщо взагалі відбувається) – пекло, чистилище або вмирання – одна річ ніколи не викликала жодного сумніву: після своєї смерті ти знатимеш відповідь.

Гордон Вей був мертвий, але не мав жодної гадки, що йому з цим робити. Раніше з ним такого не траплялося.

Він сів. Тіло, що сіло, здавалося йому таким самим реальним, як те, що досі лежало на землі й охолоджувалося, віддаючи тепло крові імлюю пари, що змішувалася з імлюю холодного нічного повітря.

Продовжуючи експериментувати, він повільно, спантеличено та непевно підвівся. Земля, схоже, підтримувала його, витримувала його вагу. Втім, звісно, він уже не мав ваги, яку треба було витримувати. Коли він нахилився, щоб доторкнутися до землі, він не відчув нічого, окрім слабкого, наче гумового опору; щось схоже відчуваєш, коли намагаєшся взяти щось затерплюю рукою.

Його рука затерпла. І ноги теж, і друга рука, і тулуб, і голова.

Його тіло було мертве. Він не знав, чому досі не був мертвим його розум.

Він стояв заціпенілий, охоплений жахом, а крізь нього повільно пропливали клуби туману.

Він знову подивився на себе, на моторошного, приголомшеного неживого себе, що лежав нерухомо на землі, і йому захотілося здригнутися. Точніше, йому захотілося мати те, що могло б здригнутися. Він хотів плоть. Він хотів тіло. Він не мав ні того, ні іншого.

Його рот видав раптовий крик жаху, але нічого не прозвучало й ніхто його не почув. Він здригнувся, і нічого не відчув.

З його машини надходили музика та світло. Він пішов до неї.

Він намагався йти рівно, але хода була слабка й хитка, непевна та... нереальна.

Земля під ногами здавалася неміцною.

Двері машини з боку водія були такі само розкриті, якими він їх залишив, коли вистрибував, щоб зачинити кришку багажника, думаючи, що це займе лише дві секунди.

Уже дві хвилини минуло відтоді, як він був живий. Відтоді, як він був особистістю. Відтоді, як він думав, що відразу знову сяде за руль і поїде далі. Дві хвилини та одне життя тому.

Хіба це не божевілья? – раптом подумав він.

Він обійшов навколо дверей і нахилився, щоб подивитися у зовнішнє дзеркало заднього виду. Він виглядав точнісінько собою, вірніше, собою після великого переляку, але ж цього й треба було очікувати; отже, це він. Це має бути якоюсь маячнею, якимось жахливим кошмаром. Раптом йому спала нова думка, і він спробував дихнути на дзеркало.

Нічого. Ані єдиної краплинки не утворилося. Лікаря це мало б переконати; у телесеріалах завжди так робили: якщо дзеркало не спітніло – дихання немає. А може, – схвильовано подумав він, – може це якось пов'язане з підігрівом дзеркала? Хіба в його машині дзеркала заднього виду не з підігрівом? Адже продавець не замовкав, розповідаючи, що тут підігрів, тут електризовано, там сервомотори. Може, це цифрові дзеркала заднього виду? Точно. Цифрові, з підігрівом, сервомоторами, керовані комп'ютером, з захистом від конденсату...

Він зрозумів, що думає якісь нісенітниці. Він повільно розвернувся та змусив себе знову подивитися на тіло, що лежало позаду нього на землі з напіврозірваними грудьми. Це лікарів би точно переконало. Це видовище було б достатньо огидним навіть якщо б тіло було чийось чужим, але власне...

Він був мертвий. Мертвий... Мертвий... Він намагався думати так, щоб це слово лунало в його розумі похоронним дзвоном, але не вийшло. Бо він не був звуковою доріжкою кінофільму, він був просто мертвий.

Зачарований жахом, він дивився на своє тіло, і його дедалі сильніше турбував вираз ослиної дурості на обличчі. Це, звісно, було цілком зрозуміло. Просто саме такий вираз обличчя слід очікувати від того, по кому з його власного дробовика стріляє хтось, хто ховався в багажнику його власного автомобіля. Але йому все одно не подобалося, що його можуть знайти з таким лицем.

Він став перед тілом навколішки, сподіваючись якось зсунути риси обличчя, надати їм хоч якусь подобу гідності або ж хоча б якогось розуму.

Ця задача виявилася майже неможливою. Він намагався місити шкіру, до нудоти знайому шкіру, але чомусь йому не вдавалося як слід зсовувати її. Це було все одно як ліпити щось із пластиліну затерплыми руками, коли руки не ковзають по поверхні, а проходять крізь неї. У його випадку рука проходила крізь його шкіру.

Його охопили нудотний жах і лють на свою бісову, клятву неспроможність, він раптом збагнув, що душить і шалено трусить власне тіло, міцно вчепившись у горло.

Заціпенівши від шоку, він відступив на кілька кроків. Усе, що він зміг зробити –

додав до безглузлого, очманілого виразу обличчя перекошений рот і косий погляд. А ще синьці на шиї з'явилися.

Він почав ридати, й цього разу було чути звук – дивне виття з глибини того, чим він тепер був.

Притиснувши долоні до обличчя, він непевними кроками відступив, повернувся до машини та опустився на сидіння. Сидіння прийняло його якимось відчужено, наче тітка, яка не схвалює останні п'ятнадцять років твого життя, а тому хоча й пригощає тебе найдешевшим хересом, в очі намагається не дивитися.

Чи може він звернутися до лікаря?

Що б не думати про абсурдність цієї ідеї, він різко схопив був кермо, але руки пройшли крізь обід. Він спробував зсунути важіль коробки передач, але все скінчилося тим, що він несамовито бив по ньому, не в змозі взятися за нього або штовхнути.

Магнітола досі грала легку оркестрову музику для слухавки, яка весь цей час лежала на сидінні пасажира та терпляче слухала. Дивлячись на неї, він з дедалі більшим захопленням розумів, що він досі з'єднаний з автовідповідачем С'юзан. Це був один з тих апаратів, що записували та записували, доки не покладеш слухавку. Він досі мав контакт зі світом!

Гордон відчайдушно спробував підняти слухавку, але постійно впускав її, тож зрештою був змушений принизливо нахилитися ротом до неї.

– С'юзан! – крикнув він у мікрофон, і його голос здався схожим на хрипке виття, що вітер приніс здалеку. – С'юзан, допоможи мені! Допоможи мені, ради бога. С'юзан, я помер... Я помер... Я помер і... Я не знаю, що мені робити... – він знову не витримав і заривався від відчаю, він тулився до телефону як дитина до ковдри, шукаючи втіхи.

– Допоможи мені, С'юзан!.. – знову скрикнув він.

Пі-іп, – сказав телефон.

Він опустил очі на слухавку. Йому зрештою таки вдалося щось натиснути. Йому вдалося натиснути кнопку, яка розірвала зв'язок. Він гарячково намагався знову схопити слухавку, але вона постійно прослизала поміж його пальцями та зрештою перестала ворухитися. Він не міг торкатися. Він не міг натискати кнопки. Він люто жбурнув слухавкою в лобове скло. Цього разу слухавка його послухалася. Вона вдарилася в скло, відлетіла назад крізь Гордона, відскочила від спинки сидіння та замерла на коробці передач, ігноруючи всі його подальші спроби доторкнутися до неї.

Ще кілька хвилин він сидів на місці, його голова повільно кивала, жах поступово відступав, натомість приходило спустошення.

Повз нього проїхало кілька машин, але ніхто не бачив нічого дивного – просто машина зупинилася на узбіччі. Коли вони швидко проносилися крізь ніч, їхні фари, напевно, не знаходили тіло, що лежало в траві за машиною. І абсолютно точно вони не помічали привида, що самотньо сидів усередині та плакав.

Він не знав, як довго просидів там. Він майже не відчував спливу часу, окрім того, що той спливав неквапно. Ззовні надходило мало сигналів, за якими можна було б виміряти його перебіг. Холод Гордон не відчував. Взагалі-то, він майже не пам'ятав, як

мав відчуватися холод, він просто пам'ятав, що це було щось таке, що він очікував відчувати зараз.

Зрештою він трохи оговтався. Він мав щось зробити, хоча й не розумів, що саме. Можливо, йому слід спробувати дістатися до свого котеджу, хоч він і не знав, що він там робитиме.

Йому просто потрібно було щось робити. Йому потрібно було якось перебути ніч.

Взявши себе в руки, він вийшов з машини, при цьому його ступня та коліно легко пройшли крізь раму дверей, не зачепившись. Він підійшов, щоб ще раз глянути на своє тіло, але його там уже не було.

Можна подумати, що цієї ночі було ще недостатньо шоку! Він дивився, не в змозі відвести очі від сирої прим'ятої трави.

Його тіла там не було.

РОЗДІЛ 10

Річард пішов він професора настільки поспішно, наскільки дозволяла ввічливість.

Він гречно подякував, сказав, що це був дуже чудовий вечір, і якщо Редж коли-небудь приїде до Лондона, то обов'язково має завітати до нього, і чи не може він чимось допомогти з тим конем? Ні? Що ж, тоді гаразд, якщо ви певні, ще раз дуже дякую.

Після того, як двері за ним зачинилися, він секунду або дві стояв на місці та думав. У той короткий час, коли світло з кімнати Реджа падало на сходовий майданчик, він звернув увагу, що там на мостинах немає жодної подряпинки. Дивно, що кінь пошкодив мостини лише в кімнаті Реджа.

Тобто, в цьому все було дивно, але ж це був ще один незвичний факт до тієї купи фактів, що ставала дедалі більшою. Це ж мав бути спокійний вечір, розслаблення після роботи!

Підкорившись миттєвому імпульсу, він постукав у двері, що були навпроти дверей Реджа. Двері так довго не відчинялися, що Річард уже був розвернувся та пішов, аж раптом почув, що вони зі скрипом прочиняються.

З легким шоком він побачив, що на нього пильно, наче маленький підозрілий птах, дивиться той самий професор, що мав замість носа кіль гоночної яхти.

- Ем... Перепрошую, - сказав Річард, - а ви, бува, не бачили або не чули, як сьогодні цими сходами кінь підіймався?

Чоловік припинив своє постійне смикання пальцями. Він злегка нахилив голову, потім йому, схоже, довелося глибоко зануритися в себе, щоб знайти свій голос, який виявився слабким і тихим.

Він сказав:

- Це перше, що мені хтось сказав за останні сімнадцять років, три місяця, два дня, п'ять годин, дев'ятнадцять хвилин і двадцять секунд. Я рахував.

Він акуратно зачинив двері.

Через Другий Двір Річард буквально біг. Добігши до Першого Двору, він заспокоїв себе та сповільнився до ходьби. Крижане нічне повітря пекло його легені, а бігти сенсу

вже не було. Зі С'юзан він поговорити не зміг, бо телефон Реджа не працював, і це була ще одна річ, через яку той загадково мовчав. Але щодо цього, принаймні, можна було зробити розумні припущення. Напевно, він просто не сплатив рахунок за телефон.

Річард уже майже вийшов на вулицю, аж раптом вирішив завітати до приміщення воротаря, що було всередині великого аркового входу до коледжу. То була маленька халупка, в якій не було нічого, крім ключів, повідомлень і електричного калорифера. Тихо бурмотіло радіо.

- Перепрошую, - сказав він великому чоловікові в чорному костюмі, який стояв за конторкою, склавши руки. - Я...

- Так, пане Мак-Дафф, чим я можу вам допомогти?

Наразі Річард був у такому стані, що й сам навряд чи згадав би, як його звати, тож та секунду його це збентежило. Але щодо таких воротарів ходили легенди: щодо їхньої доброї пам'яті та схильності хизуватися своїми здібностями за першої-ліпшої нагоди.

- А чи не має десь у Коледжі коня? - запитав Річард. - Ви не чули? Тобто, якби в коледжі був кінь, то ви б про це знали, так?

Воротар навіть не кліпнув.

- Ні, пане, і так, пане. Я можу допомогти вам іще чимось, пане Мак-Дафф?

- Емм... Ні, - сказав Річард і постукав пальцями по конторці. - Ні. Дякую. Дуже вам дякую за допомогу. Приємно було знову зустрітися з вами... Боб, - ризикнув він. - На добраніч.

Він пішов.

Воротар, склавши руки, залишався абсолютно нерухомим, лише злегка похитуючи головою.

- Ось, я тобі каву приніс, Білле, - сказав другий воротар, низенький та жиливий, який зайшов з чашкою, від якої здіймалася пара. - Сьогодні холодніше буде?

- Думаю, що так, Фреде. Дякую, - сказав Білл, беручи чашку.

Він надпив трохи.

- Можеш казати про людей, що хочеш, Фреде, але менш дивними вони не стають. Щойно зайшов хлопчина та запитав, чи є десь у Коледжі кінь.

- Серйозно? - Фред надпив свою каву, мало не обпікши парою очі. - До мене сюди нещодавно теж заходив один. Якийсь дивний іноземний священник. Спочатку я не міг жодного його слова зрозуміти. Але його, схоже, цілком задовольняло просто стояти біля каміна та слухати новини по радіо.

- Такі вже ці іноземці.

- Зрештою я сказав йому, щоб він ішов геть. Досить, мовляв, стовбичити перед моїм каміном. А він мене й питає, чи справді він має зробити саме це? Застрелити?[8] А я йому голосом Гамфрі Богарта кажу: "Ти краще повір мені, друже".

- Серйозно? Як на мене, це більше схоже на Джиммі Кегні.

- Ні, це я Богарта імітую. А Джиммі Кегні ось так каже: "Ти краще повір мені, друже".

Білл нахмурився.

- Це був Джіммі Кегні? Я завжди вважав, що ти так Кеннета Мак-Келлара імітуєш.

- Ти, мабуть, глухий, Білле, в тебе немає слуху. Ось тобі Кеннет Мак-Келлар: "О, ти їдь верхньою дорогою, а я - нижньою..."

- О, зрозуміло. Я думав, ти маєш на увазі шотландського Кеннета Мак-Келлара. То що тобі сказав той священник, Фреде?

- О, він подивився мені просто в очі, Білле, та сказав цим дивним...

- До дідька його акцент, Фреде, просто скажи мені, що він сказав, якщо це варто почути.

- Він просто сказав, що вірить мені.

- Гм. Це не дуже цікава історія, Фреде.

- Напевно, не дуже. Я згадав про це лише тому, що він потім додав, що залишив свого коня у вбиральні й попросив мене доглянути за ним.

РОЗДІЛ 11

Гордон Вей нещасно плив над темною дорогою. Тобто, намагався плисти. Йому здавалося, що як привид - а він мав визнати, що став саме привидам - він мав бути в змозі плисти над дорогою. Він досить мало знав про привидів, але вважав, що якщо довелося стати одним з них, то мають бути певні компенсації за відсутність фізичного тіла, і що однією з них має бути можливість просто летіти.

Але ні, було схоже на те, що йому доведеться пройти кожен крок свого шляху пішки.

Його метою було спробувати дістатися до свого дому. Він не знав, що він там робитиме, коли прийде, але навіть привидам потрібно десь проводити ніч, і він подумав, що в знайомому оточенні йому стане легше. Чим саме легше, він не знав. Принаймні, ця подорож дала йому мету, а коли він її досягне, то просто доведеться поставити перед собою іншу.

Він пригнічено брів від одного ліхтарного стовпа до іншого, зупиняючись біля кожного, щоб оглянути себе.

Він безумовно ставав дещо примарним. Інколи він ставав майже невидимим, і виглядав майже як гра тіней у тумані, лише сон про себе, який міг просто випаритися та зникнути. А іншим часом він здавався майже твердим і справжнім. Раз або двічі він пробував спертися на стовп, і падав би при цьому, якби не був обережний.

Зрештою, з великим небажанням він почав думати про те, що з ним трапилося. Дивним було це небажання. Він дійсно не хотів думати про це. Психологи кажуть, що розум часто намагається придушити спогади про травматичні події, тож саме в цьому, напевно, і було пояснення. Бо якщо хтось вистрибує з багажника твого власного автомобіля та стріляє тебе на смерть і це не травматична подія, то що тоді травматична?

Він стомлено брів далі.

Він намагався згадати образ свого вбивці, але це було все одно як мацати хворий зуб, і він натомість став думати про інше.

Приміром, чи все гаразд з його заповітом? Він не зміг цього згадати, тож подумки

зробив помітку, що треба не забути зателефонувати вранці адвокату, а потім подумки зробив помітку більше не робити таких поміток.

Як його компанія виживатиме без нього? Жодна з можливих відповідей на це питання йому не подобалася.

Як щодо його некрологу? Від цієї думки мороз пройняв його до самих кісток, де б вони зараз не були. Чи зможе він його прочитати? Що там напишуть? Краще б вони постаралися, виродки. Подивіться, що він зробив. Сам-один врятував британське виробництво програмного забезпечення: великий експорт, пожертви на благодійність, долання Атлантичного океану на підводному човні з сонячними батареями (не вийшло, але спроба була добра). А про ту справу з Пентагоном вони нехай краще не згадують, бо інакше він нацькує на них адвокатів.

Він подумки зробив помітку, що вранці треба не забути зателефонува...

Ні.

Чи може мрець порушити справу про наклеп? Це міг знати лише його адвокат, якому він не зможе зателефонувати вранці. З непереборним жахом він зрозумів, що з усіх речей, які він залишив у світі живих, найбільше йому не вистачатиме саме телефону, і після цього він рішуче повернувся думками туди, куди йому не хотілося повертатися.

До вбивці.

Йому здавалося, що його вбивця був схожий на Смерть; чи може, це просто пустощі його уяви? Чи не наснилося йому, що то була фігура в балахоні? Що могла будь-яка людина, хоч у балахоні, хоч у звичайному одязі, робити в багажнику його автомобіля?

Цієї миті якась машина пронеслася повз нього по дорозі й зникла в ночі, забравши з собою оазу свого світла. Він з тугою подумав про теплий, з регульованою температурою затишок своєї машини, що залишилася покинута на дорозі позаду, а потім йому спала раптова екстраординарна думка.

А чи не має можливості зупинити попутку? Чи може хто-небудь побачити його? Як зреагує той, хто його побачить? Що ж, була лише одна можливість з'ясувати це.

Почувши, що позаду здалека наближається ще один автомобіль, він обернувся обличчям до нього. Крізь туман до наближалися два розмиті кола фар, тож Ґордон стиснув свої фантомні зуби та виставив до машини великий палець.

Машина промчала повз нього.

Повний нуль.

Розлючений, він показав услід заднім вогням автомобіля образливий жест і збагнув, дивлячись крізь свою підняту руку, що наразі він мав не найкращу видимість. Можливо, йому вдасться покращити свою видимість напруженням сили волі, коли йому це потрібно? Він зосереджено заплющив очі, потім збагнув, що для оцінки результату вони йому знадобляться розкритими.

Він спробував ще раз, щосили напружив свій розум, але результат був незадовільний. Хоча й вдалося створити свого роду рудиментарну сяйливість, він не міг її втримувати, вона згасла майже миттєво, хоч яких би розумових сил він не докладав.

Якщо він хоче, щоб його присутність відчули або хоча б побачили, йому доведеться дуже розважливо обирати момент.

Ззаду швидко наближався ще один автомобіль. Гордон знову розвернувся, виставив великий палець, дозволив машині наблизитися та зволів стати видимим.

Машина трохи відхилилася від свого курсу та поїхала далі, лише трохи сповільнившись. Що ж, це вже щось. Що ще може він зробити? Він може піти, стати під ліхтарем і потренуватися. Наступну машину він точно зупинить.

РОЗДІЛ 12

"...тож якщо хочете, залиште мені повідомлення, і я зателефоную вам якнайшвидше. Можливо". Пі-іп.

- Лайно. Дідько. Зачекай хвилину. Прокляття. Слухай... Ем...

Клац.

Річард втиснув слухавку на її місце та ввімкнув задній хід, щоб повернутися на двадцять метрів і ще раз глянути на дороговказ біля бокової дороги, повз яку він щойно промчав, не помітивши її в тумані. Він виїжджав з Кембриджської системи доріг з одностороннім рухом своїм звичайним способом, тобто їздив колами з дедалі більшою швидкістю, аж доки не досягнув свого роду другої космічної та не полетів звідти геть у випадковому напрямку, який тепер треба було визначити та скоректувати.

Повернувшись до бокової дороги, він спробував зіставити інформацію на дороговказі з інформацією на карті. Але це було неможливо. Це перехрестя, напевно, навмисно розташували на лінії розділу між сторінками карти, а дороговказ зловісно кружляв на вітрі.

Інстинкт підказував йому, що він прямує в неправильному напрямку, але він не хотів повертатися тією самою дорогою, боячись, що його знову затягне в гравітаційний вир транспортної системи Кембриджу.

Тому натомість він повернув ліворуч, сподіваючись, що там на нього чекає краща доля, але через який час його нерви не витримали, і він повернув праворуч, потім спробував повернути ліворуч, і після ще кількох таких маневрів заблукав остаточно.

Він вилаявся та ввімкнув у машині обігрів. Якби він зосередився на тому, куди він їде, а не намагався водночас телефонувати, він би принаймні знав зараз, де він є, - казав він собі. Взагалі-то йому не подобалося мати телефон у машині, він вважав це зазіханням на приватність. Але Гордон наполіг на цьому та навіть заплатив за це.

Річард роздратовано зітхнув, від'їхав назад і знову розвернувся. Роблячи це, він мало не збив людину, яка тягнула в поле тіло. Принаймні, так інтерпретував побачене впродовж секунди його перевантажений мозок, але насправді то був, напевно, місцевий фермер з мішком чогось поживного, хоча що він тут робив посеред ночі, було незрозуміло. Коли Річард розвертався, промені його фар на мить вихопили силует людини, що тупцювала по полю з мішком на спині.

"Добре, що то не я", - похмуро подумав Річард, і знову рушив.

Через кілька хвилин він доїхав до перехрестя з дорогою, що була більше схожа на головну, мало не звернув на неї праворуч, але натомість повернув ліворуч.

Дороговказів не було.

Він знову потикав пальцем у кнопки свого телефону.

"...зателефоную вам якнайшвидше. Можливо". Пі-іп.

- С'юзан, це Річард. З чого мені почати? Яка халепа. Слухай, мені шкода, дуже шкода. Я дуже налажав, я не знаю чим себе виправдати. Слухай, я зроблю що завгодно, щоб спокутувати це, обіцяю...

У нього була слабка підозра, що це не той тон, яким розмовляють з автовідповідачем, але він не зупинявся.

- Чесне слово, ми можемо поїхати кудись, взяти відпустку на тиждень, або хоча б на ці вихідні, якщо хочеш. Точно, на ці вихідні. Поїдемо кудись, де сонячно. Байдуже, як сильно Ґордон намагається тиснути на мене, ти й сама знаєш, як він уміє тиснути, адже він твій брат, врешті-решт. Я просто... ем... взагалі-то, краще це зробити на наступні вихідні. Дідько, дідько, дідько. Просто я вже пообіцяв... Ні, слухай, це неважливо. Ми все одно зробимо це. Мені начхати на завершення "Гімну" для "Комдекса". Це не кінець світу. Ми просто поїдемо. Нехай Ґордон відчепиться від мене та... А-а-а-а-а-а!

Річард шалено крутнув кермо, щоб об'їхати примару Ґордона Вея, що раптово з'явилася в променях його фар і з розбігу стрибнула назустріч.

Він вдарив ногою по гальмах, його понесло юзом, він спробував згадати, що треба робити, коли тебе несе юзом, він знав, що колись давно бачив про це телепередачу, що ж це була за передача? Боже, він не може згадати навіть назву передачі, не кажучи вже про... о, так, там казали, що не можна тиснути на гальма. Точно. З повільною та приголомшливою силою весь світ обертався навколо нього, коли його машина розверталася впоперек дороги, врізалася в насип, що йшов уздовж узбіччя, потім ковзнула та, похитнувшись, зупинилася задом наперед. Річард упав на кермо та важко дихав.

Він підняв слухавку, яку перед цим впустив.

- С'юзан! - вигнув він, - я зателефоную пізніше, - і поклав слухавку.

Він підвів погляд.

Просто перед ним у світлі його фар стояла примарна фігура Ґордона Вея, яка переповненими жахом очима дивилася йому в очі, повільно піднімала руку та вказувала на нього.

Він не знав, як довго він просто сидів там. Видіння зникло через кілька секунд, але Річард просто сидів і тремтів, напевно, не довше хвилини, доки його не вивели з трансу раптовий вереск гальм і різке світло фар.

Він похитав головою. Він збагнув, що зупинився на стрічній смузі дороги. Автомобіль, який щойно різко загальмував майже бампером до бампера, був поліцейським. Річард двічі або тричі глибоко вдихнув, а потім змусив своє заціпеніле тремтяче тіло вийти з машини та повернутися обличчям до офіцера, силует якого повільно йшов до нього у світлі фар.

Офіцер оглянув його з голови до п'ят.

- Ем... Вибачте, офіцере, - якомога спокійніше сказав Річард. - Мене... ем... понесло юзом. Дороги ковзкі, і я... понесло. Мене розвернуло. Як бачите, я зараз розвернутий, - він указав рукою на машину.

- Не хочете розповісти мені, чому саме вас понесло юзом, пане? - дивлячись йому просто в очі, офіцер поліції виймав записник.

- Ну, я ж кажу, - пояснював Річард, - дороги ковзкі через туман і, ну, якщо зовсім чесно, - раптом сказав він попри всі спроби зупинити себе, - я просто їхав собі, аж раптом мені здалося, що я побачив свого роботодавця, який кидався мені під колеса.

Офіцер спокійно дивився на нього.

- Це комплекс вини, офіцере, - сказав Річард з нервовою посмішкою, - ви ж розумієте, як воно буває. Я саме думав про те, щоб відпочити на вихідні.

Полісмен, схоже, вагався між співчуттям і підозрілістю. Його очі трохи примружилися:

- Ви пили, пане?

- Так, - сказав Річард, зітхнувши, - але дуже мало. Не більше, ніж два келиха вина. Ем... і маленький келишок портвейну. Але не більше цього. Я просто втратив на мить зосередженість. Зараз усе гаразд.

- Ім'я?

Річард сказав йому, як його звати та де він живе. Полісмен акуратно все записав у свій нотатник, потім подивився на номерний знак авто, записав і його теж.

- А хто ж ваш роботодавець, пане?

- Його звати Вей. Гордон Вей.

- О, - вигнув брови полісмен, - це той пан комп'ютерщик?

- Ем... Так, правильно. Я розробляю програмне забезпечення для його компанії. WayForward Technologies II.

- У нашому відділку є один ваш комп'ютер, - сказав полісмен. - Не вмикається, хай йому грець.

- О, - втомленим голосом сказав Річард, - а яка у вас модель?

- Здається, вона називається "Кварк-2".

- О, тоді все просто, - полегшено сказав Річард. - Вона не працює. І ніколи не працювала. Це просто купа лайна.

- Дивно, пане, саме так я завжди й казав, - відповів полісмен. - А дехто з колег з цим не погоджується.

- Що ж, ви не помилялися, офіцере. Цей мотлох безнадійний. Це головна причина того, що перша компанія збанкрутувала. Раджу вам користуватися ним як прес-пап'є.

- Я радше цього не робитиму, пане, - не погодився полісмен. - Бо тоді двері протягом відчинятиме.

- Я вас не розумію, - сказав Річард.

- Я ставлю його, щоб двері не відчинялися, пане. У нас у відділку о цій порі року жахливі протяги. А влітку ми б'ємо ним по голові підозрюваних.

Він закрив свій записник і сховав його в кишеню.

- Раджу вам, пане, їхати надалі обережніше. Замкніть машину та пиячте всі вихідні. Мені тільки це допомагає. А зараз їдьте обережно.

Він повернувся в свою машину, опустив скло вікна та дивився на те, як Річард розвернув свою машину та поїхав. Потім він теж поїхав.

Річард глибоко вдихнув, спокійно доїхав до Лондона, спокійно переліз через канапу, спокійно зайшов у свою квартиру, спокійно сів, налив собі бренді та почав сильно тремтіти.

Причин його тремтіння було три.

По-перше, був простий фізіологічний шок від того, що він мало не вбився, бо це завжди впливає на нерви сильніше, ніж здається. Тіло накачує себе адреналіном, який потім залишається в організмі доки не скисне.

Другою причиною було те, через що його понесло юзом - дивовижне видіння Гордона, який кидався назустріч його машині. Ох, лишенько. Річард набрав повний рот бренді та пополоскав горло. Потім поставив келих.

Усім було добре відомо, що Гордон Вей є одним з найбагатших природних родовищ тиску на почуття провини, і що він міг доставляти будь-кому тонну цього почуття кожного ранку, але Річард не знав, що в його випадку все настільки погано.

Він знову взяв келих, піднявся сходами та відчинив двері до своєї робочої кімнати, для чого довелося зсунути стос журналів "БАЙТ", що спирався на них. Відштовхнувши журнали ногою, він пройшов у кінець великого приміщення. Величезне вікно на цій стіні надавало вид на велику частину північного Лондона, з якого наразі розвіюався туман. У темній далечині сяяв собор святого Павла. Секунду або дві Річард дивився на нього, але той не робив нічого незвичайного. Після подій цього вечора це було для Річарда приємним сюрпризом.

У протилежному кінці кімнати стояли два столи, на яких, за останнім рахунком, стояли шість комп'ютерів Макінтош. Посередині стояв Мак II, на якому ліниво оберталася червона тривимірна модель канапи всередині синьої тривимірної моделі сходів з поруччям, радіатором, ящиком енергорозподілу та, звісно, з незручним поворотом посередині.

Канапа починала обертатися в одному напрямку, натикалася на перешкоду, поверталася в іншій площині, натикалася на іншу перешкоду, оберталася навколо третьої осі, доки знову не зупинялася, а потім починала все від самого початку, але вже в іншому порядку. Не треба було дивитися на цю послідовність маневрів дуже довго, щоб зрозуміти, що вона повторюється.

Канапа вочевидь застрягла.

Три інші Макінтоші з'єднувалися плутаниною кабелів з неохайним набором синтезаторів: сэмплер Emulator II+ HD, стійка TX-модулів, Prophet VS, Roland JX 10, Korg DW8000, Octapad, гітарний контролер Synth-Axe MIDI для лівші та навіть стара барабанна машина - усі вони збирали пил у кутку. Також там був маленький касетний магнітофон, який був рідко потрібний, бо більшість музики зберігалася у комп'ютерних файлах, а не на плівці.

Він усівся навпроти одного з "Макінтошів", щоб перевірити, чим той займається. На екрані була таблиця з назвою "Без назви - Excel", і він задумався, навіщо це.

Він зберіг її та подивився, чи не залишив він собі поміток, і швидко з'ясував, що в цій таблиці знаходяться дані, які він якийсь час тому завантажив після пошуку в базах даних мережі фактів про ластівок. Тепер він мав цифри, які описували їхні міграційні звички, форму їхніх крил, аеродинамічні профілі та характеристики турбулентності, а також якісь елементарні дані щодо того, яку форму могли набирати в польоті їхні зграї, але поки що він не мав жодної гадки щодо того, як йому все це поєднати.

Оскільки сьогодні він був уже занадто втомлений, щоб думати конструктивно, він шалено виділив і скопіював обрані навмання цифри з таблиці, вставив їх у власну програму-конвертор, яка масштабувала та фільтрувала ці цифри згідно з його власним експериментальним алгоритмом, завантажив конвертований файл у "Performer" - потужну програму-секвенсер, і відтворив результат через випадкові MIDI-канали на тому синтезаторі, що був наразі підключений.

Результат був коротким уривком жахливої какофонії, тому він зупинив його.

Він запустив програму-конвертор ще раз, цього разу наказавши їй перенести частоти в соль-мінор. Це був один з тих інструментів, яких він згодом хотів позбутися, бо вважав це нечесною грою. Якщо його непохитна віра в те, що ритми та гармонії музики, які він вважав найкращими, можна було знайти в ритмах і гармоніях природних процесів, мала під собою хоча б якесь підґрунтя, то задовільні форми модальності та інтонації також мали виникати природно, а не мали вводитися як параметри.

Але наразі він задав параметр навмисно.

Результат був коротким уривком жахливої какофонії в соль-мінор.

Досить вже випадкових спроб.

Перша задача була відносно проста: треба було розрахувати фігуру, яку описує в польоті кінчик крила ластівки, а потім синтезувати її як звук. Таким чином він отримає єдину ноту, що буде хорошим початком, а часу це займе не більше, ніж один вікенд.

От тільки не було в нього цього вікенду, бо йому потрібно було якимось чином завершити другу версію "Гімну" ще впродовж наступного року, або ж "місяця", як його називав Гордон.

Що невблаганно нагадало Річардові третю причину його тремтіння.

У нього немає жодної можливості звільнити ці вихідні або наступні для виконання обіцянки, яку він дав автовідповідачеві С'юзан. І це покладе їхнім стосункам край, якщо цього ще не зробила катастрофа сьогоднішнього вечора.

Але тепер уже все. Все зроблено. Із залишеним на чужому автовідповідачі повідомленням неможливо зробити нічого, окрім як чекати на наслідки. Все зроблено. Безповоротно.

Йому в голову спала дивна думка.

Вона його неабияк здивувала, але він не помітив, що з нею дещо не так.

РОЗДІЛ 13

Бінокль оглядав нічний Лондон: ліниво, зацікавлено, не соромлячись. Погляд туди, погляд сюди – просто щоб побачити, чи не відбувається десь щось цікаве або корисне.

Помітивши якийсь рух, бінокль зупиняється на задній стіні одного з домів. Однієї з тих великих вілл пізньої вікторіанської доби, в якій зараз, напевно, орендуються квартири. Багато чавунних ринв. Зелені пластикові баки для сміття. Але темно. Ні, нічого.

Тільки-но бінокль починає рухатися далі, як знову помічає в місячному світлі рух. Бінокль трохи змінює фокус, намагається знайти в темряві яку-небудь деталь, різкий край або якийсь контраст. Туман уже піднявся, в темряві все блищить. Бінокль змінює фокус ще трохи.

Ось воно. Там безумовно щось є. Але цього разу трохи вище, може на півметра або на метр. Бінокль зупиняється та розслаблюється... шукає різкий край, шукає деталі. Ось. Бінокль знову зупиняється: він знайшов свою ціль, яка широко розставила ноги між підвіконням і ринвою.

Це темний силует, що притиснувся до стіни, дивиться вниз, шукає опору для ноги, дивиться вгору, шукає полицю. Бінокль уважно вдивляється.

Це фігура високого худого чоловіка. Його одяг правильно підібраний – темні штани, темний светр – але його руки незграбні. Нервові.

Цікаво.

Бінокль чекає та міркує, міркує та оцінює.

Цей чоловік – очевидний amator. Подивіться, як він копирсається. Подивіться, який він незграба. Його нога спорскує з ринви, рука не дістає до полиці. Він мало не падає. Він зупиняється, щоб передихнути. Він починає злазити вниз, але це йому, схоже, видається ще важчим.

Він знову тягнеться до полиці й цього разу дістає. Різко змахує ногою, щоб спертися, та мало не промахується мимо ринви. Це могло скінчитися дуже, дуже недобре.

Але далі лізти легше, тож він прискорюється. Він дістається до наступної ринви, потім дістає руками до підвіконня на четвертому поверсі, мало не вбивається, залізаючи на нього, і припускається величезної помилки – дивиться вниз. Сильно похитнувшись, він важко сідає на підвіконня. Зазирає всередину, щоб переконатися, що в кімнаті темно, а потім береться відчиняти вікно.

Одна з речей, що відрізняє аматора від професіонала, полягає в тому, що на цьому етапі amator думає, що було б непогано прихопити з собою якийсь інструмент, яким можна було б скористатися як важелем.

На щастя для цього аматора, хазяїн цієї квартири теж amator, і підйомне вікно підкоряється голим рукам. Чоловік полегшено заповзає всередину.

"Треба його ув'язнити, поки він не вбився", – думає бінокль.

Рука простягнулася до телефону. Чоловік у вікні озирається, і на мить його обличчя освітлює місяць, а потім він зникає всередині, щоб продовжити займатися своєю справою.

Секунду або дві рука висить над телефоном, поки бінокль чекає та міркує, міркує та оцінює. Рука натомість простягнулася до карти Лондона.

Наступає довга пауза, потім більш уважне спостереження в бінокль, і тоді рука знову рухається до телефону, бере слухавку та набирає номер.

РОЗДІЛ 14

Квартира С'юзан була маленька, але простора, а на такий фокус, – напружено міркував Річард, вмикаючи світло, – здатні лише жінки.

Напруженим він був, звісно, не через цю думку, бо вона спадала йому вже багато разів – кожного разу, коли він був у її квартирі. Ця просторість завжди вражала його, зазвичай тому, що він сюди приходив зі своєї квартири, яка була вчетверо більша, але тісна. Цього разу він теж щойно прийшов зі своєї квартири, але дещо ексцентричним шляхом, і саме це робило його незвичайно напруженим.

Попри холодну ніч він спітнів.

Озирнувшись на вікно, він пішов навшпиньки через кімнату туди, де на маленькому столику стояли телефон і автовідповідач.

Він сказав собі, що не має сенсу йти навшпиньки: С'юзан немає вдома.

Взагалі-то, йому було б надзвичайно цікаво дізнатися, куди вона пішла; так само як і їй, – казав він собі, – напевно, на початку цього вечора було надзвичайно цікаво дізнатися, де був він.

Він збагнув, що досі йде навшпиньки. Він вдарив себе по нозі, щоб припинити це, але все одно не припинив.

Лізти нагору по зовнішній стіні було жахливо.

Він витер лоб рукавом свого найстарішого та найбруднішого светра. Був один неприємний момент, коли все його життя промайнуло перед очима, але на той час він був надто зайнятий можливістю впасти, тож пропустив усе найцікавіше. Він збагнув, що все найцікавіше було пов'язане зі С'юзан. Зі С'юзан або з комп'ютерами. Але ніколи зі С'юзан і комп'ютерами водночас – то зазвичай були найгірші моменти. І саме тому він зараз був тут, – нагадав він собі.

Схоже, він досі мав переконувати себе.

Він подивився на годинник. Одинадцята сорок п'ять.

Йому спало на думку, що краще піти та вимити мокрі брудні руки, перш ніж торкатися чого-небудь. Він боявся не поліції, а моторошної прибиральниці С'юзан. Вона це помітить.

Він пішов у ванну кімнату, ввімкнув світло, протер вимикач, потім подивився на своє ошелешене обличчя в дзеркалі з яскравими люмінесцентними лампами, відкрив кран і сунув руки під воду. На мить він замислився про тепле мерехтливе світло свічок на Вечері Колріджа, і з темного та далекого минулого (цього вечора) почали виринати спогади. Тоді життя здавалося таким легким і безтурботним. Вино, розмова, прості фокуси. Він уявив округле личко Сари, витріщене від подиву. Він умився.

Він подумав: "Бережись, юначе! В його лиці священний жах, Стирчить волосся, шал в очах!"

Річард причесав волосся. А ще він подумав про портрети, що висіли високо в темряві над їхніми головами. Він почистив зуби. Тихе дзигчання люмінесцентних ламп повернуло його в теперішній час і з неабияким жахом він раптом згадав, що перебував тут зараз як зламник.

Щось змусило його подивитися в очі своєму віддзеркаленню, потім він труснув головою, намагаючись прочистити її.

Коли повернеться С'юзан? Це, звісно, залежить від того, чим вона зараз займається. Він швидко витер руки та повернувся до автовідповідача. Він тикав у кнопки, а його сумління тикало його. Плівка перемотувалася дуже довго і він, здригнувшись, збагнув, що це, напевно, Гордон сьогодні перевершив самого себе.

Він, звісно, забув, що на автовідповідачі мають бути повідомлення, які залишив не тільки він, а прослуховування чужих повідомлень на автовідповідачі рівносильно читанню чужої пошти.

Він знову пояснив собі, що все, що він намагається зробити – виправити помилку, якої припустився раніше, доки вона не призвела до безповоротних наслідків. Він просто програватиме короткі уривки, доки не знайде свій голос. Це буде не дуже погано, він навіть не зможе розібрати, що там кажуть.

Він подумки застогнав, потім стулив зуби та так сильно тицьнув по клавіші "Грати", що промахнувся, натиснувши помилково на "вийняти касету". Він повернув касету на місце та натиснув на кнопку "Грати" обережніше.

Пі-іп. "О, С'юзан, привіт, це Гордон, – сказав автовідповідач. – Я зараз уже їду до котеджу. Це вечір..." Кілька секунд Річард перемотував плівку вперед. "...хочу бути певним, що Річард працює. Я маю на увазі справді працює". Річард похмуро скривився та знову тицьнув на кнопку перемотування вперед. Йому дуже не подобалося, що Гордон намагався тиснути на нього через С'юзан, до того ж уперто заперечуючи, що він це робить. Якщо це триває вже давно, не дивно, що С'юзан дратується при згадках про його роботу. Клац. "...реагування. Передай, будь ласка, щоб С'юзан замовила знак "Озброєне реагування" з загостреним кінцем знизу та такої висоти, щоб кролі бачили."

– Що? – тихо пробурмотів Річард, і його палець над кнопкою перемотування завагався на секунду. У нього було враження, що Гордон відчайдушно бажає бути схожим на Говарда Г'юза, і якщо йому ніколи не стати таким багатим, він міг принаймні спробувати бути вдвічі ексцентричнішим.

Вистава. Очевидна вистава.

"Я, звісно, маю на увазі секретарку С'юзан з офісу, а не тебе, – продовжував голос Гордона на автовідповідачі. – Про що я казав? О, так. Річард і "Гімн 2.00". С'юзан, воно за два тижні має вже бути..." Міцно стуливши губи, Річард натиснув на кнопку перемотування плівки.

"...суть у тому, що є лише одна людина, яка має можливість дізнатися, чи виконує він важливу роботу, або ж просто мріє, і ця єдина людина..." Він знову сердито натиснув кнопку. Він обіцяв собі, що нічого не слухатиме, а тепер розлютився через те, що почув. Він справді має припинити це.

Ну, ще одна спроба.

Коли він знову включив відтворення, була лише музика. Дивно. Він промотав плівку вперед, але все одно отримав музику. "Навіщо комусь телефонувати та грати автовідповідачу музику?" – думав він.

Телефон задзвонив. Річард зупинив касету, підняв слухавку, а потім мало не кинув її, як електричного вугря, збагнувши, що він робить. Ледве наважуючись дихати, він підніс слухавку до вуха.

– Правило зламника номер один, – сказав голос у слухавці. – Ніколи не піднімай слухавку, коли ти в чужій квартирі. Бо ким ти в біса можеш назватися?

Річард завмер. Минула секунда або дві, перш ніж він згадав, як користуватися голосом.

– Хто це? – зрештою прошепотів він.

– Правило номер два, – продовжував голос. – Підготовка. Бери з собою потрібні інструменти. Бери рукавички. Спробуй хоч трохи уявити те, що на тебе чекає, перш ніж почнеш теліпатися посеред ночі на підвіконнях.

– Правило номер три. Ніколи не забувай про правило номер два.

– Хто це? – вигукнув Річард

Голос продовжував, ігноруючи його.

– Сусідський Патруль, – сказав він. – Якщо ти визирнеш із заднього вікна, то побачиш...

Тягнувши за собою провід телефону, Річард підбіг до вікна та визирнув. По його очах здалека вдарив спалах.

– Правило номер чотири. Ніколи не ставай там, де тебе можуть сфотографувати.

– Правило номер п'ять... Ти слухаєш мене, Мак-Даффе?

– Що? Так... – ошелешено сказав Річард. – Звідки ви мене знаєте?

– Правило номер п'ять. Ніколи не зізнавайся як тебе звати.

Річард мовчки стояв та важко дихав.

– Якщо тобі цікаво, я набираю платні курси...

Річард нічого не сказав.

– Ти вчишся, – продовжував голос. – Повільно, але вчишся. Якби ти вчився швидко, то вже поклав би слухавку, звісно. Але ти цікавий і некомпетентний, тому не кладеш. Насправді в мене немає курсів для зламників, якою б привабливою не була ця ідея. Я певний, що вони користувалися б попитом. Якщо ми не можемо обійтись без крадіїв, нехай вони принаймні будуть освічені.

– Але якщо б я вів такі курси, тебе я зачислив би безоплатно, тому що я теж цікавий. Мені цікаво дізнатися, чому пан Річард Мак-Дафф, який, наскільки мені відомо, тепер став заможним чоловіком, кимось там у комп'ютерній індустрії, раптом змушений вдиратися в чужі домівки?

– Хто?..

– Тому я провів невелике дослідження, зателефонував у довідкову службу та виявив, що квартира, в яку він вдерся, належить пані С. Вей. Я знаю, що роботодавця

пана Річарда Мак-Даффа звати пан Г. Вей, і мені цікаво, чи вони, бува, не родичі?

- Хто?..

- Ти розмовляєш зі Свладом, більше відомим як "Дірк" Челлі, який наразі працює під псевдонімом Джентлі, з причин, про які наразі краще не казати. Бажаю тобі доброго вечора. Якщо хочеш дізнатися більше, через десять хвилин я буду в "Піца-Експрес" на Аппер-Стріт. Не забудь взяти з собою гроші.

- Дірк? - скрикнув Річард. - Ти... Ти намагаєшся шантажувати мене?

- Ні, дурню, на піцу гроші!

У слухавці клацнуло - Дірк Джентлі поклав слухавку.

Секунду або дві Річард стояв приголомшений, потім знову витер чоло та обережно, наче пораненого хом'ячка, поклав слухавку.

Його мозок почав тихо гудіти та смоктати пальчик. Багато маленьких нервових клітиночок кори його головного мозку взяли одне одного за ручки та почали водити хоровод і співати дитячі пісеньки. Він трухнув головою, намагаючись змусити їх припинити, та швидко знову сів біля автовідповідача.

Він довго сперечався з самим собою, натискати ще раз чи не натискати кнопку "Грати", а потім натиснув на неї ще до того, як визначився. Не минуло й чотирьох секунд легкої оркестрової музики, аж від вхідних дверей почулося шкрябання ключа в замку.

Запанікувавши, Річард натиснув на кнопку виймання касети, засунув її в кишеню своїх джинсів і встромив замість неї нову касету, яку взяв з купи біля автовідповідача. Вдома у нього біля автовідповідача була схожа купа. Їх приносила С'юзан з офісу - бідолашна страждальниця С'юзан з офісу. Треба не забути виявити їй вранці своє співчуття, якщо йому стане на це часу та зосередженості.

Раптом, навіть не усвідомивши цього, він змінив думку. Він миттєво вийняв з апарата нову касету, повернув туди викрадену, стукнув по кнопці зворотного перемотування та кинувся на канапу, де за дві секунди до того, як відчинилися двері, спробував вмотитися в недбалій і переможній позі. Корячись інстинкту, він заховав ліву руку за спиною, бо це могло статися в пригоді.

Коли він намагався надати рисам свого обличчя вираз у рівній мірі каяття, життєрадісності та сексуальної привабливості, двері відчинилися, і в них зайшов Майкл Вентон-Вікс.

Усе зупинилося.

Надворі вщухнув вітер. Сиви завмерли в польоті. Ну, сови може завмерли, а може й ні, але центральне опалення безсумнівно вимкнулося, не в змозі чинити опір надприродному холоду, що раптом пронісся по кімнаті.

- Що ти тут робиш, Середо? - суворо запитав Річард. Він підвівся з канапи, неначе злетівши силою гніву.

Майкл Вентон-Вікс був великим чоловіком із сумним обличчям, у певних колах його знали як Майкла Середа-Тиждень, бо це були звичайні терміни, до яких він обіцяв усе виконати. Він був одягнений у костюм, який був бездоганно викрадений ще тоді,

коли його батько, покійний лорд Магна, купив його сорок років тому.

Майкл Вентон-Вікс посідав дуже високе місце в маленькому, але ретельно складеному списку людей, які дуже не подобалися Річардові.

А не подобався він тому, що Річардові здавалася дуже огидною думка про те, що хтось настільки привілейований може водночас так жаліти себе через те, що світ не розуміє проблеми привілейованих людей. Майкл, у свою чергу, не любив Річарда з тієї простої причини, що Річард не любив його та не робив з цього секрету.

Майкл повільно та сумно озирнувся в коридор, з якого заходила С'юзан. Побачивши Річарда, вона зупинилася. Вона поклала сумочку, розмотала свій шарф, розстібнула пальто, зняла його, вручила Майклові, підійшла до Річарда та дала йому ляпаса.

- Я чекала на це весь вечір, - люто сказала вона. - І навіть не пробуй удавати, ніби тримаєш лівою рукою за спиною букет квітів, який забув принести. Цим трюком ти вже користувався раніше, - вона розвернулася та пішла.

- Цього разу я забув коробку шоколадних цукерок, - похмуро сказав Річард, простягаючи їй вслід пусту руку. - Я проліз усю зовнішню стіну, і лише тоді згадав про них. Ох і дурнем я почувався, коли в кімнату потрапив.

- Це не смішно, - сказала С'юзан.

Вона стрімко пішла на кухню, і звідти почулися такі звуки, ніби вона голими руками молола каву. Як для людини, яка завжди виглядала такою охайною та милою, вона мала пекельний темперамент.

- Це правда, - сказав Річард, абсолютно ігноруючи Майкла. - Я мало не вбився.

- Я на це не куплюсь, - відповіла з кухні С'юзан. - Якщо хочеш, щоб у тебе встромилося щось велике та гостре, іди сюди та пожартуй тут.

- Напевно, зараз уже безглуздо просити вибачення? - гукнув Річард.

- Ще б пак, - сказала С'юзан, примчавшись з кухні. Вона дивилася на нього палкими очима та навіть ногою тупнула.

- Що з тобою робити, Річарде? - сказала вона. - Ти, напевно, знову збираєшся сказати, що забув. Як тобі стає нахабства мати дві руки, дві ноги та голову, удаючи нормальну людину? За таку поведінку навіть нападу амебної дизентерії стало б соромно. Б'юсь об заклад, що навіть найнижча форма дизентерійної амеби коли-неколи приходить до своєї дівчини, щоб швиденько прогулятися навколо шлунку. Сподіваюся, що в тебе був паскудний вечір.

- Так, - сказав Річард. - Тобі б таке не сподобалося. Там у ванній кімнаті стояв кінь, а ти ж сама знаєш, як тобі таке не подобається.

- Ох, Майкле, - не стовбич там, - різко сказала С'юзан. Дуже дякую тобі за вечерю та за концерт, ти був такий милий і мені дуже сподобалося слухати весь вечір про твої проблеми, бо це відволікло мене від власних. Але на мою думку буде краще, якщо я просто знайду твою книгу і ти підеш. Зараз мені потрібно буде багато стрибати та розлючено кричати, а я знаю, як це погано вражає твою делікатну натуру.

Вона взяла в нього своє пальто та повісила його. Доки він тримав його, здавалося,

що він повністю віддався цій справі та не помічає нічого навколо. А без пальта він тепер здавався дещо розгубленим, наче голим, і був змушений повернутися до життя. Важкий погляд його великих очей знову зупинився на Річарді.

- Річарде, - сказав він, - я... Читав твою статтю в... "Фетомі". Про музику та...

- Фрактальні ландшафти, - коротко сказав Річард.

Він не хотів розмовляти з Майклом, і тим більше не хотів бути втягнутим у розмову про клятий Майклів журнал. Точніше, про журнал, що колись був Майклів. Саме в цей аспект розмови Річардові не хотілося бути втягнутим.

- Гм, так. Це, звісно, дуже цікаво, - казав Майкл властивим йому оксамитовим, надто згладженим голосом. - Форми гір, форми дерев, і все інше. Рецикльовані водорості.

- Рекурсивні алгоритми.

- Так, авжеж. Дуже цікаво. Але неправильно, зовсім неправильно. Я маю на увазі для журналу. Це ж, врешті-решт, мистецьке видання. Я, звісно, ніколи б не дозволив таке. Росс усе споганив. Повністю. Йому треба піти. Він має піти. Він позбавлений чутливості, він крадій.

- Він не крадій, Середо, це повна нісенітниця, - різко сказав Річард, раптом взявши участь у тому, в чому вирішив участі не брати. - Він аж ніяк не пов'язаний з тим, що тебе вигнали. У цьому винна виключно твоя дурість, і ти...

Почувся різкий вдих.

- Річарде, - сказав Майкл дуже м'яким і тихим голосом. Сперечатися з ним було все одно як заплутатися в парашутному шовку. - Мені здається, що ти не розумієш, наскільки важливо...

- Майкле, - лагідно, але твердо сказала С'юзан, тримаючи відкриті двері.

Майкл Вентон-Вікс слабо кивнув і наче здувся.

- Твоя книга, - додала С'юзан, простягаючи йому маленький том про церковну архітектуру Кента.

Він взяв книгу, пробурмотів щось на кшталт подяки, озирнувся навколо, неначе раптом збагнув щось дивне, потім взяв себе в руки, кивнув на прощання та вийшов.

Лише раптово розслабившись, Річард збагнув, яким він був напруженим до того, як пішов Майкл. Його завжди обурювала приязнь, яку С'юзан мала до Майкла, і яку вона завжди намагалася приховати своїм грубим ставленням до нього. Можливо, саме в цьому й була причина.

- С'юзан, що я можу сказати?... - затинаючись, почав він.

- Для початку ти міг би сказати хоча б "Ой". Ти навіть цього мене не удостоїв, коли я тебе вдарила, а я вважала, що була сильно. Боже, як тут холодно. Чому вікно відчинене?

Вона пішла закривати вікно.

- Я ж казав тобі. Я в нього заліз, - сказав Річард.

Він сказав це таким голосом, ніби очікував, що вона після цього здивовано обернеться до нього.

- Чесно, - сказав він. - Як у тій рекламі з шоколадом, тільки коробку з цукерками забув... - він боязко знизав плечима.

Вона здивовано подивилася на нього.

- Що в дідька на тебе найшло? - сказала вона. Вона висунула голову з вікна та подивилася вниз. - Ти міг убитися, - сказала вона, знову повернувшись до нього.

- Ну-у... так, - сказав він. - Просто це здавалося єдиним способом... не знаю, - він опанував себе. - Адже ти забрала в мене ключ.

- Так. Бо мені остогидло, що ти приходиш до мене й береш у мене продукти, замість того, щоб самому в магазин сходити. Річарде, ти справді заліз по цій стіні?

- Ну, я хотів бути тут, коли ти повернешся.

Вона спантеличено хитала головою.

- Було б набагато краще, якби ти був тут, коли я виходила. Це тому на тобі цей брудний старий одяг?

- Так. Ти ж не думаєш, що я був так вдягнений у Коледжі святого Цедда?

- Я вже не знаю, що ти вважаєш розумною поведінкою.

Вона зітхнула та понишпорила в маленькій шухляді.

- Тримай, - сказала вона, - якщо це може тобі життя врятувати, - і дала йому два ключа на кільці. - Я надто стомилася, щоб сердитися. Вечір під натиском Майкла знесли мене.

- Я ніколи не розумів, навіщо ти його терпиш, - сказав Річард, ідучи за кавою.

- Я знаю, що тобі він не подобається, але він милий і вміє бути чарівним у свій сумний спосіб. Зазвичай це дуже заспокоює - бути поруч із тим, хто настільки захоплений собою, бо в такому разі від тебе нічого не вимагається. Але він одержимий думкою, що я можу щось зробити стосовно його журналу. Я, звісно, не можу. В житті так не буває. Але мені шкода його.

- А мені - ні. Усе його життя йому все давалося дуже, дуже легко. Йому досі все дається дуже легко. У нього просто відібрали його іграшку, от і все. Хіба це несправедливість?

- Річ не в тому, справедливо це чи ні. Мені його шкода тому, що він засмучений.

- Авжеж, він засмучений. Ел Росс перетворив "Фетом" на справді дотепний, інтелектуальний журнал, який усім раптом захотілося читати. До нього там було лише незрозуміле белькотіння. Єдиним справжнім призначенням того часопису було надавати Майклові можливість пообідати та поспілкуватися з тими, хто йому подобався, під приводом, що можливо їм захочеться щось написати. Він жодного справжнього номера не видав. Весь цей журнал був фальшивкою. Він балував себе ним. Я не бачу в цьому нічого чарівного та захопливого. Вибач, я розбалакався про це, хоча не хотів цього.

С'юзан ніяково знизала плечима.

- Думаю, твоя реакція на нього занадто сильна, - сказала вона, - втім, я радше триматимуся від нього далі, якщо він і надалі тиснутиме на мене, щоб я зробила те, чого зробити просто не можу. Це так виснажує. Слухай, я рада, що в тебе був кепський

вечір. Я хочу поговорити про те, що ми робитимемо на ці вихідні.

- А, - сказав Річард, - ну-у...

- О, спочатку мені краще перевірити повідомлення.

Вона пройшла повз нього до автовідповідача, прослухала перші секунди повідомлення Гордона, а потім раптом вийняла касету.

- Не хочу я цим займатися, - сказала вона та дала касету Річардові. - Можеш просто відразу віддати її завтра в офісі С'юзан? Щоб їй не їздити. Якщо там є щось важливе, вона мені скаже.

Річард кліпнув, сказав "Так" і поклав плівку в кишеню, тремтячи від захоплення несподіваним порятунком.

- Отже, щодо вихідних... - сказала С'юзан, сідаючи на канапу.

Річард витер піт з чола.

- С'юзан, я...

- Боюсь, я мушу працювати. Ніколя захворіла, і мені наступної п'ятниці доведеться замінювати її у Вігмор-Холлі. Там мають бути уривки Вівальді та Моцарта, які я не дуже добре знаю, а це, боюсь, означає, що на ці вихідні мені потрібно багато репетирувати. Вибач.

- Ну, взагалі-то, мені теж треба працювати, - він сів біля неї.

- Я знаю. Гордон весь час наполягає, щоб я стимулювала тебе. Мені це не подобається. Мене це не стосується, до того ж ставить мене в дурне становище. Я втомила від того, що всі на мене тиснуть, Річарде. Добре, хоч ти цього не робиш.

Вона надпила каву.

- Але я цілком певна, - додала вона, що не хочу досліджувати, де проходить межа між тим, коли на тебе тиснуть, і тим, коли про тебе остаточно забувають. Обійми мене.

Він обійняв її, відчуваючи, що йому неймовірно пощастило, і що він на це не заслужив.

Годину по тому він вийшов і виявив, що "Піца-Експрес" уже зачинена.

А Майкл Вентон-Вікс тим часом їхав до свого дому в Челсі. Сидячи на задньому сидінні таксі, він пустими очима дивився на вулиці та в повільному, задумливому ритмі тихо стукотів пальцями по вікну. Тук-тук-тук-і-тук-тук-і-тук-і-тук. Він був одним з тих небезпечних людей, які зазвичай м'які, піддатливі та слухняні - за умови, що отримують усе, що їм потрібно. А оскільки він завжди мав усе, чого хотів, і його це легко задовольняло, нікому ніколи не спадало на думку, що він може не бути м'яким, піддатливим і слухняним. Вам би довелося протиснутися поміж багатьма м'якими піддатливими частинами, щоб знайти частину, що не гнеться, як би ви на неї не тиснули. То була частина, яку всі ті м'які піддатливі частини мали захищати.

Майкл Вентон-Вікс був молодшим сином лорда Маґна - видавця, власника газет і надто поблажливого батька, під чиїм крильцем Майкл із задоволенням займався видавництвом власного журналу, що приносив збитки. Лорд Маґна був президентом видавницької імперії, що поступово, але не втрачаючи гідності, занепадала, а заснована була його батьком, першим лордом Маґна.

Майкл продовжував легко постукувати кісточками пальців по склу. І-тук-тук-і-тук-і-тук. Він згадав той жахливий, огидний день, коли його батька вбило електрикою, коли той чинив штепсель, і коли керівництво бізнесом взяла на себе його мати. Не просто взяла, а почала керувати з неочікуваною завзятістю та цілеспрямованістю. Вона дуже прискіпливим оком дослідила, як працювала компанія, і навіть глянула на бухгалтерські обліки Майклогового журналу. Тук-тук-тук. Про фінансовий бік керівництва журналом Майкл знав рівно стільки, щоб уявляти, якими мають бути цифри, і він просто запевняв свого батька, що саме такими вони й були.

"Я не можу дозволити цій посаді перетворитися на синекуру. Зрозумій це, синку: ти маєш заробляти на своє життя, бо інакше як на це подивляться люди?" – казав його батько, і Майкл тоді кивав серйозно та починав вигадувати цифри для наступного місяця, чи коли там він мав видати черговий номер.

Але його мати була не така поблажлива. Анітрішечки.

Майкл зазвичай називав свою мати поза очі старою бойовою сокирою, але якщо порівнювати її з бойовою сокирою чесно, це мала б бути майстерно виготовлена, чудово збалансована бойова сокира з елегантним мінімумом витонченого гравірування, що закінчувалося трохи не доходячи до блискучого гострого леза. Один змах таким інструментом, і ви навіть не помітите, що по вас влучили, аж доки трохи згодом не спробуєте подивитися на годинник і не виявите, що у вас уже немає руки.

Весь цей час, будучи відданою дружиною та люблячою, але суворою матір'ю, вона терпляче (або ж з удаваним терпінням) чекала за кулісами. Тепер, коли її (змінимо на мить метафору) вийняли з піхов, усі тікали навсібіч.

Включаючи Майкла.

Вона твердо вірила в те, що Майкл (якого вона тихо обожнювала) був геть зіпсований у гіршому розумінні цього слова, і вона була рішуче налаштована покласти цьому край.

Не більше кількох хвилин їй знадобилося для того, щоб зрозуміти, що він кожного місяця просто вигадував фінансовий звіт, що журнал, яким бавився Майкл, був фінансовою кровотечею, з нього постійно надходили величезні рахунки за ресторани, таксі та витрати на персонал, які син пустотливо декларував як витрати виробництва. Усе це просто губилося десь у велетенських рахунках Маґна Хауза.

Тоді вона викликала Майкла до себе. Тук-тук-і-тук-і-тук-тук.

– Як ти хочеш, щоб я з тобою розмовляла, – запитала вона, – як зі своїм сином чи як з редактором одного з моїх журналів? Мене влаштовують обидва варіанта.

– Твоїх журналів? Ну, я твій син, але я не розумію...

– Добре. Майкле, я хочу, щоб ти подивився на ці цифри, – жваво сказала вона, даючи йому аркуш з принтера. – Ті, що зліва, показують реальні доходи та витрати журналу, а ті, що праворуч – твої цифри. Тобі нічого не здається дивним?

– Мамо, я можу все пояснити, я...

– Добре, – люб'язно сказала леді Маґна, – я дуже рада цьому.

Вона забрала в нього роздруківку.

- Отже. У тебе є якісь ідеї щодо того, як покращити справи цього журналу в майбутньому?

- Так, авжеж. У мене є ідеї. Я...

- Добре, - радісно усміхнувшись, сказала леді Маґна. - Що ж, у такому разі все добре.

- Ти не хочеш їх почути?

- Ні, не треба, любий. Я просто рада, що тобі є що сказати з цього приводу. Я певна, що новий власник "Фетом" буде радий тебе вислухати.

- Що? - приголомшлено спитав Майкл. - Ти хочеш сказати, що продаси "Фетом"?

- Ні. Я хочу сказати, що вже продала його. На жаль, отримала я за нього небагато. Один фунт стерлінгів і обіцяння залишити тебе редактором ще на три номери, після чого твою долю вирішуватиме новий власник.

Майкл стояв із витріщеними очима.

- Ну що ти, - розважливо казала його мати, - не могли ж ми продовжувати так, як було раніше. Ти завжди погоджувався з батьком, що ця посада не має бути твоєю синекурою. А оскільки мені було б надзвичайно важко повірити в твої вигадки або спростувати їх, я вирішила перекласти цю проблему на когось, хто матиме з тобою більш об'єктивні стосунки. А зараз у мене запланована інша зустріч, Майкле.

- Але... кому ти його продала? - белькотів Майкл.

- Ґордону Вею.

- Ґордону Вею! Але ж заради Бога, мамо, він...

- Йому дуже кортить стати меценатом мистецтв. Думаю, його наміри серйозні. Я певна, що ви з ним чудово порозумієтеся. А зараз вибач...

Майкл стояв на своєму:

- Я ще ніколи не чув нічого настільки обурливого! Я...

- Ти знаєш, ці самі слова сказав і пан Вей, коли я показала йому ці цифри, а потім висунула вимогу, щоб тебе залишили редактором на три місяці.

Майкл гнівався, почервонів, грозив пальцем, але так і не зміг вигадати, що йому ще сказати. За винятком лише:

- А що було б, якби я сказав розмовляти зі мною як з редактором одного з твоїх журналів?

- Ну як же, любий, - ласкаво посміхнулася леді Маґна, - тоді б я, зрозуміло, зверталася б до тебе "пане Вентон-Вікс". А зараз не стала би казати тобі поправити краватку, - додала вона, малопомітним жестом вказавши нижче його підборіддя.

Тук-тук-тук-тук-тук-тук.

- Номер сімнадцять, кажете?

- Гм... Що? - спитав Майкл, хитаючи головою.

- Ви ж, начебто, просили до номера сімнадцять? - спитав таксист. - Ми вже приїхали.

- О. О, так, дякую, - сказав Майкл. Він вийшов з авто та понишпорив у кишені, шукаючи монети.

- Тук-тук-тук?
- Що? - спитав Майкл, простягаючи гроші.
- Тук-тук-тук, - сказав водій, - всю дорогу. Вас щось непокоїть, га?
- Вас це не стосується, - різко відповів Майкл.
- Як скажете. Просто подумав, може ви з глузду їдете, абощо, - сказав таксист і поїхав.

Майкл зайшов у свій будинок і пішов через холодний передпокій до їдальні, ввімкнув світло та налив собі з графіна бренді. Потім він зняв пальто, кинув його на великий обідній стіл з червоного дерева, підсунув крісло ближче до вікна та сів у нього, тримаючи в руках келих, обдумуючи свої образи. Тук-тук-тук, - стукав він по вікну.

Під час видання трьох обумовлених номерів він похмуро залишався редактором, а потім його без церемоній вигнали. Було знайдено нового редактора на ім'я А. К. Росс, який був молодий, голодний і амбіційний, і який швидко зробив журнал сенсаційно успішним. А Майкл тим часом був розгублений і беззахисний. Для нього не залишилося нічого.

Він знову постукав по вікну та подивився на маленьку настільну лампу, що стояла на підвіконні та вабила його погляд. Досить огидна, звичайна маленька лампа, і єдиним, що завжди привертало до неї його увагу, було те, що саме ця лампа вбила електричним струмом його батька, і саме тут він тоді сидів.

Коли йшлося про техніку, старий був такий дурний. Майкл уявляв собі, як батько дуже зосереджено дивився крізь окуляри з лінзами-півмісяцями та посмоктував свій вус, намагаючись розв'язати загадкові складності штепсельної вилки. Здається, він устроїв її в розетку не пригвинтивши кришку, а потім спробував, не виймаючи її, замінити в ній запобіжник. Так він отримав електричний удар, який зупинив його й без того хворе серце.

"Така проста, проста помилка, - думав Майкл, - якої будь-хто міг припуститися, будь-хто, але наслідки просто катастрофічні".

Просто катастрофічні. Смерть його батька, його власна втрата, сходження до слави того гидкого Росса й катастрофічний успіх журналу та... Тук-тук-тук. Він подивився на вікно, на своє віддзеркалення та на темні тіні кущів за ним. Він знову подивився на лампу. Це був той самий предмет, те саме місце, і помилка була така проста. Легко припуститися, легко запобігти.

Єдиним, що відділяло його від тієї простої миті, був невидимий бар'єр з кількох минулих місяців.

Раптом його охопив дивний спокій, неначе всередині нього щось несподівано вирішилося. Тук-тук-тук. "Фетом" належав йому. Він не мав бути прибутковим, він був його життям.

Його життя забрали в нього, на це треба відповісти. Тук-тук-тук-дзень. Несподівано для себе він розбив скло та досить сильно порізався.

РОЗДІЛ 15

Стоячи перед своїм "котеджем", Гордон Вей починав розуміти деякі з не дуже

приємних особливостей буття мертвим.

З точки зору будь-якої іншої людини це був, взагалі-то, досить великий будинок, але Гордон завжди мріяв про котедж за містом, а коли настав нарешті час купувати, він виявив, що має на це більше грошей, ніж він коли-небудь сподівався мати, тому купив старий великий будинок парафіяльного священика та назвав його "котеджем" попри наявність семи спалень і чотирьох акрів вогкої кембриджширської землі. Це не допомогло йому налагодити стосунки з людьми, які мали лише котеджі, але якби Гордон Вей дозволяв собі керуватися тим, що подобається іншим людям, він не був би Гордоном Веєм.

Тепер він, звісно, вже не був Гордоном Веєм. Він був приви́дом Гордона Вей.

У кишені в нього були привиди ключів Гордона Вей.

І саме це усвідомлення змусило його на мить прикипіти до місця. Думка про ходіння крізь стіни була йому відверто огидна. Цього він наполегливо уникав усю ніч. Він навпаки намагався хапати або зачіпляти все навколо, щоб проявити свою істотність. Необхідність потрапити в будинок, у свій власний будинок іншим способом, ніж власницькою ходою зайти через головні двері, наповнила його стрімким відчуттям втрати.

Дивлячись на будинок, він бажав, щоб той не був таким добрим зразком вікторіанської готики, і щоб місячне світло не грало так холодно на його вузьких гострокінцевих вікнах і непривітних башточках. Купуючи його, він, дурень, пожартував, що цей будинок має такий вигляд, ніби в ньому є привиди, не розуміючи, що одного дня тут буде його привид.

Його дух майже заledenів, коли мовчазно рухався вздовж доріжки, обабіч якої височіли силуети тисових дерев, що були набагато старші за будинок. Дуже неприємною була думка про те, що хтось інший може боятися іти такою доріжкою в таку ніч, побоюючись зустріти такого, як він.

Ліворуч від нього, за тисовими деревами височіла похмура стара церква, що вже занепадала; нею користувалися лише по черзі з церквами сусідніх сіл, цим керував вікарій, який, прибуваючи до храму, був завжди захеканий через їзду на велосипеді та завжди розчарований, побачивши лише кількох людей, що чекали на нього. За шпилем церкви висіло холодне око місяця.

Раптом Гордону здалося, що він побачив якийсь рух, ніби хтось промайнув серед кущів біля його будинку, але то була, – переконав він себе, – лише його уява, перенапружена тим, що він помер.

Що там могло бути таке, чого йому тепер боятися?

Він ішов далі, навколо рогу маєтку до головних дверей, що були в глибокій тіні вкритого плющем ґанку. Раптом він збагнув, що зсередини будинку виходило світло. Електричне світло та слабке мерехтіння вогню в каміні. Лише секунду або дві по тому він збагнув, що на нього тут сьогодні чекали, хоча й навряд чи в такій формі. Пані Беннет, літня економка, мала прийти, щоб постелити йому ліжко, розпалити камін, приготувати вечерю. Телевізор також має бути ввімкнений, спеціально для того, щоб

він, зайшовши, міг його відразу вимкнути.

Коли він ішов, гравій під його ногами не хрустів.

Хоча він знав, що з дверима в нього нічого не вийде, він все одно спочатку пішов до них, щоб спробувати відчинити, і лише тоді, прихований тінню ганку, він заплющить очі та присоромлено пройде наскрізь. Підійшовши до дверей, він зупинився.

Вони були прочинені.

Лише на сантиметр, але прочинені. Його дух затріпотів від страху та подиву. Як вони можуть бути відчиненими? Пані Беннет завжди була дуже уважна до таких речей. Він трохи постояв, вагаючись, а потім, зосередивши волю, доклав до дверей силу. Під тим слабким тиском, який він міг створити, двері повільно відчинялися, незадоволено стогнучи петлями. Він зайшов у них і ступив у потужний кам'яною плиткою передпокій. Вгору, в темряву вели широкі сходи, але всі двері, що вели з передпокою, були зачинені.

Найближчі двері вели до вітальні, в якій палав камін, і з якої лунали приглушені звуки автомобільної погоні з вечірнього фільму. Хвилину або дві він марно намагався зробити щось із полірованою латунною дверною ручкою, але зрештою був змушений визнати принизливу поразку, а потім з раптовою люттю кинувся на двері та пройшов крізь них.

Кімната за дверима була зразком приємного домашнього затишку. Він так рішуче зайшов у неї, що не зміг вчасно зупинитися, і проплив крізь маленький столик, на якому були товсті сендвічі та термос із гарячою кавою, крізь велике м'яке крісло, в камін, потім крізь товсту гарячу цегляну стіну в темну, холоду їдальню, що була за нею.

Двері, що вели назад, до вітальні, теж були зачинені.

Гордон помацав їх рукою, яка нічого не відчувала, а потім змирився з неминучими, опанував себе та прослизнув крізь них – спокійно, обережно, вперше звернувши увагу на багату внутрішню структуру деревини.

Ця кімната здавалася Гордонові занадто затишною, він безцільно бродив по ній, не в змозі десь зупинитися, а крізь нього грало тепле живе світло каміна. Його воно зігріти не могло.

"Чим мають займатися всю ніч привиди?" – думав він.

Він сів і подивився телевізор. Але незабаром автомобільні переслідування щасливо завершилися, і на екрані не залишилося нічого, крім сірого снігу та білого шуму, які він не міг вимкнути.

Він побачив, що провалився в крісло надто глибоко, а намагаючись піднятися, плував частини себе з частинами крісла. Він спробував розважити себе тим, що став посеред столу, але це майже не покращило його настрій, який невідворотно сковзав від зневіри далі вниз.

Може, йому поспати?

Можливо.

Гордон не відчував ані втоми, ані сонливості, лише смертельне бажання забуття. Він пройшов назад крізь зачинені двері в темний коридор, з якого широкі важкі сходи

вели до великих темних спалень нагорі. До них він і побрів.

Він розумів, що це марно. Якщо не можеш відчинити двері до спальні, то й в ліжку спати не зможеш. Він прослизнув крізь двері та піднявся на ліжко, яке, як він знав, мало бути холодне, хоч він і не міг цього відчувати. Місяць, схоже, був не в змозі дати йому спокій і сяяв на нього з усієї сили, а він лежав з широко розкритими очима, пустий, і не міг згадати, що таке сон і як це робиться.

Його охопив жах пустоти, жах перед нескінченим безсонним лежанням о четвертій ранку.

Йому було нікуди йти, нічого робити, і не було жодної людини, до якої він міг би прийти та розбудити, і яка б не відчула жах, побачивши його.

Найгірший момент був тоді, коли він побачив на дорозі Річарда. Біле як полотно лице Річарда за лобовим склом. Він знову побачив його обличчя та обличчя блідої фігури, що була поруч із ним.

Саме це позбавило його останніх залишків теплоти, що жевріла на краю його свідомості та казала, що все це лише тимчасова проблема. Посеред ночі це здається жахливим, але все стане добре, коли вранці він побачить людей і зможе дати всьому ради.

Він згадував і згадував ту мить, не в змозі відпустити її.

Він побачив Річарда, а Річард – він не сумнівався – побачив його.

Це добром не скінчиться.

Зазвичай, коли йому вночі було так погано, він спускався на кухню, до холодильника, тож пішов туди й зараз. Там буде не так моторошно, як у цій осяяній місяцем спальні. Він буде тинятися всю ніч навколо кухні та видавати моторошні звуки.

Він сковзнув униз по поруччі (частково крізь нього), без вагань проплив крізь двері кухні, а потім протягом п'яти хвилин докладав усі свої сили та енергію, щоб увімкнути світло.

Зробивши це, він наче досягнув важливої мети, тож вирішив відсвяткувати це пивом.

Після хвилини або двох багаторазового жонглювання та впускання бляшанки він здався. Він не мав жодної ідеї, як йому відкрити бляшанку, до того ж пиво вже розтряслось, напевно... І що він з ним робитиме, навіть якщо зможе якось її відкрити? Він не мав тіла, в яке можна було його залити. Він відкинув бляшанку геть, і та покотилася під шафу.

Він почав помічати в собі дещо: його спроможність хапати речі, схоже, зростала та зменшувалася в повільному ритмі, так само як і його видимість.

Але цей ритм був нерегулярний, а може просто іноді деякі з його максимумів були більш помітні за інші. Це теж, здавалося, змінювалося згідно з ще повільнішим ритмом.

Саме тієї миті йому здавалося, що його сила зростає. У раптовому випадку завзяття він спробував з'ясувати, що з речей на кухні він зможе зрушити або скористатися ними, або якось змусити ввімкнутися.

Він відчиняв настінні шафи, висував шухляди, розкидував по підлозі столові

прибори. На короткий час змусив задзижчати кухонний комбайн, перекинув електричну кавомолку, так і не ввімкнувши її, відкрив кран газу в духовці, але не зміг його підпалити, пошматував великим ножем буханець хліба. Він спробував жбурляти собі в рот крихти хліба, але вони просто провалювалися крізь його рот на підлогу. З'явилася була миша, але швидко подріботіла з кухні геть, шерсть на ній стала від страху сторч.

Зрештою він зупинився та сів за кухонний стіл, емоційно виснажений, але фізично заціпенілий.

Як, думав він, люди реагуватимуть на його смерть?

Кому буде найбільше шкода, що його не стало?

Якийсь час буде шок, потім сум, потім вони звикнуть, і він буде пам'яттю, яка слабшає в міру того, як люди житимуть без нього, вважаючи, що він пішов туди, куди йдуть усі люди.

Саме ця думка леденила його найбільшим жахом.

Він не пішов. Він досі тут.

Він сидів обличчям до єдиної шафи, яку не зміг відкрити, бо її ручка була занадто туга, і це його дратувало. Він незграбно схопив бляшанку з помідорами, знову підійшов до великої шафи та вдарив бляшанкою по ручці. Дверцята розкрилися навстіж, і звідти випало його зникле, вкрите кров'ю тіло.

До цієї миті Гордон не знав, що привиди можуть непритомніти. А тепер він про це дізнався, бо саме це й зробив.

Кілька годин по тому його розбудив вибух його газової духовки.

РОЗДІЛ 16

Наступного ранку Річард прокидався двічі.

Першого разу він подумав, що прокинувся помилково й перевернувся на інший бік, щоб поспати ще кілька хвилин. Другого разу він різко схопився, бо в пам'яті сплигли події минулої ночі.

Він спустився на кухню та похмуро й неспокійно поснідав, роблячи все не так. У нього підгоріли грінки, пролилася кава, він збагнув, що мав учора купити джем, але забув. Оцінюючи свої немічні спроби нагодувати себе, він подумав, що можливо, принаймні, зможе дозволити собі сьогодні ввечері час, щоб пригостити С'юзан дивовижною вечерею, щоб компенсувати минулий вечір.

Це якщо він зможе вмовити її піти з ним.

Був один ресторан, який Гордон постійно нахвалював і рекомендував їм відвідати його. Гордон непогано знався на ресторанах, було таке враження, що він проводив у них досить багато часу. Кілька хвилин Річард сидів і стукав олівцем по зубах, а потім пішов до своєї робочої кімнати й дістав з-під великого стосу комп'ютерних журналів телефонний довідник.

"L'Esprit d'Escalier".

Він зателефонував до ресторану й спробував замовити стіл, але коли він сказав, коли саме йому потрібне місце, це викликало стриманий сміх.

- А, non, m'sieur, - сказав метрдотель, - боюсь, це неможливо. Наразі замовлення треба залишати щонайменше за три тижні. Pardon, m'sieur.

Здивувавшись тому, що існують люди, які знають, чого їм захочеться через три тижні, Річард подякував метрдотеля й поклав слухавку. Що ж, може тоді знову піца? Ця думка знову нагадала йому про невдале вчорашнє побачення, а ще через секунду його охопила цікавість і він знову взяв телефонний довідник.

Джексон... Джентрі.

Ніякого Джентлі там не було. Жодного. Він знайшов інші довідники, окрім того, що на літери S - Z, який його прибиральниця з незрозумілих йому причин завжди викидала. У них точно не було ні Челлі, ні чогось схожого. Не було ні Жентлі, ні Дзентлі, ні чогось навіть трохи подібного. Він подумав про Тжентлі, Тзентлі або Тсентлі й спробував звернутися в довідкове бюро, але не додзвонився. Він знову сів і стукав по зубах олівцем, дивлячись, як на екрані комп'ютера повільно обертається канапа.

Як дивно, що відтоді, як Редж так нагально спитав про Дірка, минуло лише кілька годин.

Якщо справді хочеш когось знайти, як це зробити, до чого вдатися?

Він спробував звернутися в поліцію, але теж не додзвонився. Що ж, ось і все. Він спробував усе, що міг, хіба що приватного детектива не найняв, але в нього були кращі способи витратити свій час і гроші. Коли-небудь він знову стикнеться з Дірком, як це завжди траплялося раз на кілька років.

Та й взагалі йому було важко уявити, що існують такі люди - приватні детективи. Що це за люди? Який вони мають вигляд, де вони працюють? Яку краватку треба носити, якщо працюєш приватним детективом?

Напевно, це мала бути саме така краватка, якої ніхто б не очікував від приватного детектива. Уявіть собі: як вирішувати таку задачу, якщо щойно прокинувся?

Перш за все через цікавість, але також тому, що єдиною альтернативою було взятися за програмування робочого проекту, він почав гортати сторінки оголошень.

"Приватні детективи - дивись детективні агентства".

У такому серйозному діловому контексті ці слова здавалися дивними. Він гортав сторінки. Дайвінг, двері, декор, детективні агентства...

Цієї миті задзвонив телефон, і він відповів дещо грубо. Він не любив, коли його перебивають.

- Щось не так, Річарде?

- О, привіт, Кейт. Ні. Я просто... сильно замислився.

Кейт Ансельм теж була зірковою програмісткою в фірмі WayForward Technologies. Вона працювала над довгостроковим проектом, пов'язаним зі Штучним Інтелектом, однією з тих речей, які здаються абсурдною вигадкою, доки не почувеш, як про це розповідає вона. Гордон мав потребу слухати, як вона про це розповідає, якомога частіше; частково тому, що він нервував через гроші, яких це коштувало, а частково тому... ну, мало хто сумнівався, що Гордонові просто подобалося слухати Кейт.

- Я не хотіла тебе турбувати, - сказала вона. - Просто я намагалася зв'язатися з

Гордоном і не змогла. Він не бере слухавку ні в Лондоні, ні в котеджі, ні в машині, на пейджер не реагує. Як для людини, яка настільки схиблена на зв'язку, як Гордон, це дещо дивно. Ти чув, що він провів телефон у свій бак ізоляції? Це правда.

- Я з учорашнього дня не розмовляв з ним, - сказав Річард.

Він раптом згадав про плівку, яку взяв з автовідповідача С'юзан, і подумки звернувся до Бога з проханням, щоб там не було нічого важливішого за вигадки про кролів. Він сказав:

- Я знаю, що він їхав до котеджу. Гм, не знаю, де він зараз. А ти пробувала... - Річард не міг вигадати, що їй ще спробувати. - Боже мій.

- Річарде?

- Це ж треба...

- Річарде, в чому річ?

- Ні в чому, Кейт. Просто я щойно прочитав найдивовижнішу річ.

- Справді? А що ти читаєш?

- Телефонний довідник...

- Справді? негайно побіжу й собі куплю такий. Права на фільм за його мотивами вже хтось купив?

- Вибач, Кейт, можна я пізніше перетелефоную? Я не знаю, де зараз Гордон і...

- Не переймайся. Мені знайоме це відчуття, коли не терпиться перегорнути сторінку. Вони ніколи не розкривають усі карти аж до самого кінця, так? Напевно, це Збігнев написав. Гарних тобі вихідних, - вона поклала слухавку.

Річард теж поклав слухавку й сидів, витріщившись на оголошення, що було в телефонному довідникові.

ХОЛІСТИЧНЕ ДЕТЕКТИВНЕ АГЕНТСТВО

ДІРКА ДЖЕНТЛІ

Ми розгадуємо весь злочин

Ми знаходимо всю особу

Зателефонуйте сьогодні, і отримаєте повне вирішення вашої проблеми

(Наша спеціалізація - зниклі коти та проблемні розлучення)

Вулиця Пекендер, 33а, Лондон

Вулиця Пекендер була лише в кількох хвилинах від його будинку. Річард занотував адресу, вдягнувся та пішов сходами вниз, зупинившись по дорозі, щоб ще раз глянути на канапу. Він подумав, що тут має бути щось жахливо очевидне, чого він не помічає. Канапа застрягла на невеликому повороті довгих вузьких сходів. У цьому місці були два метри сходового майданчика, який був на рівні квартири, що була прямісінько під Річардовою. Але до появи нових ідей його зупинка не призвела, тож зрештою він переліз через перешкоду та вийшов на вулицю.

В Іслінгтоні вам навряд чи вдасться кинути камінь так, щоб не влучити ним у три магазини з антикваріатом, у агентство торгівлі нерухомістю та в книжковий магазин. А

навіть якщо ви в них не влучите, то обов'язково спрацюють їхні протизламні сигналізації, які ніхто не вимикатиме аж до понеділка. Поліцейська машина промчала по Аппер-Стріт і заверещала гальмами, ледве проїхавши повз Річарда. Він перейшов вулицю відразу за нею.

День був холодний і сонячний, йому це подобалося. Він перетнув кут парку Іслінгтон, де часто б'ють п'яниць, повз те місце, де згорів старий мюзик-хол Колінз, і пройшов провулком Кемден Песедж, де грабують американських туристів. Якийсь час він розглядав антикваріат і дивився на пару сережок, які на його думку могли сподобатися С'юзан, але він не був впевнений щодо цього. Потім він засумнівався, чи подобаються вони йому, заплутався та здався. Він зайшов до книгарні та імпульсивно придбав там антологію віршів Колріджа – просто тому, що вона впала в очі.

Звідти він пішов звивистими провулками, потім уздовж каналу, повз житлові багатоповерхівки біля каналу, крізь кілька маленьких скверів, аж доки не дійшов до вулиці Пекендер, і ця дорога виявилася значно довшою, ніж він очікував.

Це була одна з тих вулиць, по яких забудовники їздять у вихідні дні на своїх великих "Ягуарах" і пускають слину. На ній було багато вікторіанської промислової архітектури та коротка тераса часів пізнього Георга, і всі вони наче просили, щоб їх знесли та звільнили місце для нових міцних бетонних коробок. Агенти з продажу нерухомості блукали по цьому району голодними зграями, підозріло поглядаючи один на одного та тримаючи наготові свої планшети.

Коли Річард зрештою знайшов будинок номер 33, той виявився затиснутим між 37 і 45. Він вимагав ремонту, хоча й не більшого, ніж сусідні будівлі. На першому поверсі було туристичне агентство, вітрина якого мала тріщину, а вицвілі рекламні плакати авіакомпанії ВОАС уже, напевно, мали антикварну цінність. Двері біля агентства були пофарбовані яскраво-червоним; не дуже акуратно, але, принаймні, нещодавно. Біля дверей була кнопка зі зробленим акуратним почерком підписом "Домінік, уроки французької, четвертий поверх".

Але найбільш помітною деталлю дверей була зухвала та блискуча латунна табличка, що висіла посередині, і на якій було гравірування "Холістичне детективне агентство Дірка Джентлі". І більше нічого. Вона виглядала абсолютно новою – навіть гвинти, що тримали її на місці, досі блищали.

Річард штовхнув двері, вони відчинилися і він зазирнув усередину. За дверима був короткий затхлий коридор, у якому не було майже нічого, крім сходів нагору. Двері в кінці коридору майже не мали ознак того, що їх впродовж останніх років відчиняли, а до них були присунуті металеві стелажі, акваріум і велосипедна рама. Решта – стіни, підлога, сходи й та частина задніх дверей, яку було видно – все в спробі прикрасити якнайдешевше було колись пофарбовано сірим, але тепер фарба сильно вже обдерлася, а на сирій плямі біля стелі з'явилася пліснява.

Почувши сердиті голоси, він рушив по сходах і незабаром зміг розрізнити галас двох окремих гарячих суперечок, що відбувалися десь над ним.

Одна з суперечок припинилася раптово – принаймні, її половина – і після цього

сходами назустріч протупотів огрядний сердитий чоловік у плащі. Друга половина тієї суперечки продовжувалася високо над ними потоком ображеної французької. Проходячи повз Річарда, чоловік сказав: "Не витрачайте гроші, чоловіче, це ошуканство", і зник у холодному ранці.

Інша суперечка була не така гучна. Коли Річард дійшов до коридору, десь грюкнули двері, і вона теж завершилася. Він подивився на найближчі відчинені двері. Вони вели до маленької приймальні. Внутрішні двері, що вели далі, були зачинені. Молода дівчина з гладким обличчям і в дешевому синьому піджаку виймала з шухляди стола косметику та кидала її собі в сумочку.

- Це детективне агентство? - нерішуче спитав її Річард.

Прикусивши губу й не підводячи погляду дівчина кивнула.

- А пан Джентлі на місці?

- Можливо, - сказала вона, відкинувши назад волосся, яке було надто кучеряве, щоб його можна було відкинути як слід. - А може й ні. Я не можу цього сказати. Не моя це справа - знати, де він є. Відтепер місце його знаходження - виключно його справа.

Вона вийняла останню пляшечку з лаком для нігтів і різко закрила шухляду. Товста книга, що стояла в шухляді сторч, не дала шухляді засунутися. Дівчина ще раз спробувала стукнути по шухляді, але марно. Тоді вона вийняла книгу, вирвала з неї частину сторінок і знову поклала в шухляду. Тепер шухляда закрилася легко.

- Ви його секретарка? - запитав Річард.

- Я його колишня секретарка і не збираюся цього міняти, - сказала вона, рішуче закриваючи свою сумочку. - Якщо він воліє витрачати гроші на дурні дорогі таблички замість мені сплатити, то нехай так і робить. Гречно дякую, але я цього не терпітиму. Добре для бізнесу, а як же! Добре для бізнесу - відповідати як слід на телефонні дзвінки, тож побачимо, як та латунна табличка з цим впорається. А тепер перепрошую, але я хочу бігти звідси.

Річард зробив крок убік, і вона вибігла.

- І скатертю дорога! - крикнув голос із кабінету.

Задзвонив телефон, і слухавка була миттєво взята.

- Так? - роздратовано спитав голос у внутрішньому кабінеті.

Дівчина повернулася по забутий шалик, але тихенько, щоб колишній роботодавець не почув. А потім пішла остаточно.

- Так, це холістичне детективне агентство Дірка Джентлі. Чим ми можемо вам допомогти?

Потік французької нагорі вщухнув. Настала напружена тиша.

Голос у кабінеті казав:

- Так, пані Сандерленд, правильно, важкі розлучення - одна з наших спеціалізацій.

Потім була пауза.

- Так, дякую вам, пані Сандерленд, але не настільки важкі, - слухавка була покладена на телефон, але відразу задзвонив інший.

Річард оглянув маленьку похмуру кімнату. В ній майже нічого не було.

Пошарпаний стіл з дешевою стільницею, стара сіра шафа для каталогів, темно-зелений бляшаний кошик для сміття. На стіні висів плакат гурту "Дюран Дюран", на якому хтось квапливо написав червоним маркером: "Зніміть це, будь ласка".

Нижче іншим почерком було написано: "Ні".

Ще нижче перша людина дописала: "Наполегливо прошу зняти це".

Ще нижче друга людина написала: "Не зніму!"

Ще нижче: "Вас звільнено!"

Ще нижче: "Добре!"

На цьому це спілкування завершилося.

Річард постукав у внутрішні двері, але ніхто не відповів. Натомість голос продовжував:

- Я дуже радий, що ви запитали про це, пані Ролінсон. Термін "холістичне" стосується мого переконання в тому, що ми маємо справу з фундаментальним взаємним зв'язком усього з усім. Я не займаюся такими дурницями, як порошок для зняття відбитків пальців, аналіз ворсу з кишені та дурні відбитки підшав. На мій погляд рішення до кожної проблеми можна знайти в закономірностях і мережі Цілого. Зв'язки між причинами та наслідками дуже часто набагато складніші та непомітніші, ніж припускає наше грубе розуміння фізичного світу, пані Ролінсон.

- Дозвольте навести приклад. Якщо ви підете з зубним болем до акупунктуриста, він устроїть голку в ваше стегно. Знаєте, навіщо він так робить, пані Ролінсон? Ні, пані Ролінсон, я теж не знаю, але маю намір з'ясувати. Приємно було з вами поспілкуватися, пані Ролінсон. До побачення!

Коли він клав слухавку, задзвонив інший телефон.

Річард прочинив двері та зазирнув за них.

Це був той самий Свлад або Дірк Челлі. Тіло в нього трохи покруглішало, очі та шия стали трохи червонішими, але загалом це було те саме обличчя, яке найкраще запам'яталося йому похмурою посмішкою, з якою власник обличчя сідав на заднє сидіння одного з чорних поліцейських авто вісім років тому в Кембриджі.

На ньому був старий світло-коричневий костюм, який мав такий вигляд, ніби в далекому та кращому минулому в ньому рубали ожину; червона клітчаста сорочка, що абсолютно не гармонувала з костюмом, і зелена смугаста краватка, яка не находила спільної мови ні з тим, ні з іншим. Також на ньому були окуляри з металевою оправою, які, напевно, хоча б частково були на носі для краси.

- А, пані Блатхол, яка це радість - знову почути вас! - казав він. - Я так засмутився, коли дізнався, що Тідлз померла. Яка страшна новина. Тим не менш, тим не менш... Хіба ми маємо дозволяти чорному відчаю приховати від нас яскравіше світло, в якому тепер перебуває ваша благословенна киця? Думаю, ні. Стривайте-но. Здається, я чую, як Тідлз нявчить саме зараз. Вона кличе вас, пані Блатхол. Вона каже, що в неї все гаразд, вона знайшла спокій. Вона каже, що матиме ще більший спокій, якщо ви сплатите по всіх рахунках. Це вам ні про що не нагадує, пані Блатхол? Здається, я й сам надсилав вам рахунок, ще й трьох місяців не минуло. Цікаво, чи не може він бути саме

тим, що заважає їй вічному спокою?

Швидким рухом руки Дірк поманив Річарда та попросив його подати йому зім'яту пачку сигарет, до якої він не зміг дістати.

- У такому разі, в неділю ввечері, пані Блатхол, о восьмій тридцять. Адресу ви знаєте. Так, я певний, що Тідлз буде тут, так само як і ваша чекова книжка. Ну то до зустрічі, пані Блатхол, до зустрічі!

Поки він прощався з пані Блатхол, задзвонив інший телефон. Він схопив його, водночас запалюючи сигарету.

- А, пані Соскінд! - сказав він у слухавку. - найстаріший і, дозвольте додати, найцінніший клієнт. Добрий день, пані Соскінд, добрий день! Шкода, але поки що, боюсь, жодної ознаки вашого юного Родерика, але пошуки стають більш активними, бо я переконаний, що вони наближаються до завершення, і я вірю в те, що впродовж кількох днів ми повернемо молодого шалапуту до ваших рук, де він гарнесенько нявкатиме... А, так, рахунок... Я саме думав, чи отримали ви його.

Зім'ята сигарета Дірка виявилася надто зім'ятою, щоб її можна було курити, тож він притиснув слухавку плечем до вуха та понишпорив у пачці, шукаючи іншу сигарету, але там було пусто. Понишпоривши в шухляді, він вийняв папірець, уламок олівця, написав щось і передав Річардові.

- Так, пані Соскінд, - запевняв він слухавку, - я слухаю вас дуже уважно.

На папірці було: "Скажи секретарці, щоб купила сигарети".

- Так, - продовжував говорити в слухавку Дірк, - але як я впродовж семи років нашого знайомства вам уже неодноразово пояснював, пані Соскінд, я схилиюся до квантово-механічної точки зору. Моя теорія полягає в тому, що ваш кіт не загубився, а просто його хвильова функція тимчасово колапсувала, тож її треба відновити. Шредінгер. Планк. Тощо.

Річард написав на папірці "У тебе немає секретарки" та повернув його.

Трохи замислившись над цим, Дірк написав на папірці "Чорти забирай!" і знову дав його Річарду.

- Я згоден, пані Соскінд, що досягти віку дев'ятнадцяти років вдається не багатьом котам, але хіба ми можемо дозволити собі вірити в те, що такий кіт, як Родерік, його не досяг? І хіба ми можемо в цьому похилому віці кинути його напризволяще? Адже саме зараз він найбільше потребує нашої підтримки, безперервних пошуків. Тепер ми маємо подвоїти наші зусилля, тож з вашого дозволу, пані Соскінд, саме це я й маю намір зробити. Уявіть собі, пані Соскінд, як ви дивитиметесь йому в очі, якщо не зробите для нього такої простої речі.

Річард посмикав у руках записку, подумки знизав плечима, написав на ній "Я куплю" та знову повернув її.

Дірк докірливо похитав головою, а потім написав: "Ну що ти, я не можу тебе просити, це так люб'язно з твого боку". Тільки-но Річард це прочитав, Дірк знову забрав папірець і додав: "Гроші візьми у секретарки".

Річард задумливо подивився на записку, потім взяв олівець і поставив галочку там,

де раніше написав "У тебе немає секретарки". Він штовхнув папірець уздовж столу до Дірка, той лише глянув на нього та поставив галочку проти "Ну що ти, я не можу тебе просити, це так люб'язно з твого боку".

- Що ж, можливо, - продовжував Дірк розмову з пані Соскінд, - ви просто назвете ті частини рахунку, з якими маєте якісь труднощі. Лише в загальних рисах.

Річард вийшов.

Збігаючи сходами, він перетнувся з молодим даруванням з коротко стриженим волоссям і в джинсовій куртці, яке схвилювано дивилося вгору.

- Як там, друже? - запитав він у Річарда.

- Дивовижно, - пробурмотів Річард, - просто дивовижно.

Знайшовши найближчий кіоск, він купив Діркові дві пачки сигарет, а собі - новий номер журналу "Світ персональних комп'ютерів", на обкладинці якого був портрет Гордона Вея.

- Шкода його, скажіть? - сказав продавець.

- Що? О, гм... так, - сказав Річард. Він часто про це думав, але здивувався, що його почуття поділяють незнайомі люди. Купивши ще й "Гардіан", він заплатив і пішов.

Коли Річард повернувся, Дірк досі розмовляв по телефону, закинувши ноги на маленький столик, і було очевидно, що він збирався вести ці переговори розслаблено.

- Так, витрати на Багамах були... гм... затратними, пані Соскінд, це притаманно витратам. Саме тому вони і називаються "витратами", - він взяв простягнуті йому пачки сигарет, схоже, засмутився, що їх лише дві, але рухом брів подякував Річардові за надану послугу, а потім рукою запропонував сісти.

З верхнього поверху долинули звуки суперечки, що частково велася французькою.

- Авжеж, я поясню вам ще раз, чому подорож на Багами була такою необхідною, - заспокійливо казав Дірк Джентлі. - З великим задоволенням. Як ви, пані Соскінд, знаєте, я вірю в фундаментальний взаємозв'язок усіх речей. Більш того, я накреслив і тріангулював вектори взаємозв'язків усього, і всі вони ведуть на один із пляжів на Багамах, тому час від часу мені необхідно навідуватися туди під час розслідувань. Це дуже прикро, бо на жаль у мене алергія до сонця та пуншів з ромом, але ж кожний з нас має нести свій хрест, ви згодні, пані Соскінд?

Зі слухавки почулося якесь белькотіння.

- Ви мене засмучуєте, пані Соскінд. Хотів би я сказати вам, що мене ваш скептицизм підживлює та надає сил, але я не можу казати вам неправду. Насправді він мене спустошує, пані Соскінд, просто спустошує. Думаю, ви знайдете в рахунку відповідний пункт. Дайте-но я подивлюсь.

Він взяв потерту ксерокопію, що лежала перед ним.

- "Знаходження та тріангуляція векторів взаємозв'язків усього, сто п'ятдесят фунтів стерлінгів". З цим ми вже розібралися. "Відстеження їх до пляжу на Багамах, переліт і проживання". Усього лише півтори тисячі. Проживання, звісно, було надзвичайно скромне. Аж ось, знайшов: "Долання спустошуючого скептицизму клієнта, напої - триста двадцять сім з половиною фунтів стерлінгів". Я не включав би це в рахунок, пані

Соскінд, якби це не повторювалося знову та знову. Відсутність віри в мої методи лише робить мою роботу складнішою, а як наслідок, на жаль, більш витратною.

Суперечка нагорі, судячи зі звуку, ставала дедалі запеклішою. Голос, що сперечався французькою, був на межі істерики.

- Я визнаю, пані Соскінд, - продовжував Дірк, - що витрати на це розслідування дещо перевищили початкову оцінку, але я певний, що і ви, в свою чергу, визнаєте, що робота, на яку витрачається сім років, очевидно є важчою, ніж та, яку можна зробити за півдня, тож і грошей за неї треба просити більше. Мені постійно доводиться переглядати свою оцінку складності цієї роботи залежно від того, наскільки вона виявляється складною.

Белькотіння зі слухавки стало несамовитішим.

- Моя люба пані Соскінд... Можна мені звати вас Джойс? Як скажете. Моя люба пані Соскінд, дозвольте мені сказати ось що. Не турбуйтеся через цей рахунок, не дозволяйте йому вас непокоїти. Благаю вас, не дозволяйте йому стати джерелом вашої тривоги. Просто стисніть зуби та сплатіть.

Він зняв ноги зі столика та нахилився над великим столом уперед, неухильно наближаючи слухавку до її місця на телефоні.

- Як завжди, було дуже приємно побалакати з вами, пані Соскінд. До зустрічі!

Нарешті він поклав слухавку, знову підняв її, а потім кинув у кошик для сміття.

- Мій любий Річарде Мак-Дафф! - сказав він, вийняв з-під стола велику плоску коробку та штовхнув її до нього, - твоя піца.

Річард неабияк здивувався.

- Ні, дякую, - сказав він. - Я поснідав. Прошу. Можеш сам з'їсти.

Дірк знизав плечима.

- Я сказав їм, що ти зайдеш і розрахуєшся впродовж вихідних, - сказав він. - До речі, ласкаво прошу до мого кабінету, - він обвів рукою своє занедбане оточення.

- Освітлення працює, - сказав він, указуючи на вікно, - гравітація працює, - сказав він, впускаючи на підлогу олівець. - Усе інше гарантувати не можу.

Річард кашлянув.

- Що це все? - спитав він.

- Про що ти?

- Це! - вигукнув Річард. - Усе це. Виявляється, ти є власником холістичного детективного агентства, а я навіть не знаю, що це таке.

- Я надаю послуги, які є унікальними на цьому світі, - сказав Дірк. - Термін "холістичне" пов'язаний з моїм переконанням, що те, чим ми тут займаємось, є фундаментальним взаємозв'язком усього...

- Так, це я вже встиг почути, - сказав Річард. - Мушу сказати, що це було схоже радше на привід нажитися коштом довірливих літніх жінок.

- Нажитися? - спитав Дірк. - Ну, якби мені хтось платив, то я б, можливо, й нажився, але запевняю тебе, мій любий Річарде, ризик, що це коли-небудь станеться, мінімальний. Я живу тим, що зветься надією. Я сподіваюся на дивовижні та прибуткові

справи, моя секретарка сподівається, що я їй заплачу, хазяїн її квартири сподівається на орендну платню, компанія електропостачання сподівається, що він сплатить по своїх рахунках, і так далі. Особисто мені такий спосіб життя здається дивовижно оптимістичним.

- Тим часом я надаю багатьом чарівним і дурним літнім жінкам привид сердитися та фактично гарантую їхнім кішкам свободу. Чи є, запиташ ти - і я ставлю це питання собі сам, тому що знаю, що ти знаєш, що я ненавиджу, коли мене перебивають - чи є хоча б одна справа, що потребує хоча б крихітної частки мого інтелекту, про який мені не треба тобі пояснювати, що він надзвичайний? Ні. Але чи вдаюся я у відчай? Чи пригнічує це мене? Так. Так було, - додав він, - до сьогодні.

- О, я дуже радий за тебе, - сказав Річард, - але що то була за нісенітниця про котів і квантову механіку?

Дірк зітхнув і єдиним рухом натренованих пальців відкрив коробку з піцею. Він сумно оглянув холодний круглий предмет, а потім відірвав від нього скибку. На стіл посипалися шматочки анчоусів і пепероні.

- Я не сумніваюся, Річарде, - сказав він, - що тобі знайома ідея про кота Шредингера, - і він запхнув значну частину шматка собі в рот.

- Авжеж, - сказав Річард. - Принаймні, в загальних рисах.

- У чому вона полягає? - запитав з повним ротом Дірк.

Річард роздратовано посунувся на стільці.

- Це ілюстрація, - сказав він, - принципу, згідно з яким на квантовому рівні всі події керуються ймовірностями.

- На квантовому рівні, а це означає, що й на всіх інших рівнях, - перебив його Дірк.

- Хоча на будь-якому рівні крім субатомного кумулятивний ефект тих імовірностей за нормальних обставин неможливо відрізнити від ефекту звичайних фізичних законів.

- Продовжуй, - в його обличчі зник ще один шматок холодної піци.

Річард подумав, що Діркове обличчя вже багато чого поглинуло. Зважаючи на те, як багато він говорив, його рот мав працювати майже невпинно. Натомість його вуха в звичайній бесіді майже не використовувалися.

Річардові спало на думку, що якби Ламарк мав рацію, і такою поведінкою відрізнялись би кілька поколінь нащадків, то зрештою мала б відбутися серйозна перебудова внутрішності черепа.

Річард продовжив:

- На квантовому рівні події не просто керуються ймовірностями, ці ймовірності навіть не розрішаються в реальні події, доки їх не виміряно. Або ж, якщо користуватися фразою, яку я щойно почув від тебе в дуже ексцентричному контексті, факт вимірювання колапсує хвильову функцію. До того моменту всі можливі дії, що були доступні, скажімо, електрону, співіснували як хвилі ймовірності. Ніщо не вирішене. Доки не виміряне.

Дірк кивнув.

- Приблизно правильно, - сказав він і знову завантажив рот. - Але що з тим котом?

Річард вирішив, що є лише один спосіб не дивитися, як Дірк їсть усю піцу, а полягає він у тому, щоб з'їсти решту піци самому. Він скрутив її трубочкою та надкусив кінець. Вона виявилася досить непоганою. Він відкусив ще. Дірк дивився на це перелякано.

- Ідея про кота Шредингера, - продовжував Річард, - полягала в тому, щоб спробувати уявити спосіб, яким ефекти ймовірнісної поведінки на квантовому рівні можна було б розглянути на макроскопічному рівні. Або ж назвімо його "повсякденний рівень".

- Еге ж, назвімо, - сказав Дірк, уражено дивлячись на залишки піци.

Річард ще раз укусив піцу та жваво продовжив:

- Тож уявімо, що ми беремо кота та кладемо його в ящик, який можна зробити абсолютно герметичним. А також кладемо в той ящик маленьку грудку радіоактивного матеріалу та склянку з отрутним газом. Все налаштуємо таким чином, що впродовж певного відтинку часу є рівно п'ятдесят відсотків імовірності того, що один з атомів у радіоактивному матеріалі розвалиться та випустить електрон. Якщо це дійсно трапиться, система випустить газ, і кіт помре. Якщо ні, то кіт житиме. П'ятдесят на п'ятдесят. Бо саме такі шанси того, чи розкладеться один з атомів.

- Сенс, якщо я правильно розумію, такий: оскільки розпад одного атома є квантовою подією, яка не буде розрішеною, доки її не буде спостережено, та оскільки це спостереження не зробиш, доки не відкриєш ящик і не побачиш, чи живий кіт, чи здохнув, то є досить дивовижні наслідки. Доки не відчиниш ящик, кіт існує в невизначеному стані. Ймовірність того, що він живий, і того, що він помер, є двома різними хвильовими функціями, які накладені одна на одну всередині ящика. Шредингер висунув цю ідею для того, щоб проілюструвати те, що він вважав у квантовій теорії абсурдним.

Дірк підвівся та почалапав до вікна, напевно, не стільки заради убогого виду, що відкривався звідти на старий склад, який знаменитий комік перебудовував на розкішні апартаменти, марнуючи зароблені рекламою пива гроші, скільки для того, щоб не бачити, як зникає останній шматок піци.

- Саме так, - сказав Дірк, - браво!

- Але яке це має відношення до цього... до цього детективного агентства?

- О, до цього. Ну, колись певні науковці проводили саме такий експеримент, і коли вони відкрили ящик, то кішка не була не жива, не мертва, вона була просто відсутня, і вони покликали мене розслідувати цю пригоду. Я зміг додуматися, що не сталося нічого надто драматичного. Просто кішці набридло, що її весь час зачиняють у ящику та ще й газом іноді трують, тож вона за першої-ліпшої нагоди вистрибнула у вікно. Мені довелося лише поставити біля вікна миску з молоком, спокусливо покликати "Берніс" - бо саме так цю кицьку звали, Берніс...

- Ні, почекай-но... - сказав Річард.

- ...і дуже скоро та кішка відновилася в ящику. Досить простий випадок, але в певних колах він, схоже, справив неабияке враження, і незабаром одне призвело до

іншого, як це зазвичай буває, і зрештою все завершилося цією успішною кар'єрою.

- Хвилиночку, хвилиночку, - вимагав Річард, ляснувши по столу.

- Так? - невинно запитав Дірк.

- Про що ти верзеш, Дірку?

- У тебе є якісь заперечення щодо того, що я тобі розповів?

- Я навіть не знаю, з чого почати, - протестував Річард. - Отже. Ти сказав, що якісь люди проводили цей експеримент. Це нісенітниця. Кіт Шредінгера - несправжній експеримент. Це всього лише ілюстрація ідеї. Це не те, що роблять насправді.

Дірк дивився на нього з дивною увагою.

- Та невже? - зрештою сказав він. - І чому ж це?

- Бо нічого цим не перевіриш. Весь сенс цієї ідеї - думати про те, що буде, до того, як робити спостереження. Ти не знатимеш, що відбувається в ящику, якщо не подивишся, а тієї самої миті, коли подивишся, хвильовий пакет колапсує, і ймовірності розрішаються. Це не дасть ніякого результату. Це абсолютно не має сенсу.

- Ти, звісно, маєш певну рацію, - відповів Дірк, знову сідаючи на своє місце. Він вийняв з пачки сигарету, постукав нею кілька разів по столу, нахилився вперед і указав фільтром на Річарда.

- Але подумай ось про що, - продовжив він. - Припустімо, що ми долучаємо до експерименту екстрасенса, ясновидця. Когось, хто здатний визначити, в якому стані знаходиться кішка, не відкриваючи ящик. Когось, хто, скажімо, має певний астральний зв'язок із кішками. Що тоді? Це зможе надати нам додатковий погляд на задачу з квантової механіки?

- То вони саме це хотіли зробити?

- Саме це вони й зробили.

- Дірку, це повна нісенітниця.

Дірк з викликом вигнув брови.

- Гаразд, гаразд, - підняв руки Річард, - припустімо такий варіант. Навіть якщо б я погодився - а я з цим анітрішечки не згодний - що ясновидство має під собою хоч якісь підстави, це не змінило б фундаментальну неможливість цього експерименту. Як я вже казав, все це стосується того, що відбувається в ящику до того, як його спостерігають. Неважливо, яким чином ти це спостерігаєш, хоч зазираєш у ящик власними очима, хоч... своїм розумом, якщо тобі так завгодно. Якщо ясновидіння працює, то воно є всього лише одним зі способів зазирнути в ящик, а якщо ні, то воно взагалі тут ні до чого.

- Це, звісно, залежить від того, якої точки зору ти дотримуєшся щодо ясновидіння...

- Та невже? То якої точки зору щодо ясновидіння дотримуєшся ти? Мені дуже цікаво буде дізнатися, зважаючи на твоє минуле.

Дірк знову постукав сигаретою по столу та подивився на Річарда, примруживши очі. Наступила довга глибока тиша, яку порушували лише далекі крики французькою.

- Я дотримуюсь тієї самої точки зору, якої дотримувався завжди, - сказав зрештою Дірк.

- А саме?

- Що я не ясновидець.

- Та невже? - сказав Річард. - То що було з тими екзаменаційними білетами?

При згадуванні цієї теми очі Дірка Джентлі спохмурніли.

- Збіг, - сказав він тихим, розлюченим голосом, - дивний жадливий збіг, але тим не менш збіг. Через який, дозволь додати, мені довелося значний час просидіти в тюрмі. Збіги бувають дуже страшними та небезпечними.

Дірк у черговий раз кинув на Річарда довгий оцінюючий погляд.

- Я уважно спостерігав за тобою, - сказав він. - Для людини в твоєму становищі ти здаєшся надзвичайно розслабленим.

Це зауваження здалося Річардові дивним, і якийсь час він намагався зрозуміти його. А потім до нього дійшло, і це було неприємно.

- Боже мій, - сказав він, - то він і тебе до цього залучив?

Цього разу наступила черга дивуватися Діркові.

- Хто мене долучив? - сказав він.

- Гордон. Ні, авжеж ні. Гордон Вей. Він має звичку залучати інших людей до того, щоб тиснути на мене, щоб я взявся за те, що він вважає важливою роботою. На мить я подумав... о, забудьмо. То що саме ти мав на увазі?

- Ага. Гордон Вей має звичку, кажеш?

- Так. Мені вона не подобається. А що?

Дірк довго прискіпливо дивився на Річарда, постукуючи олівцем по столу.

Потім відкинувся на спинку крісла та сказав наступне:

- Тіло Гордона Вея знайшли сьогодні вранці, вдосвіта. Його застрелили, задушили, а потім підпалили його будинок. Поліція розробляє версію, згідно з якою його застрелили не в будинку, бо частинки шроту були знайдені лише в самому тілі.

- Але шрот було знайдено біля машини "Mercedes 500 SEC", що належала панові Вею, і яку було знайдено покинутою приблизно в трьох милях від його будинку. Це каже про те, що після вбивства тіло було перенесене. Більш того, доктор, який оглядав труп, дотримується думки, що пана Вея душили вже після того, як застрелили, що, напевно, каже про певне сум'яття в мозку вбивці.

- За дивним збігом виявилось, що минулої ночі поліція допитувала дуже збентеженого джентльмена, який сказав, що страждав від комплексу провини через те, що щойно збив свого роботодавця. Цим джентльменом був пан Річард Мак-Дафф, а його роботодавцем був пан Гордон Вей, що загинув. Далі було висловлено припущення, що пан Річард Мак-Дафф є одним з двох людей, хто з найбільшою ймовірністю отримають від смерті пана Вея зиск, оскільки WayForward Technologies майже напевно перейде, принаймні частково, в його власність. Другою людиною є єдина жива родичка померлого, пані С'юзан Вей, в чю квартиру пан Річард Мак-Дафф вдерся минулої ночі. Про це поліція, звісно, ще не знає. І не дізнається, якщо ми постараємось. Але будь-які стосунки між цими двома особами природно стануть предметом ретельного дослідження. У радіорепортажах кажуть, що вони розшукують пана Мак-Даффа, який,

на їхню думку, зможе допомогти їм у розслідуванні, хоча з їхнього тону зрозуміло, що він безсумнівно винний.

- Мої послуги коштують двісті фунтів стерлінгів на день плюс витрати. Витрати не обговорюються та іноді можуть вражати тих, хто не розуміє, яким чином вони стосуються справи. Вони всі необхідні та, як я вже сказав, не обговорюються. Ти наймаєш мене?

- Вибач, - сказав Річард, злегка кивнувши. - Що ти сказав?

РОЗДІЛ 17

Електричний Монах не знав, у що йому тепер вірити.

За попередні кілька годин він змінив запаморочливу кількість вірувань, більшість з яких не змогли надати йому тривалої духовної втіхи, яку мало постійно шукати його програмне забезпечення.

Йому це осточортіло. Чесно. А ще він втомився. І занепав духом. Більш того - і його це здивувало - він сумував за своїм конем. Той хоча й був істотою тупою та низького рангу, і таким чином не вартий уваги одного з тих розумів, чиею долею є вічна турбота про матерії, вищі за розуміння простого коня, але тим не менш він сумував за ним. Він хотів сісти на нього. Він хотів поплескати його. Він хотів відчутти, що той не розуміє.

Він замислився, де той може бути.

Монах скорботно бовтав ногами, висячи на гілці дерева, де він провів цю ніч. Він заліз сюди, переслідуючи якусь шалену фантастичну мрію, а потім застряг і був змушений залишитися тут до ранку. Навіть зараз, при денному світлі, він не був певний, як йому звідси злазити. Якусь мить він був небезпечно близький до того, щоб повірити, що вміє літати, але відбувся негайний виклик процедури перевірки помилок, який сказав йому не бути дурнем.

Але це була проблема.

Чим би не був той палаючий вогонь віри, що підіймав його на крилах сподівання вгору, крізь гілля, під час чарівних годин ночі, він не залишив йому вказівок щодо того, як повернутися вниз, коли ця палка нічна віра, як і надто багато його інших вір, залишила його вранці.

До речі, щодо палаючого вогню віри. Недалеко звідси перед світанком палав великий вогонь. На думку Монаха, вогонь був приблизно там, звідки він сам прийшов, коли глибока духовна тяга привела його до цього незручно високого, але в інших відношеннях цілком пересічного дерева. Йому хотілося піти й боготворити той вогонь, присвятити себе навіки його святому сяйву, але поки він безпомічно намагався вгадати спосіб злізти вниз, прибули пожежники та загасили божественне світіння, відправивши коту під хвіст ще одне віровчення.

Сонце зійшло вже кілька годин тому, і хоча він намагався, як міг, гаяти час вірою в хмари, вірою в гілля, вірою в один з різновидів летючих жуків, тепер він вірив у те, що йому це все остогидло, до того ж його охопило переконання в тому, що він зголоднів.

Він шкодував, що не подбав про забезпечення себе якоюсь їжею в тому житлі, яке він відвідав минулого вечора, до якого він відніс свій священний тягар для поховання в

святій коморі, але тоді його охопила нестримна пристрасть, віра в те, що такі буденні справи, як їжа, були несуттєві, що всім потрібним його забезпечить дерево.

Що ж, воно забезпечило.

Воно забезпечило його гіллям.

Монахи не їдять гілля.

Взагалі-то, якщо подумати, він відчував легкий дискомфорт щодо деяких речей, в які вірив минулого вечора, а деякі результати його дій здавалися йому дещо незрозумілими. Йому цілком ясно наказали застрелити і він відчув тоді дивну потребу підкоритися, але можливо, він припустився помилки, діючи так швидко згідно з наказами, що були надані мовою, яку він вивчив лише за дві хвилини до того. Реакція людини, яку він застрелив, була безумовно надмірною.

На його рідній планеті люди, в яких ось так стріляли, поверталися наступного тижня в новій серії, але йому здавалося, що з цим чоловіком такого не буде.

На дерево дмухнув вітер, змусивши його запаморочливо похитнутися. Монах зіз трохи нижче. Спочатку це було відносно легко, бо гілки росли досить близько одна до одної. Але останній відтинок шляху виявився непереборною завадою – треба було просто падати, а падіння могло завдати йому суттєвих внутрішніх ушкоджень і руйнувань, що в свою чергу могло примусити його вірити в реально дивні речі.

Раптом його увагу привернули голоси, що пролунали в дальньому куті поля. На узбочині зупинилася вантажівка. Якусь мить він уважно спостерігав за нею, але не побачив нічого, в що можна було повірити, а тому повернувся до свого самоаналізу.

Він згадав, що минулого вечора був дивний виклик підпрограми, з якою він раніше не стикався, але мав підозру, що це було те, про що він колись чув, що зветься докорами сумління. Він відчував певний неспокій через ту людину, яку він застрелив і залишив там лежати. Саме тому Монах, спочатку пішовши звідти геть, повернувся, щоб глянути ще раз. На обличчі тієї людини безумовно був вираз, який казав, що щось було не так, а це аж ніяк ні з чим не узгоджувалося. Монах непокоївся через те, що міг сильно зіпсувати цій людині вечір.

"Втім, – думав він, – найголовніше – робити те, в що віриш, що воно правильне".

Наступним, у що він повірив, було те, що якщо він зіпсував цій людині вечір, йому слід принаймні доставити її додому. Швидко обшукавши кишені, він знайшов адресу, карту та ключі. Дорога була виснажливою, але йому надавала сили його віра.

Несподівано над полем пролунали слова "ванна кімната". Він знову подивився на вантажівку в дальньому кінці поля. Там був чоловік у синій уніформі, який щось пояснював чоловікові в грубому робочому одязі, який, схоже, був дещо незадоволений чимось. Вітер доніс звідти слова "доки не знайдемо власника" та "повна маячня, звісно". Чоловік у робочому одязі, певно, погодився, але знехотя.

Кілька секунд по тому з кузова вантажівки в поле вивели коня. Монах кліпнув. Його мікросхеми затремтіли від подиву. Нарешті з'явилося те, в що він міг повірити, істинно чудесна подія, його нарешті нагородили за його старанну, хоча й дещо непостійну віру.

Кінь ішов терплячою, покірною ходою. Він уже давно звик бути там, куди його привели, але цього разу йому це подобалося. Це поле, на його думку, було досить гарне. Тут була трава. Тут була огорожа, на яку він міг дивитися. Тут було достатньо місця, щоб він згодом міг поскакати риссю, якщо захочеться. Люди поїхали, залишивши його на самоті, і це йому дуже сподобалося. Він трохи пройшовся інохіддю, а потім – просто так – припинив це. Він міг робити все, що йому хотілося.

Яка це насолода!

Яка величезна та незвична насолода.

Він повільно оглянув усе поле, а потім вирішив спланувати для себе день відпочинку. Пізніше можна буде трохи поскакати риссю, можливо навколо дерева. Потім можна буде полежати на східному боці поля, де трава густіша. Там, здається, вдале місце, щоб подумати про сніданок. А пообідати, – міркував він, – можна на південному краю поля, де струменить невеликий потік. Обід біля струмочка – це ж треба!

Яка благодать.

Також йому дуже подобалася ідея провести півгодини ходячи трохи наліво, а потім трохи направо, без особливих на те причин. Щодо часу між другою та третьою годинами він не був певний: чи то помахати хвостом, чи то просто поміркувати. Він, звісно, міг зробити і те, і інше водночас, якщо захоче, а риссю поскакати пізніше. А ще він помітив гарну частину огорожі, через яку можна подивитися, і цього може цілком вистачити на те, щоб згаяти одну або дві передобідні години.

Добре.

Чудовий план.

А найкраще в цьому плані було те, що склавши його, кінь тепер міг повністю та остаточно проігнорувати його. Замість виконання плану він вирішив ліниво постояти під єдиним у цьому полі деревом.

Електричний Монах упав з гілля дерева на спину коня з криком, який був дивно схожий на "Джеронімо!".

РОЗДІЛ 18

Дірк Джентлі ще раз виклав найголовніші факти, а тим часом світ Річарда Мак-Даффа повільно та мовчазно падав у темне крижане море, про наявність якого просто в нього під ногами він досі не здогадувався. Коли Дірк завершив свою розповідь удруге, в кімнаті настала тиша. Річард не зводив погляду з Дірка.

– Де ти про це дізнався? – спитав зрештою Річард.

– Радіо, – сказав Дірк, злегка знизавши плечима, – принаймні, найголовніше. Зараз про це всі випуски новин розповідають. Деталі? Ну, конфіденційні джерела тут і там. З причин, про які ти можеш здогадатися, я знаю одного або двох співробітників поліцейського відділку Кембриджу.

– Я навіть не знаю, вірити тобі чи ні, – тихо сказав Річард. – Можна скористуватися телефоном?

Дірк чемно вийняв з кишені для сміття телефонну слухавку та простягнув її йому.

Річард набрав номер С'юзан.

Слухавку взяли майже миттєво, і переляканий голос сказав:

- Алло?

- С'юзан, це Рі...

- Річарде! Де ти? Боже мій, де ти? З тобою все гаразд?

- Не кажи їй де ти, - сказав Дірк.

- С'юзан, що трапилося?

- А ти хіба не?..

- Мені сказали, що щось трапилося з Гордоном, але...

- Щось трапилося? Він мертвий, Річарде, його вбили...

- Клади слухавку, - сказав Дірк.

- С'юзан, послухай. Я...

- Клади, - повторив Дірк, а потім нахилився до телефону та натиснув на важелі. -

Поліція, напевно, спробує відстежити дзвінки, - пояснив він.

Він узяв слухавку та жбурнув її назад у кошик для сміття.

- Але я мушу піти до поліції! - скрикнув Річард.

- Піти до поліції?!

- А що ще мені робити? Я мушу піти до поліції та розповісти їм, що це був не я.

- Розповісти їм, що це був не ти?! - не вірячи своїм вухам, повторив Дірк. - Так, авжеж, це відразу все виправить. Шкода, що це не спало на думку доктору Кріппену. Він міг би позбавитися стількох неприємностей.

- Так, але ж він був винний!

- Так, усе виглядало саме так. І так само це зараз виглядає стосовно тебе.

- Але ж я не робив цього!

- Не забувай, ти розмовляєш з тим, хто був ув'язнений за те, чого не робив. Я ж казав тобі, збіги - страшні та небезпечні речі. Повір мені, набагато краще знайти залізобетонний доказ того, що ти невинний, ніж томитися в камері, сподіваючись, що поліція - яка вже вважає тебе винним - знайде його сама.

- Мені важко думати, - сказав Річард, тримаючись рукою за лоб. - Зупинись на хвилину та дай мені подумати...

- Якщо дозво...

- Дай мені подумати!

Дірк знизав плечима та знову звернув свою увагу на сигарету, яка наче непокоїла його.

- Нічого не виходить, - похитав головою Річард кілька секунд по тому. - Я не розумію. Це все одно, що займатися тригонометрією, коли хтось буцає твою голову. Гаразд, кажи, що на твою думку я маю зробити.

- Гіпноз.

- Що?

- Те, що ти не можеш як слід зібратися з думками, зовсім не дивно, зважаючи на обставини. Але дуже важливо, щоб хтось їх таки зібрав. Нам обом буде набагато легше,

якщо ти дозволиш мені загіпнотизувати тебе. Я маю сильну підозру, що досить велика кількість інформації захована десь у глибинах твого мозку, і поки твій мозок зазнає такого потрясіння, вона не з'явиться, а може й взагалі ніколи не з'явиться, бо ти не розумієш її важливості. А з твого дозволу ми можемо це обійти.

- Добре, тоді вирішено, - сказав Річард, встаючи. - Я йду в поліцію.

- Гарзд, - сказав Дірк, відкинувся на спину та розпластав долоні по столу. - Бажаю тобі усього найкращого. Коли виходитимеш, будь ласкавий, попроси мою секретарку піти купити сірники.

- У тебе немає секретарки, - сказав Річард і вийшов.

Дірк сів і кілька секунд похмуро думав, потім зробив геройську, але марну спробу скласти коробку з-під піци (на жаль, пусту) в кошик для сміття та пішов шукати в шафі метроном.

Вийшовши на денне світло, Річард кліпав очима. Він стояв на верхній сходинці та злегка похитувався, а потім ринувся по вулиці дивною танцюючою ходою, що відображала бурхливий танок у його голові. З одного боку він просто не міг повірити, що докази не казатимуть однозначно про те, що він не міг скоїти це вбивство; а з іншого боку він не міг не визнати, що все це мало виглядати дуже дивно.

Він виявив, що не може думати про це логічно. Думка про те, що Ґордона вбито, постійно вибухала в його голові, розкидаючи інші думки на всі боки в повному безладді.

На мить йому спала думка про те, що той, хто насправді це зробив, мав уміти стріляти дуже швидко, щоб натиснути на гачок раніше, ніж ним заволодіють напади вини, але він одразу пошкодував, що так подумав.

Взагалі-то, він був дещо шокований загальним характером думок, що спадали йому в голову. Вони здавалися йому недоречними, вони не личили порядній людині та здебільшого стосувалися того, як це вплине на його проекти в компанії. Він шукав усередині себе великий смуток або відчуття втрати, і припустив, що вони мають бути десь там; напевно, вони сховалися за величезною стіною шоку.

Незабаром йому вже знову було видно парк Іслінгтон, і він майже не помітив, як здолав цю відстань. Коли він несподівано побачив поліцейське авто, що було припарковане біля його будинку, його наче молотом ударили, він різко розвернувся на місці та почав з лютою зосередженістю вивчати меню на вітрині грецького ресторану.

"Долмадес", - шаленіли його думки.

"Сувлакі", - думав він.

"Маленька пікантна грецька ковбаска", - гарячково промайнуло в його голові.

Він спробував подумки відтворити сцену не озираючись. Там був полісмен, що дивився на вулицю, і наскільки він міг пригадати після короткого погляду, бокові двері будівлі, що вели до його квартири нагору, були відчинені.

Поліція була в його квартирі. У його квартирі! Квасоля плакі! Ситна миска зернової квасолі, приготованої в томатно-овочевому соусі!

Він спробував скосити очі та глянути через плече. Полісмен дивився на нього. Він різко повернув погляд на меню та спробував наповнити думки смаженими кульками

м'ясного фаршу, змішаного з томатами, панірувальними сухарями, цибулею та зеленню. Полісмен його, напевно, впізнав і саме зараз мчить через дорогу, щоб схопити його та відтягнути до чорного авто, так само, як вони зробили кілька років тому з Діркком у Кембриджі.

Він зіщулювся, чекаючи на шок, але ніхто його не хапав. Він знову озирнувся, але полісмен байдуже дивився в інший бік. Стіфадо.

Йому було цілком очевидно, що він поводився не так, як той, хто зараз піде й здасться поліції.

То що він натомість зробить?

Скуто та незграбно намагаючись іти невимушено, він відірвався від вікна, напружено пройшов вулицею кілька метрів, а потім повернувся в провулок Кемден Песедж, важко дихаючи та рухаючись швидко. Куди він міг піти? До С'юзан? Ні – поліція буде або там, або чекатиме поруч. До приміщення компанії в Прімоуз Гілл? Ні – з тієї самої причини. "Якого це дідька, – подумки кричав він на себе, – я раптом перетворився на втікача?"

Він переконував себе так само, як він переконував Дірка, що йому не слід тікати від поліції. Поліція, казав він собі, згадуючи те, чому його вчили в дитинстві, призначена для допомоги та захисту невинних. Від цієї думки він миттєво побіг і мало не зіткнувся з гордим новим володарем потворного едвардіанського торшера.

– Вибачте, – сказав він, – вибачте.

Дещо шокований тим, що хтось захотів собі таку річ, він сповільнився та зацькованими очима швидко подивився навколо. Дуже знайомі вітрини магазинів з полірованою латунню, старою полірованою деревиною та картинками японських рибок раптом здалися дуже ворожими та агресивними.

Ну хто міг хотіти вбити Гордона Вея? Саме ця думка раптово вразила його, коли він повертав до Чарлтон Плейс. До цього для нього найголовнішим було те, що це зробив не він.

Але хто це зробив?

Це була нова думка.

Дуже багато людей були невисокої думки про Гордона, але ж є величезна різниця між тим, що тобі хтось не подобається (можливо навіть сильно) та тим, щоб насправді стріляти в нього, душити, тягти по полях і підпалювати будинок. Саме завдяки цій різниці більша частина населення доживала до наступного дня.

Може, то була просто крадіжка? Дірк не казав, що щось зникло, але ж Річард його й не питав про це.

Дірк. Річард ніяк не міг прогнати зі своїх думок образ його абсурдної, але на диво владної фігури, що сиділа наче велика ропуха, похмуро міркуючи в своєму занедбаному кабінеті. Він збагнув, що відтворює шлях, яким уже йшов, тому навмисно змусив себе повернути праворуч, а не ліворуч, бо то був шлях до божевілля.

Йому треба просто кудись піти, трохи подумати та зібрати свої думки до купи.

Гаразд... То куди він іде? Він зупинився на мить, розвернувся та знову зупинився.

Згадка про долмадос раптом здалася йому дуже привабливою, і йому спало на думку, що холоднокровним, спокійним і зібраним способом дії було б просто піти та поїсти їх. Цим він показав би Доля, хто тут бос.

Але Доля, напевно, вдалася до якихось заходів раніше за нього. Вона не сиділа в грецькому ресторані, не їла там долмадос, але тим не менш все одно керувала. Річардові ноги неохотно вели його назад: по звивистих вуличках, над каналом.

На мить він зупинився біля крамниці на розі, а потім швидко пішов повз житлові багатоповерхівки, потім на територію забудовників, аж доки знову не стояв біля дому 33 на вулиці Пекендер. Приблизно тієї миті, коли Доля могла би наливати в свій келих залишки рецини, протирати рот і думати, чи залишилося в шлунку місце для пахляви, Річард підвів погляд на високу червону вікторіанську будівлю з закопченими цегляними стінами та важкими негостинними вікнами. Вулицею пронісся порив вітру, і до нього підійшов хлопчик.

- Згинь звідси! - цвірінкнув хлопчик, потім зупинився та оглянув його з голови до п'ят.

- Слухай, містере, - додав він, - віддаси мені свій піджак?

- Ні, - відповів Річард.

- Чому? - спитав хлопчик.

- Гм... тому що він мені подобається.

- Було б що вподобати, - пробурмотів хлопчик. - Згинь звідси! - буцнувши каменем по кішці, він похмуро пошкандибав вулицею.

Річард знову зайшов у будівлю, важко піднявся по сходах і зазирнув у кабінет.

Діркова секретарка сиділа за столом склавши руки та понуривши голову.

- Мене тут немає, - сказала вона.

- Ага, - сказав Річард.

- Я повернулася лише для того, - сказала вона, не відводячи сердитого погляду від точки на столі, - щоб переконатися, що він помітив, що я пішла. Бо інакше він може про це забути.

- Він у себе? - спитав Річард.

- Хто знає? Кого це цікавить? Спитайте когось, хто працює на нього, а не мене.

- Впустіть його! - гримнув голос Дірка.

Її очі сердито спалахнули, вона встала, підійшла до внутрішніх дверей, різко відчинила їх і сказала:

- Самі його впускайте! - знову різко зачинила двері та сіла на місце.

- Гм, може я сам себе впушу? - спитав Річард.

- Я вас навіть не чую, - сказала колишня Діркова секретарка, рішуче витріщившись на стіл. - Як я можу вас чути, якщо мене тут немає?

Річард склав руки в благальному жесті, але це було проігноровано, тож він пішов і відчинив двері Діркового кабінету сам. На його подив, у кімнаті була напівтемрява. Жалюзі на вікнах були опущені, а Дірк комфортно влаштувався в своєму кріслі, його обличчя було дивно освітлене предметами, що стояли на столі. На передньому краю

стола лежала стара сіра велосипедна фара, розвернута так, щоб її слабкий промінь потрапляв на метроном, що повільно гойдався вперед-назад, а до металевого стрижня метронома була прив'язана сильно відполірована срібна ложка.

Річард жбурнув на стіл дві коробки сірників.

- Сідай, розслабся та не зводь погляд з ложки, - сказав Дірк. - Ти вже почуваєшся сонним...

* * *

Біля дому Річарда з вереском гальмів зупинилася ще одна поліцейська машина. З неї вийшов чоловік із похмурим лицем. Він підійшов до констебля, що чергував біля будинку, і показав йому посвідчення.

- Детектив-інспектор Мейсон, Кембриджський відділ, - сказав він. - Це будинок Мак-Даффа?

Констебль кивнув і провів його до бокового входу, який вів до довгих вузьких сходів, що вели до найвищої квартири.

Мейсон рішуче зайшов і майже відразу рішуче вийшов.

- Там посередині сходів канапа, - сказав він констеблю. - Приберіть її.

- Наші хлопці вже намагалися, сер, - схвильовано відповів констебль. - Схоже, вона застрягла. Наразі всім доводиться перелазити через неї, сер. Вибачте, сер.

Мейсон кинув на нього похмурий погляд - один з великого репертуару, що охоплював діапазон від дуже траурного похмурого аж до втомленої покірності з маленькою часткою похмурості; останнім він користувався на днях народження дітей.

- Приберіть її, - похмуро повторив він і знову рішуче похмуро зайшов у двері, похмуро поправляючи штани та плащ, готуючись до похмурого сходження нагору, що чекало на нього.

- Він ще не з'явився? - підходячи, запитав водій автомобіля. - Сержант Гілкс, - представився він. Вигляд у нього був стомлений.

- Наскільки я знаю, ще ні, - відповів констебль, - але мені ніхто ні про що не каже.

- Мені це знайомо, - відповів Гілкс. - Як тільки з'являється кримінальна поліція, тобі довіряють лише шоферувати. А я єдиний, хто його бачив. Зупинив його минулої ночі на дорозі. Ми щойно з будинку Вея. Там такий безлад.

- Погана ніч?

- Різноманітна. Усе що завгодно, починаючи вбивством і закінчуючи вийманням коней з ванних кімнат. Ні, навіть не питаєте. А у вас такі самі машини? - спитав він, указуючи на своє авто. - Ця мене з розуму зводить усю дорогу. Холодно навіть із обігрівачем на повну потужність, і радіо то ввімкнеться, то вимкнеться.

РОЗДІЛ 19

Того самого ранку Майкл Вентон-Вікс був у дещо дивному гуморі. Для того, щоб зрозуміти, що він у дивному гуморі, вам треба було б знати його дуже добре, бо більшість людей вважали його дивним навіть у звичайному гуморі. Дуже мало людей знали його настільки добре. Можливо, його мати, але наразі між ними був стан холодної війни, тож вони не розмовляли одне з одним уже кілька тижнів.

А ще в нього був старший брат Пітер, який був кимось надзвичайно важливим у морській піхоті. За винятком похорону батька Майкл не бачився з Пітером після того, як той повернувся з Фолклендів, отримавши там славу, підвищення та зневагу до молодшого брата.

Пітер був радий, що його мати взяла на себе керівництво "Магна", і повідомив про це Майкла, надіславши йому полкову різдвяну листівку. Для нього самого найвищою насолодою досі було залізити в брудну траншею та щонайменше хвилину стріляти з кулемета, і він не думав, що британські газети та видавницький бізнес навіть у теперішні неспокійні часи зможуть дозволити йому таке задоволення, принаймні, доки сюди не переїде більше австралійців.

Після шаленої ночі та страшних снів, які попри ранкове сонячне світло досі хвилювали його, Майкл прокинувся дуже пізно. Його сни були наповнені знайомими відчуттями втрати, ізоляції, вини, тощо, але також з незрозумілих причин у них було багато мулу. Завдяки телескопічним властивостям ночі кошмари про мул і самотність тривали, здавалося, впродовж жахливих, неймовірних відтінків часу, і завершилися лише з появою слизьких істот із лапами, що повзали по слизькому морю. Це стало для нього останньою краплею, і він різко прокинувся, вкритий холодним потом.

Хоча все, що було пов'язане з мулом, здавалося йому дивним, відчуття втрати, ізоляції, а понад усе ображеності, потреби скасувати зроблене – вони всі почувалися в його душі як вдома. Навіть слизькі істоти з лапами здавалися дивно знайомими та постійно спливали в його пам'яті, коли він готував собі пізній сніданок – шматок грейпфрута та китайський чай – дозволяв своїм очам пробігти по мистецьких шпальтах "Дейлі Телеграф", а потім незграбно міняв на пораненій руці бинт.

Завершивши ці малі справи, він не міг визначитися, що йому робити далі. Він був здатний згадати події минулої ночі з холодною відчуженістю, якої від себе не очікував. Це було добре, це було як слід, це було зроблено правильно. Але нічого не вирішувало. Усе, що мало значення, ще треба було зробити.

Що "все"? Він нахмурився тому, як текли та згасали його думки.

Зазвичай він о цій годині ходив у клуб. Раніше він це робив з розкішним відчуттям того, що було багато інших речей, які він мав робити натомість. Тепер він більше нічого не мав робити, і тому перспектива провести час там або деінде здавалася йому нудною.

Якщо б він туди пішов, то робив би те саме, що й завжди – насолоджувався джином з тоніком і легкою розмовою, а потім недбало оглянув би сторінки літературного додатку до "Таймс", "Опери", "Н'ю Йоркера" та всього іншого, що потрапило би в руки, але не було сумніву в тому, що останнім часом він робив це з меншим захватом і насолодою, ніж раніше.

А потім мав бути обід. Сьогодні на обід у нього не було заплановано зустріч – знову – тож він, напевно, залишився б у клубі та поїв би трохи смаженої камбали зі звареною шматочками картоплею з петрушкою, а потім великий просочений вином бісквіт зі збитими вершками. Бокал або два білого французького вина. І каву. А потім друга половина дня, що б вона не принесла.

Але сьогодні він відчував дивний намір не робити цього. Він розім'яв м'язи порізаної руки, налив собі ще одну чашку чаю, з зацікавленою безсторонністю подивився на великий кухонний ніж, що досі лежав біля чайника з кістяної порцеляни, та зачекав, щоб дізнатися, що він зробить далі. А далі він, як виявилось, пішов нагору.

Його будинок був досить холодний у своїй формальній досконалості, і виглядав таким, якими б хотіли бачити свої домівки ті, хто купує меблі, виготовлені під старовину. За винятком, звісно, того, що тут усе було справжнє – кришталь, червоне дерево, килим-вільтон – і викликало підозри в підробці лише тому, що було позбавлене життя.

Він піднявся до свого робочого кабінету, що був єдиною кімнатою в будинку, яка не була стерильною через порядок, але тут неупорядкованість книг і документів була натомість стерильною через недогляд. На всьому лежав тонкий шар пилу. Майкл не заходив у цю кімнату кілька тижнів, а прибиральникам було суворо наказано не чіпати її. Він не працював тут з тих пір, як редагував останній номер "Фетомы". Йдеться, звісно, не про той, що вийшов останній, а останній справжній номер. Останній з його точки зору.

Він поставив порцелянову чашку на пил та підійшов до свого старого програвача платівок. На ньому він знайшов старий запис концерту Вівальді для духових інструментів, ввімкнув програвач і сів.

Він знову став чекати, що він робитиме далі, аж раптом здивовано збагнув, що він уже дещо робить, а саме слухає музику. По його обличчю повільно промайнуло збентеження, бо він збагнув, що раніше ніколи цього не робив. Він чув її багато разів і вважав, що вона є досить приємним шумом. На його думку, вона була гарним тлом для розмови про концертний сезон, але йому раніше ніколи не спадало на думку, що в ній було щось таке, що можна справді слухати.

Він сидів приголомшений взаємодією мелодії та контрапункту, які раптом розкрилися перед ним з чіткістю, якій не заважали ні запилена поверхня платівки, ні чотирнадцятирічна голка.

Але разом із цим одкровенням майже відразу з'явилося розчарування, яке спантеличило його ще сильніше. Музика, яка раптом розкрилася перед ним, з дивної причини не задовольняла. Було таке враження, ніби його здатність розуміти музику раптово зросла й набагато перевершила здатність цієї музики задовольняти, і все це відбулося раптово.

Він напружено вслухувався, щоб зрозуміти, чого не вистачає, і йому здалося, що ця музика була наче безкрилий птах, який навіть не знав, що він утратив. Він дуже добре ходив, але ж він ходив там, де мав ширяти, ходив там, де мав пікірувати, ходив там, де мав злітати, планувати та пірнати, він ходив там, де мав тремтіти від запаморочення польоту. Він ніколи навіть не дивився вгору.

Майкл подивився вгору.

Якийсь час по тому він збагнув, що все, що він робить – дивиться, як дурень, на стелю. Він похитав головою та виявив, що почуття згасло, залишивши по собі легкі

млосність та запаморочення. Воно не зникло повністю, а просто заховалося кудись усередину нього, глибше, ніж він міг дістати.

Музика продовжувалася. Вона була досить милим набором приємних фонових звуків, але вже не зворушувала його.

Йому були потрібні підказки про те, що він щойно відчув, і на краю його свідомості спалахнула думка про те, де він може їх знайти. Він сердито прогнав цю думку, але вона спалахнула знову, і спалахувала доти, доки він зрештою не послухався її.

З-під свого столу він вийняв великий бляшаний кошик для сміття. Оскільки він тимчасово заборонив прибиральниці навіть заходити сюди, кошик залишився неспорожненим, тож усередині Майкл знайшов рвані шматки того, що він шукав, на які зверху був висипаний вміст попільнички.

З похмурою рішимістю він здолав свою огиду та повільно посовав на столі шматки ненависної речі, незграбно склеїв їх за допомогою шматків скотчу, які загорталися та склеювали не ті частини, приклеювали потрібні частини до його товстих пальців, а потім і до столу, аж доки зрештою перед ним не лежав грубо зібраний примірник "Фетомат". Під редакцією мерзотної істоти на ім'я К. Росс.

Яка гидота.

Він гортав зім'яті липкі сторінки так, ніби колупався в куриних потрухах. Жодного рядочка, в якому б розповідалося про Джоан Сатерленд або Мерілін Горн. Жодного нариса про когось з крупних продавців предметів мистецтва, ні єдиного.

Його серія про родину Розетті: скасована.

"Плітки Зеленої Кімнати": скасовані.

Не вірячи своїм очам, він хитав головою, доки не знайшов потрібну йому статтю: "Музика та фрактальні ландшафти" Річарда Мак-Даффа.

Пропустивши перші два абзаци вступу, він почав читати:

"Математичний аналіз і комп'ютерне моделювання відкривають нам, що форми та процеси, з якими ми стикаємось у природі – у тому, як ростуть рослини, як відбувається ерозія гір, як течуть ріки, як набувають своєї форми сніжинки та острови, як світло грає на поверхні, як молоко згортається або обертається у вашій каві, коли ви її розмішуєте, у тому, як сміх охоплює збіговисько людей – усі ці речі в їхній буцімто чарівній складності можуть бути описані взаємодією математичних процесів, які є навіть ще чарівнішими своєю простотою.

Форми, які ми вважаємо випадковими, насправді є результатами складних рухливих мереж чисел, що керуються простими правилами. Саме слово "природний", яке ми часто вважаємо синонімом до "безладний", насправді описує фігури та процеси, що здаються настільки незбагненно складними, що ми не можемо свідомо зрозуміти прості природні закони, які створили це.

Але всі вони можуть бути описані числами".

Дивно, але зараз ця ідея здавалася Майклові менш огидною, ніж коли він швидко прочитав цю статтю вперше.

Він продовжив читати з дедалі більшою зосередженістю.

"Проте, нам відомо, що розум здатний розуміти ці явища в усій їхній складності та в усій їхній простоті. М'яч, що летить у повітрі, реагує на силу та напрямок кидку, на вплив гравітації, на тертя повітря (на здоляння якого він змушений витратити енергію), на турбулентності біля своєї поверхні, на швидкість і напрямок свого обертання.

Тим не менш, людина, якій може бути складно обчислити, скільки буде $3 \times 4 \times 5$, не матиме проблем з виконанням диференціального числення та усіляких пов'язаних з ним обчислень, до того ж, зробить це з такою швидкістю, що зможе спіймати цей м'яч. Люди, які називають це "інстинктом", усього лише дають цьому явищу назву, нічого не пояснюючи.

Я вважаю, що найближче людям вдалося наблизитися до вираження нашого розуміння цих процесів у музиці. Це найабстрактніше з мистецтв, вона не має жодного сенсу або призначення, окрім як бути собою.

Будь-який аспект фрагменту музики можна описати цифрами. Те, як об'єднані частини великої симфонії, послідовності висот і ритмів, з яких складаються мелодії та гармонії, динаміка, що надає індивідуальність виконанню, і навіть тембри окремих нот, їхніх гармонік, як вони змінюються з плином часу, коротко кажучи, всі елементи шуму, які відрізняють звуки людини, що грає на пікколо та іншої людини, що стукає по барабану – усі ці речі можна виразити за допомогою послідовностей та ієрархій чисел.

І з мого досвіду, чим більше є внутрішніх взаємозв'язків між наборами чисел на різних рівнях ієрархії, хоч якими б складними та тонкими не були ті зв'язки, тим кращою та, скажімо, цільнішою стає музика.

Насправді, чим тонкіші та складніші ті взаємні зв'язки, і чим далі вони за межами можливостей нашої свідомості, тим сильніше інстинктивна частина вашого розуму – я маю на увазі ту частину вашого розуму, що вміє робити диференціальне числення з такою дивовижною швидкістю, що зсуне вашу руку в те місце, де та спіймає м'яч – тим сильніше та частина вашого мозку насолоджується.

Музика будь-якої складності (а навіть "Три сліпі миши" є складною в певному сенсі, коли хтось виконує це на інструменті, що має індивідуальні тембр і артикуляцію) проходить повз ваш свідомий розум і потрапляє в обійми вашого персонального математичного генія, що живе у вашій підсвідомості, реагуючи на всі внутрішні складності та взаємозв'язки та пропорції, про які ми вважаємо, що не знаємо їх.

Деякі люди протестують проти такого ставлення до музики, кажучи, що якщо ви зводите музику до математики, то де ж у неї потрапляє емоція? Я б сказав, що вона завжди була там.

Речі, які можуть зворушити наші емоції – форма квітки або грецької амфори, зростання дитини, відчуття вітру на обличчі, рух хмар, їхня форма, танок світла на поверхні води, тремтіння нарцисів на вітерці, як кохана людина рухає головою, як у цей час рухається її волосся, повільне затухання останньої ноти – усі ці речі можна описати складним потоком цифр.

Це не зведення до математики, в цьому полягає краса.

Спитайте в Ньютона.

Спитайте в Ейнштейна.

Спитайте в поета (Кітса), який сказав, що те, що уява вважає красивим, має бути істиною.

Він також міг би сказати, що те, що рука хапає як м'яч, має бути істиною, але не сказав, тому що він був поет і віддавав перевагу гаяти час під деревами з пляшкою розчину опіуму та записником, аніж грати в крикет, але якби він так сказав, це було б такою самою правдою".

На цьому місці на задвірках Майклової пам'яті щось поворушилося, але він не зміг збагнути, що саме.

"Бо саме це є основою відносин між, з одного боку, нашим "інстинктивним" розумінням форми, руху, світла та, з іншого боку, нашим емоційним відгуком на них.

І саме тому я вважаю, що мусить бути різновид музики, притаманний самій природі, природним об'єктам, закономірностям природних процесів. Музика, глибина задоволення від якої така сама, як від природної краси; а наші власні найглибші емоції і є проявом природної краси..."

Майкл припинив читати, і його погляд повільно сповз зі сторінки.

Він замислився, чи знає він, якою була б така музика, та спробував намацати її в темних нишпорках свого розуму. У кожній з частин розуму, які він відвідував, здавалося, що ця музика грала тут лише кілька секунд тому й усе, що залишилося – останнє відлуння чогось, яке він не міг розчутити. Він повільно відклав журнал.

А потім згадав, що саме пробудила в його пам'яті згадка про Кітса.

Слизькі істоти з лапами з його сну.

Його охопив холодний спокій – він відчув, що наблизився до чогось.

Колрідж. Той чоловік.

Істоти з лапами слизькі

По морю слизькому повзли.

"Поема про старого мореплавця".

Майкл приголомшлено підійшов до полиць із книгами та вийняв свою антологію Колріджа. Потім повернувся до свого крісла та з легким побоюванням погортав сторінки, доки не знайшов перші строки.

Старезний Мореплавець

Одного з трьох спинив.

Ці слова були йому дуже знайомі, але коли він читав їх, вони будили в ньому дивні відчуття та жахливі спогади, про які він знав, що вони належать не йому. Усередині нього здійсмалися відчуття втрати та спустошення жахливої сили, які хоча й не належали йому, так ідеально резонували з його власними досадами, що він не зміг не віддатися їм повністю.

"А тисячі істот слизьких

І далі жили; жив і я".

РОЗДІЛ 20

З несподіваним тріском жалюзі піднялися вгору, і Річард кліпнув.

- Дивовижний у тебе був вечір, - сказав Дірк Джентлі. - Втім, його найцікавіші аспекти твою цікавість, схоже, анітрохи не зачепили.

Він знову сів, відкинувся на спину та притиснув один до одного кінчики пальців.

- Будь ласка, - сказав він, - не розчаровуй мене питанням "Де я?" Достатньо просто подивитися.

Річард спантеличено повільно подивився навколо; у нього було таке відчуття, ніби він несподівано повернувся з довгої подорожі на іншу планету, де були самі лише нескінченні мир, світло та музика. Він почувався таким розслабленим, що не хотів напружуватися навіть заради дихання.

Дерев'яний ролик на кінці мотузки, що керувала жалюзі, стукнув двічі по вікну, але окрім цього все було тихо. Метроном не рухався. Річард подивився на свій годинник. Була перша година.

- Ти був під гіпнозом трохи менше години, - сказав Дірк, - за цей час я дізнався про багато цікавих фактів і був спантеличений деякими іншими, які хотів би зараз обговорити з тобою. Трохи свіжого повітря, напевно, допоможе тобі оговтатися, тож я пропоную прогулятися вздовж каналу. Там тебе ніхто не шукатиме. Джаніс!

Мовчання.

Багато речей були для Річарда досі незрозумілими, і він нахмурився. Секунду по тому повернулася його пам'ять - наче слон увійшов у двері - і Річард від несподіванки різко сів струнко.

- Джаніс! - знову крикнув Дірк. - Пані Пірс! Клята дівка.

Він вихопив з кошика для сміття слухавки та поклав їх на місце. Потім узяв старий потертий портфель, що стояв біля столу, підняв з підлоги свій капелюх і встав, по-дурному нагвинтивши капелюх на голову.

- Ходімо, - сказав він, швидко виходячи крізь двері туди, де втупивши погляд на олівець сиділа пані Джаніс Пірс. - Геть звідси. Залишмо цю гнійну пекельну яму. Нумо думати немислиме та здійснювати нездійсниме. Готуймося зчепитися з неказаним, і ще побачимо, що ми йому скажемо. А ви, Джаніс...

- Замовкніть!

Дірк знизав плечима, потім взяв з її столу книгу, яку вона нещодавно понівечила, коли засовувала шухляду. Погортавши сторінки, він нахмурився та знову поклав книгу на стіл. Джаніс продовжила робити те, що вона, вочевидь, робила перед цим - писати олівцем довгу записку.

Річард дивився на все це мовчки, досі відчуваючись не повністю в цьому світі. Він похитав головою.

Дірк сказав йому:

- Наразі події можуть здаватися тобі незрозумілою плутаниною. Тим не менш ми маємо кілька цікавих ниточок, за які можна потягнути. Бо з усього, що ти мені розповів про минулі події, лише дві речі фізично неможливі.

Річард нарешті заговорив.

- Неможливі? - запитав він, нахмурившись.

- Так, - сказав Дірк, - абсолютно неможливі.

Він посміхнувся.

- На щастя, - продовжив він, - ти звернувся зі своїми проблемами за правильною адресою, бо в моєму словнику немає слова "неможливо". Взагалі-то, - додав він, демонстративно піднявши ушкоджену книгу, - в ньому немає нічого, від "мармеладу" до "оселедця". Дякую, пані Пірс, ви знову зробили мені чудову послугу, за яку я вам зараз дуже вдячний, а згодом, якщо ця справа завершиться успіхом, можливо, навіть спробую заплатити. А поки що нам є про що подумати, тож я залишаю офіс у ваших вправних руках.

Задзвонив телефон, Джаніс взяла слухавку.

- Добрий день! - сказала вона. - Овочевий торговельний центр Вейнрайта. Пан Вейнрайт наразі не може приймати дзвінки, бо дещо з'їхав з катушок і вважає себе огірком. Дякую, що зателефонували.

Вона грюкнула слухавкою по телефону. Потім знову підвела очі та побачила, як за її колишнім роботодавцем і його обдуреним клієнтом м'яко зачиняються двері.

- Неможливо? - знову здивовано спитав Річард.

- Повністю, - наполягав Дірк. - Абсолютно та безумовно... ну, скажімо незрозуміло. Немає сенсу користатися словом "неможливо" для опису того, що вочевидь сталося. Але це неможливо пояснити нічим, що нам відомо.

Свіжість повітря біля каналу Гранд Юніон пробилася до Річардових почуттів і знов загострила їх. Він відновився до свого звичайного стану, і хоча кожен кілька секунд він згадував про смерть Гордона, тепер він принаймні міг думати про неї ясно. Досить дивно, але Діркові наразі думка про це спадала в голову рідше за інші. Натомість Дірк звертався до найтривіальніших з безумних подій тієї ночі, знову перевіряючи їх.

Бігун, що рухався в один бік, і велосипедист, що рухався в інший, кричали один одному дати дорогу та мало не зіштовхнули один одного в каламутні повільні води каналу. За ними уважно спостерігала стара жінка, яка рухалася дуже повільно й тягла за собою старого песика, який рухався навіть повільніше за неї.

На іншому березі стояв великий пустий склад, його розбиті вікна блищали. На хвилях конвульсивно гойдалася згоріла баржа. В середині неї в солонуватій воді плавали кілька пляшок з-під засобу для миття. По найближчому мосту прогуркотіли великі вантажівки, змусивши трясисті фундаменти будівель, вивергнувши в повітря випари бензину та налякавши мати, яка намагалася перейти дорогу з дитячим візком.

Дірк і Річард ішли від околиць Південного Гекні, що були за милю від офісу Дірка, назад до центру Іслінгтона, де, як знав Дірк, були рятувальні кола.

- Але ж, ради бога, це був усього лише фокус зі зникненням, - казав Річард. - Він їх постійно робить. Це просто вправність рук. Виглядає неможливо, але я певний, що якщо ти запитаєш будь-якого фокусника, той скаже, що це робиться просто, якщо знати як. Колись я бачив на нью-йоркській вулиці, як один чоловік...

- Я знаю, як такі речі робляться, - сказав Дірк, виймаючи зі свого носа дві сигарети та великий інжир, вкритий поливою. Він підкинув інжир у повітря, але той чомусь ніде

не впає. – Вправність рук, відволікання уваги, навіювання. Усьому можна навчитися, якщо часу не шкода. Перепрошую, люба пані, – звернувся він до повільної літньої володарки песика, коли вони проходили повз неї. Він нахилився до собаки та вийняв у нього з-під хвоста низку яскравих кольорових прапорців. – Думаю, тепер йому буде легше йти, – сказав він жінці, чомно підняв капелюх і пішов далі.

– Такі фокуси, як бачиш, досить прості, – казав він ошелешеному Річардові. – Розпилювати жінку навпіл теж просто. Розпилити жінку навпіл, а потім знову зібрати – це вже складніше, але теж можливо, якщо попрактикуватися. Але фокус із двохсотрічною вазою та сільничкою з Коледжу, який ти мені описав, є... – він зробив паузу для наголосу, – абсолютно нез'ясовний.

– Ну, напевно, там були якісь деталі, які я не помітив, але...

– О, в цьому немає сумніву. Але перевагою допитування когось під гіпнозом є те, що це дозволяє допитувачу побачити значно більше подробиць, ніж суб'єкт усвідомлював під час подій. Приміром, дівчинка Сара. Ти пам'ятаєш, яке в неї було вбрання?

– Гм, ні, – непевно сказав Річард. – Плаття якесь, напевно...

– Колір? Тканина?

– Ну, не пам'ятаю, темне. Вона сиділа за кілька людей від мене. Я її лише мигцем бачив.

– На ній було синє вельветове плаття з заниженою лінією талії. Воно мало зібрані в манжети рукави реглан, білий комір "Пітер Пен" і шість маленьких перлових гудзиків спереду, на третьому зверху висіла маленька ниточка. У неї було довге темне волосся, утримане червоною застібкою, що мала вигляд метелика.

– Якщо ти хочеш мені сказати, що дізнався про все це, розглянувши, наче Шерлок Холмс, потертості на моїх туфлях, то боюсь, що я тобі не повірю.

– Ні, ні, – сказав Дірк, – все значно простіше. Ти сам мені розповів це під гіпнозом.

Річард похитав головою.

– Це неправда, – сказав він, – бо я навіть не знаю, що таке комірець "Пітер Пен".

– Зате я це знаю, а ти описав його мені дуже детально. Так само детально, як і той фокус. І цей фокус був неможливий у тій формі, як він відбувся. Повір мені, я знаю, про що кажу. Є й інші речі, які я хотів би з'ясувати про професора, наприклад, хто написав ту записку, яку ти знайшов на столі, та скільки питань насправді поставив Георг III, але...

– Що?

– Але, напевно, краще буде запитати його особисто. От тільки... – він нахмурився, глибоко замислившись. – От тільки, – додав він, – маючи певну схильність вихвалитися такими речами, я віддав би перевагу знати відповіді ще до того, як ставити питання. А я їх не знаю. Зовсім не знаю, – він неуважно подивився в далечінь і грубо оцінив відстань, що залишилася до найближчого рятувального кола.

– А другою неможливою річчю, – додав він саме тоді, коли Річард хотів був змінити тему, – або ж, принаймні, наступною нез'ясовною річчю є, звісно, твоя канапа.

– Дірку! – скрикнув, не витримавши, Річард, – дозволь нагадати тобі, що Гордон Вей

мертвий, і що мене, виявляється, підозрюють у вбивстві! Жодна з тих речей не має ніякого з цим зв'язку, і я...

- Але я дуже схильний вважати, що вони пов'язані.

- Це нісенітниця!

- Я вірю в фундаментальний зв'язок...

- О, так, так, - сказав Річард, - у фундаментальний взаємний зв'язок усього! Слухай, Дірку, я не довірлива стара жінка, від мене тобі польотів на Бермуди не отримати. Якщо ти маєш намір допомогти мені, переходь до справи.

Дірк образився:

- Я вірю, що все на світі взаємно пов'язане, і кожний, хто зважає на принципи квантової механіки та логіки, не має іншого вибору, як теж прийти до цієї думки. Але також я вірю, що деякі речі пов'язані одна з одною сильніше ніж з рештою. І коли дві неможливі події та ще й низка дуже незвичайних подій відбуваються з однією особою, і коли ця особа раптом стає підозрюваною в дуже незвичайному вбивстві, мені здається, що рішення задачі треба шукати в зв'язку між цими подіями. Цим зв'язком є ти, і поведився ти дуже незвично та ексцентрично.

- Неправда, - сказав Річард. - Так, зі мною трапилися кілька дивних речей, але я...

- Минулої ночі я на власні очі бачив, як ти ліз на будівлю та вдерся в квартиру своєї подружки С'юзан Вей.

- Можливо, це було незвично, - сказав Річард, - можливо, навіть нерозумно. Але це було цілком логічно та раціонально. Я просто хотів скасувати дещо, що я зробив раніше, доки воно не спричинило шкоди.

Подумавши трохи, Дірк прискорив ходу.

- І те, що ти зробив, було цілком розумною та нормальною реакцією на проблему з залишеним тобою повідомленням - так, ти розповів мені про це під час гіпнозу - саме так вчинив би кожний?

Річард нахмурився, ніби хотів сказати, що не бачить причин так перейматися цим.

- Я не кажу, що так вчинив би кожний, - сказав він, - у мене, напевно, розум працює дещо логічніше та буквальноше, ніж у інших, саме тому я можу писати програмне забезпечення. Це було логічне та буквальне рішення проблеми.

- І це рішення не було анітрохи перебільшеним, як для поставленої мети?

- Для мене було дуже важливо не розчарувати С'юзан ще раз.

- То ти абсолютно задоволений власним поясненням причин своїх дій?

- Так, - сердито наполягав Річард.

- А знаєш, що мені казала моя стара незаміжня тітка, що живе в Вінніпезі?

- Не знаю, - сказав Річард, хутко зняв з себе одяг і пірнув у канал.

Дірк кинувся до рятувального кола, до якого вони саме дійшли, схопив його та жбурнув Річардові, який з абсолютно розгубленим виглядом борсався посеред каналу.

- Хапайся за нього, - крикнув Дірк, - і я тебе витягну.

- Усе гаразд, - відплывуючись, сказав Річард, - я можу виплисти.

- Ні, не можеш! - крикнув Дірк. - Хапайся за нього.

Річард спробував був гребсти до берега, але від переляку швидко полишив це та схопився за рятувальне коло. Дірк тягнув за линву, доки Річард не був біля берегу, а тоді нахилився та простягнув йому руку. Річард виліз із води пирхаючи та спльовуючи, потім розвернувся та сів на краю, обпершись долонями на коліна.

- Боже, як там брудно! - скрикнув він і знову плюнув. - Яка гидота. Фу-у. Боже. Зазвичай я досить непогано плаваю. Напевно, в мене була якась судома. Пощастило, що ми були так близько до рятувального кола. О, дякую! - ці останні слова були реакцією на невеликий рушник, що йому дав Дірк.

Річард швидко витерся, так завзято витираючи з себе брудну воду каналу, що мало не роздер рушником шкіру. Він випростався та озирнувся.

- Ти не бачив мої штани?

- Молодий чоловіче! - сказала стара жінка з песиком, яка саме дійшла до них. Вона суворо дивилася на них і хотіла була докорити їм, але Дірк її перебив.

- Тисяча вибачень, люба пані, - сказав він, - якщо мій друг ненавмисно образив вас. Будь ласка, - сказав він, виймаючи з-поміж Річардових сидниць букетик анемон, - прийміть це на знак вибачення.

Пані вибила букет з його рук ціпком і перелякано кинулася звідти, тягнучи за собою свого собаку.

- Це з твого боку було не дуже люб'язно, - сказав Річард, обгорнувшись рушником і натягаючи під ним на себе спіднє.

- А я не думаю, що вона люб'язна жінка, - відповів Дірк. - Вона завжди ходить тут, тягає за собою песика та лається на людей. Сподобалося плавати?

- Ні, не дуже, - сказав Річард, витираючи волосся. - Я не усвідомлював, що там так брудно. І холодно. Тримай, - сказав він, повертаючи Діркові рушник, - дякую. Ти завжди з собою рушник у портфелі носиш?

- А ти завжди посеред дня плаваєш?

- Ні, зазвичай я роблю це вранці, ходжу до басейну в Гайбері Філдз, просто щоб прокинутися, щоб мозок увімкнути. Просто я згадав, що цього ранку не плавав.

- І, гм... саме тому ти просто пірнув у канал?

- Ну, так. Я просто подумав, що трохи фізичного навантаження допоможе мені дати ладу думкам.

- Отже, роздягнутися та стрибнути в канал не було з твого боку дещо перебільшеною реакцією?

- Ні, - сказав Річард, - можливо, це було нерозумно, зважаючи на стан води, але це було цілком...

- Ти цілком задоволений власними поясненнями причин цього рішення?

- Так...

- І це ніяк не було пов'язане з моєю тіткою?

Річард підозріло примружився.

- Про що ти в біса кажеш? - запитав він.

- Зараз я тобі поясню, - сказав Дірк.

Він пішов до найближчої лавки, сів на неї та знову відкрив портфель. Він поклав туди складений рушник, вийнявши натомість звідти маленький диктофон. Поманивши Річарда до себе, він натиснув на кнопку "Грати". З крихітного динаміка долинув голос Дірка, який говорив монотонно, заколисуючи. Він казав: "Через хвилину я клацну пальцями, і ти прокинешся та забудеш про все, окрім інструкцій, які я зараз тобі скажу. Трохи згодом ми підемо гуляти вздовж каналу, і коли ти почувеш від мене щось про мою стару незаміжню тітку, що живе в Вінніпезі..."

Дірк раптово схопив Річарда за руку, щоб утримати його.

Запис продовжувався:

"...ти скинеш із себе одяг і пірнеш у канал. Ти з'ясуєш, що не здатен плисти, але не панікуватимеш і не тонутимеш, а просто триматимешся на воді, доки я не кину тобі рятувальне коло".

Дірк зупинив відтворення та подивився на Річарда, який уже вдруге за сьогодні зблід від шоку.

- Мені цікаво дізнатися, що саме змусило тебе минулої ночі залізти до квартири пані Вей і навіщо, - сказав Дірк.

Річард нічого не казав, він продовжував розгублено дивитися на диктофон. А потім сказав тремтячим голосом:

- На касеті С'юзан було повідомлення від Гордона. Він телефонував їй з машини. Касета у мене вдома. Дірку, мені раптом дуже лячно через усе це.

РОЗДІЛ 21

Дірк стежив за полісменом, що чатував біля будинку Річарда, визираючи з-за фургону, що був припаркований в кількох метрах звідти. Офіцер зупиняв і розпитував усіх, хто намагався увійти до маленького провулку, в якому були двері Річарда, у тому числі - із задоволенням зазначив Дірк - інших полісменів, яких не знав особисто. Поруч зупинилася ще одна поліцейська машина, і Дірк почав рухатися.

З автомобіля вийшов полісмен, в руках у нього була пилка, він рішуче йшов до дверей. Дірк швидко наздогнав його та з поважним виглядом ішов на крок або два позаду.

- Усе гаразд, він зі мною, - сказав Дірк, обганяючи його саме тієї миті, коли один полісмен зупиняв іншого.

А потім він був уже всередині та підіймався сходами.

Офіцер з пилкою йшов за ним.

- Гм, перепрошую, сер! - гукнув він навздогін Діркові.

Дірк саме дійшов до того місця, де посеред сходів застрягла канапа. Він зупинився та розвернувся.

- Залишайтеся тут, - сказав він, - стережіть цю канапу. Не дозволяйте нікому торкатися її. Зрозуміло?

Офіцера це дещо спантеличило.

- Мені наказали розпилити її, - сказав він.

- Скасовується! - гримнув Дірк. - Пильуйте її! Потім доповісте мені.

Він розвернувся та переліз через канапу. Секунду або дві по тому він увійшов у велику відкриту кімнату. Це був нижчий з двох поверхів квартири Річарда.

- Ви обшукали це? - різко запитав Дірк у офіцера, який сидів за Річардовим обіднім столом і переглядав якісь нотатки. Офіцер здивовано підвів погляд і почав вставати. Дірк указував на кошик для сміття.

- Емм, так...

- Обшукайте ще раз. Не припиняйте обшукувати. Хто тут?

- Емм, ну...

- Мені весь день чекати?

- Детектив-інспектор Мейсон щойно пішов...

- Добре, нема чого йому тут робити. Якщо я буду потрібен, я буду нагорі, але не турбуйте мене, якщо це не дуже важливе. Зрозуміло?

- Емм, хто...

- Я не бачу, як ви обшукуєте кошик!

- Емм, так, пане. Я...

- Я хочу, щоб його було ретельно обшукано. Вам зрозуміло?

- Емм...

- Беріться до роботи! - Дірк чкурнув на верхній поверх і зайшов у кабінет Річарда.

Касета лежала саме там, де мала лежати за словами Річарда - на довгому столі, на якому стояли три Макінтоши. Дірк хотів був покласти її в кишеню, але його зацікавило зображення Річардової канапи, що повільно оберталося на великому екрані Макінтоша, і він сів за клавіатуру.

Якийсь час він вивчав написану Річардом програму, але швидко збагнув, що в поточній її формі без коментарів автора це марно. Зрештою йому вдалося звільнити канапу та опустити її сходами вниз, але для цього йому довелося видалити частину стіни. Роздратовано буркнувши, він кинув цю справу.

Інший комп'ютер, на який він подивився, зображав стабільну синусоїду. По краях екрана були маленькі зображення інших осцилограм, які можна було обирати та додавати до головної або ж змінювати головну за допомогою них іншими методами. Він швидко виявив, що це дозволяло створювати з простих осцилограм дуже складні, і якийсь час він розважався цим. Додав просту синусоїду до самої себе, внаслідок чого подвоїлися висоти її горбів і глибини її западин. Потім зсунув одну зі складових синусоїд на півперіоду назад по відношенню до іншої, і тоді горби та западини одної компенсували западини та горби другої, залишивши плоску лінію. Потім він трохи змінив частоту однієї з синусоїд. Як наслідок, у деяких місцях синусоїди підсилювали одна одну, а в інших - придушували. Додавання третьої синусоїди з трохи іншою частотою створило осцилограму, в якій взагалі було важко побачити якусь закономірність. Лінія стрибала вгору-вниз наче випадково, впродовж деяких проміжків часу йшла майже біля нуля, а потім раптом з'являлися дуже великі горби та западини, бо всі три компоненти якийсь час були синфазні.

Дірк припустив, що серед цього набору апаратури мають бути засоби перетворення

осцилограми, що стрибала на екрані Макінтоша, на справжній звук, і пошукав потрібний пункт меню. Один з пунктів пропонував йому надіслати сигнал в "Ему".

Це його спантеличило. Він обвів поглядом усю кімнату, шукаючи великого безкрилого птаха, але не зміг знайти нічого навіть віддалено схожого. Він все одно активував процес, а потім відстежив кабель, що йшов від задньої частини Макінтоша вниз під стіл, потім по підлозі, за шафу, під килим, і згодом приєднувався до задньої частини великого сірого клавішного синтезатора під назвою Emulator II.

Він припустив, що саме сюди й прибула його експериментальна осцилограма. Він нерішуче натиснув клавішу. Гидке пердіння, що миттєво залунало з динаміків, було таке гучне, що він не відразу почув слова "Свладе Челлі!", що одночасно гримнули з порогу.

* * *

Річард сидів у офісі Дірка та кидав маленькими кульками паперу в кошик для сміття, де вже було кілька телефонних слухавок. Він ламав олівці. Барабанячи по колінах, він грав великі уривки зі старого соло Джинджера Бейкера.

Одним словом, він нервував.

Він спробував написати на аркуші паперу з Діркового записника всі події минулого вечора, які міг згадати, та коли кожна з них відбулася, якщо вдавалося згадати час. Його вразило, якою важкою виявилася ця справа та якою немічною здавалася його свідомі пам'ять у порівнянні з несвідомою, яку продемонстрував йому Дірк.

"Клятий Дірк", - подумав він. Він хотів поговорити зі С'юзан. Дірк сказав йому, що цього ні в якому разі не можна робити, бо телефонні дзвінки відстежуватимуться.

- Клятий Дірк, - раптом сказав він і схопився на ноги.

- У вас є монети по десять пенсів? - запитав він непохитно похмуру Джаніс.

* * *

Дірк озирнувся.

На тлі дверей стояв високий темний силует.

Цей високий темний силует, схоже, був незадоволений тим, що бачив, ба навіть сердився. Навіть більше, ніж сердився. Він був схожий на високий темний силует, який міг легко повідривати голови десятком куркам, і навіть після цього досі бути сердитим.

Ступивши вперед, у світло, силует виявився сержантом Гілксом з кембриджської поліції.

- Ти знаєш, - заговорив сержант Гілкс з кембриджської поліції, кліпаючи очима від придушених емоцій, - коли я повернувся сюди та побачив, що один полісмен чатує з пилкою біля канапи, а інший розриває на шматки невинний кошик для сміття, я був змушений поставити собі певні питання. І я мусив поставити їх занепокоєним голосом, розуміючи, що відповіді на них мені не сподобаються.

- А потім, Свладе Челлі, я піднімався сходами, маючи жахливі передчуття, дуже жахливі. І ці передчуття, мушу сказати, цілком виправдалися. Може, окрім спантеличених полісменів ти також зможеш прояснити й коня, якого знайшли у ванній кімнаті? Бо це було цілком у твоєму дусі.

- Не можу, - сказав Дірк. - Поки що. Але він мене дуже цікавить.

- Ще б пак. Він цікавив би тебе ще сильніше, якби тобі довелося спускати ту кляту тварину по бісових спіральних сходах о першій годині ночі. Що ти тут в дідька робиш? - втомлено запитав сержант Гілкс.

- Шукаю справедливість, - сказав Дірк.

- Ну, зі мною тоді краще справи не мати, - сказав Гілкс. - А з міськими і поготів. Що ти знаєш про Мак-Даффа та Вея?

- Про Вея? Лише те, що відомо всім. З Мак-Даффом я вчився в Кембриджі.

- О, вчився, кажеш? Опиши його.

- Високий. Високий і абсурдно худий. Доброзичливий. Трохи схожий на богомола, який не полює... нехижий богомол, так би мовити. Такий собі приємний, дружній богомол, який облишив полювання та зайнявся натомість тенісом.

- Гм, - прохрипів Гілкс, відвернувся та оглянув кімнату.

Дірк поклав касету в кишеню.

- Схоже, це саме він, - сказав Гілкс.

- А ще він, звісно, абсолютно не здатний вбити, - сказав Дірк.

- Це ми вирішуватимемо.

- А також журі присяжних.

- Тьху! Журі!

- Втім, звісно, до журі справа не дійде, оскільки факти казатимуть самі за себе задовго до того, як мій клієнт з'явиться в суді.

- Твій бісів клієнт? Так, Челлі, де він?

- Не маю жодної гадки.

- Я певний, що ти маєш його адресу, куди надсилаєш рахунки.

Дірк знизав плечима.

- Послухай, Челлі, це цілком звичайне, нешкідливе розслідування вбивства, і я не хочу, щоб ти його споганив. Тож вважай поки що, що тебе попереджено. Якщо я дізнаюся хоч про один зниклий доказ, я тебе так ударю, що не знатимеш, коли четвер, а коли завтра. А тепер забирайся звідси та віддай мені ту касету, - він простягнув руку.

Дірк кліпнув, щиро дивуючись:

- Яку касету?

Гілкс зітхнув:

- Ти чоловік розумний, Челлі, це я визнаю, - сказав він. - Але ти повторюєш ту саму помилку, якої припускаються багато розумних людей: вважаєш усіх інших дурнями. Коли я відвертався, я мав на те причину, а причиною було бажання побачити, що ти візьмеш. Мені не треба було бачити, як ти це береш, мені достатньо було побачити, чого потім не вистачало. Нас тренують, якщо ти не знав. По вівторках у нас було півгодини "Тренування на спостережливість". Це була перерва після чотирьох годин "Байдужої жорстокості".

Дірк сховав свою злість за слабкою посмішкою. Він опустив руку в кишеню шкіряного плаща та вийняв касету.

- Увімкни її, - сказав Гілкс, - послухаймо, що ти хотів він нас приховати.

- Річ не в тому, що я не хотів, що б ви це почули, - знизав плечима Дірк. - Просто я хотів почути її перший, - він підійшов до полиці, на якій стояла стерео-апаратура Річарда та вставив касету в магнітофон.

- Не хочеш сказати вступне слово?

- Це касета, - сказав Дірк, - з автовідповідача С'юзан Вей. У Вея була звичка залишати довгі...

- Так, я знаю. А вранці наступного його секретарка бігала навкруги та збирала його балаканину, бідолаха.

- Отже, я вважаю, що на цій касеті може бути повідомлення, залишене Гордоном Веєм минулого вечора з машини.

- Зрозуміло. Добре. Вмикай.

Елегантно вклонившись, Дірк натиснув на кнопку.

"О, С'юзан, привіт, це Гордон, - знову сказав запис. - Я зараз уже їду до котеджу".

- До котеджу! - їдко вигукнув Гілкс.

"Це вечір четверга й зараз... 8:47. На дорозі погана видимість. Слухай, до мене на ці вихідні приїжджають люди зі Штатів..."

Гілкс вигнув брови, глянув на годинник і записав щось у записнику.

Коли в кімнаті залунав голос мертвого чоловіка, і Дірк, і сержант поліції відчули мороз поза шкірою.

"...просто диво, що я не лежу зараз мертвий у канаві, оце була б пригода, залишити свої останні слова на чиємусь автовідповідачі, чому цим..."

У напруженому мовчанні вони слухали відтворення всього повідомлення.

"Така вже проблема з цими розумниками: вигадують одну чудову річ, що дійсно працює, а тоді очікують, що ти їх роками фінансуватимеш, поки вони розважаються розрахунком тривимірних карт своїх пупків. Вибач, мені доведеться зупинитися та зачинити як слід багажник. Я швидко".

Потім почувся приглушений звук падіння слухавки на пасажирське сидіння, а кілька секунд по тому вони почули, як відчинилися двері авто. Весь цей час було чутно булькотіння музики з магнітоли.

Кілька секунд по тому почувся далекий, приглушений, але очевидний подвійний постріл з дробовика.

- Зупини плівку, - різко сказав Гілкс і глянув на годинник. - Три хвилини та двадцять п'ять секунд після того, як він сказав, що було 8:47, - він знову подивився на Дірка. - Залишайся тут. Не рухайся. Нічого не чіпай. Я запам'ятав розташування кожної частинки повітря в кімнаті, я знатиму навіть дихав ти чи ні.

Він швидко розвернувся та пішов. Дірк чув, як він казав, спускаючись сходами: "Тікет! Зв'яжись з офісом WayForward, отримай деталі автомобільного телефону Вея: який номер, яка мережа..." - голос затихнув.

Дірк швидко зменшив гучність на підсилювачі та продовжив слухати касету.

Якийсь час грала музика. Дірк розчаровано стукав пальцями. Досі тривала музика.

Він не надовго натиснув на кнопку швидкого перемотування вперед. Досі музика.

Він збагнув, що він щось шукає, але не знає, що саме. Від цієї думки він прикипів до місця.

Він абсолютно точно щось шукав.

І абсолютно точно не знав, що саме.

Розуміння того, що він не знає точно, чому він робить те, що він робить, раптово жажнуло та напружило його. Він повільно, як відчиняють двері холодильника, розвернувся.

Поруч із ним не було нікого, принаймні, він нікого не бачив. Але він відчував мороз поза шкірою, і це йому не подобалося більше за все.

Він сердито прошепотів:

- Якщо хтось мене чує, почуйте ось що. Мій розум – мій центр, і за все, що в ньому відбувається, відповідаю я. Інші люди можуть вірити в те, в що їм приємно вірити, але я не робитиму нічого, якщо добре не розумітиму навіщо це потрібно. Якщо вам щось потрібно – дайте мені знати, але не смійте лізти в мій розум.

Він тремтів від глибокої первісної люті. Повільно та майже жалюгідно мороз залишив його та наче змістився в кімнату.

Дірк спробував слідкувати за ним своїми відчуттями, але його відразу відволік несподіваний голос, який звучав на межі чутності разом із далеким виттям вітру. Це був пустий, переляканий, збентежений голос, не більше ніж шепіт, але він був, його було чутно, він був записаний на касеті автовідповідача. Він казав: "С'юзан! С'юзан, допоможи мені! Допоможи мені, ради бога. С'юзан, я помер..."

Дірк різко розвернувся та зупинив плівку.

- Вибачте, – ледве чутно прошепотів він, – але я маю зважати на інтереси мого клієнта.

Він трохи відмотав плівку назад, до того, як почався голос, встановив нульовий рівень запису та натиснув "Запис". Він не зупиняв плівку, стираючи і голос, і все, що могло бути після нього. Якщо за цією плівкою встановлюватимуть час смерті Гордона Вея, не треба, щоб після цього когось бентежив голос Гордона, навіть якщо цей голос лише підтверджував, що він помер.

У повітрі біля нього неначе стався потужний вибух емоцій. По кімнаті промчала якась хвиля, залишаючи по собі тремтіння меблів. Дірк дивився туди, куди вона начебто рушила, на полицю біля дверей, на якій – Дірк раптом збагнув – стояв автовідповідач Річарда. Апарат почав судорожно гойдатися на місці, але коли Дірк наблизився до нього, завмер. Дірк повільно та спокійно простягнув до нього руку та натиснув кнопку, що вмикала режим відповідача.

Хвилювання в повітрі знову перетнуло кімнату, наблизившись до довгого столу Річарда, на якому поміж стосів паперів і флоріди-дисків стояли два старі телефони з дисками для набору номера. Дірк здогадався, що має відбутися, але волів спостерігати, а не втручатися.

Слухавка одного з телефонів випала зі свого місця. Дірк почув із неї гудіння. Потім

повільно, з відчутним зусиллям, диск почав обертатися. Він нерівно повертався, повертався, дедалі повільніше, а потім раптово крутнувся назад.

Якусь мить нічого не відбувалося. Потім важелі на телефоні натиснулися, знову піднялися, і зі слухавки знову почулося гудіння. Диск знову почав обертатися, але скрипів ще сильніше, ніж попереднього разу.

І знову він зірвався.

Цього разу пауза була довшою, а потім увесь процес повторився ще раз.

Коли диск зірвався втретє, відбувся раптовий вибух люті – весь телефон підскочив у повітря та полетів через кімнату. У польоті шнур слухавки зачепився за настільну лампу, і вона гепнулася на підлогу, тягнучи за собою проводи, кавові чашки та флоріди. Стос книг злетів зі столу та впав на підлогу.

У дверях зі скам'янілим обличчям стояв сержант Гілкс.

– Я зараз піду, – сказав він, – а коли повернусь, то не хочу бачити нічого такого. Це зрозуміло?

Він розвернувся та пішов.

Дірк стрибнув до магнітофона та натиснув клавішу перемотування назад. Потім розвернувся та просичав пустому повітрю:

– Я не знаю, хто ви, але здогадуюсь. Якщо вам потрібна моя допомога, ніколи більше не робіть з мене дурня!

Кілька секунд по тому знову зайшов Гілкс.

– А, ось ви де, – сказав він і спокійним поглядом обвів місце катастрофи. – Я вдам, ніби нічого з цього не бачу, щоб не ставити такі питання, відповіді на які мене, я певний, лише роздратують.

Дірк сердито глянув на нього.

Настали кілька секунд тиші, і в ній почулося тихе дзижчання, яке змусило сержанта різко подивитися на магнітофон.

– Що там з касетою?

– Перемотується.

– Дайте її мені.

Коли рука Дірка простягнулася до касети, плівка вже домоталася до початку та зупинилася. Він вийняв касету та віддав її Гілксу.

– На жаль, схоже, що вона повністю виправдовує вашого клієнта, – сказав сержант. – Телефонна компанія підтвердила, що востаннє з машини телефонували о 8:46, коли твій клієнт солодко дрімав на очах кількох сотень свідків. Під свідками я маю на увазі здебільшого студентів, але ми, напевно, будемо змушені вважати, що вони не брешуть.

– Добре, – сказав Дірк. – Що ж, я радий, що все прояснилося.

– Ми, звісно, ніколи не думали, що це зробив він. Він просто не підходив. Але ж ти нас знаєш – ми любимо отримувати результат. Але скажи йому, що ми досі хочемо поставити йому кілька питань.

– Я обов'язково перекажу це йому, якщо раптом зустріну.

– Зроби хоча б це.

- Що ж, не буду більше затримувати вас, сержанте, - сказав Дірк і безтурботно махнув на двері.

- Ні, але я тебе, трясця твоєї матері, затримаю, якщо впродовж тридцяти секунд ти не заберешся звідси, Челлі! Не знаю, що ти затіяв, але якщо я зможу про це не дізнатися, я міцніше спатиму в себе в кабінеті. Геть!

- У такому разі бажаю вам доброго дня, сержанте. Не буду казати, що було приємно зустрітися, бо це неправда.

Дірк швидко залишив кімнату та вийшов з квартири, сумно зауваживши, що там, де раніше посеред сходів була велично розклинена м'яка канапа, тепер залишилася лише маленька купка тирси.

* * *

Майкл Вентон-Вікс різко відірвав погляд від книги.

Його розум раптом отримав мету. Думки, образи, спогади, наміри - усі юрбою кинулися на нього, і чим більше вони суперечили один одному, тим сильніше здавалося, що вони узгоджуються одне з одним, еднаються та заспокоюються.

Єднання було ідеальне, зубчики одного поступово вирівнювалися із зубчиками іншого. Потягнути за собачку - і вони застібнуться.

Хоча очікування здавалося вічністю вічностей, було сповнене невдачею, з хвилями слабкості, з кволим рухом навпомацки та самотньою неспроможністю, єднання все це скасовувало. Скасує це все. Переробить наново те, що колись було зроблено й призвело до катастрофічних наслідків.

Хто це подумав? Яка різниця, єднання відбулося, і єднання було досконале.

Майкл визирнув за вікно, на добре наманікюрену вулицю Челсі, і йому було байдуже, чи то по ній повзали слизькі істоти з лапами, чи самі лише А.К. Росси. Важливо було лише те, що вони вкрали, а тепер будуть змушені повернути. Росс тепер залишився в минулому. А те, що тепер по-справжньому турбувало Майкла, було в ще віддаленішому минулому.

Його великі, м'які, схожі на коров'ячі очі повернулися до останніх рядків "Кубла Хана", якого він щойно читав. Єднання відбулося, блискавку застібнуто.

Він закрив книгу та поклав її в кишеню.

Його шлях назад тепер був вільний. Він знав, що він мусить зробити. Залишилося лише дещо купити, а тоді до діла.

РОЗДІЛ 22

- Тебе? Розшукують за вбивство? Річарде, що ти верзеш?

Телефон у руці Річарда тремтів. Він тримав його приблизно в сантиметрі від вуха, тому що було таке враження, що недавно хтось занурював слухавку в китайське рагу, але це було ще нічого. Це був публічний телефон, тож він узагалі працював виключно через недогляд. Але в Річарда почало з'являтися відчуття ніби весь світ зсунувся на сантиметр від нього, як у рекламі дезодоранту.

- Гордон, - нерішуче сказав Річард, - Гордона вбили... так?

С'юзан відповіла не відразу.

- Так, Річарде, - нещасним голосом сказала вона, - але ніхто не думає, що його вбив ти. Вони хочуть допитати тебе, звісно, але...

- То біля тебе немає зараз поліції?

- Ні, Річарде, - наполягала С'юзан. - Слухай, чому б тобі не приїхати до мене?

- І вони не стоять на вулиці, чекаючи на мене?

- Ні! З якого біса тобі спало на думку, що тебе розшукують за... що вони думають, ніби це зробив ти?

- Гм... ну, мені так сказав один друг.

- Який друг?

- Ну, його звати Дірк Джентлі.

- Ти ніколи не розповідав мені про нього. Хто він? Він сказав ще що-небудь?

- Він загіпнотизував мене та... гм, змусив стрибнути в канал і, гм, ну, це, начебто, й усе.

На іншому кінці лінії зв'язку була жахливо довга пауза.

- Річарде, - сказала зрештою С'юзан, і її голос став спокійний, як у людини, яка збагнула, що якими б кепськими не здавалися справи, немає жодної причини, чому вони не можуть стати ще гіршими, - приїжджай сюди. Я збиралася була сказати, що мені потрібно побачити тебе, але схоже на те, що це тобі потрібно побачитись зі мною.

- Мені, напевно, слід піти в поліцію.

- В поліцію сходиш пізніше. Річарде, будь ласка. Кілька годин нічого не змінять. Я... Мені навіть думати важко. Річарде, це так жахливо. Просто, якщо ти будеш тут, мені стане легше. Де ти?

- Добре, - сказав Річард, - я буду через двадцять хвилин.

- Мені залишити вікно відчиненим чи цього разу ти спробуєш зайти в двері? - пирхнула вона.

РОЗДІЛ 23

- Ні, будь ласка, - сказав Дірк, утримуючи руку пані Пірс від відкривання листа з податкової інспекції, - є небеса бурхливіші за ці.

Його похмурі роздуми в темному кабінеті завершилися, і наразі він був захоплено зосереджений. Для того, щоб умовити пані Пірс простити йому останнє екстравагантне придбання, з яким він повернувся до офісу, йому довелося поставити свій реальний підпис на реальному чекові з зарплатою, тому він мав почуття, що сидіти за столом і відкривати конверти з листами від податківців було неправильною реакцією на його великодушний жест.

Вона відклала конверт.

- Ходімо! - сказав він. - Я хочу вам дещо показати. Я з надзвичайною цікавістю спостерігатиму за вашою реакцією.

Він квапливо повернувся до свого кабінету та сів за стіл.

Вона терпляче зайшла за ним і сіла навпроти, підкреслено ігноруючи несподіваний екстравагантний предмет, що стояв посеред столу.

Блискуча латунна табличка на дверях дуже роздратувала її, але дурний телефон з

великими червоними кнопками вона вважала не вартим навіть презирства. І вона, звісно, не збиралася робити нічого поспішного на кшталт усмішки, перш ніж не переконається, що чек приймуть у банку.

Останнього разу, коли він виписав їй чек, він скасував його того самого дня, пояснивши, що інакше той міг "потрапити не в ті руки". Не тими руками, судячи з усього, були руки представника її банку.

Він штовхнув уздовж столу аркуш паперу.

Вона взяла його в руки та подивилася. Потім розвернула догори ногами та знову подивилася. Потім подивилася на нього з іншого боку та поклала його на стіл.

- Ну? - запитав Дірк. - Що це, на вашу думку? Кажіть!

Пані Пірс зітхнула.

- Це багато безглузвих закарлючок, які зроблені на аркуші офісного паперу синім маркером, - сказала вона. - Схоже, їх зробили ви.

- Ні! - гримнув Дірк. - Тобто, так, - визнав він, - але лише тому, що я вважаю, що це рішення задачі.

- Якої задачі?

- Задачі про фокус! - ляснув Дірк по столу. - Я розповідав вам!

- Так, пане Джентлі, неодноразово. Думаю, це був просто фокус. Їх по телевізору багато показують.

- Але цей фокус відрізняється від тих тим, що був абсолютно неможливий!

- Якби він був неможливий, його б не виконали. Це очевидно.

- Ото ж бо! - схвильовано сказав Дірк. - Ото ж бо! Пані Пірс, ви жінка надзвичайного розуму та проникливості.

- Дякую, пане. Можна вже йти?

- Зачекайте! Я ще не закінчив! До кінця ще далеко, його ще навіть не видно! Ви продемонстрували мені рівень свого розуму та проникливості, а тепер дозвольте мені продемонструвати свій!

Пані Пірс терпляче опустилася на стілець.

- Думаю, вас це вразить, - сказав Дірк. - Подумайте ось над чим. Нерозв'язна проблема. Намагаючись її вирішити, мої думки ходили по колу, знову та знову оцінюючи одні й ті самі божевільні речі. Було очевидно, що доки я не отримаю відповідь, я не зможу думати про щось інше, але так само очевидно було й те, що я мав подумати про щось інше, якщо хотів отримати відповідь. Як розірвати це коло? Спитайте мене, як я це зробив.

- Як? - слухняно, але без ентузіазму запитала пані Пірс.

- Написавши, в чому полягає відповідь! - вигукнув Дірк. - Ось вона! - він тріумфально поклав на стіл аркуш паперу та з задоволеною усмішкою відкинувся на спинку крісла.

Пані Пірс мовчки подивилася на аркуш.

- Завдяки цьому, - продовжував Дірк, - тепер я маю можливість думати про нові захоплюючі задачі, наприклад...

Він узяв цей аркуш, вкритий безглуздими закарлючками та завитками, та простягнув його їй.

- Якою мовою, - тихим трагічним голосом спитав він, - це написано?

Пані Пірс продовжувала дивитися мовчки.

Дірк поклав аркуш, закинув ноги на стіл та відкинув голову назад, склавши під нею руки.

- Ви розумієте, що я зробив? - звернувся він до стелі, яка мало не здригнулася від того, що її так несподівано залучили до розмови. - Я трансформував проблему. Надзвичайно складну, а можливо навіть нерозв'язну головоломку я перетворив на банальну задачу з лінгвістики. Втім, - пробурмотів він після довгих мовчазних роздумів, - ця лінгвістична задача надзвичайно складна, а можливо навіть нерозв'язна.

Він знову сів нормально, щоб пильно подивитися на Джаніс Пірс.

- Ну ж бо, - спонукав він, - скажіть, що це божевілля, але воно може спрацювати!

Джаніс Пірс кашлянула.

- Це божевілля, - сказала вона, - це точно.

Дірк відвернувся та розслаблено нахилився вбік, напевно, так само, як робив натурщик "Мислителя", коли Роден виходив до вітру. Його вигляд раптово став утомленим і пригніченим.

- Я знаю, - тихим, засмученим голосом сказав він, - що десь є щось надзвичайно неправильне. І я знаю, що для того, щоб виправити це, я мушу поїхати в Кембридж. Але мені було б не так страшно, якби я знав, у чому річ...

- Можна мені вже піти? - запитала пані Пірс.

Дірк похмуро подивився на неї.

- Так, - зітхнувши, сказав він, - лише тільки... просто скажіть мені, - він указав пальцем на аркуш паперу, - якої ви думки щодо цього?

- Як на мене, то ви поведетеся як дитина, - відверто сказала Джаніс Пірс.

- Але ж... але ж... але ж... - Дірк розчаровано стукав по столу. - Хіба ви не розумієте, що для того, щоб зрозуміти, іноді потрібно бути дитиною? Лише дитина бачить речі з бездоганною чіткістю, бо вона ще не створила всіх тих фільтрів, що заважають нам побачити те, що ми не очікуємо побачити?

- То чому б вам не звернутися до дитини?

- Дякую, пані Пірс! - сказав Дірк і простягнув руку до капелюха. - Ви знову зробили мені неоціниму послугу, за яку я вам невимовно вдячний.

Він швидко пішов.

РОЗДІЛ 24

Коли Річард прямував до квартири С'юзан, погода почала псуватися. Небо, яке вранці було таке насичене та яскраве, почало втрачати свій ентузіазм і поверталось до свого звичайного англійського вигляду, тобто ставало схожим на сиру смердючу ганчірку для посуду. Річард взяв таксі, яке довезло його на місце за кілька хвилин.

- Їх усіх депортувати треба, - сказав таксист, зупиняючи машину.

- Гм... кого депортувати? - запитав Річард, збагнувши, що не слухав, про що йому

казав водій.

- Ем... - сказав водій, який раптом теж зрозумів, що його не слухали. - Усіх їх. Позбутися в дідька їх усіх, ось що я кажу! І їхніх клятих тритонів, - додав він про всяк випадок.

- Напевно, ви маєте рацію, - сказав Річард і поспішив у будинок.

Перед входними дверима її квартири він почув, як С'юзан грає на віолончелі повільну, урочисту мелодію. Він зрадів цьому; тому, що вона грала. Вона мала дивовижну емоційну самодостатність і самоконтроль за умови, що могла пограти на віолончелі. Щодо її відносин із музикою, яку вона грала, він помітив дивну та надзвичайну річ. Коли вона була дуже схвильована або зажурена, вона могла сісти та зіграти що-небудь з повною зосередженістю, а після цього була спокійна та наче оновлена.

Але іншим разом, коли вона грала ту саму музику, мелодія наче вибухала в ній, і зрештою С'юзан була геть знесилена.

Річард зайшов якомога тихіше, щоб не порушити її зосередженість. Він навшпиньки пройшов повз маленьку кімнату, в якій вона репетирувала, але двері були відчинені, тож він зупинився та подивився на неї, жестом показавши, щоб вона не зупинялася. Вона була бліда та виснажена, але змусила себе усміхнутися йому та з раптовою енергією продовжувала рухати смичком.

Бездоганно обравши момент (що бувало дуже рідко) крізь дощові хмари, що зростали, пробилось яскраве сонце, і поки С'юзан грала на віолончелі, сонячний промінь грав на ній і на старій темно-коричневій деревині інструмента. Річард стояв зачарований.

Сум'яття дня на мить завмерло та з повагою залишилося трохи осторонь.

Він не знав, що це була за музика, але схоже було на Моцарта, і він згадав, що вона казала, що їй треба вивчити щось із Моцарта. Він тихо пройшов далі та сів, чекаючи та слухаючи.

Зрештою вона закінчила уривок і перш, ніж вона підійшла до нього, була хвилина тиші. Вона кліпнула, усміхнулася, довго обіймала його тремтячими руками, а потім звільнилася від нього та поклала слухавку телефону на місце. Зазвичай вона знімала її, коли репетирувала.

- Вибач, - сказала вона, - я не хотіла зупинятися, - вона швидко змахнула сльозу, ніби та її трохи дратувала. - Як ти, Річарде?

Він знизав плечима та спантеличено подивився на неї. Додати до цього йому було нічого.

- І мені, боюсь, доведеться жити далі, - зітхнула С'юзан. - Вибач. Я просто... - вона похитала головою. - Хто міг це зробити?

- Не знаю. Якийсь божевільний. Не думаю, що це має значення.

- Не має, - сказала вона. - Слухай, ти обідав?

- Ні. С'юзан, ти продовжуй грати, а я подивлюсь, що є в холодильнику. Поговоримо під час обіду.

С'юзан кивнула.

- Гаразд, - сказала вона. - Тільки...

- Так?

- Ну, насправді мені зараз не хочеться говорити про Гордона. Поки не дам ладу своїм почуттям. Мене наче на чомусь спіймали. Було б простіше, якби ми з ним були ближчими, але ми не були, то ж мені тепер наче соромно, що я не маю готової реакції. Розмовляти про це було б нормально, але для цього доведеться користуватися минулим часом, а саме це...

На мить вона притиснулася до нього, а потім заспокоїлася, зітхнувши.

- У холодильнику зараз майже нічого немає, - сказала вона, - трохи йогурту, здається, та банку з маринованим філе оселедця можеш відкрити. Я певна, що ти зможеш напартачити, якщо спробуєш, але насправді там усе просто. Найскладніше, що тобі треба зробити - не розкидати все по підлозі та не намастити все джемом.

Вона ще раз обійняла його, поцілувала, сумно посміхнулася та пішла знову грати.

Задзвонив телефон, Річард підняв слухавку.

- Алло? - сказав він. Відповіді не було, лише якийсь тихий звук, наче вітер виє.

- Алло? - знову сказав він, зачекав, знизав плечима та поклав слухавку.

- Тобі щось сказали? - спитала С'юзан.

- Ні, нічого, - сказав Річард.

- Це вже кілька разів було, - сказала С'юзан. - Напевно, якийсь мінімаліст із тих, хто дихає в слухавку.

Вона знову почала грати.

Річард пішов на кухню та відкрив холодильник. Він був меншим прихильником здорової їжі, ніж С'юзан, тому не дуже радів знайденому, але все-таки без ускладнень поклав на тацю трохи оселедця, трохи йогурту, рису та апельсинів, намагаючись не думати про те, що пара гамбургерів і картопля фрі могли би чудово доповнити це меню.

Також він знайшов пляшку білого вина та поніс усе це до маленького обіднього столу.

Через хвилину або дві туди прийшла й С'юзан. Вона була спокійна та зібрана. З'ївши трохи, вона спитала його про канал.

Річард спантеличено похитав головою та спробував пояснити про це та про Дірка.

- Як, кажеш, його звати? - нахмурившись, запитала С'юзан, коли він нескладно завершував свою розповідь.

- Гм... Дірк Джентлі, - сказав Річард. - У певному сенсі.

- У певному сенсі?

- Гм, так, - сказав Річард і важко зітхнув.

Він подумав, що майже все, що можна сказати про Дірка, було або невизначеним або підозрілим. Навіть його офіційні папери починалися з низки незрозумілих і підозрілих титулів після його імені. Річард дістав папірець, на якому трохи раніше марно намагався дати ради своїм думкам.

- Я... - почав був він, але подзвонили в двері.

Вони подивилися один на одного.

- Якщо це поліція, - сказав Річард, - мені краще поговорити з ними. З цим треба покінчити.

С'юзан відсунула свій стілець, пішла до вхідних дверей і взяла слухавку домофону.

- Алло? - запитала вона.

- Хто? - запитала вона через кілька секунд.

Вона нахмурилася, слухаючи, а потім різко розвернулася та почала хмуритися вже на Річарда.

- Вам краще зайти, - сказала вона не зовсім дружнім голосом і натиснула кнопку. Потім знову сіла.

- Твій друг, - без виразу сказала вона. - Пан Джентлі.

* * *

У Електричного Монаха був надзвичайно гарний день, і він захоплено перейшов на галоп. Точніше, він захоплено вдарив коня шпорами, щоб той перейшов на галоп, а кінь без захоплення виконав це.

"Це гарний світ", - думав Монах. Йому тут подобалося. Він не знав, кому цей світ належав або звідки він з'явився, але це було чудове місце для того, хто має такі унікальні та екстраординарні таланти, я він.

Його тут цінували. Весь день він підходив до людей, починав з ними бесіду, вислухував їхні проблеми, а потім тихо промовляв три чарівні слова: "Я вам вірю".

Вони справляли неймовірне враження. Люди цього світу, звісно, й самі час від часу казали ці слова одне одному, але було враження, що їм рідко вдавалося виразити тембром ту глибоку щирість, яку так бездоганно відтворювало програмне забезпечення Монаха.

На його власному світі його сприймали за належне. Люди просто очікували від нього, що він братиметься до роботи та віритиме для них, не турбуючи їх. Коли хтось стукав у двері, з'явившись з якоюсь чудовою новою ідеєю або пропозицією, або навіть з новою релігією, то відповіддю було: "О, йдіть до Монаха, йому розкажіть". І Монах сидів і слухав, і терпляче вірив усьому тому, але потім ніхто не виявляв цікавості.

На цьому з усіх інших боків чудовому світі була лише одна проблема. Дуже часто після того, як він вимовляв чарівні слова, тема розмови швидко змінювалася, і далі йшлося вже про гроші, а в Монаха їх, звісно, не було, і ця нестача швидко зіпсувала кілька зустрічей, які до цього здавалися перспективними.

Може, йому треба придбати грошей? Але де?

На мить він потягнув віжки свого коня, і той вдячно різко зупинився та почав їсти траву, що росла на узбіччі. Кінь не знав, до чого було це галопування туди-сюди, та й не хотів знати. Його турбувало лише те, що його змушували галопувати туди-сюди вздовж того, що здавалося йому майже нескінченним придорожнім буфетом. Коли йому вдавалося почастуватися, то були найкращі його моменти.

Монах пильно оглядав дорогу. Вона здавалася йому знайомою. Він проїхав трохи вперед, щоб подивитися з іншого ракурсу. Через кілька метрів кінь знову почав їсти.

Так. Минулої ночі Монах був тут.

Він дуже добре це пам'ятав. Ну, майже добре. Він вірив у те, що добре це пам'ятав, а саме це було найголовніше. Саме сюди він прийшов, коли був спантеличений сильніше, ніж зазвичай, і вже за наступним поворотом, якщо він не дуже помиляється, знаходиться маленький придорожній заклад, де він заліз у машину того милого чоловіка, який потім так дивно реагував на те, що його застрелюють.

Можливо, у них там є гроші і вони дозволять йому їх узяти?

Він думав. Що ж, він перевірить це. Монах знову відірвав коня від бенкету та помчав галопом.

Наближаючись до автозаправки, він помітив там машину, припарковану під зарозумілим кутом. Цей кут недвозначно казав про те, що ця машина прибула сюди не просто для того, щоб у неї залили бензин, і що вона була надто важлива, щоб паркуватися так, щоб нікому не заважати. Усім іншим машинам, що прибудуть по бензин, доведеться якось об'їжджати її. Ця машина була біла зі смугами, значками та поважного виду вогниками.

Прибувши до переднього двору, Монах спішився та прив'язав свого коня до колонки. Він підійшов до маленької будівлі заправки та побачив, що всередині спиною до нього стоїть чоловік у синій формі та кашкеті. Чоловік високо підстрибував, вертів пальцями у вухах, і це вочевидь справляло неабияке враження на чоловіка, що стояв за прилавком.

Монах дивився на це завмерши від благоговіння. З миттєвою легкістю, яка могла би вразити навіть саєнтолога, він повірив, що цей чоловік має бути якимось Богом, якщо йому вдалося викликати таку реакцію. Затамувавши подих, він чекав на можливість боготворити його. За мить чоловік розвернувся та вийшов на вулицю, аж раптом побачив Монаха й різко зупинився.

Монах зрозумів, що Бог, напевно, чекає від нього прояву боготворіння, тому почав побожно стрибати, вертячи пальцями у вухах.

Якусь мить його Бог дивився на нього, потім схопив, різко розпластав його на капоті авто та обшукав.

* * *

Дірк увірвався в кімнату як приземкуватий торнадо.

- Пані Вей! - привітав він, потиснувши її не дуже охочу руку та доторкнувшись до крис свого дурного капелюха. - Я не знаю, як висловити своє задоволення від зустрічі з вами, а також глибокий жаль, що привід нашої зустрічі такий сумний. Приміть мої найщиріші співчуття. Прошу повірити мені, що я нізащо не став би втручатися до вас під час трауру, якби не причини величезної важливості та значення. Річарде! Я вирішив задачу про фокус зі зникненням, і це дивовижно!

Він пронісся через кімнату та сів на вільний стілець біля маленького столика, на який він поклав свій капелюх.

- Тобі доведеться вибачити нас, Дірку, але... - холодно казав Річард.

- Ні, боюсь, це вам доведеться вибачити мене, - перебив його Дірк. - Головоломку

вирішено, і її рішення настільки вражаюче, що мені довелося звернутися до семирічного хлопчика, який мені його й розповів. Але воно безумовно правильне, в цьому немає жодного сумніву. "То що ж це за рішення?" – питаєш мене ти, а точніше, спитав би, якби міг хоч слово втрутити, але ти не можеш, тож я позбавляю тебе цього клопоту та ставлю питання від твого імені, а також відповідаю, що я тобі не скажу, тому що ти мені не повіриш. Натомість я покажу тобі, ще сьогодні!

– Але не сумнівайся, воно пояснює все. Воно пояснює фокус. Воно пояснює знайдену тобою записку – яка мала все мені пояснити, але я був дурний. І це пояснює, яким було третє, неназване питання, а точніше – і це суттєво – це пояснює, яким було неназване перше питання!

– Яке ще неназване питання? – скрикнув Річард, спантеличений раптовою паузою та ставлячи питання про першу-ліпшу фразу.

Дірк кліпав на нього, як на ідіота.

– Неназване питання, яке поставив Георг III, звісно, – сказав він.

– Кому поставив?

– Професорові, звісно, – нетерпляче сказав Дірк. – Ти що, не слухаєш те, що сам розповідаєш? Усе було очевидно! – вигукнув він, вдаривши по столу. – Настільки очевидно, що єдиною річчю, що заважала мені побачити рішення, було те, що це було абсолютно неможливо. Шерлок Холмс зауважував, що коли ти виключив усе неможливе, то те, що залишилося, навіть якщо воно й неймовірне, і є правильною відповіддю. Але мені не подобається виключати неможливе. Отже. Їдьмо!

– Ні.

– Що? – Дірк глянув на С'юзан, від якої надійшло це неочікуване – принаймні, він цього не очікував – заперечення.

– Пане Джентлі, – заговорила С'юзан голосом, яким можна було паличку загострити, – чому ви навмисно ввели Річарда в оману, сказавши, що його розшукує поліція?

Дірк нахмурився.

– Але ж його дійсно розшукувала поліція, – сказав він. – І досі шукає.

– Так, але лише для того, щоб розпитати! А не тому, що його підозрюють у вбивстві.

Дірк опустив очі.

– Пані Вей, – сказав він, – поліцію цікавить, хто вбив вашого брата. А мене, при всій повазі, ні. Я визнаю, що це може грати в справі якусь роль, але з такою ж імовірністю це може бути просто випадковий божевільний. Я хочу дізнатися, досі відчайдушно хочу дізнатися, чому Річард минулої ночі поліз у цю квартиру по стіні.

– Я сказав тобі, – заперечив Річард.

– Те, що ти мені сказав, несуттєво. Воно лише виявляє те, що ти й сам не знаєш причини! Заради бога, невже я недостатньо ясно продемонстрував це тобі біля каналу?

Річард ледве стримував гнів.

– Коли я спостерігав за тобою, мені було абсолютно зрозуміло, – продовжував Дірк, – що ти дуже погано розумів, що ти робиш, і абсолютно не переймався фізичною

небезпекою, в якій знаходився. Спочатку я тоді подумав, що то якийсь безмозкий злодій на своїй першій і цілком можливо останній крадіжці. Але потім фігура озирнулася, і я збагнув, що це ти, а тебе я знаю як розумного, раціонального та поміркованого чоловіка. Річард Мак-Дафф ризикує життям, легковажно лазячи посеред ночі по ринках? Я подумав, що ти міг би поводитися так безрозсудно та необачно лише за умови, якщо тебе надзвичайно турбувало щось жахливо важливе. Хіба це не так, пані Вей?

Він різко глянув на С'юзан, а та повільно сіла, дивлячись на нього з такою тривогою, що було зрозуміло, що він влучив у саму точку.

- Але коли ти прийшов сьогодні вранці до мене, ти був абсолютно спокійний і зібраний. Коли я верз нісенітницю про кота Шредингера, ти сперечався зі мною абсолютно раціонально. Ті, кого минулої ночі відчай змусив до надзвичайних дій, так не поведуться. Я визнаю, що саме тоді я опустився до... ну, перебільшення твого становища, просто для того, щоб ти не пішов від мене.

- Тобі це не вдалося. Я пішов.

- Але вже з певними ідеями в голові. Я знав, що ти повернешся. Я смиренно прошу вибачення за те, що дещо ввів тебе в оману, але я знав, що те, що я мушу виявити, лежить далеко за межами того, чим турбуватиме себе поліція. А річ була ось у чому: якщо ти, коли ліз минулої ночі на стіну, був не зовсім собою... то ким ти був і чому?

Річард здригнувся. Якийсь час усі мовчали.

- Яке це має відношення до фокусів зі зникненням? - зрештою спитав він.

- Саме для того, щоб з'ясувати це, ми маємо поїхати в Кембридж.

- Але чому ти такий впевнений?..

- Мене це непокоїть, - сказав Дірк, і його погляд став важким і похмурым. Як для балакуна, він раптом став говорити напрочуд неохоче. Він продовжив: - Мене дуже непокоїть, коли я з'ясовую, що я щось знаю, але не знаю, чому я це знаю. Можливо, це та сама інстинктивна обробка даних, що дозволяє спіймати м'яч мало не раніше, ніж побачив його. Можливо, це той глибший і менш зрозумілий інстинкт, що підказує, що на тебе хтось дивиться. Для мого інтелекту є великою образою те, що ті самі речі, через які я зневажаю довірливих людей, відбуваються зі мною. Ти пам'ятаєш те... нещастя, що пов'язане з екзаменаційними питаннями?

Він раптом став засмученим і виснаженим. Щоб продовжити говорити, йому довелося зібратися з силами. Він сказав:

- Уміння скласти два та два й раптом видати "чотири" - це одне. Уміння додати до квадратного кореня з п'ятисот тридцяти дев'яти цілих семи десятих косинус двадцяти шести цілих і чотириста тридцяти трьох тисячних і видати... правильний результат - це зовсім інше. І я... дозволь мені навести приклад.

Він зосереджено нахилився вперед.

- Минулої ночі я бачив, як ти заліз у цю квартиру. Я знав, що щось не так. Сьогодні я дізнався від тебе все, що ти знав про події минулої ночі, і як наслідок уже зараз, скориставшись лише своїм інтелектом, я розкрив, можливо, найбільший з усіх секретів

цієї планети. Я клянусь тобі, це правда і я можу це довести. Ти маєш вірити мені, коли я кажу, що я знаю. Я знаю, що десь є щось жахливе, безнадійно та страшенно неправильне, і ми мусимо знайти його. Тепер ти поїдеш зі мною в Кембридж?

Річард мовчки кивнув.

- Добре, - сказав Дірк. - Що це? - додав він, указуючи на тарілку Річарда.

- Маринований оселедець. Хочеш?

- Ні, дякую, - сказав Дірк, підводячись і защібуючи пряжку плаща. - У моєму словнику, - додав він, прямуючи до дверей і тягнучи з собою Річарда, - немає слова "оселедець". Доброго вам дня, пані Вей, побажайте нам удачі.

РОЗДІЛ 25

Прогуркотів грім і почалася одна з тих нескінченних щільних мряк з північного сходу, що мала звичку супроводжувати так багато вирішальних подій цього світу.

Щоб захиститися від непогоди, Дірк розгорнув комір свого шкіряного плаща, але ніщо не могло охолодити його демонічну енергію. Вони з Річардом наближались до великої брами дванадцятого сторіччя.

- Коледж святого Цедда, Кембридж, - оголосив він, дивлячись на неї вперше за вісім років. - Заснований якогось там року кимось, кого я забув, на честь когось іншого, чиє ім'я наразі відсутнє в моїй пам'яті.

- Святого Цедда? - підказав Річард.

- Знаєш, напевно, ти маєш рацію. Один з нудніших нортумбріанських святих. Його брат Чед був ще нудніший. На його честь є собор у Бірмігемі, якщо ти мене розумієш. А, Білле, як я радий знову вас бачити! - додав він, вітаючи воротаря, що саме цієї миті теж заходив до Коледжу.

Воротар озирнувся.

- Пане Челлі, вітаю вас із поверненням! Шкода, що ви тоді потрапили в халепу. Сподіваюся, що все вже минуло.

- Минуло, Білле, минуло. Тепер я процвітаю. А пані Робертс? Як вона? У неї досі проблеми з ногою?

- Ні, після ампутації з ногою вже немає проблем. Дякую, що спитали, пане. Суто між нами, пане, я б погодився, якби ампутували її саму, а мені залишили ногу. У мене є для неї чудове місце на камінній полиці, але маємо що маємо - треба миритися з тим, що є.

- Пане Мак-Дафф! - додав він, коротко киваючи Річардові. - О, щодо того коня, про якого ви питалися вчора. Боюсь, нам довелося його вивезти. Професорові Хронотісу було з ним незручно.

- Я лише цікавився, гм, Білле, - сказав Річард. - Сподіваюсь, він не завдав вам клопоту.

- Мені ніщо не може завдати клопоту, пане, якщо воно не в платті. Коли молоді чоловіки носять плаття - цього я не переношу.

- Якщо той кінь знову турбуватиме вас, Білле, - перебив Дірк, плескаючи його по плечу, - відправте його до мене, я з ним поговорю. Ви згадали професора Хронотіса.

Він наразі вдома? Ми маємо з ним поговорити.

- Так, наскільки мені відомо, пане. Я не можу в цьому переконатися, бо телефон не працює. Доведеться вам самим піти перевірити. Дальній лівий кут Другого Двора.

- Я добре знаю це, Білле, дякую. Мої найкращі вітання тому, що залишилося від пані Робертс!

Вони пронеслися через Перший Двір; точніше, Дірк пронісся, а Річард пройшов своєю звичайною ходою чаплі, кривлячи обличчя через бридку мряку.

Дірк, очевидно, сплутав себе з екскурсоводом.

- Коледж святого Цедда, - говорив він, - коледж Колріджа та сера Ісаака Ньютона, відомого винахідника машин, що карбують монети, та котячих дверцят!

- Що? - здивувався Річард.

- Котячих дверцят! Приладу надзвичайно дотепного, простого та винахідливого. Це двері в дверях, розумієш...

- Так, - сказав Річард, - а ще в нього було дещо про земне тяжіння.

- Земне тяжіння, - дещо зневажливо знизав плечима Дірк, - так, ним він теж, напевно, займався. Хоча то було всього лише відкриття. Воно просто чекало, щоб його відкрили.

Він вийняв з кишені монетку та байдуже кинув на гравій, що йшов уздовж асфальтової доріжки.

- Бачив? - сказав він. - Гравітацію навіть на вихідні не вимикають. Рано чи пізно хтось мусив її помітити. Але котячі дверцята... О, це зовсім інша річ. Винахід, суто творчій винахід.

- Як на мене, це досить очевидно. Хто завгодно міг про це подумати.

- Ні, - сказав Дірк, - дуже мало геніїв, які здатні зробити те, чого не існує, досить очевидним. Вигук "я й сам міг додуматися" є дуже популярним і оманливим, бо насправді ті, хто так вигукує, не додумалися, і це дуже значущий факт. Ось це, якщо я не помиляюсь, потрібні нам сходи. Йдемо нагору?

Не чекаючи на відповідь, він ринувся по сходах. Річард ішов невпевнено й наздогнав Дірка лише тоді, коли той уже стукав у внутрішні двері. Зовнішні були відчинені.

- Заходьте! - гукнули зсередини.

Дірк штовхнув двері, і вони з Річардом ледве встигли помітити білу голову Реджа, який виходив у кухню.

- Я заварюю чай, - крикнув він. - Будете? Сідайте, сідайте, хто б ви не були.

- Залюбки, - відповів Дірк. - Ви дуже ласкаві. Нас двоє.

Дірк сів, Річард зробив те саме.

- Індійський чи китайський? - спитав Редж.

- Індійський, будь ласка.

Почулося дзенькання чашок і блюдець.

Річард оглянув кімнату. Та раптом здалася звичайною. Вогонь тихо палав собі, але світло в кімнаті було переважно світлом сірого дня. І хоча все в ній начебто було те

саме - стара канапа, завалений книгами столик - але здавалося, що не було нічого, що поєднувало її з тими шаленими дивацтвами минулої ночі. Кімната неначе сиділа, вигнувши брови, та невинно питала: "Слухаю вас?"

- З молоком? - почувся з кухні голос Реджа.

- Будь ласка, - відповів Дірк. Він усміхнувся Річардові, і ця усмішка від придушеного хвилювання здавалася наполовину божевільною.

- Звичайну кількість? - знову гукнув Редж.

- Так, будь ласка, - сказав Дірк. - І дві ложки цукру, якщо ваша ласка.

Активність на кухні припинилася. Через секунду або дві з-за дверей визирнула голова Реджа.

- Свладе Челлі! - вигукнув він. - Отакої! Ну ви молодець, Мак-Даффе, швидко впоралися. Мій любий друже, я дуже радий вас бачити, як добре, що ви завітали!

Він витер руки рушником, з яким вийшов з кухні, та поспішив тиснути руки.

- Мій любий Свладе!

- Дірк, будь ласка, якщо вам не важко, - сказав Дірк, тепло потискаючи йому руку.

- Я віддаю перевагу цьому імені. Воно ніби нагадує про шотландський кинджал. Дірк Джентлі - під таким іменем я зараз працюю. Боюсь, у минулому є певні події, від яких мені хотілося б відокремитися.

- Авжеж, я вас добре розумію. Приміром, більша частина чотирнадцятого століття була просто жахливою, - щиро погодився Редж.

Дірк хотів був виправити непорозуміння, але подумав, що на це може знадобитися багато часу, тому відмовився.

- То як вам живеться, мій любий професоре? - сказав він натомість, елегантно кладучи на підлокітник канапи свої капелюх і шарф.

- Ну, - сказав Редж, - останні часи були цікавими, а точніше нудними. Але нудними з цікавої причини. Ви поки що посидьте, погрійтеся біля вогню, а я принесу чай і тоді спробую розповісти.

Діловито мугикаючи, він знову пішов, залишивши їх влаштовуватися перед каміном.

Річард нахилився до Дірка.

- Я й гадки не мав, що ви з ним були так добре знайомі, - сказав він, кивнувши вбік кухні.

- Не були, - відразу сказав Дірк. - Ми зустрічалися один раз на якійсь вечері, але відразу відчули взаємну симпатію та розуміння.

- То як сталося, що ви більше не зустрічалися?

- Він старанно уникав мене. Сильне взаємне розуміння дуже небезпечно, якщо тобі треба ховати секрет. А цей секрет, як на мою думку, один з найбільших. Якщо десь у світі є ще більший секрет, я би дуже сильно хотів дізнатися про нього, - тихо сказав він.

Він значуще подивився на Річарда та простягнув долоні до вогню. Оскільки раніше Річард уже намагався (безуспішно) витягти з нього, що то за секрет такий, він вирішив цього разу не ловитися на цей гачок, а натомість відкинувся на спинку крісла та

подивився навколо.

Цієї миті Редж повернувся та спитав:

- А я не питав у вас, чи будете ви чай пити?

- О, так, - сказав Річард. - Ми це докладно обговорили. Здається, зрештою ми зійшлися на тому, що будемо.

- Добре, - неясно сказав Редж, - на щастя, на кухні, схоже, вже є готовий. Ви маєте вибачити мене. У мене пам'ять як... як... як називаються ті штуки, щоб з рису вода стікала? Про що я кажу?

Зі спантеличеним виглядом він швидко розвернувся та знову зник у кухні.

- Дуже цікаво, - тихо сказав Дірк. - Чи не має він проблем з пам'яттю?

Раптом він підвівся та почав ходити по кімнаті. Його погляд зупинився на рахівниці, що була на єдиному вільному місці на великому столі з червоного дерева.

- Це той стіл, на якому ти знайшов записку про сільничку? - тихо запитав він Річарда.

- Так, - сказав Річард, встав і підійшов туди. - Вона була в цій книжці, - він узяв зі столу довідник з островів Греції та погортав сторінки.

- Так, так, звісно, - нетерпляче сказав Дірк. - Про все це ми знаємо. Мені було цікаво лише те, чи було це на цьому столі, - він зацікавлено провів пальцями вздовж краю стільниці.

- Якщо ти думаєш, що мала місце якась попередня домовленість між Реджем і дівчинкою, - сказав Річард, - то мушу сказати, що вважаю це неможливим.

- Авжеж, це було не так, - роздратовано відповів Дірк. - Я думав, що це цілком очевидно.

Річард знизав плечима, намагаючись не сердитися, і поклав книгу на місце.

- Дуже дивний збіг, що ця книга виявилася...

- Дивний збіг! - пирхнув Дірк. - Ха! Ми ще побачимо, який це збіг. Ми ще побачимо, наскільки він дивний. Я хочу, щоб ти, Річарде, запитав у нашого друга, як він зробив той фокус.

- Ти ж начебто казав, що вже знаєш це.

- Знаю, - легковажно сказав Дірк. - Я хочу почути підтвердження.

- О, зрозуміло, - сказав Річард. - Так, це досить просто, хіба ні? Нехай він усе розповість, а тоді ти скажеш: "Саме так я й думав!" Молодець, Дірку. То ми приїхали аж сюди для того, щоб він розповів, як він виконав той фокус? Я напевно збожеволів.

Дірка це образило.

- Будь ласка, зроби, як я прошу, - сердито сказав він. - Ти бачив цей фокус, тож ти маєш спитати, як він це зробив. Повір мені, за цим фокусом ховається вражаючий секрет. Я його знаю, але хочу, щоб ти почув це від нього.

Він різко обернувся, бо зайшов Редж із тацею, яку він, обійшовши канапу, поставив на маленький столик перед каміном.

- Професоре Хронотіс... - сказав Дірк.

- Редж, будь ласка, - сказав Редж.

- Добре, - сказав Дірк, - Редже...

- Решето! - скрикнув Редж.

- Що?

- У чому рис промивають. Решето. Я намагався згадати це слово, хоча вже забув, навіщо. Байдуже. Дірку, друже, у вас такий вигляд, ніби вас зараз розірве від нетерпіння. Може ви сядете та влаштуєтесь зручніше?

- Дякую, але я вважаю за краще нервово ходити туди-сюди, якщо ви не проти. Редже... - він повернувся обличчям до нього та підвів палець. - Я мушу сказати вам, - сказав він, - що я знаю ваш секрет.

- Ах, так... Справді? - бурмотів Редж, ніяково потупивши очі та смикаючи чашки та чайник. - Зрозуміло.

Чашки, які він рухав, гучно торохтіли.

- Так, саме цього я й боявся.

- І ми хотіли би поставити вам кілька питань. Мушу вам сказати, я чекаю на відповіді з дуже великим нетерпінням.

- Авжеж, авжеж, - бурмотів Редж. - Що ж, можливо, вже настав час. Я навіть не знаю, що думати про останні події та... мені дуже страшно. Гарзд. Питайте, що хочете, - він різко підвів погляд, його очі блищали.

Дірк кивнув Річардові, повернувся та почав крокувати, втупивши погляд у підлогу.

- Емм... - сказав Річард. - Ну-у... Мені було б цікаво дізнатися... як ви вчора виконали той фокус зі зникненням сільнички?

Реджа це питання, схоже, здивувало та трохи спантеличило.

- Ви про зникнення? - перепитав він.

- Гм, так, - сказав Річард. - Фокус зі зникненням.

- О, - збентежено сказав Редж, - ну, щодо тієї його частини, що пов'язана зі зникненням, боюсь я не можу... Розумієте, правила Магічного Кола дуже суворі щодо розкриття цих фокусів. Дуже суворі. Але вражаючий трюк, так? - лукаво додав він.

- Ну, так, - сказав Річард, - на той момент він виглядав дуже природним, але тепер, коли я... подумав про нього, я мушу визнати, що він дещо спантеличує.

- А, так, - погодився Редж. - Це навичка. Практика. Робити так, щоб виглядало природно.

- Він виглядав дуже природно, - продовжував Річард, намагаючись дорогу, - я майже повірив.

- Вам сподобалося?

- Він мене сильно вразив.

Дірк уже втрачав терпіння. Він багатозначно подивився на Річарда.

- І я розумію вас, - твердо сказав Річард, - щодо неможливості розповісти мені про це. Просто мені було цікаво, от і все. Вибачте, що спитав.

- Ну, - раптом завагався Редж, - напевно... Ну, якщо ви обіцяєте нікому про це не розповідати, - продовжував він, - думаю, ви й самі могли б зрозуміти, що я скористався двома сільничками зі столу. Ніхто не мав побачити між ними різницю. Спритність рук,

розумієте, обманює око, а надто деякі з очей, що сиділи за тим столом. Поки я вертів у руках свій вовняний капелюшок, дуже хитро (вибачте, що хвалюся) удаючи незграбність, я просто кинув сільничку в рукав. Зрозуміло?

Його попередню тривогу повністю замінило задоволення від демонстрації своєї майстерності.

- Це, взагалі-то, найстаріший у світі фокус, - продовжував він, - але тим не менш він вимагає великого вміння та спритності. Ну а трохи згодом, зрозуміло, я повернув її на стіл, і збоку це виглядало ніби я передаю її комусь. Звісно, перш ніж це виглядатиме природно, треба багато років учитися, але я віддаю перевагу саме такому варіанту, аніж просто опускати її на підлогу. То аматорство. Підняти ви її не зможете, а прибиральники помітять її не раніше ніж через два тижня. У мене колись дохлий дрізд цілий місяць лежав під стільцем. Це, звісно, не через фокус було. Його кішка вбила.

Редж усміхався.

Річард вважав, що виконав свою задачу, хоча й не мав жодної гадки, чим це мало їм допомогти. Він глянув на Дірка, але той не надав йому ніякої допомоги, тож Річард пірнув наосліп.

- Так, - сказав він, - так, я розумію, що це можна зробити завдяки спритності рук. Але я не можу зрозуміти, як та сільничка потрапила всередину горщика.

Редж знову був спантеличений, неначе вони говорили про різні речі. Він подивився на Дірка, який припинив крокувати та дивився на нього, очікувально розкривши очі.

- Ну, це... зовсім просто, - сказав Редж, - для цього не були потрібні фокуси. Я вийшов за своїм капелюхом, пам'ятаєте?

- Так, - непевно сказав Річард.

- Коли я вийшов з їдальні, я пішов і відвідав чоловіка, який зробив той горщик. На це, звісно, знадобився певний час. Близько трьох тижнів детективної роботи, щоб вистежити його, та ще два дні на те, щоб він протверезів, а потім, з певними труднощами, мені вдалося вмовити його запекти сільничку всередині горщика. Після цього я ненадовго завітав до одного місця, щоб взяти там пудру, щоб приховати свою засмагу, а потім, звісно, треба було повертатися з певною обережністю, щоб це виглядало природно. Я зіткнувся з собою в передпокої, це завжди так ніяково, ніколи не знаєш, куди очі відвести, але... власне, оце й усе.

Його усмішка була дещо сумна та нервова.

Річард спробував кивнути, але не зміг.

- Про що ви в біса кажете? - сказав він.

Редж здивовано подивився на нього.

- Ви ж начебто сказали, що знаєте мій секрет, - сказав він.

- Я знаю, - з тріумфальною посмішкою сказав Дірк. - А він поки що не знає, хоча й надав мені всю інформацію, завдяки якій я про все дізнався. Дозвольте, я заповню кілька прогалин, - додав він. Для того, щоб приховати, що вас насправді не було кілька тижнів, у той час як з точки зору тих, хто сидів за столом, ви вийшли лише на кілька секунд, вам довелося записати те, що ви сказали востаннє, щоб потім знову

продовжити розмову якомога природніше. Це важлива деталь, якщо ваша пам'ять уже не така, якою була колись. Так?

- Якою вона була колись, - сказав Редж, хитаючи головою. - Я майже забув, якою вона була колись. Але так, ви дуже спостережливий, якщо помітили таку деталь.

- А також є маленьке питання, - продовжував Дірк, - щодо того, про що запитав Георг III. Вас запитав.

Це, схоже, захопило Реджа зненацька.

- Він запитав вас, - продовжував Дірк, подивившись у маленький записник, який він вийняв з кишені, - чи є якась особлива причина, що одне трапляється після іншого, та чи існує спосіб це зупинити? А хіба він не питав вас також - і це мало бути першим питанням - чи немає способу мандрувати в часі назад або щось у такому дусі?

Редж кинув на Дірка довгий оцінюючий погляд.

- Я щодо вас не помилюся, - сказав він. - У вас видатний розум, молодий чоловіче, - він повільно підійшов до вікна з видом на Другий Двір. Подивився на дивні фігурки, що дріботіли там, обіймаючись під мрякою або вказуючи на щось.

- Так, - пригніченим голосом сказав зрештою Редж, - саме такими були його слова.

- Добре, - сказав Дірк, різко закриваючи свій записник і легка усмішка на його обличчі казала, що він живе саме заради таких похвал. - Що ж, це пояснює, чому відповіді були "так, ні та можливо" - саме в такому порядку. Отже. Де вона?

- Хто "вона"?

- Машина часу.

- Ви стоїте в ній, - сказав Редж.

РОЗДІЛ 26

На станції "Бішопс Стортфорд" у вагон ринули галасливі люди. На деяких з них були ранкові костюми з гвоздиками, дещо зім'яті під час денних святкувань. Жінки були в красивих сукнях і капелюхах, вони схвильовано щебетали про те, яка гарна була Джулія в шовковій тафті, яким самовдоволенням йолопом виглядав Ральф, попри те, що вбрався в найкраще, та й взагалі давали цьому подружжю не більше двох тижнів.

Один з чоловіків висунув голову у вікно, щоб окликнути працівника залізниці та спитати, чи це той потяг, чи зупиняється він у Кембриджі? Носій підтвердив, що авжеж в дідька зупиняється. Молодий чоловік сказав, що їм усім не хотілося б дізнатися, що вони поїхали не в тому напрямку, і видав такий звук, ніби риба гавкнула, щоб показати, що це було надзвичайно дотепне зауваження, а потім засунув голову назад у вікно, вдарившись нею при цьому.

Вміст алкоголю в атмосфері вагона різко підвищився.

У вагоні панувала загальна думка, що найкращий спосіб правильно приготуватися до вечірки після вінчання, що мала відбутися цього вечора - здійснити набіг на бар, щоб усі ті, хто був не зовсім п'яний, змогли надолужити. Ця пропозиція була зустрита гучними схвальними вигуками, потяг різко рушив з місця, і багато з тих, хто досі стояв, попадали.

Троє молодиків усілися на три вільні місця навколо столу, де четверте місце вже

було зайняте дещо огрядним чоловіком у старомодному костюмі. У нього було сумне обличчя, а великі, вологі коров'ячі очі вдивлялися в невідому далечінь. Дуже повільно його очі почали поступово зміщувати фокус з безкінечності на безпосереднє оточення, на його нових непроханих сусідів. Він відчув певну потребу, як це вже було колись раніше.

Троє молодиків голосно сперечалися, чи піти їм до бару всім трьом, або ж хтось має піти до бару та принести випивку решті, чи не захопляться ті, хто пішов до бару, виглядом випивки настільки, що забудуть про все та залишаться біля бару, в той час як решта нервово чекатимуть на їхнє повернення, а якщо вони навіть згадають, що треба відразу повернутися, то чи зможуть вони донести все замовлене, чи не розкидають вони натомість усі келихи по дорозі назад, дратуючи цим інших пасажирів.

Згодом вони дійшли певного консенсусу, але майже відразу після цього жоден з них не міг згадати, до якого. Двоє з них встали, потім знову сіли, бо підвівся третій. Потім він теж сів. Двоє знову встали, висловивши думку, що буде простіше, якщо вони просто куплять весь бар. Третій хотів був знову підвестися та піти за ними, аж раптом повільно, але з непереборною рішучістю волоокий чоловік, що сидів навпроти, нахилився до нього та міцно схопив за передпліччя.

Молодий чоловік у ранковому костюмі підвів очі настільки різко, наскільки дозволив його ігристий мозок, і запитав:

– Чого вам?

Майкл Вентон-Вікс пильно подивився в його очі й тихим голосом сказав:

– Я був на кораблі...

– Що?

– На кораблі... – сказав Майкл.

– Який корабель, про що ви верзете? Не займайте мене. Відчепіться!

– Ми здолали жахливу відстань, – продовжував Майкл тихим, ледве чутним, але переконливим голосом. – Ми прибули будувати рай. Рай. Тут.

Його очі швидко оглянули вагон, потім швидко глянули крізь брудне вікно на мряку східно-англійського вечора. Він дивився з очевидною огидою. Він сильніше стиснув передпліччя співрозмовника.

– Слухайте, я йду пити, – сказав гість весілля, але слабким голосом, бо було очевидно, що нікуди він не піде.

– Ми покинули тих, хто волів знищувати один одного війною, – бурмотів Майкл. – Наш світ мав бути світом миру, музики, мистецтва та просвіти. Усе дріб'язкове, усе буденне, усе нікчемне не знайшло б собі місця на нашому світі...

Вгамований гульвіса дивився на Майкла з подивом. Той не був схожий на старого хіпі. Втім, хіба можна бути в цьому певним? Його власний старший брат колись прожив два роки в друїдській спільноті, їв там пончики з LSD, вважав себе деревом... Це було ще до того, як він став директором торгового банку. Різниця, звісно, полягала в тому, що зараз він уже не вважав себе деревом, хіба що інколи, і він уже навчився уникати того сорту вина, що іноді провокував такі галюни.

- Були такі, хто казав, що ми зазнаємо невдачі, - продовжував Майкл тихим голосом, який було добре чути попри бурхливий галас у вагоні, - хто пророкував, що ми теж несемо з собою насіння війни, але нашою високою метою були лише розквіт мистецтва та краси; найвищого мистецтва та найвищої краси - музики. Ми взяли з собою лише тих, хто вірив; хто хотів, щоб це було правдою.

- Але про що ви кажете? - запитав весільний гультіса, але вже без виклику, бо його зачарував гіпнотичний голос Майкла. - Коли це було? Де це було?

Майкл важко зітхнув.

- До вашого народження, - зрештою сказав він. - Не йдіть, і я розповім вам.

РОЗДІЛ 27

Настало довге напружене мовчання, під час якого вечірній морок надворі неначе став ще темнішим, затиснувши кімнату в своїй хватці.

Гра світла огорнула Реджа тінями.

Дірк, попри свою звичайну барвисту та надмірну балакучість, наразі мовчав. Його очі палали дитячим подивом, оглядаючи наче вперше нудні старі меблі кімнати, вкриті панелями стіни, килимові доріжки. Його руки тремтіли.

Річард на мить насупив лоба, неначе намагався розрахувати подумки квадратний корінь якогось числа, а потім знову подивився на Реджа.

- Хто ви? - запитав він.

- Я не маю жодної гадки, - радісно сказав Редж, - велика частина моєї пам'яті пропала. Розумієте, я дуже старий. Приголомшливо старий. Так, думаю, що якщо б я сказав вам, скільки мені років, то ви, напевно, були б приголомшені. Цілком імовірно, що це приголомшило б і мене, бо я не пам'ятаю. Знаєте, я жахливо багато чого бачив. Дякувати Богу, більшу частину з того я забув. Проблема в тому, що коли наближаєшся до мого віку, який, як я, здається, вже казав, дещо приголомшливий... Адже я казав це?

- Так, ви згадували про це.

- Добре. Я вже забув, казав я про це чи ні. Річ у тому, що пам'ять з плином часу не стає більшою, і багато чого просто випадає з неї. Таким чином, головна різниця між кимось мого віку та кимось вашого віку полягає не в тому, як багато я знаю, а в тому, як багато я забув. А згодом починаєш забувати навіть про що ти забув, а ще згодом - про те, що ти забув, що було що пам'ятати. А потім починаєш забувати... ем... про що це ви казали?

Він безпомічно дивився на чайник.

- Речі, які ви пам'ятаєте... - лагідно підказав Річард.

- Запахи та сережки.

- Перепрошую?

- Саме вони чомусь затримуються найдовше, - сказав Редж, спантеличено хитаючи головою. Раптом він сів. - Сережки, які Королева Вікторія вдягала на свій Срібний Ювілей. Приголомшливі предмети. На тогочасних картинах вони, звісно, скромнішими намальовані. Запах вулиць до того, як на них з'явилися автомобілі. Важко сказати, що з цього було гіршим. Саме тому, звісно, Клеопатра залишається в спогадах такою чіткою.

Просто спустошуюча комбінація сережок і запахів. Думаю, це може стати останнім, що залишиться, коли все інше зрештою зникне. Я сидітиму в темній кімнаті сам, без зубів, без очей, без смаку, без усього, крім старої сивої голови, а в тій старій сивій голові – дивний образ жахливих блакитно-золотих речей, що гойдаються, виблискують на світлі, а також запах поту, котячої їжі та смерті. Цікаво, як я все це сприйматиму...

Дірк майже не дихав, повільно обходячи навколо кімнати, обережно проводячи кінчиками пальців по стінах, по канапі, по столу.

- Як давно, – питав він, – усе це?..

- Тут? – спитав Редж. – Лише близько двохсот років. Відтоді як я залишив справи.

- Які справи?

- Не знаю. Але напевно це було щось непогане, як ви вважаєте?

- Хочете сказати, що ви були тут, у тій самій квартирі впродовж... двохсот років? – пробурмотів Річард. – Хто-небудь мав помітити це, або ж подумати, що це дивно.

- О, це одна з переваг старих коледжів Кебриджу, – сказав Редж. – Ніхто не сує ніс у чужі справи. Якщо б ми всі почали перераховувати один про одного всі дивацтва, ми б і до Різдва не завершили. Свладе... Дірку, друже мій, будь ласка, не чіпайте це поки що.

Діркова рука цієї миті тягнулася до рахівниці, що лежала на єдиному вільному місці на великому столі.

- Що це? – різко запитав Дірк.

- Те саме, чим воно виглядає – стара рахівниця, – сказав Редж. – Я покажу вам трохи згодом, але спершу я маю привітати вас за вашу спостережливість. Дозвольте вас спитати, як ви прийшли до правильної відповіді?

- Я мушу визнати, – сказав Дірк з нечуваною скромністю, – що я не зміг. Врешті-решт я запитав маленького хлопчика. Я розповів йому про цей фокус та запитав його, як це було зроблено, а він сказав, дослівно: "Хіба це в дідька не очевидно? У нього є клята машина часу". Я подякував маленького чоловічка та дав йому шилінг за клопіт. Він сильно копнув мене ногою по гомілці, а потім пішов у своїх справах. Але саме він знайшов вирішення. Мій внесок був лише в тому, що я зрозумів, що він мусить мати рацію. Мені не довелося навіть копняка собі самому робити.

- Але вам стало проникливості щоб запитати в дитини, – сказав Редж. – Що ж, у такому разі вітаю вас із цим.

Дірк досі з підозрою поглядав на рахівницю.

- Як воно працює? – спитав він, намагаючись говорити недбало.

- Ну, насправді це жахливо просто, – сказав Редж, – воно працює так, як вам хочеться. Розумієте, комп'ютер, що керує машиною, дуже потужний. Взагалі-то, він потужніший, ніж загальна сума всіх комп'ютерів на цій планеті, включаючи – і це найскладніше – включаючи його самого. Цього я й сам ніколи як слід не розумів, якщо відверто. Але щонайменше дев'яносто п'яти відсотків тієї потужності витрачається на те, щоб зрозуміти, чого саме ви хочете. Я просто кладу свою рахівницю сюди і воно розуміє, як я нею користаюся. Напевно, мене навчили користуватися рахівницею ще коли я був... ну, дитиною, напевно.

- Річард, приміром, напевно, захотів би користатися своїм персональним комп'ютером. Якщо його поставити туди, на місце рахівниці, то комп'ютер цієї машини часу просто візьме його під свій контроль і надасть користувачу багато корисних застосунків для часових подорожей з меню налаштувань і з настільними аксесуарами, якщо буде бажання. Різниця буде в тому, що коли ви оберете на екрані 1066, ви отримаєте Битву біля Гастінгса за дверима, якщо вас цікавлять саме такі речі.

Інтонія, з якою сказав це Редж, свідчила про те, що його особисті інтереси були деінде.

- Це в певному сенсі досить весело, - завершив він. - безумовно краще, ніж телебачення та набагато простіше, ніж користатися відеомагнітофоном. Якщо я пропустив передачу, я просто повертаюся в часі та дивлюся її. Я ніколи не міг дати ради всім тим кнопкам.

Дірк, почувши це зізнання, жажнувся:

- У вас є машина часу, а ви користуєтеся нею для... перегляду телепрограм?

- Ну, якщо б я навчився користуватися відеомагнітофоном, то машиною часу я б узагалі не користувався. Часові подорожі - справа надто делікатна. У них безліч пасток і небезпек; якщо змінити в майбутньому щось не те, можна повністю зруйнувати курс перебігу історії.

- А до того ж, вона заважає роботі телефону. Мені шкода, - трохи сором'язливо сказав він Річардові, - що ви вчора не змогли зателефонувати своїй дівчині. Схоже, що в телефонній системі Британії є щось фундаментально нез'ясовне, і моїй машині часу це не подобається. Ніколи не буває проблем з водопроводом, з електрикою або навіть з газом. Про всіх них дбають на квантовому рівні якісь системи, які я повністю не розумію, і через це ніколи не було проблем. Але телефон - це проблема зовсім іншого стибу. Кожного разу, коли я користуюся машиною часу (а це, звісно, дуже рідко, частково через саме цю проблему з телефоном) телефон їде з глузду й доводиться викликати якогось телепня з телефонної компанії, щоб він прийшов і полагодив, а він починає ставити дурні питання, відповіді на які він у жодному разі не зрозуміє.

- Як би там не було, в мене є дуже суворе правило: я мушу не змінювати нічого в минулому, - Редж зітхнув, - якою б не була спокуса.

- Яка спокуса? - різко спитав Дірк.

- О, то просто невеличка... річ, що мене цікавить, - неясно сказав Редж, - немає жодної небезпеки, бо я суворо дотримуюсь правил. Просто це мене засмучує.

- Але ви порушили власне правило! - наполягав Дірк. - Минулої ночі! Ви щось змінили в минулому...

- Ну, так, - дещо ніяково сказав Редж, - але то було інше. Зовсім інше. Якби ж ви бачили вираз обличчя тієї бідлоашної дитини. Така нещасна. Вона думала, що потрапить до дивовижного місця, а всі ті бридкі старі професори хмурилися на неї лише через те, що для них воно вже не було дивовижним.

- Приміром, згадайте Колі, - звернувся він до Річарда. - Старий байдужий цап. Хтось має прищепити йому трохи людяності, навіть якщо її в нього каменем вбивати

доведеться. Ні, то було цілком виправдано. За винятком цього разу я дуже суворо дотримуюсь свого правила...

Річард подивився на нього з підозрою.

- Редже, - ввічливо сказав він, - можна я вам дещо пораджу?

- Авжеж, можна, мій любий друже, я залюбки вас вислухаю, - сказав Редж.

- Якщо ось цей наш спільний друг запросить вас прогулятися вздовж берега ріки Кем, не погоджуйтесь.

- Що ви маєте на увазі?

- Він має на увазі, - серйозним тоном сказав Дірк, - що на його думку існує певна несумірність між тим, що ви зробили, та названими вами причинами це зробити.

- О. Яке дивне було формулювання.

- Ну, він дуже дивна людина. Але, розумієте, іноді те, що ви робите, може мати інші причини, про які ви не обов'язково знаєте. Як у випадку гіпнотичного навіювання... або одержимості.

Редж сильно зблід.

- Одержимості... - сказав він.

- Професоре... Редже... Я думаю, що була інша причина, з якої ви хотіли мене бачити. У чому вона полягала?

* * *

- Кембридж! Це Кембридж! - почувся жвавий вереск із гучномовця.

Натовп крикливих гульвіс вивергнувся на платформу, гримаючи та галасуючи один на одного.

- А де Родні? - спитав один, важко вибираючись з вагону, в якому був бар.

Він і його приятель хитаючись оглянули всю платформу. Повз них до виходу пропливла велика фігура Майкла Вентона-Вікса.

Вони проштовхнулися до стінки поїзду та почали вдивлятися в брудні вікна. Раптом вони побачили свого товариша: той досі сидів, ніби зачарований, на своєму місці в уже майже пустому вагоні. Вони почали грюкати по вікну та кричати йому. Кілька секунд він не реагував, а потім раптово прокинувся та спантеличено подивився на них, ніби не розуміючи, де він.

- Він налигався! - радісно скрикнули його товариші, знову проштовхалися в поїзд і вивели звідти Родні.

Він спантеличено стояв на платформі та хитав головою. Потім підвів погляд і побачив за огорожею, як Майкл Вентон Вікс сідає зі своєю важкою торбою в таксі, і кілька секунд стояв, наче паралізований.

- Це дивовижно, - сказав він. - Той чоловік. Довго мені розповідав про загибель якогось корабля.

- Ха-ха, - реготав один з товаришів, - скільки він в тебе грошей видурив?

- Що? - не відразу зрозумів Родні. - Ні. Ні, ніскільки. Це була не просто загибель, а якийсь нещасний випадок... чи може вибух? Здається, він вважає, що то сталося через нього. Або ж там був нещасний випадок, а він спричинив вибух, намагаючись усе

виправити, і вбив усіх. Потім він сказав, що багато років була жахлива кількість мулу, а потім слизькі істоти з лапами. Це було дещо дивно.

- Отакий наш Родні! Завжди божевільного знайде!

- Напевно, він дійсно божевільний. Він раптом почав говорити про якогось птаха. Сказав, що те, що про птаха - нісенітниця. Він хотів би позбавитися того, що про птаха. Але потім сказав, що все буде виправлено. Усе буде виправлено. Чомусь мені не сподобалося, як він це сказав.

- Треба було з нами до бару йти. Це так смішно, ми...

- А ще мені не сподобалося, як він попрощався. Зовсім не сподобалося.

РОЗДІЛ 28

- Пам'ятаєте, - запитав Редж, - коли ви сьогодні прийшли, я сказав, що останнім часом було невесело, але... з цікавих причин?

- Я пам'ятаю це дуже добре, - сказав Дірк, - це було лише десять хвилин тому. Якщо я не помиляюсь, ви стояли на тому самому місці. Взагалі-то, ви були вбрані в той самий одяг, що зараз на вас надітий, і...

- Замовкни, Дірку, - сказав Річард. - Дай бідоласі сказати.

Дірк злегка вклонився, просячи вибачення.

- Дякую, - сказав Редж. - Що ж, правда в тому, що протягом багатьох тижнів, або навіть місяців, я взагалі не користувався машиною часу, тому що в мене було дивне відчуття, ніби хтось або щось намагається змусити мене це зробити. Усе почалося з дуже слабкого бажання, а потім воно наче накривало мене дедалі більшими хвилями. Це було надзвичайно моторошно. Мені довелося чинити неабиякий опір, бо воно намагалось змусити мене зробити те, що я дійсно хотів зробити. Не думаю, що я збагнув би, що це на мене тисне щось ззовні, а не мої власні бажання, якби я так не переймався тим, щоб забороняти собі такі речі. Коли я почав розуміти, що щось намагається опанувати мене, все стало по-справжньому погано, почали літати меблі. Воно пошкодило мій письмовий стіл епохи Георга. Подивіться на ці подряпини...

- І саме цього ви боялися вчора ввечері, на другому поверсі? - запитав Річард.

- Так, - сказав Редж приглушеним голосом, - я був жахливо переляканий. Але то був усього лише досить милий кінь, тож нічого страшного. Напевно, він просто забрів усередину, коли я вийшов за пудрою, щоб приховати засмагу.

- О? - сказав Дірк. - І куди саме ви за нею вийшли? - Мені на думку спадає дуже мало аптек, в які часто заходять коні.

- О, є одна планета в... тут це відоме як Плеяди, там пил має саме потрібний...

- Ви вийшли, - прошепотів Дірк, - на іншу планету? За пудрою?

- О, це недалеко, - життєрадісно сказав Редж. - Розумієте, справжня відстань між двома точками просторово-часового континууму майже безкінечно менша за видиму відстань між сусідніми орбітами електрона. Насправді це значно ближче, ніж аптека, до того ж не треба стояти в черзі до каси. У мене ніколи не має потрібних дрібних монет, а у вас? Я завжди віддаю перевагу квантовому стрибку. За винятком того, звісно, що тоді починаються всі ці проблеми з телефоном. Ніщо не буває зовсім легко,

так?

На мить його обличчя стало занепокоєним.

- Думаю, ви можете мати слухність у тому, про що, як мені здається, ви думаєте, - тихо додав він.

- А саме?

- Що я виконав досить складну роботу заради досягнення дуже простого результату. Розвеселити маленьку дівчинку, хоч якою б вона не була милою, чарівною та сумною, не здається достатнім поясненням для... ну, це була досить велика операція з часо-проекування, якщо подумати. Немає жодного сумніву, що зробити комплімент щодо її плаття було би набагато легше. Можливо, цей... привид - адже ми говоримо про привида, так?

- Думаю, так, - повільно сказав Дірк.

- Привида? - сказав Річард. - Та що ви...

- Зачекай! - різко сказав Дірк. - Продовжуйте, будь ласка, - сказав він Реджеві.

- Можливо, цей... привид захопив мене зненацька. Я так напружено намагався не зробити одне, що він легко змусив мене зробити інше...

- А тепер?

- О, він зовсім зник. Минулого вечора цей привид мене облишив.

- І куди ж він пішов, хотіли б ми знати? - сказав Дірк, дивлячись на Річарда.

- Ні, будь ласка, - сказав Річард, - тільки не це. Я ще не певний, чи ми зійшлися в думці щодо машин часу, аж раптом ще й привиди?

- А чим тоді було те, - просичав Дірк, - що змусило тебе видертися на стіну?

- Ну, ти сам припустив, що це було наслідком чийогось навіювання...

- Не казав я цього! Я продемонстрував тобі можливості гіпнотичного навіювання. Але я вважаю, що гіпноз і одержимість діють дуже схоже. Можна змусити когось зробити усілякі дурні речі, а потім та людина залюбки вигадася для себе начебто раціональні пояснення. Але не можна змусити тебе зробити те, що суперечить фундаментальним рисам твого характеру. Ти пручатимешся. Чинитимеш опір!

Річард згадав про відчуття полегшення, з яким він минулої ночі імпульсивно повернув касету в автовідповідач С'юзан. То був кінець боротьби, в якій він раптово переміг. Відчуваючи іншу боротьбу, яку він зараз програвав, він зітхнув та розповів про це іншим.

- Саме так! - вигукнув Дірк. - Ти не став це робити! Нарешті ми маємо якийсь прогрес! Розумієш, гіпноз діє найкраще тоді, коли суб'єкт має фундаментальну схильність до того, що його або її змушують робити. Якщо знайти для свого доручення правильного суб'єкта, гіпноз буде дуже потужним. І я вважаю, що те саме стосується й одержимості. Отже. Що ми маємо? Ми маємо привида, який хоче, щоб дещо було зроблено, і який шукає підходящу особу, яку він зможе опанувати та змусити це зробити. Професоре...

- Редж, - сказав Редж.

- Редж... Можна мені запитати вас про дещо, що може виявитися жахливо

особистим? Я чудово вас зрозумію, якщо ви не захочете відповісти, але доки ви не дасте згоду, я від вас не відчеплюсь. Такі в мене методи. Ви сказали, що для вас дещо було жахливою спокусою. Що ви хотіли зробити це, але не дозволяли собі, а привид намагався змусити вас це зробити? Будь ласка. Для вас це може бути важко, але я думаю, що нам дуже допоможе, якщо ви розповісте нам, про що саме йде мова.

- Я вам не скажу.

- Ви маєте розуміти, наскільки важливо...

- Я вам натомість покажу, - сказав Редж.

* * *

У брамі Коледжу святого Цедда стояв силует великої людини, що тримала в руці велику важку торбу. Цей силует належав Майклові Вентону-Віксу; голос, що спитав воротаря, чи вдома зараз професор Хронотіс, належав Майклові Вентон-Віксу; вуха, що почули від воротаря, що той нічого в біса не знає, бо телефон, схоже, знову не працює, належав Майклові Вентон-Віксу, але дух, що позирав з його очей, був уже не його.

Він здався остаточно. Усі сумніви, відчай і спантеличення зникли. Ним повністю володів інший розум.

Дух, що не був Майклом Вентоном-Віксом, оглядав коледж, що розкинувся перед ним, до якого він уже встиг звикнути впродовж кількох тижнів, що так розчаровували та лютили його.

Тиждень! Якись мілісекундні миті.

Хоча цей дух - привид - що наразі жив у тілі Майкла Вентона-Вікса, знав довгі періоди майже повного забуття, які іноді тривали цілі століття, час, упродовж якого від блукав по землі, був таким довгим, що здавалося, ніби істоти, що збудували ці стіни, з'явилися лише кілька хвилин тому. Більшу частину своєї вічності - насправді не вічності, але кілька мільярдів років таки минули - він провів, тиняючись по нескінченному мулу, по безкраїх морях, приголомшлено дивлячись, як слизькі істоти з лапами раптом почали виповзати з тих бридких морів... аж ось вони вже ходять навколо так, ніби все це належить їм, і скаржаться на телефони.

Глибоко в темних і мовчазних частинах себе він розумів, що був тепер божевільний, що з'їхав з глузду майже відразу після нещасного випадку, збагнувши, що він зробив і що на нього тепер чекає, згадавши своїх товаришів, які загинули та якийсь час являлися йому так само, як він являвся жителям Землі.

Він знав, що те, до чого він тепер дійшов, викликало б огиду в того його, якого він уже майже не пам'ятав, але для нього це був єдиний спосіб покласти край нескінченному кошмару, в якому кожний наступний мільярд років був гірший за попередній.

Він зважив у руці торбу та рушив.

РОЗДІЛ 29

Глибоко в дощовому лісі відбувалося саме те, що зазвичай відбувається в дощовому лісі: дощило. Саме тому вони так і називаються.

Це був лагідний безперервний дощ, а не та сильна злива, що почнеться пізніше, в

сезон спеки. Він утворював імлу з дрібних краплинок, крізь яку промінь сонячного світла час від часу пробивався, пом'якшувався та досягав мокрої кори дерева калварії, на якій зупинявся, виблискуючи. Іноді він завершував свій шлях біля метелика або нерухомої блискучої ящірки, і тоді це видовище ставало просто нестерпним.

А десь високо в кронах дерев якомусь птахові іноді спадала абсолютно незвичайна думка, і тоді він шалено пурхав поміж гіллям і зрештою зупинявся на іншому, значно кращому дереві, на якому тоді знову сидів і міркував уже спокійніше, аж доки йому знову не спадала та сама думка, або ж не наставав час поїсти.

У повітрі ширяли безліч ароматів: легкі пахощі квітів і важкий дух прілого листя, яким була вкрита в лісі земля. По землі плелось коріння, на якому ріс мох і повзали комахи.

На одній галявинці цього лісу, на пустій ділянці мокрої землі посеред кола високих дерев тихо та без метушні з'явилися звичайні білі двері. Через кілька секунд вони тихо скрипнули та трохи прочинилися. Високий худорлявий чоловік визирнув, подивився навколо, кліпнув від подиву та обережно знову причинив двері.

Кілька секунд по тому двері знову відчинилися, і визирнув Редж.

- Це справжнє, - сказав він, - даю вам чесне слово. Вийдіть і подивіться самі, - виходячи в ліс, він обернувся та поманив інших двох за собою.

Дірк зухвало пішов крізь двері, потім знімаючи окуляри на короткий час, упродовж якого двічі кліпнув, а тоді оголосив, що зрозумів, як це робиться, що це вочевидь застосовує уявні числа, які лежать між мінімальними квантовими відстанями та визначають фрактальні контури згорнутого Всесвіту, і що його дивує лише те, що він не втелепав цього раніше.

- Як дверцята для кішки, - сказав з дверей за його спиною Річард.

- О, так, саме так, - сказав Дірк, зняв окуляри та сперся на дерево, протираючи їх.
- Ти, звісно, зрозумів, що я брешу. Думаю, ти погодишся, що за таких обставин це цілком природний рефлекс. Цілком природний, - він злегка примружив очі та знову надів окуляри. Вони майже відразу знов запітніли.

- Приголомшливо, - визнав він.

Річард обережно зробив крок назовні та якийсь час хитався, досі стоячи однією ногою на підлозі Реджевої кімнати, а другою - на мокрій землі лісу. Потім він рушив уперед, віддавшись новому оточенню повністю. Його легені відразу наповнилися запаморочливими ароматами, а розум - подивом. Він розвернувся та подивився на двері, крізь які щойно пройшов. Це досі була цілком звичайна дверна коробка, в якій були цілком звичайні маленькі білі розчинені двері, але вона стояла посеред лісу, а крізь неї було видно кімнату, з якої він щойно вийшов.

Він зацікавлено обійшов навколо дверей, обережно роблячи кожний крок, боячись не стільки послизнутися, скільки того, що під ногою нічого не буде. Ззаду це виглядало просто як звичайнісінька дверна коробка з відчиненими дверима, одна з тих, яку вам, напевно, не вдасться знайти посеред звичайнісінького дощового лісу. Він пройшов у двері ззаду, обернувся та знову побачив ту саму квартиру професора Урбана Хронотіса

в Коледжі святого Цедда в Кембриджі, з якої він нещодавно вийшов, і яка мала бути за тисячі миль звідси.

Тисячі? А де вони?

Вдивляючись поміж деревами, він угледів, що вдалині за ними щось виблискує.

- Це море? - запитав він.

- Тут трохи вище, звідси його краще видно, - обізвався Редж, який зійшов сковзким схилом трохи вгору й тепер стояв, засапавшись і спираючись на дерево. Він указав рукою.

Його двоє супутників пішли до нього, шумно продираючись крізь гілля та спричиняючи цим неабиякий незадоволений галас птаства, що ховалося десь високо на деревах.

- Тихий океан? - запитав Дірк.

- Індійський, - сказав Редж.

Дірк ще раз протер окуляри та подивився знову.

- А, так, авжеж, - сказав він.

- Не Мадагаскар? - запитав Річард. - Я був там...

- Справді? - спитав Редж. - Одне з найкрасивіших і найдивовижніших місць на Землі, а ще там безліч найстрашніших... спокус для мене. Але ні.

Його голос трохи тремтів, і він кашлянув.

- Ні, - продовжив він. - Мадагаскар має бути... дайте зорієнтуватися... де сонце? Так. Десь там. На заході. Мадагаскар приблизно в п'ятистах милях на захід звідси. А десь по дорозі до нього острів Реюньйон.

- Гм, як же ж воно називається? - раптом сказав Дірк, постукавши кісточками пальців по дереву та налякавши цим ящірку. - Звідси та марка, емм... Маврикій.

- Марка? - запитав Редж.

- Так, ви маєте знати, - сказав Дірк, - дуже знаменита поштова марка. Нічого про неї не пам'ятаю, але вона звідси. З Маврикія. Він знаменитий своєю незвичайною поштовою маркою, такою коричневою та брудною, за неї можна купити Блейнхеймський палац. А може я мав на увазі Британську Гайану?

- Лише ти знаєш, що ти мав на увазі, - сказав Річард.

- Це Маврикій?

- Так, - сказав Редж. - Це Маврикій.

- Але ви не колекціонуйте марки?

- Ні.

- Що це в біса таке? - раптом сказав Річард, але Дірк продовжував розмовляти з Реджем:

- Шкода. Бо ви могли б отримати кілька унікальних екземплярів, так?

Редж знизав плечима.

- Мені це нецікаво, - сказав він.

Позаду них Річард сповзав схилом униз.

- То яка тут найбільша принада? - запитав Дірк. - Мушу визнати, це не зовсім те, на

що я очікував. Тут, звісно, дуже гарно, в певному сенсі, вся ця природа... але я, боюсь, міський хлопчик, – він знову протер окуляри та знову насунув їх на ніс.

Від побаченого він відсахнувся, а за спиною почув дивне Реджеве хихикання. Прямо перед дверима до Реджевої кімнати відбувалася найдивовижніша зустріч.

Великий сердитий птах дивився на Річарда, а Річард дивився на великого сердитого птаха. Річард дивився на птаха так, ніби той був найдивовижнішою річчю, яку він бачив за все своє життя, а птах дивився на Річарда так, ніби казав "Тільки спробуй-но сказати, що в мене смішний дзьоб!"

Переконавшись, що Річард не має наміру сміятися з його дзьоба, птах подивився на нього з дещо меншою ворожістю та подумав, чи буде той і далі так стовбичити перед ним, або ж зробить щось корисне та пригостить його. Своїми великими жовтими лапами птах перевальцем зробив кілька кроків назад, потім кілька кроків убік, а потім єдиний крок уперед. Потім він знову подивився на Річарда та нетерпляче крикнув.

Потім птах нахилився вперед і пошкрябав своїм сміховинним червоним дзьобом по землі, ніби натякаючи Річардові, що це дуже слухна мить, щоб пошукати, чим його пригостити.

– Вони їдять горіхи калварії, – гукнув Річардові Редж.

Великий птах різко зиркнув на Реджа, ніби роздратовано кажучи, що навіть ідіоту має бути зрозуміло, що він їсть. Потім він знову подивився на Річарда та схилив голову набік, ніби йому раптом спала думка, що цілком можливо він і справді має справу з ідіотом, тож треба змінити свою тактику, взявши цю обставину до уваги.

– Один або два горіхи лежать на землі у вас за спиною, – тихо сказав Редж.

Вражений подивом Річард незграбно розвернувся та побачив на землі кілька великих горіхів. Він нахилився, підняв один з них і подивився на Реджа, а той заохочувально кивнув йому.

Річард нерішуче простягнув птахові плід, а той нахилився вперед і різко вихопив частування з-поміж пальців. Потім, оскільки рука Річарда досі залишалася простягнутою, птах роздратовано відштовхнув її дзьобом вбік.

Коли Річард відступив достатньо далеко, птах витягнув шию, заплющив великі жовті очі та, ніби полоскаючи горло, струсив горіх уздовж шиї у воло.

Після цього він став хоча б частково задоволений. Якщо до цього це був сердитий дронт, то тепер він, принаймні, став нагодованим сердитим дронтом, а більшого, напевно, годі було й сподіватися. Повільно тупцюючи, він розвернувся на місці та розвальцем пішов назад у ліс, звідки прийшов, неначе кидаючи Річардові виклик спробувати посміятися з маленького кучерявого пучка пір'я, що стирчав з його заду.

– Я буваю тут лише для того, щоб подивитися, – тихо сказав Редж, і подивившись на нього, Дірк збентежився, побачивши в очах старого сльози, які той швидко витер. – Насправді мені не слід утручатися...

До них підбіг захеканий Річард.

– Це був дронт?! – скрикнув він.

– Так, – сказав Редж, – один з останніх трьох, що залишилися на цей час. Це 1676

рік. За чотири роки не залишиться жодного, і ніхто їх більше ніколи не побачить. Ходімо, – сказав він, – летімо звідси.

За надійно зачиненими зовнішніми дверима в кутових сходах Другого Двору Коледжу святого Цедда, де лише мілісекунду тому з легким мерехтінням зникли внутрішні двері, з'явилося нове мерехтіння, і внутрішні двері повернулися.

Велика фігура Майкла Вентон-Вікса, що йшла до них крізь вечірню темряву, зазирнула в кутове вікно. Якщо слабке мерехтіння й було видимим, через спалахи вогню в каміні воно залишилося непоміченим.

Потім фігура подивилася на темне небо, шукаючи те, що там мало бути, хоча не було жодного шансу побачити його навіть у ясну ніч, не те що в таку похмуру. Навколоземні орбіти були вже так засмічені всіляким мотлохом і уламками, що серед них попри свої чималі розміри залишався непоміченим ще один предмет. Саме там він і обертався, час від часу справляючи вплив. Час від часу. Коли хвилі були сильні. Майже двісті років вони не були такими сильними, якими стали зараз.

І нарешті все було готове. Було знайдено ідеального носія.

Ідеальний носій крокував уперед через двір.

Спочатку ідеальним вибором здавався сам професор, але та спроба скінчилася розчаруванням, люттю, а потім – натхненням! Привезти на Землю Монаха! Вони були розроблені, щоб вірити будь-чому, бути абсолютно піддатливими. Його можна буде надзвичайно легко схилити до виконання завдання.

Але на жаль цей екземпляр виявився абсолютно безнадійним. Зробити так, щоб він у щось повірив, було дуже легко. Але зробити так, щоб він вірив у щось одне довше, ніж п'ять хвилин поспіль, виявилось ще неможливішим, ніж змусити професора зробити те, що він дуже хотів зробити, але не дозволяв собі.

Потім ще одна невдача, а потім – о диво! – нарешті з'явився ідеальний носій.

Ідеальний носій уже довів, що не матиме докорів сумління, роблячи те, що потрібно зробити.

На краю неба вогкий, заплутаний в тумані місяць намагався зійти. Біля вікна рухалася тінь.

РОЗДІЛ 30

З вікна, що виходило на Другий Двір, Дірк дивився на місяць.

– Нам не доведеться чекати довго, – сказав він.

– На що чекати?

Дірк розвернувся.

– На привида, – сказав він. – На його повернення. Професоре! – звернувся він до Реджа, який неспокійно сидів біля каміна, – у вас є брєнді, сигарети або чотки?

– Ні, – сказав Редж.

– У такому разі мені доведеться хвилюватися голіруч, – сказав Дірк і знову почав пильно дивитися у вікно.

– Я досі не певний, – сказав Річард, – що немає іншого пояснення, яке не потребує наявності... привидів...

- Так само, як тобі потрібно було побачити машину часу в дії, перш ніж ти зміг повірити в неї, - відповів Дірк. - Річарде, я схвалюю твій скептицизм, але навіть скептичний розум має бути готовий прийняти неприйнятне, коли немає іншої альтернативи. Якщо воно виглядає як качка, крякає як качка, ми щонайменше маємо розглянути можливість того, що маємо справу з водним птахом родини Anatidae.

- Тоді що таке привид?

- Я думаю, що привид... - сказав Дірк, - Це хтось, хто помер насильницькою або раптовою смертю, маючи якусь незавершену справу. Хто не може спочити, поки цю справу не завершено, або їй не дано ладу.

Він знову повернувся лицем до них.

- Ось чому, - сказав він, - машина часу мала так сильно вразити привида, який дізнався про її існування. Машина часу забезпечує можливість виправити те, що на думку привида було зроблено в минулому неправильно. Звільнити його. Саме тому він і повернеться. Спочатку він спробував оволодіти розумом самого Реджа, але той чинив опір. Потім трапився випадок з фокусом, з пудрою та конем у ванній, який я... - він замовчав. - Який навіть я не розумію, хоча й маю намір зрозуміти, навіть якщо мене це вб'є. А потім на сцені з'явився ти, Річарде. Привид залишає Реджа й натомість зосереджується на тобі. Майже відразу відбувається дивний, але значущий випадок. Ти робиш щось таке, про що потім шкодуєш. Я, звісно, маю на увазі той телефонний дзвінок, що ти залишив на автовідповідачі С'юзан.

- Привид бачить у цьому нагоду та намагається спонукати тебе виправити становище. Щоб ти наче повернувся в минуле та стер те повідомлення, виправив припущену тобою помилку. Просто щоб перевірити, чи зробиш ти це. Просто щоб з'ясувати, чи не протирічить це твоєму характерові.

- Якщо б ця спроба була вдала, ти зараз був би під його повним контролем. Але в останню мить твоя природа повстала, і ти не став цього робити. Тож привид залишає тебе, як непотрібного; так само, як професора. Він має знайти когось іншого.

- Чи давно він уже цим займається? Не знаю. Тепер тобі вже зрозуміло? Ти визнаєш правду того, що я кажу?

Річард відчув холод.

- Так, - сказав він, - думаю, ти можеш мати слухність.

- То якої миті привид залишив тебе? - запитав Дірк.

Річард ковтнув.

- Коли Майкл Вентон-Вікс вийшов з кімнати, - сказав він.

- Цікаво, - тихо сказав Дірк, - які можливості побачив у ньому привид? Чи отримав він цього разу те, що хотів? Думаю, нам не довго доведеться чекати.

У двері постукали.

Коли їх відчинили, там стояв Майкл Вентон-Вікс. Він сказав:

- Будь ласка, мені потрібна ваша допомога.

Редж і Річард вступилися на Дірка, а потім на Майкла.

- Ви не проти, якщо я покладу це де-небудь? - запитав Майкл. - Воно дуже важке.

Це спорядження для підводного плавання.

* * *

- О, зрозуміло, - сказала С'юзан, - дякую, Ніколя, я спробую таку аплікатуру. Я певна, що він встромив туди мі-бемоль лише для того, щоб людям дошкулити. Так, я весь день саме цим займаюсь. У другій частині через деякі з тих шістнадцятих вбитися можна. Ну, так, це допомогло мені відволіктися від усього. Ні, ніяких новин. Все дуже загадково й просто жахливо. Я не хочу навіть... слухай, я згодом тобі зателефоную, щоб дізнатися, як ти почуваєшся. Так, так, звісно, ніколи не знаєш, що шкідливіше: антибіотики, ставлення лікарів чи сама хвороба. Дбай про себе або, принаймні, доручи це Саймонові. Скажи йому, щоб він тобі чай з лимоном відрами приносив. Добре. Що ж, поговоримо пізніше. Тримайся в теплі. Бувай!

Вона поклала слухавку та повернулася до віолончелі. Ледве встигла вона почати знову думати про проблему бридкого мі-бемоля, аж знову задзвонив телефон. Впродовж дня вона просто не клала слухавку на місце, але після того, як зателефонувала сама, забула зробити це.

Зітхнувши, вона відставила віолончель, поклала смичок і знову пішла до телефона.

- Алло? - сказала вона.

І знову не було ніякої відповіді, лише далеке виття вітру. Вона роздратовано поклала слухавку.

Зачекавши кілька секунд, щоб зв'язок обірвався, вона збиралася була знову зняти слухавку, аж раптом збагнула, що їй може зателефонувати Річард.

Вона вагалася.

Вона призналася собі, що не користалася автовідповідачем тому, що зазвичай вмикала його лише заради Ґордона, а про нього вона поки що не хотіла собі нагадувати.

Тим не менш вона ввімкнула автовідповідач, зменшила гучність і знову повернулася до того мі-бемоля, який Моцарт написав виключно для того, щоб дошкулити віолончелістам.

* * *

У темряві офісу холістичного детективного агентства Дірка Джентлі Ґордон Вей незграбно впустив слухавку на її місце та зневірено опустився в крісло. Він не намагався зупинитися, тому опускався крізь нього, аж доки не сів на підлогу.

Пані Пірс втекла з офісу ще першого разу, коли телефон почав телефонувати сам, її терпіння до таких речей знову скінчилося, тож відтоді Ґордон мав у своєму розпорядженні весь офіс. Але всі його спроби зв'язатися з ким-небудь зазнавали невдачі.

Вірніше, всі його спроби зв'язатися зі С'юзан, бо це було єдине, що його цікавило. Саме з нею він розмовляв, коли помер, і тепер був певний, що має якимось знову поговорити з нею. Але більшу частину дня вона не клала слухавку на місце, а навіть коли прийняла його дзвінок, то не змогла нічого почути.

Він здався. Він підвівся з підлоги, встав і пішов униз, на темні вулиці. Якийсь час

він блукав безцільно, потім пройшовся по каналу, але цей трюк швидко йому набриднув, тож він знову повернувся на вулицю.

Будинки, з яких струмилися світло та життя, засмучували його найсильніше, оскільки та гостинність, яку вони пропонували, на нього не поширювалася. Він подумав, чи не буде хтось проти, якщо він прослизне до їхнього дому та подивиться разом з ними телевизор. Він не заважатиме.

А може кіно?

Це навіть краще, він піде в кіно.

Більш рішучою, хоча й досі нереальною ходою він звернув на Ноель Роуд і пішов нею.

Ноель Роуд, думав він. Це непевно нагадувало йому про щось. У нього було відчуття, ніби нещодавно він мав справи з кимось на Ноель Роуд. Хто ж це був?

Його думки перебив жакликий переляканий крик, що пролунав на всю вулицю. Він завмер. Кілька секунд по тому в кількох метрах перед ним розкрилися навстіж двері, а з них, волаючи, вибігла жінка з витріщеними очима.

РОЗДІЛ 31

Майкл Вентон-Вікс ніколи не подобався Річардові, а з привидом усередині й поготів. Він не розумів, чому саме; він не мав нічого проти привидів взагалі, він не вважав, що смерть робить когось гіршим, але... йому це не подобалося.

Тим не менш, важко було не відчуту до нього певну жалість. Майкл сидів нещасний на табуретці, обперши лікті на великий стіл, а голову – на руки. Він здавався хворим і змученим. Він здавався сильно стомленим. Він здавався жалюгідним. Його історія була болючою, вона завершилася його спробами оволодіти спочатку Реджем, а потім Річардом.

– Ви мали рацію, – завершив він. – Абсолютно.

Це він сказав Діркові, і той скривився, наче намагався не посміхатися тріумфально надто часто.

Голос належав Майклу й водночас комусь іншому. Цей голос набув усе те, чого може набути голос упродовж мільярду років жаху та ізоляції, і він наповнював серця тих, хто його чув, запаморочливим холодом на кшталт того, що стискає розум і живіт, коли стоїш уночі над урвищем.

Він подивився на Реджа та на Річарда, і його очі справляли той самий ефект – провокували жалість і жах. Річард був змушений відвернутися.

– Я мушу просити вибачення у вас обох, – сказав привид усередині Майкла, – і я прошу його від щирого серця, сподіваючись на те, що зрозумівши відчай мого становища та надію, яку пропонує мені ця машина, ви зрозумієте, чому я діяв так, як я діяв, і знайдете в собі сили пробачити мене. І допомогти мені. Благаю вас.

– Налийте йому віскі, – похмуро сказав Дірк.

– У мене немає віскі, – сказав Редж. – Гм, портвейну? У мене є пляшка Марго, яку можна відкрити. Дуже гарне. Йому треба дати подихати впродовж години, і я, звісно, можу це зробити, це дуже просто, я...

- Ви мені допоможете? - перебив його привид.

Редж пішов за портвейном і келихами.

- Навіщо ви захопили тіло цього чоловіка? - запитав Дірк.

- Мені потрібні голос, щоб говорити, та тіло, щоб діяти. Він не постраждає від цього...

- Дозвольте мені повторити своє питання. Навіщо ви захопили тіло цього чоловіка?

- наполягав Дірк.

Привид змусив Майклове тіло знизати плечима.

- Він був згодний. Ці двоє джентльменів, цілком зрозуміло, чинили опір моєму... ну, навіюванню - ваша аналогія правильна. Але щодо цього... Мені здається, що його почуття власної індивідуальності зараз на спаді. Я дуже вдячний йому та не заподію йому ніякої шкоди.

- Його почуття власної індивідуальності, - задумливо повторив Дірк, - зараз на спаді.

- Думаю, це може бути правдою, - тихо сказав Діркові Річард. - Минулої ночі він здавався дуже пригніченим. Те єдине, що було для нього важливо, у нього відібрали через те, що він... ну, йому це вдавалося робити не дуже добре. Хоча він і гордий, я думаю, що його могла приваблювати думка про те, що він для чогось потрібний.

- Гм, - сказав Дірк, а потім сказав це ще раз. А потім сказав те саме втретє, дуже виразно. А потім обернувся навколо себе та гримнув на тіло, що сиділо на табуреті:

- Майкле Вентон-Вінкс!

Майклова голова сіпнулася та кліпнула очима.

- Так? - сказав він своїм звичайним жалобним голосом. Його очі сліdkували за рухом Дірка.

- Ви мене чуєте, - сказав Дірк, - і можете казати те, що хочете?

- О, так, - сказав Майкл, - безперечно можу.

- Ця... істота, цей дух. Ви знаєте, що він усередині вас? Ви згодні з його присутністю? Ви добровільно берете участь у тому, що він хоче зробити?

- Все правильно. Я був дуже зворушений його розповіддю про себе і дуже хочу допомогти йому. Взагалі-то, я вважаю, що з мого боку такий вчинок буде правильний.

- Гарзд, - сказав Дірк і клацнув пальцями, - можете йти.

Майклова голова раптово понурилася, а через секунду або дві знову повільно підвелася, неначе її надували, як шину.

Привид знову був головним.

Дірк узяв стілець, крутнув його навколо осі та сів на нього, розставивши ноги, лицем до Майкла, уважно дивлячись у його очі.

- Ще раз, - сказав він. - Розкажіть мені ще раз. Швидко, без деталей.

Майклове тіло трохи напружилася. Воно простягнуло руку до Дірка.

- Не торкайтеся мене! - гримнув Дірк. - Просто розкажіть факти. Як тільки спробуєте змусити мене пожаліти вас, я вам око виштрикну. Принаймні, тому, в кого ви його позичаєте. Тож облиште всю цю схожу на... емм...

- Колрідж, - раптом сказав Річард. - Це звучало точнісінько як у Колріджа. Це було схоже на "Поему про старого мореплавця". Принаймні подекуди.

Дірк нахмурився.

- Колрідж? - запитав він.

- Я намагався розповісти йому свою історію, - визнав привид. - Я...

- Перепрошую, - сказав Дірк. - Вибачте, але раніше я ще жодного разу не допитував привида, якому чотири мільярди років. Мова йде про Семюела Тейлора? Ви кажете, що розповіли свою історію Семюелу Тейлорові Колріджу?

- Я був здатний вселятися в його розум... у певні часи. Коли він був у сприйнятливому стані.

- Ви маєте на увазі, коли він споживав опій?

- Саме так. Тоді він був більш розслаблений.

- Не те слово, - пирхнув Редж. - Іноді, коли я з ним стикався, він був приголомшливо розслаблений. Слухайте, я заварю кави.

Він пішов у кухню, і звідти було чути, як він тихо сміється.

- Це зовсім інший світ, - сідаючи та хитаючи головою бурмотів собі під ніс Річард.

- Але на жаль, коли він повністю володів собою, я, так би мовити, ним не володів, - сказав привид, - тож нічого не вдалося. А те, що він написав, він дуже наплутав.

- Наведіть приклади, - пробурмотів Річард.

- Професоре! - покликав Дірк. - Це може звучати абсурдно, але... Колрідж ніколи не намагався... скористатися вашою машиною часу? Не соромтеся, викладіть свої думки в зручній для вас формі.

- А ви знаєте, - сказав Редж, визираючи з-за дверей, - одного разу він ходив навколо та дуже цікавився, але, напевно, був у надто розслабленому стані, щоб щось зробити.

- Зрозуміло, - сказав Дірк. - Але чому? - додав він, знову обернувшись до дивної фігури Майкла на табуреті. - Чому ви так довго когось шукали?

- Впродовж довгих, дуже довгих періодів я був слабкий, майже не існував, і не був здатний справляти якийсь вплив. До того ж, звісно, раніше тут не було машини часу, та... не було для мене жодної надії.

- Можливо, привиди існують як складні хвильові процеси, - припустив Річард, - як інтерференція між реальним і можливим. Тоді мають бути нерегулярні піки та провали, як у осцилограмі музичного звуку.

Привид різко перевів Майклові очі на Річарда.

- Ви... - сказав він. - Це ви написали ту статтю...

- Емм... так...

- Мене вона сильно зворушила, - сказав привид з раптовим покайням у голосі, яке, схоже, захопило зненацька не тільки його слухачів, але й його самого.

- О. Зрозуміло, - сказав Річард. - Дякую. Минулого разу, коли ви про неї згадували, вона вам не дуже подобалася. Ну, я розумію, що то були не зовсім ви...

Річард відкинувся на спину та нахмурився.

- Отже, - сказав Дірк. - Повернімося до початку.

Привид набрав у Майклові груди повітря та почав знову.

- Ми були на кораблі... - сказав він.

- На космічному кораблі.

- Так. Летіли з Салаксали, планети в... ну, дуже далеко звідси. Бурхливий світ, де багато насилля. Ми - нас було близько ста - вирушили, як це часто робилося, щоб знайти для себе новий світ. Усі планети в цій системі анітрохи не відповідали нашим вимогам, але на цій планеті ми зупинилися, щоб поповнити припаси необхідних мінералів.

- На жаль, наш спусковий корабель був ушкоджений під час входження в атмосферу. Пошкодження були досить сильні, але ремонт був можливий. Я був борт-інженером і саме моїм завданням було наглядати за ремонтом корабля та підготовкою до повернення на наш головний корабель. Для того, щоб зрозуміти, що трапилося далі, вам треба знати дещо про високо автоматизовані суспільства. Не існує такої справи, виконання якої неможливо спростити за допомогою комп'ютеризації. І були певні специфічні задачі, типові для подорожі з такою метою, як наша.

- З якою саме? - різко сказав Дірк.

Привид у Майклі кліпнув, неначе відповідь була очевидна.

- Знайти нову та кращу планету, на якій ми всі зможемо жити у свободі, мирі та вічній гармонії, звісно, - сказав він.

Дірк вигнув брови.

- О, ви про це, - сказав він. - Ви, напевно, це дуже добре продумали.

- Це було продумано для нас. Ми мали з собою дуже спеціалізовані прилади, що допомагали нам вірити в призначення нашої подорожі навіть тоді, коли все ставало важко. Зазвичай вони працювали дуже добре, але я думаю, що ми, напевно, стали занадто покладатися на них.

- Чим у біса вони були?

- Вам, напевно, дуже важко зрозуміти, якими вони були обнадійливими. І саме тому я припустився фатальної помилки. Коли я хотів з'ясувати, чи безпечно було злітати, я не хотів дізнатися, що це може не бути безпечно. Я просто хотів, щоб мене заспокоїли, переконавши в безпеці. Тож замість того, щоб перевірити це власноруч, я відправив одного з електричних монахів.

РОЗДІЛ 32

На червоних дверях на вулиці Пекендер відбиваючи жовте світло вуличного ліхтаря блищала латунна табличка. На мить вона спалахнула, бо в ній відбилася світло пробліскового маячка поліцейського автомобіля, що проїжджав повз. Потім вона на мить потьмяніла, бо крізь неї мовчазно просочився блідий привид. Тьмяніючи, вона мерехтіла, тому що цей привид тремтів від жахливого хвилювання.

У темному коридорі привид Ґордона Вея зупинився. Йому було потрібно обпертися на щось, але ж, звісно, нічого не було. Він спробував взяти себе в руки, але брати було нічого. Його нудило від побаченого жаху, хоча в його шлунку нічого не було. Вгору він

піднімався сходами чи то шкандибаючи, чи то пливучи, як той, хто тоне та намагається триматися за воду.

Він пройшов крізь стіну, крізь стіл, крізь двері й спробував зібратися до купи та сісти перед столом у кабінеті Дірка.

Якщо б хто-небудь зайшов у той кабінет кілька хвилин по тому – наприклад, нічні прибиральники (якби Дірк Джентлі їх наймав, а він їх не наймав, бо вони хотіли, щоб їм за це платили гроші, а він не хотів їм платити) або, можливо, нічний крадій (якби в кабінеті було щось варте красти, але там нічого такого не було) то видовище, побачене візитером, безумовно вразило б його.

Слухавка великого червоного телефону, що стояв на столі, раптом похитнулася та впала зі свого місця на поверхню столу. З неї почулося гудіння. Потім, одна за одною, натиснулися сім великих кнопок, і після дуже довгої паузи, яку британські телефонні компанії надають вам для того, щоб зібратися з думками та забути, кому ви телефонуєте, почувся звук дзвінка телефону на іншому кінці лінії зв'язку.

Після двох дзвінків щось клацнуло, задзижчало й наче якась машина зробила вдих. А потім залунав голос: "Алло, це С'юзан. Наразі я не можу підійти до телефону, бо намагаюся зіграти мі-бемоль, але якщо хочете, можете сказати, хто ви..."

* * *

– Отже, покладаючись на слова – мені дуже важко змушувати себе промовляти це – Електричного Монаха, – бринів огидою голос Дірка, – ви намагаєтеся запустити корабель, і на ваш подив він вибухає. Тож відтоді?..

– Відтоді, – принижено сказав привид, – я залишився на цій планеті сам. Наодинці зі своїм знанням того, що я зробив зі своїми товаришами. Сам, я залишився сам...

– Так, це краще пропустіть, – сердито гримнув Дірк. – А що з головним кораблем? Напевно, він полетів далі, продовжуючи пошук...

– Ні.

– То що з ним трапилося?

– Нічого. Він досі там.

– Досі там?

Дірк схопився на ноги та почав кружляти по кімнаті, насупивши брови.

– Так, – голова Майкла трохи понурилася, але він не переставав жалісно дивитися на Реджа та Річарда. – Ми всі були на посадковому модулі. Спочатку мені здавалося, що мене переслідують привиди моїх товаришів, але то була лише моя уява. Мільйони, а потім мільярди років я тинявся серед грязюки в повній самоті. Для вас неможливо уявити навіть крихітну часточку тортурів такої вічності. Згодом, – додав він, – лише нещодавно на цій планеті з'явилося життя. Життя. Рослинність, істоти в морі, а потім, зрештою, і ви. Розумне життя. Я прошу вас звільнити мене від мук, яких я зазнав.

На кілька секунд голова Майкла безпорадно опустилася на груди. А потім повільно, хиткими рухами вона підвелася та знову подивилася на них, у її очах палав ще темніший вогонь.

– Поверніть мене, – сказав він, – благаю вас, поверніть мене до посадкового модуля.

Дозвольте мені змінити те, що було зроблено. Єдине моє слово, і все зміниться, ремонт буде закінчено як слід, посадковий модуль повернеться на головний корабель, і ми полетимо, моїх страждань не буде, а я більше не буду для вас тягарем. Благаю вас.

Кілька секунд було мовчання, прохання наче висіло в повітрі.

– Але хіба це можливо? – сказав Річард. – Якщо ми це зробимо, то все це не відбудеться. Хіба ми не створимо якийсь парадокс?

Редж прокинувся від своїх роздумів.

– Не гірший, ніж багато з тих, що вже існують, – сказав він. – Якби Всесвіт конав кожного разу, коли була якась непевність щодо того, що в ньому трапилося, він не зміг би прожити й пікосекунди. І багато з них таки не вижили. Розумієте, це як людське тіло. Кілька подряпин і синців його не вбивають. Навіть хірургічне втручання не вбиває, якщо його роблять як слід. Парадокси – то просто рубцева тканина. Час і простір загоюються навколо них, і люди просто пам'ятають ту версію подій, що здається їм найбільш логічною. Це не означає, що ви, потрапивши в парадокс, не вважатимете кілька речей дивними, але якщо ви жили так, що досі з вами такого не відбувалося, то я не знаю, в якому всесвіті ви жили, однозначно не в цьому.

– Що ж, у такому разі, – сказав Річард, – чому ви так наполягаєте на тому, що не можна нічого робити для рятування дронтів?

Редж зітхнув:

– Ви зовсім не розумієте. Дронти не вимерли б, якщо б я не працював так наполегливо над порятунком целакантів.

– Целакантів? Доісторичних риб? Але яким чином одне впливає на інше?

– А. Якщо ви вже спитали. Сплутаність причин і наслідків не піддається аналізу. Континуум схожий не тільки на людське тіло, а ще й на погано приклеєні шпалери. Виштовхайте з-під них пухир – і деінде з'явиться ще один. Дронтів більше немає через моє втручання. Зрештою я сам наклав на себе це обмеження, просто тому, що більше не міг терпіти. Єдину рану, яку завдаєш спробами змінити час, ти завдаєш собі, – він слабо посміхнувся та відвернувся.

А потім, подумавши, додав:

– Ні, це можна зробити. Просто я цинік через те, що так багато разів усе йшло не так. Історія цього бідолахи дуже жалісна, і не буде ніякої шкоди, якщо покласти край його стражданням. Це трапилося так давно, ще на мертвій планеті. Якщо ми це зробимо, кожний з нас пам'ятатиме все, що трапилося з ним особисто. І яка різниця, якщо решта світу не буде з цим згодна. Це буде не вперше.

Майкл схилив голову.

– Ти дуже мовчазний, Дірку, – сказав Річард.

Дірк сердито глянув на нього.

– Я хочу побачити цей корабель, – рішуче сказав він.

* * *

У темряві червона слухавка поривчасто повзла по поверхні столу. Якщо б там був хтось, хто міг би це побачити, він зміг би ледве розгледіти фігуру, яка рухала її. Вона

ледве сяяла, слабше, ніж фосфоресцентні стрілки годинника. Радше це виглядало так, ніби темрява навколо неї була значно темніша, а примарна фігура посеред неї була наче рубцева тканина під поверхнею ночі.

Гордон доклав силу до непокірної слухавки востаннє. Зрештою йому вдалося схопити її як слід і покласти на телефон.

Вона сковзнула на своє місце та натиснула важіль, обірвавши зв'язок. Цієї миті привид Гордона Вея, завершивши свій останній дзвінок, знайшов нарешті свій спокій і зник.

РОЗДІЛ 33

Повільно обертаючись у тіні Землі, одним з уламків сміття, яке тепер вічно плавало на високій орбіті, був темний предмет, що був більший за інші та мав правильну форму.

А ще він був набагато старіший.

Впродовж чотирьох мільярдів років він поглинав дані з цієї планети: сканував, аналізував, обробляв. Час від часу він щось передавав, якщо думав, що це чимось допоможе; якщо думав, що це хтось прийме. Але здебільшого він спостерігав, слухав, записував. Жодний удар серця, жодний плескіт хвилі не залишалися непоміченими.

А в інших відношеннях всередині нього вже кілька мільярдів років нічого не рухалося, окрім повітря, що досі циркулювало, та порошинок у повітрі, які танцювали, танцювали, танцювали... і танцювали.

І лише зараз відбулося невелике порушення спокою. Тихо, без галасу, як крапелька роси, що утворюється на листочку з повітря, на стіні, яка впродовж мільярдів років була однорідно-сірою, з'явилися двері. Прості, звичайні білі двері з маленькою подряпаною латунною ручкою.

Ця подія теж була зареєстрована та включена в безперервний потік даних, який цей корабель обробляв, ніколи не зупиняючись. І не тільки поява дверей, а й поява тих, хто був за дверима, їхній вигляд, їхній спосіб рухатися, що вони відчували, потрапивши сюди – все було оброблено, записано, трансформовано.

Через кілька секунд двері відчинилися.

За ними було приміщення, не схоже на жодне з приміщень корабля. Приміщення з дерев'яною підлогою, старою оббивкою; приміщення, в якому танцював вогонь. І одночасно з танцем вогню всередині комп'ютерів корабля танцювали дані про нього, і порошинки в повітрі теж танцювали.

У дверях стояла людина – великий сумний чоловік з дивним світлом, що танцювало в його очах. Він зробив крок уперед, через поріг у корабель, і на його обличчі раптом з'явився спокій, якого йому так давно не вистачало, який він уже ніколи не сподівався відчувати.

За ним вийшов ще один чоловік: менший, старіший, з білим неслухняним волоссям. Він зупинився та кліпав від подиву, вийшовши з царини своєї кімнати до царини корабля. За ним вийшов третій чоловік, нетерплячий і напружений, на якому був великий шкіряний плащ. Він теж зупинився, на мить збентежений чимось, чого він не розумів. З надзвичайно спантеличеним обличчям він пішов уперед, дивлячись навколо

себе на сірі та запилені стіни стародавнього корабля.

Зрештою вийшов четвертий чоловік – високий і худий. Виходячи з дверей, він нахилився, а потім миттєво зупинився, неначе наткнувся на стіну.

І в якомусь сенсі він дійсно наткнувся на стіну.

Він стояв заціпенівши. Якщо б цієї миті хтось подивився на його обличчя, то відразу ж збагнув би, що з ним наразі відбувається найдивовижніша з подій усього його життя. Коли він зрештою почав рухатися, це була дуже дивна хода, він наче повільно плив. З кожним найменшим рухом голови на його обличчі з'являлися нові вирази благоговіння та зачудування. Його очі набрякли сльозами, від невимовного подиву він затамував подих.

Дірк обернувся до нього, щоб поквипити.

– У чому річ? – перекикував він шум.

– Музика... – прошепотів Річард.

Повітря було наповнене музикою. Її було так багато, що здавалося, що не залишилося місця для чогось іншого. І кожна частинка повітря, здавалося, мала власну музику, тож коли Річард рухав головою, він з кожним разом чув іншу музику, хоча ця нова, інша музика ідеально гармоніювала з тією, що була раніше. Модуляції від одної до іншої виконувалися досконало – вражаючі перескоки до далеких клавіш робилися без зусиль самим лише рухом голови. Нові теми, нові ниточки мелодій, усі ідеально та дивовижно сумірні, вони постійно вплітали себе в нескінченну мережу. Величезні повільні хвилі частин симфонії, крізь них проносяться швидкіші танці, крихітні іскристі уривки, що танцювали на танцях, довгі заплутані мотиви, чиї завершення були так схожі на їхні початки, що вони завивалися навколо себе, виверталися навиворіт, догори дригом, а потім знову мчали верхи на іншій мелодії в далекій частині корабля.

Хитаючись, Річард сперся на стіну.

Дірк швидко підійшов до нього.

– Ну ж бо, – грубо сказав він, – у чому річ? Не подобається музика? Вона занадто гучна, так? Заради Бога, опануй себе. Тут відбувається щось таке, чого я досі не розумію. Це неправильно. Ходімо...

Він потягнув Річарда за собою, а потім був змушений підтримати його, бо під вагою музики розум Річарда ставав дедалі слабшим. Проходячи крізь його мозок мільйони мелодій вплітали в нього видіння, які поступово ставали безладним хаосом, але чим сильніше розвивався хаос, тим краще він узгоджувався з іншим хаосом, і з іншим, ще більшим хаосом, аж доки все це не перетворилося на величезний вибух гармоній, що розростався в його мозку швидше, ніж будь-який мозок міг витримати.

А потім усе стало набагато простіше.

У його розумі танцював єдиний мотив, на якому зосередилася вся його увага. Це була мелодія, яка клекотіла в чарівному потоці, надавала йому форми, жила ним масштабно, жила ним щохвилино, була самою його суттю. Вона стрибала та видавала трелі, спочатку легким швидким мотивом, потім сповільнювалася, потім знову танцювала, але вже з більшими зусиллями, наче тонула у виразах сумнівів і сум'яття, а

потім раптом виявлялося, що ці вири були лише першими брижами величезної нової хвилі енергії, що радісно виринала з глибин.

Річард дуже повільно почав непритомніти.

Він лежав дуже нерухомо.

У нього було відчуття ніби він стара губка, яку просочили гасом і залишили на сонці сохнути.

Він почувався тушею старого коня, що палала на сонці. Йому снилася нафта, рідка та запашна, темне бурхливе море. Він був на білому пляжі, сп'янілий від риби, приголомшений піском, вибілений, дрімотний, побитий світлом, потопає, оцінює щільність хмар випарів у далекій туманності, вертівся в мертвій насолоді. Він був насосом, що качав навесні свіжу воду, яка ринула в стіг сморідної свіжоскошеної трави. Майже нечутні звуки згоряли як далекий сон.

Він біг і падав. Вогні гавані кружляли, уносячись у ніч. Море наче темний дух безкінечно плескалося об пісок – мерехтливе, несвідоме. Там, де воно було глибшим і холоднішим, він легко тонує, а важке море здіймалося навколо його вух як олія, і тривожило його лише далеке дзижчання, схоже на дзвоник телефону.

Він знав, що слухав музику самого життя. Музику світла, що танцювало на воді, по якій ішли брижі від вітру та течій, музику життя, що рухалося крізь воду, життя, що рухалося по суші, зігрітій світлом.

Він продовжував лежати дуже нерухомо. Його постійно дратувало далеке дзижчання, схоже на дзвоник телефону.

Поступово він починав розуміти, що далеке дзижчання, схоже на дзвоник телефону – це дійсно дзвонить телефон.

Він різко сів.

Він лежав на маленькому зім'ятому ліжку в маленькій неохайній кімнаті, яку він упізнавав, але не міг згадати. У кімнаті було багато книг і туфель. Він кліпав очима, нічого не розуміючи.

Біля ліжка дзвонив телефон. Він взяв слухавку.

– Алло? – сказав він.

– Річарде! – це був голос С'юзан, ошаленілої від хвилювання.

Він похитав головою та не зміг пригадати нічого корисного.

– Алло? – знову сказав він.

– Річарде, це ти? Де ти?

– Емм... почекай-но, я вийду та подивлюся.

Він поклав слухавку на зім'яте простирадло, й вона залишилася там верещати, а він непевно зііз з ліжка, пошкандибав до дверей, відчинив їх.

Це була ванна кімната. Він підозріло вдивлявся в неї. Знов-таки, він впізнавав її, але було таке відчуття, ніби тут чогось не вистачає. О, так. Тут мав бути кінь. Принаймні, останнього разу, коли він сюди заходив, тут був кінь. Він перетнув ванну кімнату та вийшов у інші двері. Хитаючись, він спустився сходами в головну кімнату Реджа.

Те, що він там побачив, здивувало його.

РОЗДІЛ 34

Грози попереднього дня та дня, що передував попередньому, а також повені попереднього тижня – всі вщухли. Небеса досі були набряклі дощем, але те, що реально крапало в мороці цього вечора, було лише прикрою досадою.

По присмерковій долині хлюстав вітер; натикаючись на низькі пагорби, він мчав неглибокою долиною до схожої на башту споруди, що похилилася, самотня серед кошмарного мулу.

Це був почорнілий залишок башти. Він стояв як екструзія магми з якоїсь огидної пекельної безодні, похилившись під дивним кутом, неначе на нього давило щось значно жахливіше, ніж власна чимала вага. Він здавався чимось мертвим, дуже давно мертвим.

Рухалася там лише ріка мулу, що мляво протікала дном долини повз башту. Приблизно через милю ріка втікала в ущелину й зникала під землею.

Але в міру того, як смеркалося, ставало зрозуміло, що башта була не зовсім позбавлена життя. Глибоко всередині неї мерехтів єдиний тьмянний червоний вогник.

Саме таку сцену з подивом побачив Річард з маленьких білих дверей, що були в стіні долини, в кількох сотнях метрів від башти.

– Не виходь! – сказав Дірк, простягаючи руку. – Атмосфера токсична. Я не певний, які саме речовини в ній містяться, але не маю сумніву, що ними можна чистити килими.

Дірк стояв у дверях і дивився на долину з глибокою недовірою.

– Де ми? – запитав Річард.

– Бермуди, – сказав Дірк. – Це трохи складно.

– Дякую, – сказав Річард і пішов, хитаючись, по кімнаті. – Перепрошую, – сказав він Реджеві, який метушився навколо Майкла Вентона-Вікса, перевіряючи, чи всюди на ньому міцно прилягає костюм для дайвінгу, чи правильно надіта маска, чи працює як слід регулятор подачі повітря.

– Перепрошую, ви мене не пропустите? – попросив Річард. – Дякую.

Він піднявся сходами, повернувся в спальню Реджа, непевно сів на край ліжка та знову взяв слухавку.

– Бермуди, – сказав він. – Це трохи складно.

Тим часом унизу Редж закінчив змащувати вазеліном усі з'єднання частин костюму та не прикриту маскою шкіру, а тоді оголосив, що все готово.

Дірк швидко відійшов від дверей і з незадоволеним виглядом стояв збоку.

– Що ж, – сказав він. – Ідіть. Скатертю дорога. Я умиваю руки. Як я розумію, нам доведеться зачекати тут, поки ви надішлете назад пусту упаковку, якою б вона не була?

Він сердито обійшов навколо канапи. Йому це не подобалося. Йому це зовсім не подобалося.

Особливо йому не подобалося те, що Редж знав про простір-час більше за нього. Його сердило, що він не знав, чому йому це не подобалося.

- Мій любий друже, - примирливо казав Редж, - подумайте, наскільки малий клопіт для нас допомогти цій бідній душі. Мені шкода, якщо вас після ваших надзвичайних дедуктивних подвигів це дещо розчарує. Я розумію, вам здається, що простий прояв милосердя - це для вас недостатньо, але треба бути щедрішим.

- Щедрішим, ха! - сказав Дірк. - Я сплачую всі податки, чого ще ви від мене хочете?

Він опустився на канапу, провів руками по волоссю й дувся.

Одержимий Майкл потиснув професорові руку та сказав кілька вдячних слів. Потім він напружено підійшов до дверей, обернувся та вклонився їм обом.

Дірк різко повернув голову та сердито глянув на нього, очі за окулярами палали, волосся шалено здійнялося. Привид подивився на Дірка, і на мить здригнувся в душі. Забобонний інстинкт раптом змусив привида помахати. Він махнув Майкловою рукою по колу, тричі, а потім сказав єдине слово:

- Прощавайте.

Потім знову розвернувся, взявся двома руками за одвірок і рішуче вийшов назовні, в муляку, в гидкий отруйний вітер. На мить він затримався, щоб переконатися, що стоїть міцно, що не втрачає рівновагу, а потім не обертаючись пішов від них, подалі від слизьких істот із лапами, до свого корабля.

- А що, в біса, означало це? - спитав Дірк, роздратовано повторюючи дивний потрійний жест.

Річард, тупотячи, збіг сходами вниз, відчинив навстіж двері та з вираженими очима вбіг у кімнату.

- Росса вбито! - крикнув він.

- Якого ще в біса Росса?! - крикнув на нього Дірк.

- Забув я ім'я цього Росса, - вигукнув Річард, - нового редактора "Фетом".

- Якого в біса "Фетом"? - знову крикнув Дірк.

- Бісів Майклів журнал, Дірку! Забув? Гордон викинув Майкла з журналу та віддав його натомість цьому Россові. Майкл ненавидів його за це. То минулої ночі Майкл пішов і вбив його!

Він замовчав, важко дихаючи.

- Принаймні, - сказав він, - його було вбито. А Майкл був єдиним, хто мав хоч якийсь мотив.

Він підбіг до дверей, визирнув з них на фігуру, що зникала в мороці, та знову розвернувся.

- Він повернеться? - запитав Річард.

Дірк схопився на ноги та якусь мить стояв, кліпаючи очима.

- Ось воно що... - сказав він. - Ось чому Майкл - ідеальний носій. Ось що я мав шукати: те, що привид змусив його зробити для того, щоб отримати контроль; він мав фундаментально воліти це зробити, це мало бути схожим на власні цілі привида. О Боже мій. Він вважає, що ми зайняли їхнє місце, і саме це він хоче скасувати! Він вважає, що це їхній світ, а не наш. Саме тут вони збиралися заснувати та збудувати свій

чортів рай. Це узгоджується з усіма відомими фактами.

- Ви розумієте, що ми наробили? - сказав він, обернувшись до Реджа. - Я не здивуюсь, якщо той нещасний випадок, який ця ваша бідолашна змучена душа намагається там виправити, був початком життя на нашій планеті!

Він раптом перевів свій погляд з Реджа, який зблід і тремтів, знову на Річарда.

- Коли ти про це дізнався? - спантеличено спитав він.

- Ем... щойно, - сказав Річард. - По... по телефону. Нагорі.

- Що?

- Це була С'юзан, я не знаю як... вона сказала, що в неї на автовідповідачі було повідомлення про це. Вона сказала, що це повідомлення... воно було від... вона сказала, що воно від Гордона, але в неї, напевно, істерика. Дірку, що в дідька відбувається? Де ми?

- Ми в минулому, в чотирьох мільярдах років від нашого часу, - тремтячим голосом сказав Редж. - Будь ласка, не питайте мене, чому цей телефон працює, коли ми в будь-якій частині Всесвіту, але не в тій, де він підключений, з цим питанням звертайтеся до "Брітіш Телеком", але...

- До дідька той "Брітіш Телеком"! - крикнув Дірк. Слова з нього виходили за звичкою. Він підбіг до дверей і знову вдивився в темну фігуру, що брела через мул до салаксаланського корабля, на фігуру, яку вони вже не могли дістати.

- Скільки часу, - досить спокійно сказав Дірк, - на вашу думку потрібно на те, щоб той жирний виродок дійшов до свого корабля? Бо саме стільки часу ми маємо. Ходімо. Сідаймо. Нумо думати. У нас є дві хвилини, щоб вирішити, що ми зробимо. А після цього, боюсь, ми всі троє та все, що ми коли-небудь знали, включаючи целакантів і дронтів, любий професоре, ніколи більше не існуватимемо.

Він важко опустився на канапу, потім знову встав і прибрав з-під себе залишений Майклом піджак. Коли він це робив, з кишені випала книга.

РОЗДІЛ 35

- Я вважаю, що це обурлива профанація, - сказав Реджеві Річард, коли вони сиділи, ховаючись за огорожею.

Ніч була повна літніх запахів з садка біля котеджу, до яких час від часу додався запах моря, який приносили легкі бризи, що розважалися на узбережжі Брістольської затоки. Вдалині над морем висів яскравий місяць, і в його світлі було можливо побачити частину Ексмора, що тягнувся від них на південь.

Редж зітхнув.

- Так, можливо, - сказав він, - але я боюсь, що він має рацію, це треба зробити. Це був єдиний певний спосіб. Усі інструкції очевидно були присутні в тій частині, якщо знати, що шукаєш. Це треба придушити. Цей привид завжди буде десь поруч. Взагалі-то, тепер його навіть двоє. Це, звісно, за умови, якщо це спрацює. Бідолаха. Але він, напевно, сам собі таку долю накликав.

Річард нервово зірвав кілька травинок і почав вертити їх між пальцями. Він простягнув їх уперед, проти місячного світла, подивився на них під різними кутами,

дивлячись, як грає на них світло.

- Така музика, - сказав він. - Я не віруючий, але якби був, то сказав би, що вона схожа на миттєвий погляд у розум Бога. Можливо, так воно і було, і мені слід бути віруючим. Я змушений постійно нагадувати собі про те, що вони не створили цю музику, вони лише створили прилад, який вміє читати ноти. А нотами було саме життя. І воно все там, вгорі.

Він кинув погляд на небо. Мимоволі він почав цитувати: "Коли б спромігся відновити Я ту симфонію і спів, У захваті я б став творити Й будівлю у повітрі звів. В мелодії повільний такт Із льоду й променів гарячих".

- Гм, - пробурмотів Редж, - цікаво, чи достатньо рано він прибув?

- Що ви сказали?

- О, нічого. Просто думав уголос.

- Боже мій, а він уміє розмовляти, скажіть? - раптом вигукнув Річард. - Він там уже більш ніж годину. Що ж там відбувається?

Він підвівся та подивився через огорожу на маленький сільський котедж, залитий позаду них місячним світлом. Приблизно годину тому Дірк зухвало підійшов до вхідних дверей і постукав у них. Коли двері дещо неохоче відчинилися й назовні визирнуло трохи спантеличене обличчя, Дірк підняв свій дурний капелюх і голосно сказав:

- Пане Семюел Колрідж? Я просто проходив мимо, по дорозі з Порлока, розумієте, і я подумав, чи не можна потурбувати вас та попросити удостоїти мене інтерв'ю? Це для невеличкої парафіяльної газети, в якій я редактор. Я обіцяю, що це буде недовго, я знаю, що ви, напевно, зайняті, бо ви ж такий відомий поет, але я так захоплююся вашою працею та...

Далі було не чути, бо тієї миті Дірк зайшов усередину та зачинив за собою двері.

- Ви не проти, якщо я ненадовго залишу вас? - спитав Редж.

- Що? О, авжеж ні, - сказав Річард. - А я тим часом піду подивлюся, що відбувається.

Поки Редж відійшов за дерево, Річард поштовхом відчинив маленьку фіртку та саме збирався піти доріжкою, коли почув голоси, що наближалися зсередини будинку до вхідних дверей.

Він швидко кинувся назад, саме коли двері почали відчинятися.

- Що ж, дуже вам дякую, пане Колрідж, - сказав Дірк, виходячи, смикаючи в руках капелюх і кланяючись. - Дуже люб'язно з вашого боку приділити мені стільки часу, я дуже це ціную, і мої читачі, я певний, теж будуть вдячні. Я певний, що з цього вийде дуже гарна статейка, примірник якої я обов'язково надішлю вам, щоб ви прочитали на дозвіллі. Я буду дуже радий почути ваші коментарі - якщо ви їх матимете - щодо стилю, знаєте, може якісь поради, підказки, або що. Що ж, ще раз дуже вам дякую за ваш час, я сподіваюсь, що не відволік вас від чогось важливого...

Двері за його спиною різко грюкнули.

Дірк розвернувся та з черговою тріумфальною посмішкою швидко пішов доріжкою до Річарда.

- Що ж, це поклато край, - сказав він, плеснувши долонями. - Думаю, він уже почав записувати, але тепер не згадає жодного слова, це точно. А де наш неперевершений професор? Ага, ось ви. Боже мій, я й не здогадувався, що це було так довго. Наш пан Колрідж такий цікавий і чарівний співрозмовник; принаймні, я певний, що він був би таким, якщо б я дав йому шанс, але я натомість був надто зайнятий тим, щоб самому бути чарівним.

- О, і я зробив те, що ти просив, Річарде, я спитав його наприкінці про альбатроса, а він сказав "Який ще альбатрос?" Тож я сказав, що це неважливо, альбатрос нічого не означає. А він сказав "Що саме не означає альбатрос?", а я сказав "та годі вже про альбатроса, це неважливо", а він сказав "Це важливо - якщо хтось прийшов посеред ночі до мого дому та питає про альбатроса, я хочу знати, до чого це?" Я сказав "Та щоб він сконав, той альбатрос", а він сказав "Можливо, я саме так і зроблю", і він вагався чи не буде це гарною ідеєю для поеми, над якою він працює. "Це набагато краще, - сказав він, - ніж смерть від астероїда" - останньому, на його думку, навряд чи хтось повірить. На цьому я й пішов від нього.

- Отже. Після рятування всього людського роду від знищення мені б не завадила піца. Що ви скажете на таку пропозицію?

Річард не висловив своєї думки. Натомість він дивився на Реджа.

- Вас щось непокоїть? - стривожився Редж.

- Це гарний фокус, - сказав Річард, - я готовий заприсягнутися, що у вас не було бороди, коли ви заходили за дерево.

- О... - Редж помацав пишну кількасантиметрову рослинність на своєму підборідді.

- Так, - сказав він, - це через необачність.

- Чим ви займалися?

- О, просто кілька виправлень. Маленьке хірургічне втручання, так би мовити. Нічого масштабного.

Кілька хвилин по тому, заводячи їх у додаткові двері, що загадковим чином з'явилися на сусідньому корівнику, він озирнувся на небо, саме вчасно, щоб побачити, як там спалахнув та згаснув маленький вогник.

- Вибачте, Річарде, - пробурмотів він і зайшов за ними.

РОЗДІЛ 36

- Дякую, але ні, - твердо сказав Річард, - хоч як би мене не приваблювала перспектива купити тобі піцу, Дірку, та подивитися, як ти її їстимеш, я хочу потрапити відразу додому. Я маю побачитися зі С'юзан. Це можливо, Редже? Відразу до моєї квартири? Наступного тижня я приїду до Кембриджу та заберу машину.

- Ми вже прибули, - сказав Редж, - просто виходьте за двері й потрапите в свою кімнату. Зараз початок вечора п'ятниці, тож на вас чекає весь вікенд.

- Дякую. Ем... Дірку, зустрінемося згодом, гаразд? Я тобі щось винний? Я не певний.

Дірк байдуже махнув рукою.

- Пані Пірс зв'яжеться з тобою, - сказав він.

- Добре, гаразд, тоді побачимося з тобою, коли я трохи відпочину. Це все було дещо несподівано.

Він пішов до дверей і відчинив їх. Вийшовши, він опинився посередині своїх сходів, двері матеріалізувалися на стіні. Він хотів був піти сходами вгору, аж раптом йому спала думка й він розвернувся. Він знову зайшов у двері та зачинив їх за собою.

- Редже, а можна зробити маленький гак? - спитав він. - Я думаю, що буде добре, якщо я сьогодні запрошу С'юзан до ресторану, але в єдиному відомому мені закладі місця треба бронювати заздалегідь. Ви не могли б відправити мене на три тижні в минуле?

- Ніщо не може бути легше, - сказав Редж і трохи змінив розташування кісточок на рахівниці. - Готово, - сказав він. - Ми перемістилися в минуле на три тижні. Ви знаєте, де телефон.

Річард побіг внутрішніми сходами нагору, до спальні Реджа, та зателефонував у "L'Esprit d'Escalier". Менеджер залюбки прийняв його замовлення та з нетерпінням чекав на зустріч через три тижні. Повертаючись сходами вниз, Річард хитав від подиву головою.

- Мені потрібний вікенд надійної реальності, - сказав він. - А хто це щойно за двері вийшов?

- Це твою канапу доставляють, - сказав Дірк. - Чоловік запитав, чи не можемо ми потримати двері відчиненими, щоб вони змогли розвернутися на сходах, і я відповів, що залюбки.

Кілька хвилин по тому Річард уже квапливо йшов сходами до квартири С'юзан. Наблизившись до дверей, він як завжди зрадив, почувши глибокий звук віолончелі, що доносився з-за них. Він хутко зайшов, а потім, підходячи до кімнати, де вона займалася музикою, раптом завмер від подиву. Мелодію, яку вона грала, він уже чув раніше. Легкий мотив, який сповільнився, потім знову прискорився, але вже складніший...

Його обличчя було таке здивоване, що побачивши його, вона відразу припинила грати.

- Щось не так? - стривожено спитала вона.

- Звідки в тебе ця музика? - прошепотів Річард.

- З музичного магазину, - спантеличено відповіла вона та знизала плечима. Вона не жартувала, вона просто не зрозуміла питання.

- А що це?

- Це з кантати, яку я вивчаю вже два тижні, - сказала вона. - Бах, номер шість.

- А хто її написав?

- Ну, Бах, напевно. Якщо трохи подумати.

- Хто?

- Слухай уважно. Бах. Б-А-Х. Йоганн Себастьян. Згадав?

- Ні, вперше чую про такого. А хто він? Він ще що-небудь писав?

С'юзан відклала смичок, відставила віолончель, встала та підійшла до нього.

- З тобою все гаразд? - запитала вона.

- Гм... важко сказати. А що...

Він помітив у куту кімнати стос музикальних книг, і на кожній з них було написане одне й те саме ім'я: БАХ. Він кинувся до того стосу й почав перебирати його. Книга за книгою - І.С. БАХ. Сонати для віолончелі. Бранденбурзькі концерти. Меса сі-мінор.

Він подивився на неї, геть спантеличений.

- Я нічого з цього раніше не бачив, - сказав він.

- Річарде, любий, - сказала вона, приклавши долонь до його щоки. Це просто ноти Баха.

- Хіба ти не розумієш? - спитав він, трясучи кількома з книг. - Я ніколи за все своє життя нічого з цього не бачив!

- Що ж, - сказала вона з удаваною суворістю, - можливо, якби ти не гаяв увесь свій час граючись комп'ютерною музикою...

Він подивився на неї з шаленим подивом, потім повільно сів, обпершись спиною на стіну та почав істерично реготати.

* * *

У понеділок, у другій половині дня Річард зателефонував Реджеві.

- Редже! - сказав він. - Ваш телефон працює. Мої вітання!

- О, так, мій любий друже, - сказав Редж, - я дуже радий вас чути. Так. Недавно приходив один дуже вмілий молодий чоловік і полагодив телефон. Думаю, більше він не ламатиметься. Це добра новина, ви згодні?

- Дуже добра. То ви благополучно повернулися?

- Так, дякую. О, коли ми повернулися після того, як завезли вас, на нас чекала ще одна справа. Пам'ятаєте того коня? Він знову з'явився, ще й зі своїм власником. Вони мали не дуже вдалу зустріч із поліцією і бажали, щоб їх повернули додому. Що ж, так навіть краще. Мені здається, що залишати таких на волі дуже небезпечно. Отже. Як ваші справи?

- Редже... Музика...

- А, так, я сподівався, що вам це сподобається. Довелося попрацювати над цим, мушу вам сказати. Я врятував лише дуже малу частку, звісно, але навіть заради цього довелося вдатися до трюків. Це було дещо більше, ніж одна людина могла створити за своє життя, але мені здається, що ніхто не дивитиметься на це надто прискіпливо.

- Редже, а можна дістати решту?

- Ні. Корабля більше немає, до того ж...

- Ми могли б повернутися в часі...

- Ні, я ж казав вам. Вони полагодили телефон так, що він більше не ламатиметься.

- То й що?

- Ну, машина часу тепер не працюватиме. Згоріла. Мертва як мамонт. Боюсь, що це кінець. Втім, можливо так буде навіть краще, як ви вважаєте?

* * *

У понеділок пані Соскінд зателефонувала в холістичне детективне агентство Дірка Джентлі, щоб поскаржитися на рахунок.

- Я не розумію, що це таке, - казала вона, - це якась нісенітниця. Що це все означає?

- Моя люба пані Соскінд, - сказав він, - я не можу вимовити, з яким нетерпінням я чекав на можливість ще раз поговорити з вами на ту саму тему. З чого б нам розпочати сьогодні? Який саме пункт ви би хотіли обговорити?

- Жодний з них, пане Джентлі. Я не знаю, хто ви такий і чому ви вважаєте, що мій кіт зник. Любий Родерік помер два роки тому в мене на руках, і я не мала бажання замінити його.

- А, пані Соскінд, - сказав Дірк, - ви, напевно, не розумієте, що такий перебіг подій є наслідком докладених мною зусиль щодо... Дозвольте пояснити вам взаємний зв'язок усього... - він замовк. Це не мало сенсу. Він повільно поклав слухавку на телефон.

- Пані Пірс! - крикнув він. - Будьте ласкаві, надішліть пані Соскінд переглянутий рахунок. Нова редакція має називатися "Врятування людського роду від повного вимирання - безоплатно".

Він надів капелюх і пішов додому.

ПРИМІТКИ ПЕРЕКЛАДАЧА

Оскільки досить важливу роль у книзі зіграв англійський поет Семюел Тейлор Колрідж, я вирішив написати тут про нього кілька слів. Я не надаватиму його біографію й не розповідатиму про всю його творчу спадщину, а напишу лише про два твори, бо це важливо для розуміння цієї книги. Річ у тому, що Дуглас Адамс здобув вищу освіту за фахом "англійська література" і, напевно, трохи переоцінював знання творів Колріджа пересічним читачем, навіть англомовним.

Отже, для розуміння цієї книги важливо знати наступне.

1. Поема "Кубла Хан" не була завершена. Її ідея спала на думку Колріджу під впливом вжитого перед цим опіуму, і якоїсь миті чи то натхнення вичерпалося, чи то поет забув, про що хотів писати далі, але в будь-якому разі поема різко обривається. Сам Колрідж скаржився на те, що його під час написання відволік загадковий "чоловік із Порлока".

Тож не пробуйте знайти текст "другої, значно дивнішої частини" цієї поеми, про яку згадується в шостому розділі. Після вжитих героями книги заходів у нашій з вами реальності її не існує.

2. Одним з найвідоміших творів Колріджа є "Поема про старого мореплавця". У цій поемі важливим моментом є вбивство альбатроса. Також у цій поемі є яскравий образ "слизьких істот із лапами", що червоною ниткою проходить через всю цю книгу. Та й взагалі саме ця поема, напевно, надихнула Адамса на історію інопланетянина-"космоплавця", який хоче виправити свою помилку.

Примечания

1

Вільям Вордсворт (1770-1850) - англійський поет-романтик. Видатний представник "озерної школи".

2

Семюел Тейлор Колрідж (1772-1834) – англійський поет і літературний критик. Представник "озерної школи".

3

Дітріх Букстегуде (1637-1707) – німецький органіст і композитор данського походження епохи бароко. Є одним з творців північнонімецької органної школи.

4

Тут і далі рядки з поеми "Кубла Хан" в перекладі Кіри Шахової.

5

Напевно, автор має на увазі вільний виступ на Олімпіаді 1984 року британських фігуристів Джейн Торвіл і Крістофера Діна.

6

Усю попередню репліку професора можна розкласти на назви пісень "Бітлз": 'Yes it is', 'Wait', 'Let it be', 'It won't be long'.

7

У "Бітлз" є пісня 'She came in through the bathroom window' ("Вона залізла у вікно ванної кімнати").

8

Фред скористався сленгом, сказав shoot off у значенні "іди геть", але буквально значення цієї фрази – "застрель".